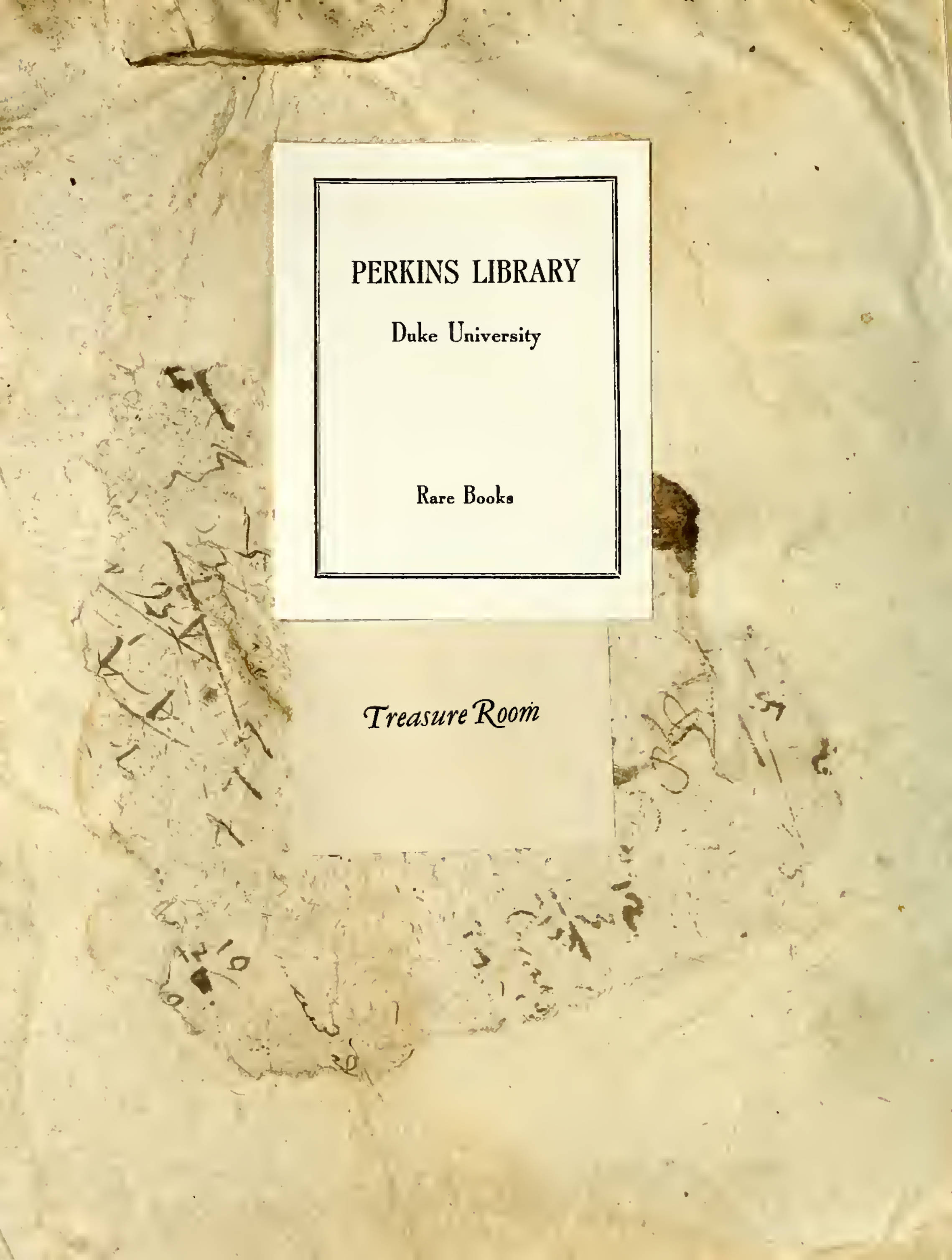
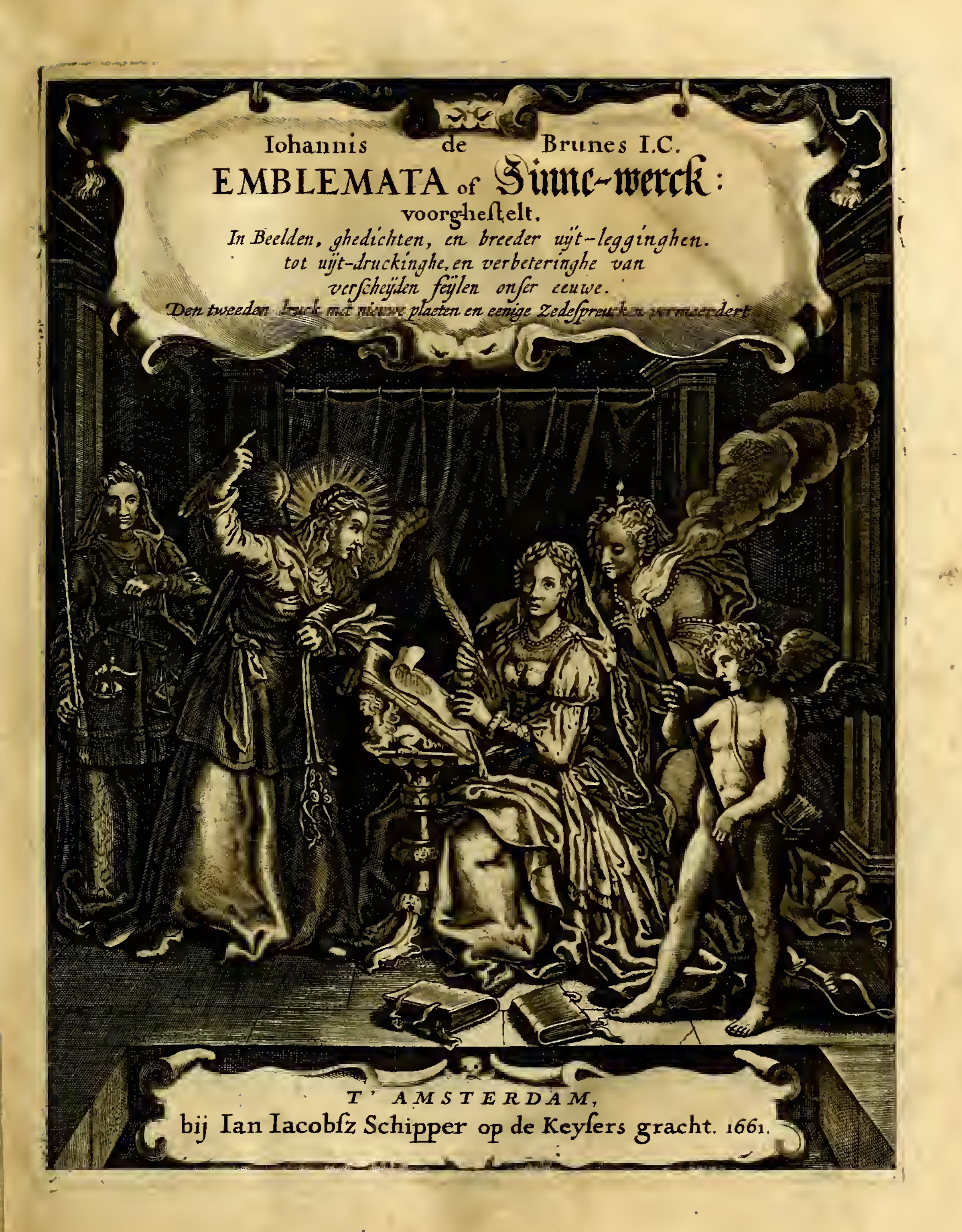

Iohannis de Brunes I.C.
EMBLEMATA of Sinne-werck:
voorgheſtelt,
In Beelden, ghedichten, en breeder uyt-legginghen.
tot uyt-druckinghe, en verbeteringhe van
verſcheyden feylen onſer eeuwe.
Den tweeden druck met nieuwe plaeten en eenige Zedeſpreucken vermeerdert
T' AMSTERDAM,
bij Ian Iacobſz Schipper op de Keyſers gracht. 1661.

Tot God, en de Lezer.

DE ſprenckels van de geeſt, die veel tot Venus-jancken
En wulpſheyd leggen aen, als eer de Heydens de'en,
Geef dat ick, Heer, die wend van al die ſnoode rancken,
Op dat ick die, met vrucht, mach tot dijn eer beſte'en.

En ghy, ô gunſtigh man, die hier miſſchien mocht ſmaken
Zoo eenighſins wat zoets, ten aenzien van de ſtof;
Bid God, dat hy verweck', die ons wat konnen maken,
Met meerder konſt en geeſt, tot zijner grooten lof.

Den Erentfeſten, Achtbaren, Wijzen, Voor-zienigen en Door-zienigen Heer, de Heer

STEVEN TENYS,

Gecommitteerde Raed van de Edele Mog. Heeren, mijne Heeren de Staten van Zeeland, ende der Admiraliteyt, wezende te Middelburgh.

M*YN HEER*

Gelijck een yegelick goed man, en meer een goed burger, en meeſt van al een goed Chriſten, gehouden is alle dertelheyd en wrotte redenen, uyt zijn herte en mond te verbannen; alzo houd' ick voor de beſte man, burger en Chriſten, die de ſtemmige zedigheyd met de eerlicke genuchte zoo weet te matigen en te mengen, dat hy, aen d'een zijde, niet aen en trecke het kleed en den naem van een ſtraffe en viezen orck; en, aen d'ander zijde, alle vuyle onbeſchoftheyd weet van ſich te weeren. De rechte wijſheyd, mijns oordeels, bemint een vry en open borſt, die gekeert en gekeirt zijnde van alle vleeſchelicke ydelheyd, het gemoed kan in-ſpannen en uyt-ſpannen: en die de deugd niet af en meet uyt een gefronſt voorhoofd, of opgetrocken wijngbrauwe, maer uyt de ware oprechtigheyd, en vriendelicke onnoozelheyd. Want gelijk ick niet prijzen en kan een Philoſooph, die noyt en lacht; alzo beminn' ick zoodanigh zoet vermaek, dat alle oneerlikheyd uyt-ſluyt. Deze temperinge hebb' ik hier doorgaens gezocht te volgen: en, naer de wijze van wijze Medecijnen, de gezonde drancken zo aen-gebo-

den, dat ick met eenen den kelck met eenigh lieffelick zap be-ſtreken hebbe, op dat ook zommige, hares on-wetens, de nuttigheyd genieten mochten. De beelden meeſten-deel ſchijnen niet anders te dienen, als tot verluſtinge der zinnen; maer die, onder haer ſchorſſe, de ziele berichten, en by velen (die alle dingen averechts en tegen de wolle nemen) te veel ſtemmigheyds bedecken zullen. 't Is een maniere van ſchrijven, die wel ingeſtelt zijnde, geluckelik bedriegt: en die, onder een kinderlick mom-aenzicht, een mannelicke tucht verborgen houdt. Maer gelijk de oeſters, die aen rotſen of zee-hoofden gehecht zijn, het leven verliezen, wanneer haer de ſchelpe af-getrocken wert; alzoo en zijn die beelden maer enckele beuzelingen, zoo zy alleene, en zonder hare toe-paſſinge, aen-gemerckt werden. Niet dat ik hier my zelven zottelik wil behagen; of alle deze dingen voor gereed en banck-geld wil op-dringen. dat en is de meeninge niet. Want gelijck de kinderen, wanneer zy des avonds van bijtebauwen en calverhaymans hooren kouten, des nachts die ſchijnen te zien: zo heb ick my zomtijds ruymte en vryheyd gegeven, om te ſpreken van dingen, die op hooren zeggen beruſten, en die miſſchien alleenelick in bedriegelicke inbeeldingen beſtaen. 't Is oock zoo verre daer van, dat hier door mijn ooren naer eenige lof-tuytingen jeucken zouden, dat ick zelfs bekenne vergiffeniſſe en verſchooninge van doene te hebben. want het geheele werck is een vrucht, die, over langen tijd, meeſt onder de hand ontfangen, en onder de ſcherpte van de penne geboren is: en die oock hier en daer zoo ſwack en on-ſtaltigh

is

is van leden, dat ick die meer ſchijne, als een ſtortelingh, af-gedreven, als een rechtſchapen vrucht gebaert te hebben. Hoe-wel oock zomtijds de dingen die by der herten, en, zonder bijtinge van nagelen, uyt-geſtort werden, geluckiger van aerd en geboorte zijn, als die met de hand voor 't hoofd, en met groote zorge, bearbeyt en gevijlt werden. Zoo nu eenige van zoo teere mage zijn, die de geringheyd van de beelden met de hoogheyd van de ſtoffe niet en kan vereenigen, en tot een gijl of maſſe brengen, dien laet ick haer eygen oordeel met vrede genieten.

Immers zodanig als dit werk is, hebb' ik goed gevonden, onder de voogdye van U E. *name te verweezen; daer toe getrocken en genougzaem gedreven zijnde, door* U E. *aengeborene beleeftheyd, en vriendelicke goed-willigheyd, die een yegelick nodet om* U E. *te beminnen, en die my altoos eenen vryen toe-gang geopent hebben, om mijne gedachten en beramingen wortel, en vaſte voet te geven. Wiens vriendſchap niet nieuwelicks van my gemaekt, maer van mijn ouders naer-gelaten, geluckelick aen-ge-erft, en van mijn wiege en eerſte bondſelen begonnen is: maer nu voornemelick zaete en ſtijfte gekregen heeft, door een zoo nauwe en echte verbinteniſſe, dat ik de eere zal mogen genieten, om* U E. *naer dezen met de name van* Oom *te begroeten, en als een naeſte trouw-verwant aen te ſpreken. Maer meeſt van al ben ick hier toe aengeſtout en verſtout geweeſt, door den goeden reuck van uwe loffelicke verdienſten, daer mede ons gemeene vader-land dageliks aen* U E. *verplicht wert. Want*

gelijck de naelde van een kompas, aen de zeyl-steen gestreken zijnde, geduerig draeyt naer het noorden; zo keeren ook geduerig uwe gedagten en begeerten, aen-geraekt door de liefde van onze Godsdienst en gemeene vryheyden, tot de welstand en voorspoed van het gemeene beste. Waer door gy ook genoegzaem betoont hebt, hoe-wel van zachten en teeren aerd, hoe on-vertsaegt een goede gewisse is, om, als't nood is, de borst en het voor-hoofd te bieden aen het gevaer, daermen, ampts en eeds halven, toe geroepen wert: zelfs tot het lichaem des vader-lands met zijn eygen te bedecken. Inte-gen-deel van zommige, die daer niet eens naer vragen en zouden, al verdronck en versmoorde ons geheele staet-lighaem, als zy maer met haer pak aen land geraken konden.

Wilt dan hier Eerw. Heer, uwe hooge bezigheyd een weynigh slaken, en als nu en dan, wanneer U E. ooren door d'Abdyesche onruste te veel geslagen en vermoeyt zijn, uwe gedachten een weynigh peysteren en uyt-spannen in deze ernstige beuselingen: doende gelijck de lede-snijders getuygen van de ooge; welcke, door een kristalijnsche vochtigheyd, alle dingen grooter vertoont, als zy wel in der daed zijn. Zoo zal de kleynheyd van dit schrift, door U E. vriendelick en bedriegelick voor-oordeel op-getrocken, voor de Lezer aen-biedelicker zijn: en ick met heeter yver aen-gesteken werden, om op andere tijden yets te doen, dat my minder berouw, en meer eere verwecken mochte.

U E. eere en dienst-schuldige

JOH. DE BRUNE.

Aen de Leſer.

ICK zie alreede, gunſtige Lezer, watter voor my geboren en gekoockt is. Zommige dickhuydige menſchen, die van zot meel en koud water gekneden zijn, zal ick hier door-gaens te hooge rijzen, en ſchijnen uyt-druckelick verſtaen te geven, dat ick niet en wil verſtaen hebben: alleenelick om dat zy hier eenigh Duytſch vinden zullen, dat haer ſwacke herſſens niet gewent en zijn, noch haer bedorven mage en kan verdouwen. Zulcke lieden, zoo zy niet weenen en konnen, gebied ick loock en ajuyn te gebruycken; en zoo zy ſchoen-makers zijn, niet verder te oordeelen als van de ſchoen. Even-wel om oock die, en eenige andere, hoe-wel anderzins niet onwetende, die het zelve gevoelen getrouwt en in-genomen hebben, eenighzins te vernougen, wil ick yetwes, tot rechtveerdinge van mijn ongemeen ſchrijven, te vooren leggen.

Sedert dat ick de oude en geleerde talen deur-loopen, en meeſt alle de Europeſche, die by ons gebruyckelick zijn, geſmaeckt hebbe, heb' ick my dickwils verfoeyt, dat onſe natie (een volck dat anderzins in konſten en wetenſchappen geen andere en wijckt) zo naer-latigh en verzuymigh geweeſt is, om onze tale op te bouwen, en haer behoorlick en meugelick cieraed te geven: voornemelick ziende, en als nu en dan beproevende, datter nauwelick yet fraeys of uyt-nemende by andere gevonden en wert, dat van ons niet zoude konnen naergevolght, en by naer met even-veel woorden even-aerdigh uyt-gedruckt werden. Hier van hebb' ick zoo wat henen, naer dat ick verſſchelick de memorie met dit of dat beſprenght, en gedrenckt hadde, genoeghzame preuve gegeven: immers, als een ſtoute bracke, het veld ontdeckt, daer wel-geoeffende verſtanden, mijns oordeels, een nuttelicke en vermaeckelicke jacht vinden zullen. Want ick hebbe hier en daer, naer mijn geringh oordeel, de fijnſte bloeme van goede boecken gezaeyt, mengende, ſoo veel door mijn begrijp doenelick is, de Attiſche zoetigheyd met de Laconiſche kortheyd.

't Is zeker, dat onze tale bequaem is, om op hooge ſchoenen te treden, en allerley verciersſel aen te nemen; jae, dat meer is, om te dragen het gewichte van de grootſte in-beeldingen, die in een menſchelicke ziele vallen konnen. Ons en ontbreeckt niet, als dat wy niet durven, of en willen van andere nemen, dat zy, zonder haer verlies en verminderinge, ons mildelick aen-bieden: zonder dat wy eenigh ander woord, als ons eygen, en by ons geburgert, hoeven te gebruycken. Zoo hebben eertijds

tijds de Latijnen geluckelick gearbeyt, om uyt te putten de ſchatten van de Grieckſche welſpreeckentheyd: en zoo leeren noch dagelicks de Franſſen, en andere nabuerige volckeren, in haer eygen tale, uyt de Grieckſche ende de Latijnſche ſpreken. Waerom zullen wy dan altijds even kindſch, in de luyren blijven liggen, en *Taetjen* blijven krijten, daer wy bequamelick en mannelick *Vader* konnen zeggen? 't Is wel zoo, dat de talen gevonden of in-geſtelt zijn, op dat wy d'een den anderen de innerlicke gedachten onzes herten zouden te kennen geven: en dat het genoegh is, dat wy, door een ſlechte en verſtaendelicke tale, onze meeninge met den anderen verwiſſelen, en gemeen maecken. Maer hoy moet hy eten, en aerde en water werden, die niet en verſtaet, datmen een wind-meulen met blaesbalcken niet en kan doen omme-gaen: datter heel veel aengelegen is, met wat kracht van woorden vele menſchen bejegent en geroert werden. Een leege, ſtraetſche, en gepeupelſche reden zal, voor een hoogh verſtand, ter aerden vallen, zonder ſlagh te geven, of yet te verwinnen. 't En is jae oock niet genoegh, dat een reden mergh en vleeſch heeft: zy moet dickwils wat geſmuckt en verciert werden, door het pinceel van een effen en ronde tale. En gewiſſelick, zoo die niet verheven en werd met levendige couleuren, de verdiepingen en verſchietingen (het byzonderſte van de tafereelen) en konnen niet vermerckt werden. Want gelijck het goud of yvoor zijn waerdije verdobbelt, door de hand en konſte van de werck-meeſter; alſoo vermeerdert by velen de prijs van zaecken, die door een wel-ſprekende tonge voorgedragen werden.

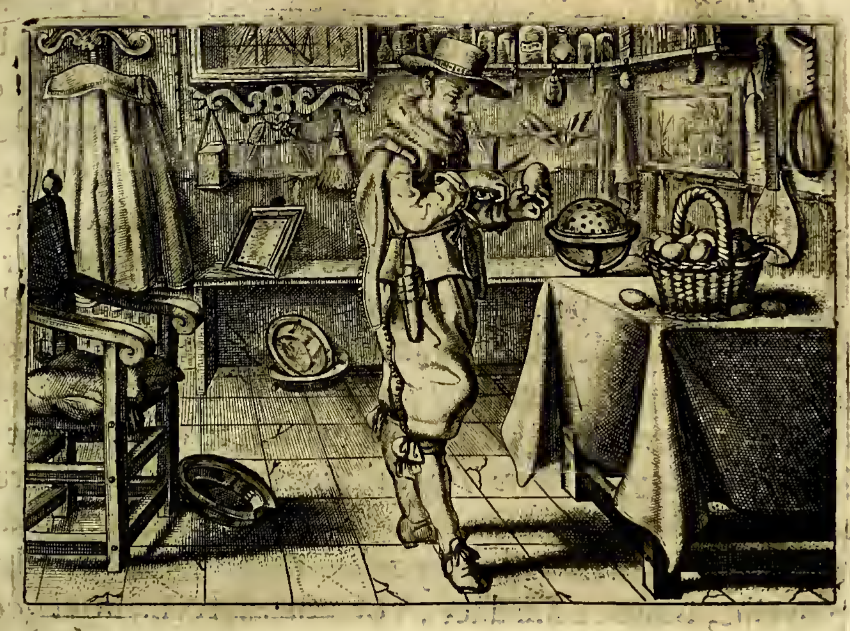
Ick wil dan alle geluckige verſtanden en kloecke geeſten gebeden hebben (voornemelick die haer wel-geboren aerd geholpen en geſtijft hebben, door een hardneckige neerſtigheyd, en diepe bedenckingen) dat zy eyndelick de goede hand daer toe willen aen-wenden, dat onze tale (die noch al kruypende langhſt der aerden ſleypt) mocht op-getrocken werden, tot het tſop en kruyn-punt van hare grootheyd: op dat wy niet alleene met onze na-bueren in gelijcke lid treden, maer oock zelfs de pertiſane dragen mochten. Vaert wel, en draeght my gunſte.

E M-

EMBLEMATA

I.

Wie zal 't passen, als die 't koren doet wassen.

WIe zal het heden-daeghs van passe konnen koken,
En saussen naer de smaeck van deze vieze lien?
Dat noyt geen reuck en gaf, dat hebben sy gheroken,
En dat onzienlick is, dat hebben sy ghezien.
Hoe dat het yemant maeckt, hy kan zich noyt verweeren,
Voor dees hy al te ruym, voor die te nauwe leeft:
Wat wonder? op een ey daer vint-men zelfs te scheeren.
Elck een heeft wol genoegh, oock die geen wol en heeft.

Uyt-breydinghe.

DIe zijn herſſens niet ledig en hout, en zijn oeffeninge maeckt, van te bemercken den menſchelicken omgangh, en de nucken en tucken, die daer met nijt en ſtrijt gedreven werden, zoude wel goede reden hebben, te wenſchen, waer het meugelick, buyten de werelt geſtelt te zijn, ja wel geen menſche te wezen, zoo hy anders geen Chriſten en ware. Slaet uw oogen, werrewaerts gy kont, qualick gae het my, zoo ghy 't alleſins niet qualick en ziet gaen.

Maer het grootſte verdriet van alles, en dat de meeſte tranen verwecken moeſte, is hier in gelegen, dat de innerlicke oprechtigheyt met de kladde van geveynſtheyt; de uytterlicke, doch onnooſele vryheyt, met het ſlijck van Epicuerſche ſwijnen, beworpen wort. Niemant is te vreden, dat *de menſche ſtae en valle zijnen Heere.* Wy dringen in eens anders herte, daer wy het onze niet vatten en konnen; en ſtellen een ander voor onze vier-ſchare, die wy zelve niet en willen onderworpen zijn, immers die daer, voor ons zelven, noyt geen dagh van rechte en beleggen. *De werelt is vol van luyden, die de lampen ſnuyten, en geen olie daer in en doen: en die daer meenen genoeghſaem haer eere te doen groeyen, als zy eens anders beſnoeven, of 't eenemael uyt-roeyen.* Deſe pijnelicke bedenckingen deden my, t'anderen tijde, deſe veerſen uyt-gieten.

Elck een roert zijn dunne lip,
En zit met eens anders ſlip,
Die hem hoort te zijn in weerdt,
In de aſſchen van den heert.
Vint ghy ergens twee of dry,
Zijn-ze maer een weynigh vry,
't Is van duyſent qualick een,

Of ſy bijten dees of geen,
Met een vinnigh tant-getreck
In den rugh, of in den neck.
Zoo-z' oock, met een kleyn gezegh,
Yemandt prijzen, by den wegh,
't Is altijdts, het ware wat,
Zoo hy die feyl niet en hadt.

Let hier op, Commeer-geslacht,
Dood'lick broedsel van de nacht;
Yemand, die langh, on-belet,
Door quaed-spreken is ghevet,
Magert eynd'lick in zijn quaed,
Eer hy noch by velen gaet.

Daer en is heden geen gemeender Schilder-konst, als die de lasteringe, met swarte kolen, af-teyckent. Deught en ondeugt werden even-eens, met de zelve trecken gehaelt. De menschen sieck van herssens zijnde, en daeromme niet bemerkende, dat hare zielen verstuyckt of verwrongen zijn, verdichten in een ander te wezen, dat zy in haer zelven hebben, en evenwel niet zien en konnen.

De Poëten verzieren, dat, in de Siciliaensche zee, een zeer schoone dochter is, die zy Scyllam noemen, wiens engenissen geduerig, van een deel verwoede honden, aen-gebast, en gebeten werden. Het welcke ons af-schildert den rechten aert van onze lasteraers, en de gelegentheyt der gener, daer zy 't meest op geladen hebben. Want, zonder lasteringe gesproken, wat zijn 't anders, als hontsche gedierten, die zoo schandelick en schadelick, met tonge en tanden, in eens anders geruchte vliegen? Ende aen wien willen zy 't meest? zijn 't niet, die daer meest in deugden uytmuyten, en die met alle neerstigheyt betrachten *den Keyser te geven, dat des Keysers is; ende Gode, dat Godes is?*

Daer zijn eenige on-gheluckelick benaude menschen, die haer arme ziele geduerigh prangen, en een wet zoecken in te voeren, die noch Godt, noch de natuere, noch eenigh verdrag van redelicke menschen, oyt erkent en hebben. Deze en konnen niet lijden, dat yemant buyten de voore wijcke, die zy onlangs met den ploegh van haer hals-starrige on-wetenheyt gemaeckt hebben. Menschen, die over-al, gelijck men zegt, 't *Magnificat* verbeteren willen, en die te poste loopen, zoo haest zy, op haer peerdeken *Betweter*, geseten zijn. Isser ye-

mant, diens ſtaet ofte gelegentheyt toe-draegt, in het gewoel en geticktak dezes werelts, te leven, en met onruſte zijn evenmenſche te dienen, zoo hy maer haer meeſterlicke regels niet naer en volgt, gelijck hy niet en moet, noch en doet; 't is terſtont, een on-Chriſtelick leven hem aen te wrijven; te verwonderen over de on-geſtalte van zulck een ziele, en zijn gewiſſe te verdoemen, diens oordeel Godt de Heere voor hem zelven alleen behouden heeft.

Ik en wil hier niet byſonderlick uyt-loopen, om deze menſchen, haer on-tijdige Godtvruchtigheyt, ofte hooveerdige onwetenheyt, voor te leggen; dewijle zy verre de minſte zijn, en miſſchien eenige verſchooninge verdienen, om dat zy op God en den hemel, hoe-wel met leepe oogen, zien. Maer deze werelt-lingen en zijn immers niet te lijden, die recht-draets tegen godvruchtige zielen gekant zijn, om dat zy, door het hemelſche licht van een vernieut leven, de dicke duyſterniſſe van hare godloosheyt ontdecken. Maer ô duyvelſche wapenen, in de helle geſmeet, waer mede zy haer verweerde en verwerde borſt bedecken, en den rechten Gods-dienſt de oorloge aen doen! Waer heeft de Heere, zeggen zy, zulk een prame, zulck een pijn-banck voor de arme menſchen geſtelt, dat wy zo benauwt en in-getrocken moeten gaen henen ſleypen, en gelijk ons leven achter-aen trecken? dat wy ons zelven moeten uyt-mergen deur pijnelicke gepeynzen, en ſwaer-bloedige in-beeldingen, die ons de gezontheyt verſwacken, en ons leven verkorten? Neen, neen, dit leven is ons gegeven, niet alleen, om dat wy het lichtelik, met d'uytterſte lippen, ſmaken zouden, maer ter goeder trouwen, met luſtige tanden, kauwen en er-kauwen, en in ons zelven nemen zouden, tot dat wy alle het pit en de kracht daer uyt-getrocken hebben. De natuere zelve heeft dat moederlick verzorgt, dat alle de wer-

ken,die zy ons op-gelegt heeft tot onze noot-druft,en voortplantinge van ons ander-zelven, ook zouden vermaeckelick zijn : en zy noodigt ons daer toe , niet alleen door de reden, maer oock door natuerlicke treck : 't is on-rechtveerdigheyt haer wetten om te ſtooten.

Het ſchijnt hier aen haer geluyt , dat zy wonder goet ſpel hebben , en ſtoffe genoegh , om noch over-tolligheden opte leggen. 't Is genoeg wints gebroken. Een reden moet tot het eerſte in plaetze van allen wezen: *Het Koninkrijke der hemelen moet gewelt lijden, en die gewelt doen, die zullen 't in-nemen.* wat is dat gezeyt? Let op *gewelt doen , en lijden.* Daer en wert geen gemeyne ſleur des levens , geen ſlordig of achteloos bedrijf , geen ordinaris treyn van zijn gebueren; maer een byzondere vlijt,voorzichtig beleyt, ſtorm en gewelt verſocht, gelijk het aen belegerde ſteden placht te geſchieden, die met levende kracht, en ſtormender-hant werden in-genomen. Willen wy dan eenmael de heerlikheyt des hemels bezitten, wy moetenze hier beweldigen: wy moeten alle de heyr-krachten van lijf en ziele te zamen brengen, en zo lange wy deze lucht in de neuze trecken , den eenen ſtorm op den ander brengen, het een werck op het ander op-werpen, tot dat wy, met den laetſten ſnick dezes levens , in eygendom mochten aen-grijpen , daer toe wy van Godt de Heere gegrepen zijn.

Maer even-wel en is dit noch prame , noch pijn-banck, gelijck hier uyt-geſpogen wert. *Des Heeren jock is vriendelick, en zijn laſt is licht,* voor een recht-ſchapen gemoet, dat het in-druckſel van dien Goddelicken arts-zegel ontfangen heeft. De moeyte en pijne van dien ſtrijt wert weg-genomen, door de onfeylbare hope van een eyndelicke, en geheele victorie. Ende hoewel het leven van deze hemelſche Campioenen, dikwils met veel verdriets en on-gemacx over-dwerſcht wert , dat haer

voor-hooft gefronſt, haer leden veroudert en gelijck verker-kert zijn, zoo en is daer even-wel geen benaude ellendigheyt oyt te vermoeden. Want, zeggen zy, *Is 't dat onze uytterlicke menſche verderft, zoo wert nochtans onze innerlicke menſche van dage tot dage vernieuwt. Want onze zeer lichtelick vergaende verdruckinge werckt, in ons, een uytter-maten on-begrijpelicke groote der eeuwiger heerlickheyt. Dewijle wy niet en zien op het zienelicke, maer op het on-zienelicke. Want wat zienelick is, dat is tijdelick; maer dat on-zienelick is, is eeuwig.* Men oordeelt van den dagh niet, uyt den morgen-ſtont; (ten ware by tegen-ſtelligh beſluyt) ſoo en behoort-men geen vonniſſe te uytten, uyt de ſtucken en getuygeniſſen van dit glaſigh, en verganckelicke leven.

En of oock nu yemant, deur een teere ſwackheyt der gewiſſe, den wegh, in eenigen deele, wilde nauwer nemen, als ons die Godt de Heere zelfs, in zijne heylige Wet, heeft afgeſteken, en open-geſtelt? wat doen onze oogen daer zeer van? wat ſchelden wy onzen broeder, daer voren Godt geſtorven is? laet ons liever zijne bezorgzame vreeze verwonderen, en zijn krancke over-heyligheyt verbidden. Wy blijven miſſchien zoo vele aen deze, als hy aen gene zijde uytwijckt: en noch is meer te houden van by-geloovige Godtvruchtigheyt, wanneer zy niet uyt eygen-dunckende verwaentheydt voort en komt; als te hellen aen de helſche zijde van on-gebonden roeckeloosheydt. De ruyme wegh heeft, in dezen deele, veel meer plaetſe van dolinge en verderffeniſſe, als de enge voet-pat. *'t Is zelfs een deel van verkortinge des geeſtes, als wy ons zelven vernoegen*, zeght ergens yemandt. Een recht-ſchapen Chriſtelicke ziele vint altijdts wat te her-ſtellen, of te vermaken aen dit bedriegelicke leven. 't Is verſchoonelick, zoo zy dan, haer zelven niet konnende vol-doen, eenige middelen bedenckt, om haer ſelven in meerder geruſt-

gerustheydt te stellen. Laet ons een weynich bysonderen. Huyden ten dage wert by ons gekrackeelt en geredent, over het vieren ende onderhouden van den Christelicken Rust-dag. De zommige zijn hier zoo mede-lijdelick bekrompen, dat zy zelfs den ouden naem uyt haren mondt bannen, en daer wy plachten *Zon-dagh* te zeggen, vinden zy noodigh, den *dagh des Heeren* te noemen, of immers zulck een woord te gebruycken, dat in de H. Schriftuere uyt-gedruckt staet: op dat zy die Heydensche namen, en die van on-herboren menschen verzint zijn, niet alleenelick uyt haer herte, maer oock van hare tonge mochten weeren. Hebbe oock geweten daer toe gebruyckt te zijn de woorden van den sesthienden Psalm, *Ick en wil haers* (der vremde Goden) *danck-offers, met den bloede niet offeren, noch haren naem in mijnen monde voeren.* Buyten den zin, mijns oordeels, en het rechte verstant van die plaetse, daer simpelick gemeynt wert, *Ick en sal geen Heydensche offerhanden voor God brenghen, noch hare Af-goden met mijn tonghe prijzen, of aen-roepen, &c.* Wederom, daer andere voor geoorlooft houden, naer den openbaren Gods-dienst; haer geest en zinnen zoo wat te vermaecken, door wandelen, of eenige andere eerlicke, en kort-wijlighe oeffeningen, waer door zy te wackerder des anderes daegs, tot haer gewoonelick werck keeren mochten, sluyten haer deze vrome luyden in huys, alwaer zy, met haer huysgezin, haer zelven bezich houden met het lezen van Godes woord, met het zingen van Psalmen, en Lof-zangen, met gebeden, en diergelijcke Godvruchtige oeffeningen. Wie kan, met reden, dit bestraffen? jae wie en behoorde zich niet veel eer te verwonderen, en God de Heere groot te maecken, over zulcke geheyligde zielen, die hy ons binnen onze mueren verleent, tot onzer zekerder bewaringe. Swijge dan de verwijtinge van Sabbatarissen, en watter van sulcke woorden meer zijn, waer door

de Godtvruchtigheyt verhatelickt wert, en een deure geopent tot on-getoomde vryheyt. Laet alle lafter-reden den hals gekrockt werden, ende middelen der liefde, ende goetwillige genegentheyt, by der hant genomen werden. Daer en is niet dat ons zo zeer vervremt van alle menfchelicke beleeftheyt, als dat wy ons even-beelt, met een quaet-duydige tonge, quetfen, en, zo veel in ons is, vyandelick onder-drucken. PLINIVS, die groote Orateur, fprekende van zulke wangeboorten, noemt haer *verdoemelicke flacht-beeften, die-men behoorde te offeren voor de gemeene rufte.* En de goede Keyfer TRAIANVS hadde zulck een fchrick van zulke on-menfchen, dat hy-ze, tot ftraffe, en exempel, dede werpen in een af-gefleten fchip, onverzien van want, van zeylen, van roer, en watter meer, tot het beftier van zulk een vat, noodig is; op dat zy mochten d'on-genade van zulck een wreet element over-gegeven zijn, en daer beproeven de on-ftuymighe verwoedtheydt, die zy, t'anderen tijde, tegen d'arme onnoozele menfchen gebruyckt hadden.

Om een eynde te maecken: zoo ick, door dit vry-borftige fchrift (daer in ick niet anders gezocht en hebbe, als een eerlick vermaeck, en ftichtelicke nuttigheyt) even-wel de fwarte galle van zommige quaet-willigers, getergt zal hebben, die hebbe dit toe-fchrift, in plaetze van alle wraecke: *De lafteraer heeft den Duyvel tot zijn groot-vader; den hoogh-moet tot zijn vader; de nijdigheyt tot zijn moeder; eens anders deugt tot ftoffe; en geen ander uyt-komfte, als een tijdelicke ende eeuwighe vloeck.*

EM-

EMBLEMATA
II.
Het Houw'licks bedt zy onbesmet.

ALs ghy, twee-eenigh, zijt, door echten bant, gesloten
In't geen uw brandigh hert tot heyligh water leydt;
Al-eer ghy noch de vrucht des houw'licks hebt genoten,
Doe by u zelf beloft van eeuwigh eerbaerheydt.
Het houw'licks bedt en is geen goot' van vuyle lusten,
Maer daer, die't wel gebruyckt, elck een in maeghdom blijft.
Als ghy dan, beyd' bedeckt met eerbaer root, gaet rusten,
Zie dat ghy dan te zaem geen over-spel bedrijft.

Uyt-legginghe.

WIe en ziet niet, met innerlicke verwonderinge, de groote zorge, die God de Heere gebruyckt, om zijn volk, de ware kinderen Iſraëls, tot reynigheyd en heyligheyt des levens, aen te leyden? Getrouwde en ongetroude, mans ende vrouwen, waekende en ſlapende, een yegelick is zijn zuyverheyd en reyninge voorgeſchreven. Hoe anders? hy is de heyligheyd ende reynigheyd zelve: hy wilt oock dan met reden, dat wy *heyligh zullen zijn, gelijck hy heyligh is.* Zulck een vader, zulcke kinderen. En om de waerheyd te zeggen; iſſer eenige deugd ter wereld, die den menſche gelijck ver-engelt, om niet te zeggen vergodet, 't is de reynigheyd, en eerbaerheyd. Een deughd zoo hemelſch, en overprijzelick, als zy op der aerden zeldſaem, en ſchaerſelick te vinden is. De menſchelicke natuere ſchijnt gekneet te zijn in den trogh van vleeſchelick bedrijf, en gebacken in den oven van vierige luſten. Een machtelooze zieckte, een dulle koortſe heeft haer wezen geteelt: en zo baert ſy noch ſtadelick ſtinkende ſweet, en on-reyne hitte; ick meene vleeſchelicke gedachten, en geeſtelooze redenen. En hoe zal oock yemand *wijn-druyven van doornen, of vijgen van diſtelen lezen?* alzoo en wachte niemand van een natuerlick menſche, *die uyt den bloede, of uyt den wille des vleeſchs, of uyt den wille des mans gheboren is,* dat van hem eenige matige reynigheyd, in woorden, of in wercken voort komme.

De wijſheyd des hemels, om deze on-geregeltheyd eenigſins te breydelen, en ons ten dezen aenziene oock in te ſcherpen, hoe dat wy *onze vaten heyliglick bezitten* zullen, heeft den houwelicken ſtaet verordent, waer in de menſche, een met eene zijnde, de ongetoomde uyt-ſprongen des vleeſches mochte be-

te bepalen, en gelijck een dam ſchieten, op dat wy niet af en weyden, buyten het veld en de gemeet-taelen, die ons zijne voor-zienigheyd gelieft toe te eygenen. Hier en ſluytet niet, twee meeſters op een winckel, twee groote maſten tot een ſchip, te hebben: hoewel de Oud-vaders, onder de wet, deur een groove ſwackheyd, haer zelven hier in leelick miſ-grepen hebben.

Evenwel, wanneer nu yemand, in dit gewijde perck, van boven geſtelt is, en moet hy zich terſtont niet in-beelden, dat hem daer een miſſinck bereyd is, om zich zelven, als een vercken, zonder ſchaemte, zonder voor-hoofd, daer in te wentelen. Hier zijn oock wetten en palen gehecht, die een wel-gebouwde ziele Godvruchtelick moet waer-nemen. Maer ick en kan maer half-monds, en tuſſchen tanden hier van ſpreken, om geen oly, in plaetſe van water, in 't vyer te gieten. Zoodanig is de guytery der menſchen, dat zy oock zom-wijlen, de beſtraffinge der zonden, tot aen ritſſels gebruycken. En, om dit, in't voor-by-gaen, niet achter te laten; 't en is niet lange gebeurt, dat een over-treffelick Leeraer, hebbende een deur-wrochte Predicatie, op het verbod, *Ghy en zult geen over-ſpel doen*, nauwelick en heeft konnen ont-gaen, of hy zoude daer over beriſpt, en heftelick aen-getaſt geweeſt zijn, als ergerniſſe, en ont-ſtichtinge gegeven hebbende: daer hy, mijns oordeels, zulck een geleerde voor-zichtigheyt gebruyckte, en alles zoo Godvruchtelick voor-ſtelde, alſſer van een geſtelick gemoed, en een wel-ſprekende tonge, konde verwacht werden. 't Is, als de heylige letters zeggen: *Alle dingen zijn den reynen reyn; maer den on-reynen, en on-geloovigen en is geen dinck reyn, maer oock haer gemoed en gewiſſe is on-reyn.*

Het houwelick dan, naer den val, wert in het meeren-deel der menſchen, veroorzaeckt, of beter genoodzaeckt, door de

 onver-

onverdraegzaemheyd van de ſcherpe prickelen des vleeſchs, die haer byzonderlick, in haer meeſte kracht openbaren, wanneer de hooghe jaren het lichaem noch niet verſwaert hebben, noch de geeſtelicke weder-geboorte de zelve ghenoeghzaem verſtomt heeft. In zulcke gelegentheyd gelt de zet-reghel van dat groote vat des Heeren: *Is't dat yemand hem niet en kan ont-houden, laet hem trouwen; want het is beter te trouwen, dan te branden.* Evenwel zoo moet die heylige ſtaet gebruyckt werden, niet tot uyt-bluſſchinge van onze natuerlicke warmte, maer tot verkoelinge van on-matige hitte; niet tot vermoeyinge van onze leden, maer tot matige verquickinge; niet tot uyt-merginge van ons eerſt-boortighe zap, maer tot temperinge van den over-vloed. Reyne ooren zullen my goedichlick dragen, en noch hare nuttigheyd wegh-dragen: maer *die bevleckt is, dat hy noch bevleckt werde.*

Wie kan dan lijden dien heyl-loozen roem van die on-beſneden monden, die niet en laten in alle gezelſchappen uyt te tuyten, de beeſtelicke on-gebondenheyd, die zy, binnens gordijns, gebruycken? die daer durven met volle kaken uyt-ſpouwen de onmenſchelicke krachten van haer kriele dertelheyd: dat is, die durven roemen hoe verre de beeſten in vuyligheyd van haer overwonnen werden.

Quis furor eſt, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam.

Dit is de zin van die heydenſche Poët:

Wat grooter razerny, wat dulheydt is't, te noemen,
Het geen de nacht verbergt, jae 't ſelf in 't licht te roemen:
En 't geen ghy, on-betuyght, in 't duyſter hebt gedaen,
Daer van te doen, voor 't volck, een openbaer vermaen.

Deze geven nochtans voor, naer den ghemeynen zangh van zulcke

zulcke vogels, dat het voornaemste ooge-merck van haer houwelick, dit is, dat zy mochten kinderen teelen, en erfgenamen nalaten: maer dit is veel eer de handen aen zich zelven schenden; den boom te dooden, op dat hy vruchten voort brenghe. Wie en weet niet, dat onze eeuwe verscheyden van zulcke dood-slagers gezien heeft? En waer van kommen oock die menigvuldige gebreken, die de kinders, hier en daer, van haer geboorte medebrengen; als dat die arme onnoozeltjens betalen moeten de schult van haer ouders on-getemperheyd. De fonteyne van alle reynigheyd heeft uytdruckelick eenige tijden uyt-gekeurt, op welcke het on-geoorlooft is, tot zijn vrouwe te naecken: maer wie zal my wijs maecken, dat deze wet, by onze menschen, niet en is af-geschaft, als ick de redenen hoore, en de uyt-wercken bemercke, die in niet weynige kinderen te zien zijn. Daerom en hadde DIOGENES geen on-recht, als hy een on-tuchtigh Iongelingh verweet, dat zijn vader hem, droncke zijnde, geplant hadde. En de Carthagineesche wet wert van PLATO verhaelt en gepresen, de welcke opentlick verboot, dat niemand zich verstouten zoude, om wijn te gebruycken; wanneer hy vooren hadde de houwelicksche schuld te betalen. Gewisselick, daer is zeer veel aen gelegen, niet alleen in't byzonder, de ouders en de kinderen, maer oock de geheele regeeringe, daer wy onder leven. LYCURGUS, de Wet-gever van Lacedemonien, gelijck in vele ander dingen, heeft oock hier in, zorgvuldelick voor-zien. Dit was een van zijn staetsche wetten; *De nieuw-getrouwde man zal gestolen tot de bruyd kommen, en kortelick weder tot zijn vrienden keeren.* Hy en geeft den Bruydegom geen vryheyd, tot zijn nieuw-getrouwde Bruyd te kommen, wanneer 't hem zoude mogen lusten, of oock by haer te blijven, zoo lange, als 't hem zoude goed duncken; maer hy gebied

dieftelick en bedecktelick by haer te kommen,zonder tabernakelen te maecken, of aen de bed-tijcke te blijven hangen. Dit zijn de woorden, die PLUTARCHUS in de Grieckſche tale gebruyckt: *De Bruydegom niet ſwaer van wijn, noch door wel-luſtige leckernyen over-laeden, maer nuchterigh en matigh zijnde, quam met ſchaemte en vreeze tot zijn echte Bruyd; en ont-doende haren maegdelicken gordel, lichte haer op, en droegh-ze op het trouw-bedde, alwaer hy weynig tijds blijvende, weder-keerde naer zijn maeghſchap; gaende ſlapen, daer hy van te vooren altijds gewent was. Het welcke geenen kleenen tijd en duerde, maer de zommighe vol-herden daer in zoo langhe, dat zy haer vrouwen noyt by daghe en zaghen, tot dat zy al eenighe kinders van haer geteelt hadden.* Het welcke van yemand in verwonderinghe getrocken zijnde, is hy van LYCURGO met deze antwoorde vol-daen gheweeſt: *Deſe dinghen ſtrecken hier toe, op dat de mannen kloeck en ſterck van leden zouden blijven, van geen volte of verzadinge vermoeyt; maer dat de liefde altijds jeughdich en groen blijvende, zy kloecke en wel-ghebouwde kinderen, voor de Republijcke mochten voort-brenghen.*

Maer hier op zal my yemand voor-werpen, ghelijck dat oock t'anderen tijde gebeurt is, de woorden van den Apoſtel Paulus: *De vrouwe en is haers eyghen lichaems niet machtigh, maer de man: desgelijcks en is de man oock zijns eyghen lichaems niet machtigh, maer de vrouwe. En ont-houd malkanderen niet, het en ware uyt beyder bewillinghe, tot eenen zekeren tijd, om u tot vaſten ende bidden te voeghen: ende komt wederom te zamen, op dat de Sathan u niet verzoecke, om uwer kranckheyd wille.* Hier uyt beſluyt een Venus dertelingh, dat-men zich zelven plotſelick mach ſtorten, en wentelen in de vleeſchelicke vereeninge, zonder wet, zonder mate: en dat dien volghende, een van beyden zoo ghenegen zijnde, de andere daer toe het lichaem moet leenen, zonder weygeringe ofte tegen-ſpreken. Maer hoe wert dit

zoo

zoo vleeſchelick verwrongen, en verkeerdelick by den hayre getrocken? de heylige man en ſpreeckt niet, in het laetſte veers, van de houwelickſche vergaderinge; maer hy laet alleenelick toe, dat man en vrouwe, een dack, een tafel, een bedde gebruyckende, by wijlen haer zelven, voor een weynig tijds, en uyt beyder bewillinge, van malkanderen mogen af-zonderen, op dat zy door die onderlinghe gemeenſchap, in haer Godvruchtigh voor-nemen niet geſtoort en wierden, maer te beter mochten waecken, ende in-geſpannen zijn tot alle heylige bedenckingen, ende Godvruchtige oeffeningen. 't Is oock zoo, dat twee echte en wettelick gehechte luyden, aen malkanderen zoo nauw en vaſtelick vereenight, en gelijck door den anderen gemengt en vervormt zijn, dat zy, gelijck een lichaem maeckende, alle de leden gemeen, en geen eygen en hebben, daer zy alleene meeſterſchap zouden over gebruycken. Des mans leden kommen de vrouwe toe, zoo doen oock der vrouwe leden den man. Maer niemand en is zoo opperlick meeſter van zijn leden, dat hy de zelve mach miſbruycken, naer zijn in-beeldinge, en welgevallen. De Keyſerlicke wetten hebben over zulcke wel ſtrenge ſtraffen in-gevoert, gelijckformelick den woorde Gods, en de billickheyd van alle goede reden. Zeer wel zeght MARTIALIS:

Scire ſuos fines matrona & femina debet
Ne vagus a thalamis conjugis erret amor.

Het zy my geoorlooft, een weynigh by de over-zettinge te voegen:

Een vrouw, in echt getrouw, die moet haer eynden weten,
Op dat haer bed-genoot van haer niet af en dwael:

Zy

Zy moet oock niet haer schuld, uyt lust des vleeschs, af-meten,
Op datzy niet haer mans, en Godes haet en hael.

Daerom en wert oock niet gepresen de Ketterye, die in Afrijcken, ten tijde van den Oud-vader AUGUSTINUS verzint en in-gevoert wiert, van een soorte van breyn-ziecke menschen, die ABELITEN genoemt wierden; om dat zy hielden, dat Abel, van zijn broeder Cain, vrouweloos, en kinderloos gedöodet was. Deze trouwden wel vrouwen, maer en bekenden-ze niet. Elck een van haer, op dat oock haer geslachte verjaren, en vereeuwen mochte, nam tot zich, als eygen kinderen, een knechtjen, en een meysken, oock met dit bedingh, dat zy haer oock noyt, met yemand vleeschelick vermengen zouden. Deze maeckten zy erfgenaemen van haer naem, en alle haer goederen. Het welck zy lichtelick konden doen, dewijle allezins veel arme luyden gevonden wierden, die voor een groot geluck achteden, van de sware last der kinderen verlicht te werden, en de zelve in een eerlick bezit van goede middelen gestelt te zien. Maer waer heeft de Heere zulcks geboden? jae waer heeft hy oyt zulcks toe-gelaten, dat het voornaemste eynde des houwelicks, het welck is, naer zijne in-stellingen, *wassen en vermenichvuldigen*, zoude alzoo vergeefschs, en vruchteloos gemaeckt werden? Daerom wiert oock Onam van God de Heere metter dood gestraft, om dat hy het zaed, dat zijn swagerinne toe-quam, liever op der aerden wierp, als dat hy, daer door, zijns broeders naem, en aen zich zelven nakommelingen, verwecken zoude. Is yemand zijner lusten machtigh, dat hy-ze dan niet en terge: kan hy zonder vrouwe leven, dat hy-ze dan niet en trouwe.

EMBLE-

EMBLEMATA

III.

Dit lijf, wat ist, als stanck en mist?

Ziet hier, ô Courtizaen, hier light de Afgoddinne,
Die ghy aen-bidt en smeeckt met over-aerdsche minne.
Sy zy Gravin, Princes, en van het hooghste bloed,
Van leden noyt zoo schoon, van wezen noyt zoo zoet;
Sy is (met eer gezeyd) in duyster schaemt' gewonnen,
In vuyligheyd verwarmt, uyt on-reyn bloed geronnen:
En als sy nu al is, met smerte, voort-gebracht,
Sy drijft en smelt daer heen van vuyle mist en draght.

Uyt-legginge.

ALle gedierten werden van natuere tot haer weder-gaede gedreven. 't Is een miſ-val, of wel een ſtortelingh van een menſch, die deſe beweginge of door moedwille verzaeckt, of door flauwigheyd niet voelen en kan. Ik ſpreke van het pit, en de kracht des jeugds: wanneer het bloed noch geheelick in zijn volle vaten is, en de natuere door on-gemack, verdriet, of eenige andere oeffeninge, niet verminckt of gebroken is. *De vrouwe* zegt ARISTOTELES, *heeft een treck en begeerte naer den man, gelijck de eerſte, vorm-looze ſtoffe, om een fatſoen en gedaente te krijgen.* Waerom niet oock het zelve van de mans gezeght; die niet meer uyt een block of rotſe gehouwen zijn, als dat teere geſlachte, 't welck wy vrouwen noemen? Elck een verbeelde, en vermomme zich, als hy wil, is hy maer een menſch, hy moet oock deze, dat is, menſchelicke bewegingen hebben.

Dus verre mooght ghy de ſchoot vieren, en binnen de palen van zedigheyd en Godzaligheyd blijven. Maer gaet oock hier ten ancker, en bemerckt onder de louwte van het heylige land of de zeylen niet te groot naer het ſchip; de riemen naer de ſchuyte zijn. Het is te verwonderen, wat af-goderyen de menſchen met de menſchen plegen: en voornemelick, die jonge dertelingen, die door de hitte van dat vleeſchelick vier, als door een horzel geſteken zijnde, gedachten en woorden verzinnen, die den hemel beſpotten, en God gelijck uyt zijnen throon werpen. Een ſtaeltjen zy in plaetſe van duyzenden.

Ceſſez mortels de ſouſpirer,
Ceſte beauté n'eſt pas mortelle.
Il eſt permis de l'adorer,
Mais non pas d'eſtre amoureux d'elle.

Les

Les Dieux tant ſeulement
Peuvent aymer ſi hautement.

Iſſer miſſchien yemand zoo arm van talen, die dit zes-dicht niet en verſtae, die neme in plaetſe deze over-zettinge.

Stervelingen, houd vry ſtille,
Van te zuchten met geſteen;
Deze ſchoonheyd, dwing uw wille,
Heeft geen ſtervelicke le'en.

Op haer meught ghy niet gelieven,
Maer 't aen-bidden ſtaet u vry;
Goden hebben alleen brieven
Van zoodanigh hoogh gevry.

Van deze en dier-gelijcke in-legſel, zijn de huyden-daegſche boecken, die meeſt by de jonge lieden geſleten werden, vervult: van zulcke woorden klincken de tongen der gener, die van liefde glimmen, en het hof, gelijck-men zeght, op de ſchoodt van de Joffrouwen maecken. Die het *woord* niet en weet, en mach niet mede gaen. 't Is gemeenelick, mijn hert, mijn trooſt, mijn oogh, mijn licht, mijn beckje, mijn zoetertje &c. Maer die op hooger ſchoenen treden, willen oock hier in verheven zijn. 't Is kootjes volck, die op de gemeene weg wandelen. Deze en ſpreken maer van Princeſſen, Koninginnen, Sterren, Engels, Goddinnen: en wilt ghy 't al hooren, zy noemen die haer Al, die niet met allen is, als dreck in goud gewentelt; of, als de wijsheyd ſpreeckt, *een vercken met een goud juweel.* Voor deze menſchen en is noch grond, noch oever. De heylige Geeſt zegt: *En zijt niet als een peerd, of als een muyl-ezel, zonder verſtand: wiens muyl men toe-ſnoert met een gebit en toom.* Maer deze loopen gantſch on-gebonden daer henen, geen ander wet hebbende, als zonder wet te leven. 't Is by haer een Courtiſaenſche wijsheyd gerekent, daer van de gekapte narren, bykans ſchaemte zouden hebben.

Ik hebbe van een gehoort, die met ernſt zulk een op-ſchrift op een minne-brief ſtelde: *Aen de heylige Majeſteyt van de Koninginne mijnes herten.* Wie zal die onder redelicke menſchen

tellen, die zulcke nietige dwaesheyd voor een geestige wijsheyd rekenen? Maer wilt ghy noch een grosse en tastelicke poeve van deze herssenlooze dulheyd hebben? Hoort wat een aerdige hofscheyd een Ioncker gebruyckte, diens opperste deel met zulcke mist benevelt was. Hy wilde quansuys den bet-weet spelen, en in plaetse, dat andere haer zalaede met olye van vley-steerten toe-bereyden, wild' hy de zijne met een middelbaere scherp-zoete sausse begieten. Schrijvende dan aen een edel Jonck-vrouw, zijn matresse, en denckende by hem zelven, dat haer den tijtel te geven van *doorluchtige*, te veel was, en de lof van *eerbaere* veel te weynig, verzinde recht tusschen hemel en aerde te vlieghen, mids schrijvende, *Aen de bykans door-luchtighe*. Tot zulck een pot, zulck een decksel. Die oock yets van beter smaecke van deze hoofdelooze minnaers verwachten wil; voege hem vryelick by dien boer, welcke vertoefde dat de vliet zijnen loop eyndigde, op dat hy mochte droogs voeds daer over gaen. Soo daer evenwel noch eenig deel van wijsheyd gespeurt wert, die zal hier in vervat zijn, dat de sommige van passe zo wijs zijn, dat zy haer zelven merken ganschelick niet wijs te zijn. Van zulcken slagh was die Gezelle, welcke tot zijn lieve Vrijster dorste zeggen, *Ick ben zonder God, zonder u, en zonder my*. Te weten, *zonder God*, om dat ick hem niet aen en bidde, maer u: *zonder u*, om dat ick u niet en hebbe: *zonder my*, om dat ghy my hebt, en ick niet my zelven. Goddelooze guyten, die haer opperste goed stellen, en haer grootsten dienst besteden, in het vuyl gebruyck van het gene met eerbaerheyd niet en magh genoemt werden: maer vermenschte Duyvels, die haer zelven uyt schudden, en God tot de helle zenden, op dat zy haer tonge tegen den Hemel mochten uyt-steken, en een Gods-dienst op-rechten, daer van den Af-god een on-reyn schepsel, de dienaers een uyt-braecksel

van de helle, en het eynde van allen, een on-ſterffelick berouw is, en een eeuwigh-duerende ſmerte!

Keert tot u zelven, ellendige ziel-moorders, die verloren zijt in den dool-hof van uw ydele gedachten: ont-wert u uyt de ſtricken, die ghy u zelven zoo ſchadelick en ſchandelick gevlochten hebt. En om u zelven nu voor-by te gaen, en de ſchuldige plicht, die ghy uwen opperſten Leen-heer ſchuldig zijt, bemerckt in een heylige ſtilheyd, hoedanig, en wat zy is, die ghy voor uw' Goddinne houd. Een vrouwe, van een vrouwe geboren; een worm en een worm-aes; ſtof en kaf van den wind gedreven; hoy en gras; en wilt ghy wat meer hebben, een bloeme des velds, die ghy heden ziet, en morgen te vergeefs zoeckt. Zy is, gelijck wy alle te zamen, een voor-beeld van ſwackheyd, een roof des tijds, een ſpeel-tuygh van de wind, een bobbel, een teere water-bieze, een ſchildery van on-geſtadigheyd; en om in't korte veel te zeggen, een weynig ſlijm en ſluymen, met bitter galle te zaem gemenght. Arme menſchen dan, die noch de hoornen willen op-ſteken, en met de Pauw, zich in haer vederen ſpiegelen! weeſt zone of dochter van een Koninck of Keyſer, en watter groods ter wereld kan genoemt werden; ghy zijt eerſtelick gevormt in een ſlijmigh vat, en hebt daer gedreven tuſſchen de uyt-worpſelen, die van ſpijze ende dranck over-blijven: gevoet van het gene de Schriftuere eygentlick *wegh-doenſſel* noemt, en dat eertijds niemand naken en mocht, zonder on-reyn te zijn. Daer vlot dit moedig meeſter-werck, als in de barningen, tuſſchen duyzent klippen en vuylen: in geduerigh gevaer zijnde, om alle ooghen-blick ſchip-braecke te lijden. De minſte val, of het verrecken van de moeder, is ghenoegzaem, om het zelve, door de weereld, uyt de wereld te zenden. Het ſnuytſſel of het uyt-gaen van een keerſſe kan dit vazel lichtelick

 ver-

versticken; jae al heeft het schoon nu vaste leden ontfangen. Is het dan, de ronde van zijnen tijd vervult zijnde, uyt de banden van deze duyster kercker uyt-gebroken, met de overlickste smerte, en de alder-grootste schaemte van zijn moeder, die de swackheyd en de eerbaerheyd van een vrouwe lijden kan; ziet, zo ligget daer henen, als een klompjen van rood vleesch, geen ander beweginge hebbende, als de zee-gallen, of diergelijcke twijffel gedierten, die een ziele in plaetze van zout gegeven is, alleenelick om dat zy niet verrotten en zouden. Andere gedierten en zijn zoo haest niet geworpen, of uyt haer schaele gekropen, zy loopen stracks, uyt haer zelven, naer haer voedzel; en gelijk zy haer kleeren gemaeckt, zoo vinden zy oock de tafel al gedeckt. Maer dit erbarmig schepsel, naeckt en kael, gantsch hulpeloos van zich zelven, moet daer jaren en dagen, in zijn eygen stanck en vuyligheyd liggen. Zijn liessens moeten werden geviert, zijn oorkens gereynigt, zijn oxels, jae alle zijn ledekens, moeten met pluyssels en doeckskens bezet zijn; of anders moest het in draght versmelten, en in zijn vuyligheyd verrotten. Eyndelick, gelijcker niet grootscher en is als de mensch, zoo en isser oock niet ellendiger. En wat willen wy anders zeggen, wanneer wy deze onreyne romp en ramp, zoo çierlick toyen, en zoo kostelik opsmucken, als dat wy schandelick en on-volmaeckt zijnde van ons zelven, onze volkomentheyd van de beesten leenen, en met ons lichaem om prijs roffiaenen willen. Let hier wel op, ydele licht voeten, die u zelven wilt gedoopt hebben met de naem van Courtisanen, en uw ambacht maeckt, met de Joffrouwen te hoven, en in haer oogen te leven.

Dat ghy aen-bidt, en zoeckt te vieren
Gelijck yet Godd'licks, zonder vleck:
En noch zoo schoon tracht op te çieren
't Is anders niet als stanck en dreck.

EM-

EMBLEMATA
IV.
Nu, hola, mond! niet al te bond.

GHy zegt, ghy draeght een pack, en gaet dus omme-vragen,
Wie dat het zelf, quansuys, in uwe steed' zal dragen:
Elck een ziet wat ghy jaegt; een duyvig beck-getreck,
Op dat ick niet en zeggh', een innigh tong-geleck.
Maer zijt ghy niet beducht, wie dat op hem zal laden
Dat drouvig zond-gewicht; die helsch-geneygde daden,
Daer in ghy ligt verstrickt? Wel wilt ghy zijn bevrijt?
Kust Godes Zoon, gelooft, en zijne gramschap mijd.

Uyt-

Uyt-legginghe.

HEt is een eerlick, en treflick houwelick, wanneer de zedigheyd en geneughte malkanderen trouwe ſweeren, of wanneer de zoetigheyd en nuttigheyd, met onderlinge om-helzinge, de zelve lijne trecken. Ik houde-ze voor vyanden van 't menſchelicke geſlachte, die het vermaeck t'eenemael uyt de weereld bannen, en de nordſche ſtraffigheyd een eeuwige heerſchappye op-dragen. Onze groote Meeſter en wilt niet, dat wy altijdts met gefronſte voor-hoofden, en op-getrocken wijng-brauwen, de tucht-meeſters zullen ſpelen. Hy heeft ons gezichte alzoo geſchapen, dat wy te gelijcke Hemel en aerde konnen aenſchouwen, op dat wy-ze beyde zouden gebruycken; doch noyt de aerde van den Hemel af-ſcheydende. Men mach dit tijdelick leven wel ſmaken, en de ſauſſen oock proeven, die ons de wijsheyd der natuere bereyd heeft: die zijnde de eerſte oorzaeke, niet zonder oorzaeke, maer alles met gewigte, mate, en getal, wonderbaerlik gevoegt heeft. Wy en moeten ons buyten ons zelven niet ſtellen, en de menſchelickheyd geheel ont-glippen, om ons zelven op een ander vorme te gieten. Ick en ſpreke nu niet van onze zondige verdorventheyd.

De jongen was een jongen, zeght de heylige Geeſt van Samuel. De menſche is een menſche, dat is uyt ziele ende lichaem beſtaende. Dit gebouw en moet niet ont-daen, maer met een broederlicke verbinteniſſe te zamen gehouden werden. De ziele is de man, het lichaem de vrouwe. Deze en moeten geen ſcheydbrief maecken, door twiſt, of nijdigheyd; maer veel eer, met gemengde om-halzingen, malkanderen by-ſtaen, en alle hulpe en gunſte bewijſen.

Maer

Maer hier is de ſwarigheyd, en de oorſprongh van tranen; dat wy, ghelijck in alle ander dinghen, oock in geneughte geen mate en houden. 't Is een by-voeghſel, en wy maecken het grooter, als het voornaemſte ſtuck-wercks: 't is een kant, maer die breeder gheweven wert, als het binnenſte laecken. De Schrifture noemt den menſche enckelick *ziele*; maer dus doende, mach hy wel enckelick *lichaem* ghenoemt werden, ghelijck het zelve de Rabbijnen, als van dien heerlicken tijtel beſchaemt zijnde, ghedaen hebben; die den menſche *Gouf*, dat is, lichaem, heeten: ghelijck hy oock in de boecken onzer zaligheyd, *vleeſch* genoemt wert. Wel te rechte; als die dat Goddelicke deel, deur den roock, en het roet van de vuyle ſchouwe des lichaems, ghelijck verſtickt, en geen ander leven ghelaten hebben, als om onze vleeſchelicke wel-luſten in 't leven te behouden.

Doch om deze woeſte zee in geen putjen te willen leyden; laet ons maer een weynigh onder de jonge luyden verkeeren. Bezie wat een ghetater, en dertele fijmelinghen daer veel-tijdts omgaen; wat kout, wat gheſpel, wat aenraeckinghen daer verzint en gepleeght werden. En, om ons zelven noch naerder te beſnijden, merck wat een menighte van wulpſche zoen-konſtjens op de bane rijden, die de Jongmans des nachts in hare herſſens ſmeden, om hare duyſtere wercken der wel-luſt te lief-koozen, en dat teere volcxken, deur een ghemaeckt fatſoen, aen te wrijven, dat zy anders met zoeten ernſt verwerpen zouden. Ick en wil dit papier niet bekladden, met alle die dertele bootsſinghen; maer hier alleenlick verdoemen dat Sodomitiſch over-ſpel, dat zommige met de mond bedrijven, teghen den danck, en met ſpijtigh verdriet van eerbare Ionck-vrouwen, die haer mond moeten leenen, tot een ſpoel-vat, en ſpeel-vat van vuyle, en

D zom-

zomtijds oock pockige tongen, die zy uyt een vodde-kot mede-gebracht hebben.

De geyle mond des vleeschs is geestigh om te dincken,
Al wat zoo eenighzins schijnt naer zijn smaeck te swincken,
Zijn eenigh hemel-rijck: daer uyt hy pompt het nat,
Tot vulssel van zijns weerds verrot en vunstich vat.
De kus, die anderſins, gantsch middelbaer kan wezen,
Iae oock met reden is in d'oude eeuw geprezen,
Wert tot een gist des vleeschs van velen nu gepleeght,
Die alleen deur de hitt' der nieren zijn beweeght.

Wie en weet niet, wat oock menigh-mael op zulcke zoentjens naer-volght. Hoor, wat TIBULLUS, van de Ionck-vrouwen zijner eeuwe, zingt:

Rapta dabit primò, pòst offeret ipsa volent
Post eliam collo se implicuisse volet.

Dat is:

Zy zal eerst, als het schijnt, met vinnigh tegen-streven,
V laeten zoo een kus, maer haer gelaet is vals:
Daer naer zal zy van zelfs, u lieve kusjens geven,
Daer naer oock willigh zijn te hangen om uw hals.

En wat anders hier naer, als wercken, die niet geoorloft en zijn, als tusschen twee echte lieden. Kusjens,

Niet die een zuster geeft aen haren straffen broeder,
Maer die een zachte vrouw geeft aen een bitsigh man;
Niet als Diana *krijght van* Phebus, *of haer moeder,*
Maer zoo on-kuysch, als Mars *zijn* Venus *geven kan.*

Zoo ſpreeckt de Poët in zijn eygen taele, diens zoet-rolligheyd niet wel en kan uyt-gedruckt werden:

Qualia nec fratri, tulerit germana ſevero,
Sed tulerit cupido mollis amica viro:

Qualia credendum eſt non Phœbum *ferre* Dianæ,
Sed Venerem Marti *ſæpe tuliſſe ſuo.*

Hier zullen voornemelick de jonge Maegden, wiens ongekoockte bloed noch in zijn eerſte zode is, haer oudelick en koudelick te dragen hebben, om de eerſte beginſſelen van ſchaemteloose on-kuysheyd geen plaetſe te geven, op dat zy van de laetſte on-eere niet ver-raſcht en werden. Zedigheyd en ſchaemte is het ſchoonſte lijf-teecken der jonge luyden, maer voor-nemelick der maegden, die natuere gewilt heeft de ſwackſte te wezen. Verloren is zy, die de ſchaemte verloren heeft.

Dochters weeſt doch nimmers moe',
Maer zijt altoos op uw hoe',
Dat u nergens eenigh quant,
Onder ſchijn van echten band,
Onder 't kleed van zoete weeld,
Al uw goed, uw eer ont-ſteelt.
Al dat gluyren, al 't gefleem,
Al dat ſtreelen, al dat zeem,
Al de kusjens, al 't getaſt,
By geen eerbaer lien en paſt.
Ioffrouw ſtae op ſintinel,
En wat anders hier uyt ſpel:
't Zijn de voor-boon, 't is de boogh,
Die daer zoet' lick laght om-hoogh,

 En

En allenghskens water pompt,
Tot hy op u neder-komt.
Wat is 't doch van al uw schoon,
Als ghy mist uw' eere-kroon?
Wat is 't daer een maeghd med' roemt,
Als zy een-mael is ont-bloemt.

Maer, om by den draed te blijven, laet ons den oorsprong van het kussen onder-zoecken. De wijze van kussen is van oude tijden, jae van de uytterste memorie der menschen, bekent geweest. Zy heeft haer af-komste getrocken uyt het ingewand, en de innerlicke genegentheyd van Adams kinderen, onder malkander. Men ziet, daer over-groote vriendschap is, voor-nemelick in de eerste aen-komsten, of laetste af-scheydingen der vrienden, dat het bloed naer de uytterlicke deelen des lichaems komt uyt-geschoten, en byzonderlick zijn vertreck, of gelijckmen spreeckt, zijn *rendez-vous* neemt, daer de natuere alle de zinnen by den anderen gestelt heeft, ende het welcke, onder alle volcken des werelds open-gedragen wert. Dewijle het bloed dan uyt zijn eygen vaten niet en kan verlaten werden, en nu ten eynde van zijn vrydom gekommen is; zoeckende even-wel naerder gemeynschap te hebben, met het gene, daer mede het wilde in een gesmolten en vereenight zijn; beweget den wille, om den mond, gelijck als de deure der zelven, te naerderen, en zoo niet anders, ten minsten de aezemen, als lichamelicke geesten, door den anderen te doen loopen, op dat zy alzoo een vaste, doch dunne band zijn zouden, om deze twee te zamen te stricken.

Om deze vereeninge, doch op een geestelicke wijze, zucht de Bruyd Christi, in dat Hooge Lied Salomons, begeerende met haren Bruydegom, deur een kus, dat is op het alder-

nauwste

nauwste vereenight te zijn. Alzoo bestond de aertsch-vader Iacob zijn Rachel met een kus te groeten: en daer hy tot noch toe on-bekent was geweest, zijn kennisse, ende liefde gelijckelick daer mede te beginnen. Ende alzoo hebben alle die oude Heyligen, mans en vrouwen, malkanderen begroet, en veeltijds oock hare brieven besloten, met een ernstige begeerte, dat d'een den anderen kussen zouden. Hoewel daer oock gevonden zijn, die deze heylighe wijze, tot verraed en moorderye gebruyckt hebben: als daer zijn geweest Ioab, en die schrickelicke Gods-moorder, die *den Heere der heerlickheyd*, onder zulck een vriendelick mom-aenzicht, zoo valschelick, als verdoemelick, in de handen zijner vyanden over-gelevert heeft. Ander-sins zoo was de kus een heyligh, en eerbaer ken-teecken van de liefde, die-men yemand van herten toe-droegh. De heylige Papieren geven getuygenisse, dat wanneer zich Ioseph zijnen Broederen bekent gemaeckt hadde, dat hy-ze alle om den hals viel, en met weenende oogen, kussede. Gelijckerwijs oock Iosephs zonen van haren Groot-vader om-helst, en met een kus ontfangen wierden. Zulcke exempelen zult ghy met menigte vinden, in beyde de uytterste willen, daer ons de erve des Hemels gemaeckt is.

Maer gelijck de kus een ken-penning was van onderlinge liefde, zoo is hy oock gebruyckt geweest, tot bewijs van een vrywillige gehoorzaemheyd en eer-dienst, die de mindere aen de meerdere, de Onder-danen aen de Opper-machten schuldig waren. *Kusset den zone*, zeght de Geest des Heeren, *op dat hy niet en toorne*: dat is, bewijst hem niet alleen een teere liefde; maer eert hem oock met alle onderwerpinge en gehoorzaemheyd.

VVel aen dan, dertel jeughd, die u verheught in't kußen,
En uwen heeten brand, door vuyl gebruyck, te blussen,
Keer van die rots en klip, die hooghe zanden mijd;
Houd strack een ander streeck, al-eer ghy schip-braeck lijd.
Roep steeds om Godes hulp, streck uyt uw slappe handen,
Heff' op uw trage knyen, ont-worstel uyt de banden
Van't vuyl bejagh des vleeschs; weck Iesum, grijp hem aen,
Of denck vry, en geloof dat ghy haest zult vergaen.
Om-helst dat zoete Lam, dat u zijn mond komt bieden;
Volgh, waer het henen gaet, wil uyt zijn spoor niet vlieden;
VVeest altijds van zijn treyn, gelijck die hoofsche lien,
Die altijds willen zijn van hare Prins gezien.
Ghebruyck voor al't gebed, waer door ghy zult toe-sluyten
De poorten van der hel; het water doen ont-spruyten,
Dat uyt de hemel vloeyt, en noyt en zal vergaen;
Een levend' water-stroom zal uyt uw buyck ont-staen.
Ghy zult, al wert ghy oock als nu en dan bestreden,
Van druck en tegen-spoed, des Duyvels kop vertreden:
En wilt ghy't al in't kort, ghy zult, met klaer bescheyd,
Van nu aen Gode zien, en in al eeuwigheyd.

EMBLEMATA
V.
't Is al te kleyn, als 't is ghemeyn.

HEt kind vertoont zijn aerd, korts naer het is gebo-
ren:
Het wilt daer enckel in, en met gewelt deur-boren,
Daer 't meest gesloten is. De wegh, die open leght,
Is al te veel gemeen, te effen en te slecht.
Waer wilt ghy menschen heen? den Hellen weg des Heeren
Verstoot ghy met de voet; het duyster wilt ghy leeren,
En wat verborgen is, in Gods verholen raed:
Daer ghy, het geen alleen u noodigh is, versmaet.

Uyt-

Uyt-legginge.

MEn zeght, dat eertijds Euclides, de vader van de wis-konſte, on-tijdelick van de gelegentheyd der Goden gevraeght zijnde, dit voor een andwoorde gaf, *Het gene ghy my vraeght, en weet ick niet: dat eene weet ick, dat zy over te keur-wijze vertoornt zijn.* Een gelijck-duydige ſpreucke met die van Socrates; *Quæ ſupra nos, nihil ad nos. Dat boven ons is, en raeckt ons niet.* Maer verſtaet dit gezondelick. De meyninge van die natuerlicke lichten en is niet geweeſt, om de menſchen t'eenemael af te leyden van de kenniſſe Gods, ende der Goddelicker dingen; maer om te teugelen, en in te binden die uyt-ſwierige vermetelheyd der gener, die als vremdelingen levende by haer eygen zelven, vermaerde burgers wilden wezen in die dingen, daer toe zy geen toe-gangh en hadden; maer die voor haer verſtand, als grondelooze kolcken, en verſlindige wielingen zijn.

De oogen bevinden zich qualick, als zy de klaerheyt der zonne ſtarlincx willen aen-zien: alzoo wert het gezichte onzer zielen verſtomt, en uyt-gebluſcht, wanneer wy ondernemen vermetelick te dringen in die hooge dingen, die de Hemel voor ons heeft willen verbergen. *Die de Majeſteyt onderzoeckt*, zeght de wijſheyd, *zal van de heerlickheyd onder-druckt werden.* De enghten van de menſchelicke ziele en konnen de on-metelicke wijde van die Goddelicke grootheyd in het minſte niet om-helzen of begrijpen. *De menſche en zal my niet zien, en leven*, zeght de Heere. Hy is aen-biddelick, maer niet onder-zoeckelick: zijn heymeniſſen zijn te eeren, maer niet te naerderen. Hoor den Apoſtel: *Dat niemand en ge-voele, boven het gene, dat hy behoort te gevoelen; maer dat zijn gevoelen zy tot matigheyd, naer dat God een yegelick de mate des geloofs geleydt heeft.*

Want willen wy ander-zins de ſtock buyten het bereck van onze ſpronck, en natuerlicke krachten, uyt ſtellen, de gaep-grond van de on-diepte der hellen zal ons verſwelgen. Wel te recht zeght die kloecke penne, in zijn bouck van de Standvaſtigheyd: *Vt papiliones, & minuta quædam animalcula veſpere lucernæ lumen circum volitant, donec amburantur, ſic vaga mens, per curioſam curam, laſcivit circa arcanam myſteriorum flammam.* Verſtaet het: *Gelijck de muggen, en zommige andere kleyne dierkens, des avonds gins en weder, rontom het licht der keerſſe vliegen; alzoo dertelt het ſwermigh gemoed, door een over-keurige zorge, ontrent de heymelicke vlamme der verborgentheyden.* Daerom oock Socrates, om zulcke goddelooze wijsheyd in te toomen, eertijds gevraeght zijnde, wat dat in de helle gedaen wiert, gaf voor antwoorde, *Ick en hebbe daer noyt geweeſt, noch oyt met yemand geſproken, die van daer gekommen is.* Evel-eens als Augustinus dien uyt-zendelingh des Duyvels bejegende, die van hem zocht te weten, wat God voor de Scheppinge der wereld dede: *Hy maeckte*, zeyde hy, *een helle, om zulcke on-tijdige vragers in te werpen.*

Daer en is niet ter wereld dat onze zinnen meer verbijſtert, dan als wy ons zelven aen-dragen, den voor-hangh van het heylighdom der heyligen te ſcheuren, en met on-gewiede herſſens in Gods heymelickheyd te booren. De duyvel heeft genough op onze ziele gewonnen, wanneer wy zoo verde geleyt zijn, dat wy de Goddelicke dingen met de korte elle van ons kleyn begrijp willen uyt-meten; en de on-eyndelikheyd vormen, naer de leeſt van een geſchapen ziele. Wy reyken naer God, maer wy werden bereyckt van Gods artſch-vyand: wy ſtijgen naer den hemel, maer wy dalen in de helle. Thales, een van de Grieckſche wijzen, heel nouſtigh en bezigh zijnde, in het aen-ſchouwen des hemels, is in een gracht gevallen. Het welcke van zijn dienſt-bode gemerckt zijnde,

zeyde zulcks wel verdient te hebben: om dat hy geen acht ſlaende, op die dingen, die voor zijn voeten lagen, arbeyde den hemel te kennen, die boven zijn bereyck was.

Dit kan, met bondigher waerheyd, van onze huydige menſchen gezeght werden, die de geopenbaerde dingen des hemels nauwelicks waerdigh en achten haer betrachtinge, en met een reuzige op-geblazentheyd de hooge diepten Gods zoucken te door-gronden. Wat iſſer al gehouwen en geweert geweeſt, over die on-begrijpelicke verborgentheyden van Gods verkieſinge, en die pointen die daer aen kleven? wat goddelooze vermetelheyd is daer door te voorſchijn gekommen? wat heylooze redenen zijn daer uyt-gerezen? wat twiſt, wat nijd, wat vyandſchap is daer uyt-gebroeyt? en dat alles, door een goddeloos gekittel, om alles te weten, dat niet geweten en wert, als met niet te weten. Een Egiptenaer gevraegt zijnde, wat dat hy onder zijn mantel gedeckt droegh: antwoorde, met een gereede aerdigheyd, *dat het daerom bedeckt was, om dat niemand weten en zoude, wat het was.* Dit behoorden wy in deze ghelegentheyd te dincken, dat God de Heere deze diepe heymeniſſen voor ons ſwack begrijp verborghen heeft, op dat wy ons geen-zins bemoeyen noch te vergeefs vermoeyen zouden, om de zelve te onderzoucken. Hier in is te prijzen, de zedige Godvruchtigheyd van Spineus, zeggende, *dat het tot ſtichtinge van onze gewiſſen genough is, (aen een zijde geſtelt zijnde die hooge, en over-keurighe onder-zouckinghe van de on-begrijpelicke oordeelen Gods) dat wy weten, dat de perſoonen van God niet aen-geſien en werden, maer dat, onder alle volckeren, wie hem vreeſt, en gerechtigheyd werckt, hem aengenaem is. Dat hy wilt, dat alle menſchen behouden werden, en tot de kenniſſe der waerheyd kommen. Dat, wie in hem gelooft, niet en zal verdoemt werden, en diergelijcke redenen*

meer,

meer, die ons verzekeren van zijne genegentheyd tot onze zaligheyd, en onze gemoederen bevrijden van alle quetst-steentjens, en pijnelicke twijffelingen.

'tEn is niet met alle van ons; 't en is maer beuzelinghe van al ons menschelick verstant. Het is zoo verre van daer, dat onze krachten die Goddelicke hooghte vatten zouden, dat van alle de wercken onzes Scheppers, die best van alle zijn merck-teecken dragen, en meest de zijne zijn, die wy alder-minst verstaen. 't Is de Christenen een oorzaeck van te gelooven, wanneer zy, in de Goddelicke cohieren, on-gelooffelicke dingen ontmoeten: te meer zijn die naer de reden, als zy zijn tegen de menschelicke reden. Het verstand des vleesch is een vyandschap tegen God; het en wert de Wet Gods niet onder-danigh: het en kan oock niet. Zoo Gods wercken, naer de reden waren, 't en zouden geen verborgentheyden zijn: zoo zy eenigh exempel of even-beeld hadden, zoo en waren zy niet yet byzonders. PLATO zelve, die acht dat het een feyle van Goddeloosheyd is, al te keurigh Gods wonderen te onder-zoucken, en de oorzaeken van alle dingen te willen weten. Men ziet oock, dat alle staten hare heymenissen hebben, zonder de welcke zy qualick zouden geregiert werden. Waerom willen wy die God onthouden, en zijn rijcke van erger en minder voor-recht, als de onze maecken?

Te dede Deo: quæ capere haud potes, remitte.
Intensio fuat ista remissio, vel acris.
Id sat tibi sit, scire; quod hoc scire, negatur.
Quo sumere frustra temerarium laborem?
Captare, quod unquam haud capias; sitis bibendo est.

Dat is:

Begeeft u onder God: laet dat ghy niet kont vaeten,
Die slackheyd zal u hier, als een strack spansel, baeten.
Dit zy voor u genough, te weten; dat ghy niet,
Noch geenzins weten meught, het geen' u God verbiet,
Waer toe daer been geport, daer toe ghy noyt zult komen?
Waer toe veel moeyt' en pijn lichtveerdigh op-ghenomen?
Te grijpen naer het geen' ghy nimmers en begrijpt,
Is dorst, die ghy altoos, door 't drincken, scherper slijpt.

Ick en kan hier niet naer-laten een gedicht by te vougen, dat ons de Fransche Ovidius beschreven heeft. Maer om het bancket tot het tweede gerichte te behouden, laet deze over-zettinge voor-gezet werden.

Men zeght dat Iupiter vergramt op 't mensch-geslachte,
Dat, met een stout bedrijf, tot in den hemel brachte
Zijn re'en, en weder-re'en, op dat het mocht bespien
De hooge dingen Gods, die niemand en magh zien:
Zijnd' eens vol lust en drift, gingh voor zijn lief verkiesen
Me-vrouw Vermetelheyd; daer zy sliep in de biezen,
Ontrent den hemel-bergh: en kussend' haer, ontfingh
D'Opiny, voor den mensch een zeer vergiftigh dingh.
Vrouw Meenen was de Min: en wert geleyd ter scholen,
By Trots, en Fantazy, op zotte Ionckheyds molen,
Daer zy zoo hoogh op-swol, dat zy, vol onverstand,
Haer eygen ouders zelfs deed' beven, onder d' hand.
Zy scheen in haer gezicht een fiere beest te dragen:
Haer hoofd was vol van wind, van roock, en vremde vlagen:
Haer herte was gebroet van ydel Zucht, haer peet:
En deckt' Eer-gierigheyd met een gebreckigh kleed.

Haer aenzicht was heel schoon, en wonder fraey besneden:
Zy hadd' een zoete mond, vol lieffelicke reden:
Haer rugge was verciert met vlercken hoogh en breed.
Haer voeten waren niet met vleesch of been bekleet;
Maer met kattoen, en wol, van floffe teer en zochte:
Op dat wanneer zy gingh, haer niemand hooren mochte.
Zy nam haer Leger-plaets ('t was wonder om te zien)
In 't heymelick vertreck der Gods-geleerde lien,
Dat nieuw-Rabbijnsche volck, en werdd' haer hoofd', en zeden,
Door veel verscheydenheyd van schriftelicke reden:
Op dat het wiert gestraft; mids dat het was verkeert,
En, met een Reus-bedrijf, den hemel hadd' beleert.
Dit monster maeck tden zoon tweedrachtigh met den vader:
Dit monster maeckt dat broe'rs on-eenigh zijn te gader:
Ont-zustert zusters hert: stelt recht-sweers in verschil;
Zoo dat zich d'een in 't bloed van d'ander wasschen wil.
De oom die haet zijn neef; de knecht die haet zijn heere;
De vrouw en geeft niet meer aen haren man zijn eere:
De kinders, zonder re'en, die twisten van 't geloof:
De orden is ontschaeckt; de wetten zijn ten roof.
Men ziet den Ambachts-man zijn werck en neeringh staecken:
De Boer verlaet zijn vee; de Advocaet zijn zaecken;
De Koop-man zijn bedrijf; de Schipper schip en schuyt;
De vrome wert on-vroom; d'oprechtigheyd is uyt.
Het school-volck sich on-tucht; de Lants-man maeckt een degen
Van zijn krom-tandigh mes, daer med' hy was verlegen:
Zijn scherp-gepunte eggh', die smeed hy tot een pijck;
Zijn ploug-scheer tot een mes, of yet wat zulcks gelijck.
Vermogentheyd is dood: elck een leeft naer zijn wijze,
En maeckt dat overal veel on-geschicktheyd rijze.

De lust, de gierigheyd, de dolingh on-beheert,
Die hebben op en neer de wereld om-gekeert.

Dit zijn de eygen woorden van de Poët:

On dit, que Iupiter fasché contre la race
Des hommes, qui vouloient par curieuse audace
Envoyer leurs raisons, jusqu'au ciel, pour sçavoir
Les hauts secrets divins, que l'homme ne doit voir;
Vn jour estant gaillard choisit pour son amie
Dame Presomption, la voyant endormie
Au pied du mont Olympe, & la baisant soudain
Conceut l'Opinion, peste du genre humain.
Cuider en fut nourrice, & fut mise à l'escolle
D'Orgueil, de Fantasie, & de jeunesse folle.
Elle fut si enflée, & si pleine d'erreur,
Que mesme ses parens faisoit trembler d'horreur.
Elle avoit le regard d'une orgueilleuse beste,
De vent & de fumée avoit pleyne la teste,
Son cœur estoit couvé de vaine Affection,
Et sous un pauvre habit cachoit l'Ambition.
Son visage estoit beau comme d'une Sereine,
D'une parole douce avoit la bouche pleine:
Legere elle portoit des ailes sur le dos:
Ses jambes & ses pieds n'estoient de chair ny d'os;
Ils estoient faicts de laine & de coton bien tendre,
Afin qu'a son marcher on ne la peust entendre.
Elle se vint loger par estranges moyens
Dedans le cabinet des Theologiens,
De ces nouveaux Rabins, & brouilla leur courage,
Par la diversité de cent nouveaux passages;

Afin de les punir d'estre trop curieux,
Et d'avoir eschellé, comme Geans, les cieux:
Ce monstre arme le fils contre son propre pere;
Le frere factieux s'arme contre son frere:
La sœur contre la sœur, & les cousins germains
Au sang de leurs cousins veulent tremper leurs mains.
L'oncle hait son nepveu, le serviteur son maistre:
La femme ne veut plus son mary recognoistre:
Les enfans sans raisons disputent de la foy,
Et tout a l'abandon va sans ordre, & sans loy.
L'Artisan par ce monstre a laissé sa boutique,
Le Pasteur ses brebis, l'Advocat sa pratique,
Sa nef le Marinier, son trafiq' le Marchant,
Et par luy le preudhomme est devenu meschant.
L'Escolier se desbauche, & de sa faux tortue
Le Laboureur façonne une dague pointue,
Vne pique guerrier il fait de son rateau,
Et l'acier de son coutre il change en un couteau.
Morte est l'authorité: chascun vit en sa guise:
Au vice desreiglé la licence est permise:
Le desir, l'avarice, & l'erreur insensé
Ont sans dessus dessous le monde renversé.

EMBLEMATA
VI.
Eendracht maeckt macht.

TWee Sloupen heel gelijck, die beyd' om ſte roeyen,
De een van achter mart, de ander zietmen ſpoeyen:
Maetroos, quanſuys, belaen, die werpt een touwtjen uyt,
Om zoo dees kacke-neſt te halen aen zijn ſchuyt.
Waer van is dit verſchil? Regierders wilt het mercken:
Gelijck een-dracht maeckt macht, *twee-dracht verbreeckt de ſtercken.*
De Sloup, die achter-blijft, zijn riemen on-lijck ſlaet;
Het land, dat niet en treckt een lijn', zeer licht vergaet.

Uyt-

Uyt-legginge.

EEn goet burger moet altijts voor oogen, en in zijn herte hebben, die gulden ſpreucke, van PLATO eerſt-mael verzint, en van CICERO verhaelt en geprezen, *dat de menſchen niet alleen voor haer zelven geboren zijn, maer dat het vader-lant een deel zich toe-draeght; een deel de kinderen; ende een deel de ouders ende vrienden.* Het Vader-lant gaet, met goed recht, in 't eerſte gelid, dat wy altijds, onder Godt, alles ſchuldigh zijn; voor het welcke wy niet twijffelen moeten, als de gelegentheyd zulcks vordert, goed en bloed, en alles uyt te ſtorten, dat lief en aengenaem kan gezeyd werden. Wy moeten daerom het gemeene beſten als een ſchip houden, alwaer niet alleen de Stier-man de hand aen 't roer, en de ooge in 't zeyl heeft, maer daer alle het volck, zelfs tot de paſſagiers en med'-gangers haer hulpe bewijzen, naer dat de nood vereyſcht, en het gevaer dat mede brenght. Deze een-moedigheyd, vergezelſchapt met hulp en by-ſtand, is de eenige oorzake (onder den hemel) van de behoudeniſſe des ſchips; en volgens oock van alle die gene, die haer goed en leven daer in verpant en gewaegt hebben. Geeft uw land het rijckſte in-kommen des werelds; begroot tollen en accijzen, zoo veel als ghy wilt; telt renten en thienden zonder getal; 't en zal alles niet gedijden, noch baten, zoo ghy geen goede, dat is, eendrachtige burghers en ſtelt, die alles om het gemeene vader-land willen lijden, en uyt-voeren. Het welcke SCILLURUS zeer levendig voor oogen ſtelde: de welke zieck zijnde tot der doodt, en nu al-reede af-geſleten van jaren, dede voor hem kommen zijn vier-en-twintigh zonen, of ghelijck andere ſchrijven, tachentigh, alle uyt zijn lichaem voort-gheteelt: ende ghenomen hebbende, naer het getal,

een

een buſſel met pijlen, naer het getal der zelver vaſtelick by een gebonden, gaf de zelve byzonderlick aen elck een van haer, bevelende dat zy die gelijckelick breken zouden: het welcke van haer geweygert, als niet in haer macht zijnde, heeft hy alle de pijlen byzonderlick, d'een na de ander genomen, en zeer licht gebroken. Waer mede hy, door een naeckt voor-beeld, haer vermaent en bewezen heeft, dat zoo lange zy, door liefde en eenigheyd te zamen zouden verbonden blijven, door geen ſterckte, of liſtigheyd, en zouden verbroken ofte over-wonnen werden: maer in tegendeel, zoo zy oock door onderlinge on-gedraegzaemheyd, malkanderen niets te wille zijnde, quamen met den anderen te twiſten, en dien band der eenigheyd los te maecken, geen twijffel en zouden ſlaen, of zy zouden haeſtelick, of door haer eygen, of vremder handen, verſcheurt en vernielt werden. Een treffelicke leſſe, en die oock onze Heeren Staten tot onder-richtinge geſtreckt heeft, om onze Neder-landſche Leeuw een pijl-buſſel in de klauwen te ſtellen, met deze by-gevoegde wapen-ſpreucke, *Concordiâ res parvæ creſcunt*; Dat is: *Door eenigheyd werden kleyne dingen groot.* Een reden, die een-ſtemmigh is met dat oude woord, zeggende; Dat een ſtaet-gemeynte een beeſte is van langh-duerig leven, jae zelfs on-ſterffelick, zoo zy haer zelven door on-gelijck en ſcheuringe niet om en brenght. *Roomen*, zegt ergens een, zoude on-twijffelick eeuwigh geworden zijn, zoo de on-eenigheyd geen toe-gangh en plaetze onder haer gevonden hadde: welcke ſchijnt een vergift te wezen, dat den hemel, door een heymelick ſchickſel, over de machten des werelds uyt-ſchiet, om haer verganckelick en ſterffelick te maecken. Want men bevint, dat de Romeynen, zoo lange zy een-ſtemmelick, onder de gunſte der eenigheyd, haer banieren en arend-ſtandaerts tegen

gen haere vyanden uyt-gedragen, en de behoudenisse van haere gemeyne staet gezocht hebben, dat zy de gantsche wereld wetten gestelt en over-heert hebben: maer sedert, dat zy tegen haer eygen in-gewant hebben beginnen te woelen, en met de tanden der eergierigheyd dit burgerlick lichaem hebben bestaen te trecken en te sleuren, zijn zy in haer eygen bloed, door haer eygen handen, onder haer eygen gewelt, neder-gevallen, en ellendiglick vergaen.

Door-wandel maer eens, als wat anders doende, de Romeynsche geschiedenissen, ghy zult terstond gewaer werden, dat wanneer Cinna zijn eer-zucht op het tooneel gebrocht heeft; Sylla zijn rolle beginnen te spelen; Marius zijn vlees-slachtigh treur-spel voor den dagh gebrocht heeft; en die twee groote Helden, die in den eersten trap met den anderen vermaeghschapt waren, de eene zijns gelijck, de ander zijn grooter niet en konde verdragen, dat deze wereld-Heeren, den spot en de verwoestinge van haere vyanden onderworpen zijnde, een droevigh exempel van de waerheyd dezer spreucke hebben naer gelaten: *Discordia res maximæ dilabuntur*; Dat is: *Door twee-dracht werden de grootste dingen t'onder-gebracht*. Niet beter en verging het aen die van *Athenen*: welcke, door twistige scheuringe, malkanderen niet willende te gemoete kommen, zijn van haer verheerde over-heert geweest: want de Lacedemoniers, langen tijd onder haer jock gezucht en gebogen hebbende, veel minder in getal, in sterckte, en rijckdom zijnde, hebben haer bestaen met levendig geweld aen te tasten; en de uyt-komste is oock met zege-tekenen gekroont geweest.

Neem dit vast op: de eenigheyd is gelijck de wallen en bolle-wercken van een on-verwinnelicke stad; gelijck torens, sterckten van Diamant-steenen gebouwt, zoo wijt vermaert,

 en

en by de Poëten beschreven: die niet en konnen gemijnt, bestormt, of door eenigh gewelt van geschut, ja zelfs niet, gelijck de zelve zeggen, door Iupiters blixem, neder-gevelt werden. Daer-om oock AGESILAUS van yemand gevraeght zijnde, uyt wat reden de Stad van *Sparten* met geen vesten omcingelt en was? heeft de eenigheyd en de kloekheyd der Burgers getoont, zeggende, deze zijn de wallen en de mueren van *Sparten*: te kennen gevende, dat de staet-gemeynten door geen sterckte zekerder en zijn, als door de deught van over-een-dragende burgers. Maer van de on-eenigheyd magh wel de aen-sprake gebruyckt werden, die de arts-Poët, tegen een van de helsche goddinnen, uyt-dondert.

Tu potes unanimes armare in prœlia fratres,
Atque odiis versare domos: tu verbera tectis,
Funereasque inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes.

Met deze zin:

Ghy kont der broeders hert tot strijd en wapens voeren:
Ghy kont, door haet en twist de huyzen omme-roeren:
Ghy brenght een drouvigh vier, veel slagen, veel verdriet,
Alwaer-men uwen schrick, en uw' geveerte ziet.
Ghy hebt veel list en konst, ghy hebt veel duyzend streken,
Om schaed en leed te doen, te vellen en te breken.

Doe hier by:

Geen sterckte, geen gheweld en kan u tegen-staen:
Daer ghy maer toe-gangh hebt, daer moet het al vergaen.

Hier op slaet die ernstige genuchte, die PLUTARCHUS, in zijn staet-regels, ons heeft naer-gelaten. Hy verhaelt, dat eenen.

nen LEO BYZANTIUS, een zeer geleert man, en die de ſchole der wijsheyd, langen tijd, betreden hadde, te *Athenen* gekommen is, alwaer de burgers, door on-eenigheyd, tegen den anderen verdeelt waren. Hy daer geſonden zijnde, om de ſtadt tot vrede, en eenigheyd te brengen, op een verheven plaetze geklommen, om van daer het volck te bequamelicker aen te ſpreken, heeft ter eerſter in-gang, door zijn kleyn en verneutelt lichaem, in ſtede van een ſtatige aen-dachtigheyd, een yegelik tot een ſchetterig gelagh bewogen. Welcke ſchielicke en on-verwachte bejegeninge, by den hayre grijpende, heeft hy dus zijn aen-ſprake aen-gevangen: Hoe, mannen van *Athenen!* hoe zoudet ghy aen-gaen, zo ghy dan mijn huys-vrouwe zaegt? die zoo kleyn en in-gedrongen is, dat zy nauwelicks tot mijn knyen kommen en ſoude. Door welck verhael, alzoo zy noch in veel grooter gelach uyt-berſteden, heeft hy met deze reden gevolght: maer ons, zoo kleyne zijnde, als wy zijn, zoo wanneer wy on-eenig zijn, en kan de heele Stad van *Conſtantinopelen* niet vatten. PHILOSTRATUS verhaelt dit een weynig anders, en noch geneughelicker: Namelick, dat deze man, tot de Athenenſers gekommen zijnde, om haer de een-dracht aen te raden, dat hy terſtond, door zijn oubollige geſtalte, alle het volck tot lacchen verweckt heeft; niet om zijn kleynigheyd, als PLUTARCHUS zeght, maer om dat hy een ongeſchickt, vet lichaem, en een grooten, over-hangenden buyck hadde: waer op hy on-verſteld, en met een ſtemmigh wezen, terſtont gezeght heeft: waerom lacht ghy doch, Atheenſche mannen? mijn huys-vrouwe is noch veel vetter, als ick ben; nochtans, als wy eenigh zijn, kan ons wel een beddeken vatten; maer on-eenigh zijnde, het heele huys niet. Hadde hy ten tijde Chriſti, ende een Chriſten, by de Chriſtenen geweeſt, hy hadde oock wel konnen zeggen:

Zoo ghy malkanderen bijt ende eet, ziet toe, dat ghy van malkanderen niet verteert en wert. Alzoo is eertijds het erf-deel Gods van den anderen ghescheurt. *Manasse was tegen Ephraim; Ephraim tegen Manasse, ende zy alle beyde tegen Iuda.* Maer wat wijn is uyt zulcke druyven geperst? Sy zijn eyndelick al te zamen een spot en roof van hare vyanden geworden. Een levendigh voorbeeld van het gene naer-maels de Heere Jesus zeyde: *Een yegelick Koninckrijck, dat tegen hem zelven gedeylt is, wert verwoest: ende een yegelicke stad, of huys tegen hem zelven gedeylt, en zal niet bestaen.* Het welcke de vermakelicke leer-gedichtselen van de PHILOSOPHEN oock aerdelick uyt-gedruckt hebben. Zy schrijven, dat eer-tijds drie vette ossen, in groote eenigheyd, te zamen weydeden, waer deur zy, bevrijd zijnde van alle in-loop en geweld van wilde gedierten, zelfs de leeuwen niet en ont-zagen: maer eyndelick on-eenigheyd tusschen de zelve gerezen, en de vriendschap gebroken zijnde, zijn zy elck in 't byzonder, van stercker beesten, verscheurt ende verslonden geworden. Te kennen gevende, dat de twee-dracht gelijck een smettelicke zieckte is, de welcke het herte der menschen door haet en vyandschap op-etende, vernielt oock dien geest der eenigheyd, die gelijck de eygenschap en gedaente is, die de burgerlicke gemeenschap haer wezen geeft. Want gelijckerwijs de gene, die een gezond, en wel-gesteld lichaem in twee of drie stucken neder-velde, zoude niet alleenelick het lichaem, maer oock alle de leden dooden, en zonder gebruyck maken; alzoo oock de on-eenigheyd, die de burgers van een stad of land van den ander scheyt, en de zelve in velen verdeylt; en vernielt niet alleenelick het lichaem des lands, maer oock alle de huys-gezinnen, jae oock een yegelick in 't byzonder.

Geluckighe dan, en drie-dubbel geluckige Eenigheyd,

dochter der godvruchtigheyd, zuſter der gerechtigheyd, moeder van alle voor-ſpoed en wel-varen! door de welcke het gene ſwack is, wert ſterck gemaeckt; het gene in gevaer is, verzekert; het gene ſlaef-dienſtigh is, in vryheyd geſtelt wert: Eenigheyd, deur welcke niet alleenelick groote dingen behouden, maer oock de alder-kleynſte groot werden: Eenigheyd, door welcke de menſchen van verſcheyden aerd, en gelegentheyd, in eene genegentheyd en wille vereenight werden, de burgers gelijck als broeders en bloed-vrienden, en de ſtad gelijck als een huyſgezin gemaeckt wert: Eenigheyd, on-waerdeerlicke ſchat, waer door de ſteden in rijckdom bloeyen, tot groot-achtinge verheven, en in grooter weerdigheyd behouden werden. Derhalven weerde burgers, en land-genooten, elck een biede de hand, elck een brenge ſteenen aen, om een eeuwigen tempel voor deze hemelſche vrouwe op te richten. Den hemel gebied ons zulcks, de nood prickelt ons, en de vruchten nooden ons daer toe. Geen rijcke of land en iſſer oyt vergaen, daer de eenigheyd ongeſchonden is gebleven: geen en iſſer oyt verwoeſt, dan daer on-eenigheyd voorgegaen is. Leeſt ghy, dat Adam van God uyt het Paradijs verdreven is; ghy leeſt oock daer vooren, dat hy van God ſcheyde, door on-gehoorzaemheyd, en een band met de Duyvel maeckte. Vint ghy, dat de wereld vergaen is, door de algemeene zond-vloed; ghy bevint oock, dat zy eerſt verdeylt was, door het tegen-ſtrijdigh leven, datter was, tuſſchen de kinderen Seth, en de kinderen van Cham. Was Egypten verwoeſt, doen het hoofd, en de voor-naemſte des rijcks, in de roode zee verdronken wierden; ghy ziet ook, datter haet en on-eenigheyd was, tuſſchen de Egyptenaeren, en de kinderen Iſraëls. Gods volck is in Babylonien gevangen wegh-gevoert; maer het geſchiede, na dat eerſt de thien

ſtam-

ſtammen van de twee af-geſcheyden waren. Het gaet zoo toe in natuerlicke lichamen; zoo lange de elementen, daer zy uyt beſtaen, haer behoorlicke temperinge, en vriendelicke eeninge behouden, zullen de zelve in wezen, en goede geſtalte blijven; maer zoo wanneer zy beginnen tegen-ſtrijdigh te werden, en dat het een, over het ander eenige heerſchappye zoeckt in te voeren, 't is gedaen met dat lichaem, zoo daer in tijds geen hulpe toe-gebracht en werde. Wie en weet niet, dat de on-eenigheyd der Chriſtenen, den Turck den Scepter in de hand, en het geweld gegeven heeft, daer mede hy machtigh genoegh is, om de heele wereld te doen beven? Wie van ons, diens aders van Chriſtelick bloed niet uyt-gedrooght en zijn, en betreurt niet de ellendige verwoeſtinge van dat groote rijcke van Duyts-land? niet anders veroorzaeckt zijnde, als door de on-eenigheyd der Princen, en loſſe on-gebondenheyd van vele onder-zaten. 't En zy wy liever de woorden gebruycken, die CRISPUS by CÆSAREM voortbrenght: *Ick achte*, zeght hy, in zijn Roomſche tale, *dewijle alle dingen die op-ſtaen, wederom t'onder-gaen, ten tijde wanneer het nood-lot van den onder-gangh der ſtad Roomen zal gekomen zijn, dat de burghers met de burghers hand-gemeyn zullen werden: dat zy zoo vermoeyt, ende uyt-gebloed, eenigen Koningh of natie zullen ten roove werden. Anderzins noch de heele kloot des werelds, noch alle de volckeren by-een-gehoopt, en zouden dat rijcke niet konnen bewegen, of verpletten.* 't Is alzoo: wy moeten altijds tot de eerſte oorzake klimmen, die de Heydenen *Fatum*, of Nood-lot, wy God, en den Schepper aller dingen noemen; *die arm maeckt, ende maeckt rijcke: die vernedert, ende verhooght: die den nood-druftigen uyt het ſtof verheft, en den armen uyt den dreck verhooght, op dat hy hem zette onder de Vorſten, ende den ſtoel der eeren erven late.* Maer als wy de tweede ende onder-oorſaken aen-zien, door de welcke God de Heere de dingen

deſes

deſes wereldts gelieft te regieren, wy en konnen anders geen oordeel noch reden geven, als dat zy door on-eenigheyd en ſcheuringe zoo jammerlick verdorven liggen.

. . . . . Publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.

Dat is:

Twee-dracht, het rechte zaed der oorlogh, en de ſmis;
Door welck, al't machtigh volck altoos verdroncken is.

Wie en ziet oock noch niet de ſchandelicke lid-teeckens (en God geve, dat de rove nu van de wonde gevallen zy) van het ſtaet-lichaem, daer van wy ons verblijden levendige leden te zijn? hoe verre zijn wy van een al-gemeyn bloed-bat, van een onderlinge vleeſch-ſlachtinge geweeſt? en waerom doch? als om de bittere partyſchap, en een deel breyn-ziecke hoofden, die liever hadden gezien de om-keeringe van onze ſtaet, als de uytkeeringe van hare vervuylde mage te verlaten. Wel te rechte paſt hier deze treur-zangh:

Defleta vetuſtis, iterum novis querelis,
Regina poli, ſponſa Dei, regula rerum,
Ieſu domus olim, modo ſpelunca latronum,
Quondam jacuit lacerata hoſtico furore:
Rurſuſque reſurrexit ab impiis ruinis.
Nunc unde ſalus, dividuæ ſpeſque ſalutis:
Quænam Panace Aſclepia, qualis hygieia
Tollat corpore vulnera purulenta ſancto?
Non nunc alieno cadit impetu: ſed eheu!
In ſua viſcera, non ſua, ſua dextera ſævit.

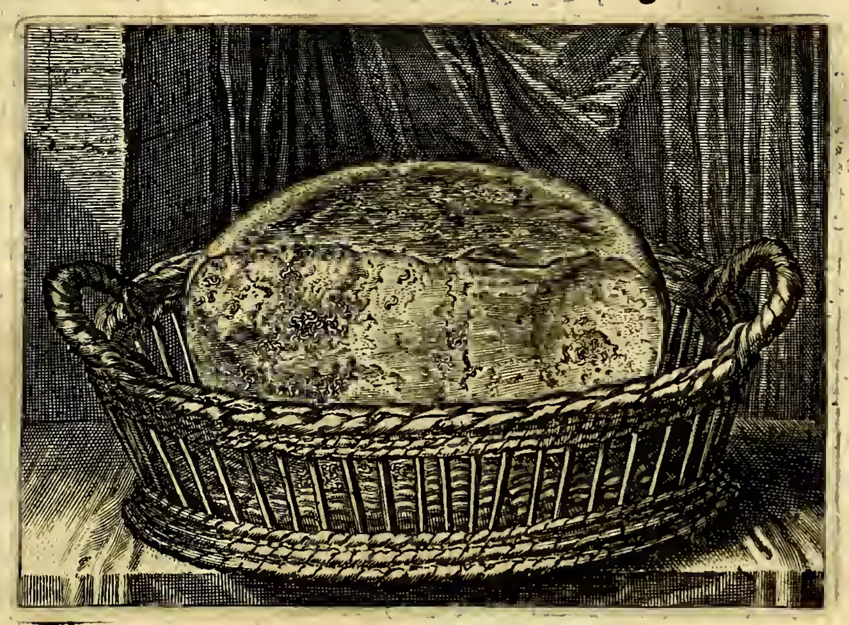
Laet ons zien, hoe onze Duydsche tale dit uyt-brengen zal:

Des hemels Koningin', de maet van alle zaecken,
Gods bruyd, en Iesu huys, eer-tijds een woonst der draecken,
Een moorders den', en schrick, door oude klacht betreurt,
En wederom door nieuw', lagh voor-maels gantsch verscheurt,
Door een vyandsch geweld: maer is weerom verheven
Vyt haer god'looze val. Maer waer is nu gebleven
Ons heyl, waer is de hoop' (ô hopelooze rouw!)
Die ons dees breß, en breuck nu weer op-maecken zouw?
Wat al-genezigh kruyd, wat balssem zal de zeeren,
Zal uyt dit heyligh lijf, de wrotte wonden weeren?
Ten valt door niemand vremds: eylaes, zijn eygen hand
Steeckt in zijn eygen hert, niet eygen, dezen brand.

EM-

EMBLEMATA
VII.

Al te ſcherp maeckt ſchaerdigh.

GRoot zondaer, groot verſtand: groot konſtenaer, groot boeve:
Geleert, zoo zeer verkeert; 't is een gemeyne proeve:
Het weelderighſte land het meeſte wied uyt-geeft:
Jae meeſt wat meeſt uyt-muyt, de meeſte feylen heeft.
Dit leert ons oock de kaes (hoe-wel de dertel' menſchen,
Door een verdorven ſmaeck, naer 't on-gedierte wenſchen)
De beſte die-men vind van maejen leeft en krielt.
Toont my de grootſte geeſt, 't is licht de grootſte fielt.

Uyt-legginghe.

ALle hooge en groote dingen treffen, en trecken ons, met verwonderinghe, en eerbiedinge. Het ſchijnt ons yet Goddelicks en hemelſch te wezen, zoo wanneer wy yets ontmoeten, dat ons het hoofd in de necke doet leggen, of ander-zins de gemeene onderhoudinghe onzer zinnen te boven gaet. De eerſte tale, en de boucken onzer zaligheyd hebben zich oock hier naer onze in-vallinge ghedragen: welcke hooghe boomen, en groote bergen, *boomen en bergen Gods* noemen. Gelijckerwijs oock de Griecken en de Latijnen, alle uyt-muytende en groote dingen, door het woord *heyligh*, benamen. Alzoo zagh Samuel de gheſtalte en de groote van Eliab aen, om hem tot een Koninck te zalven, hoe-wel hem God verworpen hadde: *Want het en gater niet toe*, zeght de H. Geeſt, *als een menſche ziet, die alleen aen-ziet wat voor oogen is*: dat is, het gene in zijn oogen groot en wonderlick is. Het gaet alſoo met ons: wy zijn gelijck verſchrickt, als wy ons zelven in-beelden die hooghe duyſterheyd van de Cederen van Libanon: gelijck wy oock verachten de eeſters, en dat leeghe ſpruytgewas, dat altijds by der aerden blijft. Onder de voghelen geven wy den meeſten lof aen de Arenden, om dat zy zich alder-verſt boven ons geſicht verheffen. Te meer een dingh den hemel naerdert, te meer wy het zelve prijzelick en achtbaer houden. Maer, boven alle dingen des wereldს, en iſſer niet, dat wy billicker, en met meerder recht, verwonderen, als die hoogh-dragende en wijd-voerige verſtanden, die zich ten hemel op-dringen, en deze aerdſche dingen, met een on-veranderlick gezichte, verachten, en van haer afwijzen. Alzoo ziet-men Iupiters voghel, met een moedigh herte

herte begaeft, nergens anders herbergen, als op den bergh Taurus, of op de geberghten van Scythien, en andere verheven plaetzen, die haer kruyne ontrent den hemel gestelt hebben: en zoo-men hem op der aerden ziet neder-dalen, 't is alleenelick, om te storten op een konijn, of ergens op een haes, die hem tot een aes verstrecken mochte. Niet anders en gaet het met die edele natueren, die God de Heere met een over-treffelicke ziele verrijckt heeft: zy werpen, en schieten zich gestadelick, boven de nevel en de dampen van deze leege plaetsen, en klieven, met de vlercken des verstands, de hooge wolcken, om altijds ontrent haer geboortplaetse te leven: nimmermeer ter aerden zijgende, dan wanneer het van noode is, de breucken van dit bouw-vallige huys des lichaems op te richten.

Och of dit alle groote geesten gegeven ware! Maer het is te beweenen en te jammeren, dat de spreucke van de wijze Keyser AURELIUS maer al te waer en is: *De bordeelen*, zeght hy, *werden vervult met de schoonste vrouwen: de kloeckste mannen werden roovers en plonderaers: de scherpste geesten werden dieven: en die het levendighste en wackerste verstand hebben, werden veel-tijds zot.* De beste wijnen, zeggen de wijn-koopers, zijn het ruylen en ros werden onder-worpen; en de zoetste vruchten werden eerst met de worm gesteken. Zoo gaet het veel-tijds met de beste verstanden: zy verliezen haer zelven door spits-sinnigheyd, en storten neder in alle vuyligheyd en ongebondenheyd. 't Is een wonder-teecken, zucht een wijs man van onze eeuwe, een groot en levendigh verstand te vinden, dat wel geregelt en gematight is: 't is een zorgelick sweert, voor die het niet wel en konnen voeren; en daer van alle mis-orden, tegen-spannigheyd, kettery, en allerley verstooringen in de wereld zijn.

Magni errores non nisi ex magnis ingeniis.

Et

Magnum ingenium suscitat in die tenebras:
Et nigra facit candida, & hæc in illa
Vertit.

Dat is:

Alle feylen, alle schanden,
Daer in dat de wereld draeft,
Rijzen niet als uyt verstanden,
Die van God meest zijn begaeft.
Die verwecken, en vermeeren
In den dagh, veel duysterheyd:
Die het wit in't swart verkeeren,
En het swart in wittigheyd.

De verwerringe en om-keeringen van alle staten, zijn die niet gemeenelick deur de kloeckste verstanden te wege gebracht? Daerom zeght Thucidides, dat de Middelbare geesten, jae zelfs die onder de middelbare gestelt zijn, veel bequamer tot de regieringe zijn, als verheven, en over-vliegende verstanden, die niet en dienen, als andere, en haer eygen zelven, vreeze en ongeval toe te bringen. Verstaet altijds, wanneer de zelve door Gods geest niet geregiert en werden, alleenelick de Gods-dienst tot een mantel gebruycken, om haer goddelooze eer-gierigheyd te bedecken. Want anders, een vernuftige ziele, van boven weder-geboren, en met godvruchtigheyd deur-droncken zijnde, 't en is niet te gelooven, wat voor-deel en nuttigheyd daer van te verwachten is, als zy maer in tijds tot de regieringe gevoordert wert.

Beziet oock in alle tijden, wie de Kercken, en de heylige ver-

vergaderingen gestoort ende verwoest hebben: het zijn de broedsels van dat listige Serpent; *de kinderen dezer eeuwen, die wijzer zijn, dan de kinderen des lichts, in haer geslachte*: die met een eer-gierigen duyvel bezeten zijnde, niet anders voor en hebben, als God alle eere te ontstelen, en die haer zelven in haer grootsheyd toe te meten. Laet die dit gebed leeren:

Major volui, maximus esse concupivi:
Quid restat? nisi minimum me velim ac ministrum.
Vt sic doceas crescere me, diminuendo.

Dat is:

Ick hebb', met groote lust, begeert, ô Heer geprezen,
Veel grooter als ick ben, ja zelfs de grootst te wezen.
Wat nu? als dat ick wensch de minste knecht te zijn,
Op dat ick groeyen magh, als ick in my verdwijn.

Slaet uw oogen op de Koop-luyden en Winckeliers: zijn 't veel-tijds niet de subtijlste verstanden, en de gauwste Bouck-houders die eerst breken, en de schendelickste dieverye plegen? Men verstaet wel wenck, al en is 't met geen schuer-deure. Zulcke gauwroenen willen een yegelick botte-muylen, en geven haer zelven schoon spel, in alles wat zy voor-nemen. Zy kussen haer eygen handen, en roocken hare netten: maer God toont daer naer, wat een zorgelicke riet-staf een mensche is, die alleen op zijn vernuft lenet.

Merkt eyndelick op alle staten van menschen, die ghy wilt, ghy zult bevinden, dat gelijck de grootste deughden, alzoo oock de grootste feylen van de grootste verstanden voortgebracht werden. THEMISTOCLIS aerd was van zijn meester wel gevat, en geoordeelt, wanneer hy zeyde: *Ghy en zult, zone, niet middel-matigh wezen, maer ghewisselick of een groot licht*

licht van uw vader-land, of een groote peste. Maer het is wel zoo zeldzaem in onze ooghen, als het stoffe geeft van Godes groot-maeckinge, wanneer-men een diep-grondige godvruchtigheyd, in een groote ziele, geherberght ziet. Hoor, wat een geluyd dat groote vat des Heeren geeft: *Ghy ziet uwe beroupinge, broeders, dat niet vele wijze naer den vleesche, niet vele machtige, niet vele edele geroupen zijn. Maer het dwaze der wereld heeft God uyt-verkoren, om de wijze te beschamen: ende het krancke des werelds heeft God uyt-verkoren, om het stercke te beschamen; ende het on-edele der wereld, ende het gene dat niet en is, om het gene dat is, te niete te maecken: op dat geen vleesch voor hem en roeme.*

EM.

EMBLEMATA
VIII.

Des menſchen zijn, is maer een ſchijn.

EEn zeldzaem monſter-dingh, deur-naeyt met duyzend naelden
Van boosheyd en bedrogh, is't menſchelick gemoed:
Geen ſcherpheyd of verſtand oyt tot de grond en daelden,
Daer altoos ſchijn-gelaet, en leugen wert gebroet.
Och of wy met een boor het zelve mochten ſteken,
Gelijck het met de kaes en boter wel geſchiet;
En proeven met ons ſmaeck zijn goetheyd en gebreken!
Maer ſwijght, ô ydel menſch! de hemel wilt het niet.

Uyt-legginge.

VEynzen en ont-veynzen, zijn de ghemeenste en grootste staet-regels van deze huydige eeuwe. Die in deze konsten niet gheoeffent en is, mach wel t'huys woonen, om buyten niet voor zot gekeurt te werden. Die zijns eygen voor-hoofds zoo on-machtigh is, of zoo rond-uyt van oprechtigheyd, dat hy zijn aen-zicht geen ander verwe en kan, of en wilt geven, als die met het hert-pinceel getrocken wert, och arm! hy mach zich wel, binnen zijn schelpen gerust houden, en laten de wereld rollen op sulcke schijven, als de dobbele menschen, door Gods byzondere toe-latinge, gedraeyt hebben. Want wilt ghy u hier onder mengen, ghy moet zoo wel, naer het Grieckschе spreeck-woord, aen het graf over uw stijf-moeder, als over u eygen ouders weenen; zoo wel uw aen-zicht leeren, dat ghy minst met der daed zijt, dat ghy meest met de schijn uytwijst. Bedrogh, on-trouwe, meyneedigheyd, en diergelijcke wanschepsels der helle, zijn nu zoo diepe in de mensche gehecht, dat het schijnt wat nieuws te wezen, een oude oprechtigheyd te vinden. Op welcker bemerckinge, my t'anderen tijde dit ont-vallen is:

Wie en siet niet met zijn leed,
Dat-men alle trouw vergeet;
Dat-men op sijn voor-hoofd schrijft
Anders als in 't herte blijft.
't Is een helsche Duyvels vond,
Voort-gekommen uyt den mond
Van Lijsander, *dat-men magh*
Bonden breken, en verdragh;

Dat-men kinders, naer de noot,
Mach bedriegen, met een koot,
Maer de mannen met een kleed
Van een valsch geveynsden eed.
Stieren bint-men met een koord,
Menschen met haer eygen woord:
En die zich met dezen band
Niet en houdet vast verpand,

Maer

Maer daer mede, by geval,
Speelt als met een lichten bal;
Houd' ick vast en on-bevreest,
Voor een on-gezelligh beest.

Maer 't is vergeefs geklaecht, daer-men niet weenen en wilt; te vergeefs met de fluyte gespeelt, daer men niet dansſen en wilt. Men meent nu den hoogsten top van de voorsichtigheyd bereyckt te hebben, wanneer-men zich op het nauwste met het bedrogh vermaeghschapt heeft: maer eylaes! het eynde pleecht zijn meester ellendelick, doch weerdighlijck te beloonen. Want zulke menschen, zeght de wijsheyd des hemels, *ontfangen haren loon, in deze tegenwoordige wereld.*

Hier tegen moeten wy ons, met een serpentsche voor-zichtigheyd wapenen: op dat wy daer door niet en bedriegen, noch oock bedrogen en werden. *Wacht u voor de zuer-deessem der Pharizeen.* Getrouwe waerschouwinge van onze Meester. Want gelijck de klippen, die haer kruynen in de zee verbergen, veel zorgelicker voor de Zee-luyden zijn, als die hoogh en klaer haer zelven op-doen: alzoo doen de geveynsde schijn-deugden veel meer quaeds, als die met een open voorhoofd, en on-gedeck ten hoofde, zich tot alle goddeloosheyd verkocht hebben. Dit zijn die *geschilderde graven* van de heylige Schrift, die van buyten cierlick verlicht en gewit zijn, maer van binnen niet anders als vuyligheyd en verrottinge besloten hebben. Die *tot den Heere naerderen met haer lippen, maer haer herte is verre van hem.* Schoone, wel-gemaeckte putten, maer die geen water en houden. Water-looze wolcken, en die met den wind van allerley ydelheyd om-gedreven werden. Zyende potten, maer die noch al haer schuym en vuyligheyd by haer hebben. Koecken onder d'asschen, gelijck Ozeas spreeckt; die niet om-gekeert en zijn. Medaillen, die maer op een zijde gezien en werden. Bedriegelicke bogen. Fraey-gedruckte, doch brooze riet-stocken, welcke

terſtont breken, en door de hand ſchieten der gener, die daer op ſteunen willen. Van binnen Nerones, van buyten Catones, en geheel monſter-dieren. Of, gelijck HIERONYMUS zeght.

Her eerſte deel een Leeuw ont-deckt,
Het tweede komt een Draeck vertoonen,
Het derd' op een Chimere treckt,
Die niemant immer zal verſchoonen.

Deze zijn, daer de heydenſche Poëten zoo heftigh, en deftigh van ſchrijven,

Qui Curios ſimulant & Bacchanalia vivunt. Et
. . . . . *Caſtigant turpia, cum ſint*
Inter Socraticos turpiſſima foſſa cinœdos. Qui denique
. . . . . . *De virtute locuti,*
Clumen agitant.

Dat is, by een vergadert:

Die zober, kuyſch, en vroom zich veynzen met gelaet,
Maer die, als Bacchus volck, zich dragen met der daed.
Die on-geſchickte re'en, noch on-tucht konnen lijden,
En die mans met de mans zich ſchandelick verblijden.
Die ſprekend' van de deughd, met een on-kuyſch gedril,
Tot brand en over-ſpel bewegen haren wil.

Het herte des menſches is zoo verwert en gemenght, datmen noch grond noch ſtael daer van weten kan. Zoo dat die groote Capiteyn, met groote reden, in zijn wapen dede ſtellen den Dool-hof van DÆDALUS: om te kennen te geven, dat de menſchelicke ziele zoo bedeckt, en on-uyt-leggelick is, als die vol-keerigen hof, zijnde daer in zoo veel ſpan-veren, die haer werck doen moeten, eer zy kan geopent worden; zoo veel hoecken en winckels; zoo veel wegen en by paden, ter in-

in-ganghs en ter uyt-ganghs, dat-men oock natuerlick gedwongen wert de waerheyd aen te nemen, die daer van, door den mond van dat groote vat des Heeren, geuytet is: *Niemand en weet het gene des mensches is, als de geest des mensches, die in de mensche is.* En wel te rechte roept Seneca:

O vita fallax! ab ditos sensus geris,
Animisque pulchram turbidis faciem induis.

Dat is, in Duydsche woorden:

O leven vol bedroghs, ô gantsch verkeerde leven!
Ghy draeght een duyster zin in u vervalscht gemoed:
Vw voor-hoofd schijnt met vreughd, en blyschap heel beschreven;
Maer in uw hert' en is niet als een bitter roet.

't Is waer, dat elders de Poët zeght:

Difficile est tristi fingere mente jocum.
't Is heel moeyelick en swaer,
Als de droefheyd ons doet quelen,
Dat wy dan, met blygebaer,
Zouden toonen jock en spelen.

Maer wanneer de nood en de nuttigheyd zulcks radet, wie isser zoo van alle menschelickheyd uyt-getogen, (of zeght liever, over-wonnen) die geen ander mom-aenzicht en kan aen-trecken? Dit gaet vast, ô mensche!

Ghy houd uw oude huyd, en met een effen wezen,
Deckt ghy een schalcke vos in een verdorven hert:
Ghy kond wat anders doen in uw gezichte lezen,
Als dat in uw gemoed van u geschreven wert.

Daerom werden wy oock zeer aerdigh, maer tot bewijs van onze veraerdinge, van den Apostel, *dipsuchoi*, dat is, *tweezieligh*, of *dubbel-hertigh*, genaemt; gelijck of wy, naer de wijze

der Manicheen, die daer geloofden, datter twee Goden waren, eene de oorzaecker alles goeds, de andere van alle quaed, alzoo oock een herte hadden, dat volgens zijn eerste scheppinge, heyligh en op-recht zoude zijn; een ander, van ons zelven geteelt, dat boos en verkeert zijnde, met een valsch gelaed zich zelven wist goed en schoone voort te doen. maer het is al het zelve herte, doch met verscheyden aen-zichten. THEOPHRASTUS, naer het zeggen van AULUS GELLIUS, verhaelt, dat in Paphlagonia alle Pertrijssen twee herten, ende in Bisaltia, alle Haezen twee levers hebben. Met zulcke dieren konden wy bequamelick, en zonder on-gelijck, vergeleken werden. Dit schrijft SOLINUS van de Pertrijssen; onse jagers en wey-lieden mogen daer van oordeelen: *Zoo eenige mensche tot de pertrijssen naerdert, wanneer zy haer jongen broeyen, de moeders van de nest komende, bieden zich van zelfs aen, en gelatende een swackheyd van beenen of vlercken, veynzen zy traeghachtighe treden. Met deze leugen bekoren en bedriegen zy die hun te gemoete komen, tot dat zy verde geweken van hare nest af-dwaelen. In de jongen en is oock geen loomer vlijt, om zich te hoeden: want als zy bevroeden gezien te wezen, zich om-keerende, nemen zy kluytjens in haer voeten, deur welcker beschut zy zoo listelick bedeckt werden, dat zy, zelfs betrapt zijnde, niet gevonden en werden.* Wy oock, wanneer wy de lieve jongen onzer zonden uyt-broeijen, wy weten die zoo te verschoonen, en de menschen van alle vermoedinge af te leyden, als of wy noch over-schot van deught en recht hadden. Wy en derven oock de luys in de pels van onze kinders niet zetten: zoo haest als zy spreken konnen, weten zy de ouders, ick en weet niet wat bloemkens op de schoot te leggen, en haer vuyligheyd zoo listelick te bedecken, dat moertjen daer op niet te zeggen en vint. OLAUS MAGNUS verhaeld van de Hazen, dat daer zy, in

de

de Noordsche quartieren, des zomers grauw van hayr zijn, des winters, als de sneeuw begint te vallen, een wit en sneeuwigh koleur aen-nemen, en zoo te weyniger, in haer leger, betrapt en gevonden werden. Is dit oock niet den aerd der menschen, dat zy haer wit by de witte, dat is, deugdzaem by de deugdzame gelaten, op dat haer swarte ende leelicke feylen niet ont-deckt en wierden? Den Haze schijnt oock een drouvigh en swart-zuchtigh gedierte te wezen, maer die onder-tusschen in brandige paer-zucht alle andere gedierten te boven gaet. Wy zeggen oock van de menschen; *Stille wateren, diepe gronden. Slaepende wateren, stinckende wateren.* En diergelijcke spreeck-woorden meer, die den aerd van onze schijn-heylige aerdelick uyt-drucken. Hoe vele gaender onder ons, die met gefronste wijngbrauwen de aerde statelick aen-zien, en onder-wijlen de oogen ten hemel opslaen, die nochtans in 't heymelick, als-men zeght, op alle merckten verlieven, en zoo zoet van zout zijn, dat zy in de aen-schouwinge der vrouwen haer zelve verliezen.

Wiens voor-hoofd dat den stoel van schaemte schijnt te thoonen;
Maer in wiens hert de Heer veel over-spel ziet woonen:
Die met een statigh oogh bewijzen eer en tucht,
En die een winckel zijn van alle geyle zucht.

Een ander slagh van menschen gelaten haer met de eere dezes werelds gantsch on-bekommert en on-bemoeyt te zijn: spreeckt met haer van ampten en staten, het schijnt dat zy gelijck mede-lijden hebben met het valsch geluck der gener, die in hoogheyd verheven zijn; en onder-tusschen woelt en bruyscht in haer een zee van on-geregelde eer-tochten, die haren even-naesten, tot eenigh ampt verhooght, met de oog houcken slijnks doet aen-zien, en verkeerdelick spreken

van

van die gene, die boven haer gestelt zijn. De valcken, wanneer zy een vogel zien, en vliegen niet recht-streecks naer hem toe, maer het schijnt, dat zy eerst van hem vluchten; doch wanneer zy haer kansse schoon, en den vogel zonder zorge zien, werpen zy haer zelven draed-recht daer op, trecken hem ter aerden, en scheuren hem in stucken. Zoo doen de geveynsde huychelaers, die geen eere noch waerdigheyd en zoecken, maer schijnen daer van te vlieden, op dat zy, naer de wijze van de schippers, die een schuyte roeyen, om-gekeert zijnde, met meerder kracht, haer hooghte krijgen zouden. Alsoo geliet hem Josua, dat hy van de stadt Aij vluchte, op dat hy-ze te zekerder, en met beter gelegentheyd zoude aen-tasten en over-winnen. De Heere Christus toont over al, dat hy een hooft-vyand is van valscheyd, en bedriegelicke dobbel-hertigheyd, gelijck in de heylige Registers over al te zien is. Alsoo verklaren zommige de reden te wezen, waerom den Joden van God de Heere verboden is geweest, dat zy geen mengel-kleeren dragen en zouden, daer lijnen en wolle te zamen in geweven is: namelick, op dat alle dobbelheyd en gemenghde treken van haer geweert zijnde, zy haer herte op haer voor-hoofd dragen, en geensins haer uytterlick gelaet een ander verwe geven zouden, als die met het pinceel van haer herte zoude getrocken zijn. Daer en konnen geen vremder monsters gevonden werden, als die haer ambacht maken, altijds anders te wezen van buyten, als van binnen, gelijck Tiberius dede. Door de zulcke werden gemeenelick de Princen bedrogen, de staten verkeerdelick bedient, en alle verwerringen in-gevoert. Het zijn duyvelsche staet-regels. *Geveynstheyd is de moeder der voorzichtigheyd*; en, *Die niet en kan veynzen, die en moet om geen heerschappye peynzen.* Wat is dit anders als een waerschouwinge, dat

de looze, en het woord van zulke wan-menſchen, niet anders en is, als leugen en bedrogh. 't Is gewis, zoo alle dingen op-rechtelick en on-geveynſdelick toe-gingen, men zoude wel haeſt een ander regieringe vinden. Hoor ARIOSTO:

Se come il viſo, ſi moſtraſſe il core,
Tal ne le corti é grande, e gli altri preme,
E talé in poca gratia al ſuo ſignore,
Che la lor ſorte muteriano inſieme:
Queſto umil diverria toſto il maggiore;
Staria quel grande infra le turbe eſtreme.

Dat is:

Indien het duyſter hert van ons gezien mocht wezen,
Gelijck het aen-gezicht voor yder een is bloot,
De wereld zou wel haeſt van veel gebrecks genezen;
Die zoude kleyne zijn, die nu te hov' is groot.
De zulcke, die altijds moet in on-gunſte blijven,
Zou haeſt met glans en eer veranderen zijn ſtaet;
Die nu light gantſch om leegh, zou haeſt om hooge drijven,
En die verheven is, zou haeſt'lick zijn verſmaet.

Maer die dat verbeyden wil, mocht eer een nieuwe wereld in de mane op-richten, en maken zulcke burgers als zijn bewerp en malle mede-brenght.

IX.

Ondanckbaer' lieden zal elck een vlieden.

ZIet, een Romeynſche ſlaef, met koude vrees, ontvloden
De wreedheyd van zijn heer, ſnack-dorſtigh naer zijn (bloed,
Verlaten, zoo het ſcheen, van menſchen en van Goden,
Wert van een wreede leeuw zorghvuldighlick gevoet.
Zoo was dit fel gediert met danckbaerheyd bewogen,
Om dat hy uyt zijn voet een doorn hadd' geweert.
Waer zijt ghy, die een menſch, een menſch zijnd', hebt gezogen?
Kom by dees beeſt te ſchool, en danckbaerheyd hier leert.

Uyt-

Uyt-legginghe.

DE geschiedenisse, die hier wert aen-geraeckt, is zoo vol verwonderens, als zy weynigh geloove schijnt te verdienen. Maer is, naer het Latijnsch spreeck-woord, een geoogde getuyge veel meer, als thien geoorde; waerom zullen wy den geleerden APPION alle trouwe ont-nemen, die rondelick betuyght, dit zeldzaem werck, te Roomen, met zijn eygen oogen gezien te hebben? Ick zal zijn Latijnsche woorden met Duytsche treden op-volgen, gelijck die zelve A. GELLIUS ons bewaert heeft. *In het grootste speel-perck,* zeght hy, *wiert het volck een gevecht van een treffelicke jacht gegeven. Hier van, by gevalle te Roomen zijnde, hebb' ick zelve aen-schouwer geweest. Daer waren veel wreede beesten, in grootheyd uyt-muytende: alle hebbende een ongewoonelicke gestalte, of felheyd. Maer boven alle andere, was de grouwelicke grootte der Leeuwen, een yegelick tot verwonderinge; en boven alle de reste, eenes byzonderlick. Deze Leeuw, hadde door het geweld en woestheyd zijnes lichaems, door het schrickelick en geluydigh gebriesch, door zijn tuyten en neck-hayr, een yeders gemoed en oogen tot zich gekeert. Daer wiert, onder meer andere, tot dit beest-gevecht, een slave van een oud Burgh-meester in-gebracht, wiens name was Androclus. Dezen de Leeuw van verre ziende, is schielick, als verwonderende, stil gestaen: en daer naer allenghskens en stillekens, als kennisse dragende, tot den mensche gekommen: alwaer hy, naer de wijze van vleyende honden, zijnen steert, zachtelick en zoetelick, roerende, zich by het lichaem van deze mensche gevoeght, en de beenen en handen van dezen, half-dood van vreeze, zoetelick gestreelt heeft. Androclus, onder de lief-laffen van zulck een wreed gedierte, zijn verloren asem weder-krijgende, heeft allengskens de oogen gestelt, om den Leeuw aen te zien. Doen, als onderlinghe her-kenninge gemaeckt zijnde, sack-men den Leeuw en*

den mensche, verblijd, en gelijck malkander geluck wenschende. Hier door, als een saecke gantsch wonderlick zijnde, isser een zeer groot geroep des volcks ontstaen. Androclus wert van Cæsar *ontboden, en de reden af-gevraeght, waeromme die alder-wreedste Leeuw hem alleene gespaert hadde. Daer op verhaelt Androclus een zeldsame en wonderbare saecke. Doen mijn Heere, zeyd hy, Afrijcken, als Burgh-meesters Ste-houder, regierde, ben ick daer, door de on-rechtveerdige en dagelicksche slagen, tot de vlucht gedwongen geweest: en op dat ick van mijn Heere, President van dat land, my zekerder verbergen zoude, ben ick geweken in de eenigheyd der velden en zanden: ende zoo my spijse ont-broken hadde, hadd' ick besloten de dood, op wat wijse het wesen mochte, te soecken. Alsdoen, de middagh-sonne sterck en brandende zijnde, hebb' ick een af-gesonderde, en heymelicke spelonck bekommen, daer in ick my zelven in-drongh, en verberghde. En, niet lange daer naer, is dese Leeuw tot de selve spelonck gekommen, met een swacke en bloedige voet, suchten en murringen uyt-gevende, die de pijne en de smerte van de wonde medelijdelick maeckten. Ende daer, seyd hy, dat zijn gemoet ter eerster aensieninge van de Leeuw, verschrickt en verslagen was. Maer naer dat de Leeuw, in zijn wooninge, gelijck het met der daed gebleken is, gekommen zijnde, my van verre schuylende gezien heeft, is hy zacht en tam genaerdert, en scheen zijn op-geheven poot te toonen en voort te bringen, als of hy hulpe begeert hadde. Daer, zeyd hy, hebb' ick een groote splinter, in zijn klauwe gehecht, uyt-getrocken; en de etter uyt het binnenste van de wonde uyt-gedruckt hebbende, hebbe nu zonder groote vreeze, het bloed gantsch uyt-gedrooght en af-geveeght. Hy dan, door mijn hulpe, en genees-middel, verlicht zijnde, heeft, de voet in mijn handen geleyd hebbende, neder gelegen ende gerust. En van dien dagh af, hebbe ick en de Leeuw in de zelve denne, en van de zelve kost geleeft. Want de beste en vetste leden der wilde dieren, die hy ter jaght vingh, brocht hy my tot de denne, die ick, geen vyer hebbende, door de middagh-zonne gebraden zijnde, plach te eten. Maer doen my, zeyd' hy, dat wilde leven began*

te verdrieten, de Leeuw ter jaght gegaen zijnde, hebb' ick de denne verlaten; ende by naer een wegh van drie dagen af-geleyd hebbende, ben ick van de Soldaeten gesien ende gevangen, ende uyt Afrijcken naer Roomen, by mijn Heere gebracht: die heeft terstont te wege gebracht, dat ick, als schuldigh van een hals-zaecke, de beesten zoude over-gegeven werden. En nu bemerck ick, zeyd' hy, dat deze Leeuw, ick van hem gescheyden, gevangen zijnde, my nu danckbaerheyd bewijst van wel-daed en genezinge. Dit verhaelt Appion, *dat* Androclus *zoude gezeyd hebben: en verklaert dat alle deze dingen geschreven, en in een tafereel om-gedragen geweest zijn: ende dat daerom, op aller verzouck,* Androclus *los gelaten, en van de straffe bevrijd is; en dat de Leeuw, door de stemmen des volcks, hem gegeven is. Daer naer, zeyd hy, zagen wy* Androclum *en de Leeuw, aen een dunne band gebonden, door de gantsche Stad, om de huysen gaen: dat* Androclus *met geld begiftight, den Leeuw met bloemen bespreyd; en datmen by-kans over al zeyde: Deze Leeuw is de weerd van de mensche; dese mensche is de genees-meester van de Leeuw.*

O wonderbare geschiedenisse, en meer als menschelicke verwonderinge weerdigh! Maer wy zien hier, gelijck in vele andere vremdigheyden, dat God de Heere, oock onder de Heydenen, door krachtige wonderen, zich zelven niet en heeft on-betuygt gelaten. En wat konnen wy, uyt deze bemerkinge, anders zeggen, als dat vele menschen verbeest, ja beneden de beesten gestelt zijn; vele beesten vermenscht, jae boven de menschen verheven zijn? Niet en isser dat ons God en de menschen behagelicker maeckt, als de erkentenisse der weldaden, en het bewijs van een danckbare ziele. Deze begrijpt alle deughden, en vermeestert alle feylen: zoo dat zy on-gedragelick is met het vuyle tot der kinderen des duyvels, diens eerste en hooghste lesse is, *weest on-danck-baer.*

En wilt ghy, Adams kind, met korte woorden weten,
Hoe dat ondanckbaerheyd met reden is verdoemt?
En zeght geen vloecken meer, en geeft geen ander beten:
't Is al gezeyd, wanneer ghy een ondanckbaer noemt.

Hoort, wat SENECA zeght, *Erunt homicidæ, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod ista omnia ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit.* Wacht ghy de verduytschinge? *Daer zullen*, zeyd hy, *moorders zijn, dwingelanden, dieven, overspeelders, roovers, kerck-schenders, verraders: een ondanckbaer mensche is beneden die alle. ten zy men zegge, dat die alle van een ondanckbaer mensche ontstaen, zonder wien qualick* (zonder qualick) *eenigh groot schelm-stuck op-gewassen is.* Danckbaerheyd is het byzonderste, ick zegge het eenige deel der gehoorzaemheyd, die God van onze handen eyscht. Christus hielt hem zelven voldaen, doen de Samaritaen, dien hy van melaetsheyd gereynigt hadde, voor zijne voeten viel, hem danckende. Maer hy bethoont oock de duyvelsche ondanckbaerheyd van de andere negen, die niet en verweerdighden, met een enckel woord, dien grooten genees-meester te erkennen. *Zijn daer*, zeyd hy, *geene gevonden weder-keerende, om Gode eere te geven, dan deze vremdelingh? en zijnder niet thiene gereynight? waer zijn dan de negene?* Een ernstigh verwijt, en drouvigh mede-lijden van zulck een geslagen ondanckbaerheyd, die onder vele beesten niet en zoude gevonden werden. De kinderen Israëls, gelijck zy op andere tijden, dit pestigh vergift in hare herten ingetrocken hadden; zoo hebben zy oock, in tegen-deel, die lieffelicke lucht der danckbaerheyd ingelaten, en God de Heere, als een aen-genaem reuck-werck, toe-gezonden. Ziet, als zy van dat on-lijdelick jock, uyt die Egiptische steen-hovens, bevrijd waren, en door het

midden der wateren, dwers door die dorre woeſtijne, door on-eyndelicke wonderen, in dat langh-beloofde land gekommen waren, hebben zy, zonder eenigh uyt-ſtel, God den Heere, een godvruchtigen lof-zang gezongen, die haren leyds-man Moſes, met een hemelſche vierigheyd, korts te vooren gedicht hadde. Hier in heeft zich oock die Jeſſeaenſche held, die hemelſche ſtrijder, kloeck-vaerdigh gedragen: want wanneer hy wel verdiendelick het heele geſlachte Saulis vyandelick vervolgde, heeft hy Jonathan, door wiens hulpe ende raed hy menighmael behouden was, danckbaerlick geſpaert, en onder zijne gunſtelingen, en heymelicke min-genooten toe-gelaten. Hier mede wert beveſtight het zeggen van PLINIUS: *Vt faba & lupinum non exhaurit, ſed ſtercorat agrum, in quo alitur: ita gratus meliorem reddit fortunam ejus, à quo beneficio adjuvatur, & refert, quod accepit.* Verſtaet het: *Gelijck de boonen en wicken den acker niet uyt en putten, maer meſten: zoo verbetert een danckbaer menſch de gelegentheyd desgenen, daer van hy met weldaed is geholpen geweeſt: en geeft zoo weder, dat hy ontfangen heeft.* De Heydenen, die de danckbaerheyd, met reden, tot de rechtveerdigheyd, als tot haer geſlachte, gebrocht hebben, en hebben geen deugt zoo hooge, noch oock zoo noodzaeckelick geacht. Hare boecken zijn bezaeyt, en op-gepropt met groote hoopen van haren lof; diens geheugeniſſe zy noyt en hebben willen laten verouderen.

Immemor illorum veſtri non immemor unquam,
Qui mala ſollicitè noſtra levatis, ero.
Semper inoblitâ repetam tua munera mente,
Et mea me tellus ſentiet eſſe tuum.

Zoo zoude de Minne-meeſter in onze tale, doch met een zoeter tonge, geſproken hebben:

Noyt zal ick, lieve vriend, dijns ongedachtigh wezen,
Die al ons on-geluck zorgvuldelick verlicht.
Ick zal in mijn gemoed uw weldaed altijds lezen,
En deze aerd' zal zien, dat ick u ben verplicht.

Maer die beluſt zijt, den heelen draed van dit klouwen te ont-winden, die gae by SENECAM, en putte uyt de borne van die wijze ziele de heele gelegentheyd van deze zaecke. Doch even-wel en ont-houd ick my niet eenige zijner woorden hier te vertalen uyt eenen brief, dien hy aen LUCILIUM ſchrijft. *Een wijs man zal alles by hem zelven over-wegen, hoe veel hy ontfangen heeft, van wien, wanneer, waer, op wat wijſe. Derhalven loochenen wy, dat yemand kan danck weder-geven, als een wijs man. Dat zekerlick, zeggh' ick, komt de rechtveerdigheyd toe, een yder het zijne te geven; de weldaed danck; het on-gelijck gelijcke ſtraffe, of zeker quaden danck. Alle danckbare en weten niet genoegh een weldaed ſchuldigh te zijn. Want dat en vermagh niet een die on-voorſichtig, die rouw, en uyt het gepeupel is. Hy en weet niet hoe veel hy voor u ſchuldigh is. Een wijs man is bekent, hoe veel elck dinck moet geſchat werden: want een dwaes, hoe-wel hy van goede wille is, geeft of minder weder, als hy behoort, of niet op zulck een tijd of plaetze, als hy behoort: hy giet uyt, en werpt wegh, dat hy behoorde weder te geven. Niemand en kan dan danck weder-geven, als de wijſe: maer de dwaes is danckbaer, naer dat hy weet, of gelijck hy kan. de wetenſchap ont-breeckt hem meer, als de wille. De wijze zal alles onder malkander vergelijcken, of yets grooter of minder zy, hoe wel het zelve zy, van tijd, van plaetſe, van oorzaecke. Ick ben danckbaer, niet op dat een ander my te geerender yet doen zoude, door een voor-daed verweckt zijnde, maer op dat ick een gantſch geneugelicke zaecke doen zoude. Laet ons dan gelooven, datter niet eerlicker en is, als een danckbaer gemoed. Dat zullen alle ſteden, alle volckeren uyt Barbariſche landen roepen. Zy zullen alle met eener*

mon-

mond bevestigen, dat-men de wel-verdiende moet danckbaerheyd bewijzen: hier in is het on-stemmigh volck een-stemmigh.

Schout dan on-danckbaerheyd meer als een booze slange,
Of wel meer als een hond, van dulheyd heel verwoed.
Die hier van is gewont, blijft eeuwigh in dees prange,
Dat hy van God en mensch gehaetet leven moet.

Ghewisselick de on-danckbaerheyd is als een scherpe Noorde wind, die de wateren van Godes liefde op-drooght, en door een bijtsige lucht de menschen van haer jaeght. Met wat leelicker smette konde ARISTOTELES beklad werden, als dat hy van zijn Meester PLATO, een on-danckbaer muyl-ezel is genoemt geweest? De Veulen groot geworden zijnde smijten van achter, zonder onder-scheyd; moeders en andere beesten: zoo verknaegde dit groote vat der wijsheyd (in dezen een af-grond van bittere dwaesheyd) het geruchte en de daed van zijns Meesters hooge wetenschappen, die hy meynde te zeer zijn licht en dagh te benemen. Alzoo werdender vele gevonden, die als zy, met geleende schouders, tot eenige hoogheyd geklommen zijn, t'eenemael vergeten de hulpe en den dienst der gener, die haer tot een ladder gestreckt hebben: ja menighmael de zelve uyt de zale werpen, gelijck-men zeght, die haer t'andere tijden, te peerde gheholpen hebben. *Die gene, die zonder andere boosheyd niet en erkent de weldaed, is on-wetende; die-ze vergeet, is een ezel; die-ze bedeckt, boos-aerdigh; en noch erger, die-ze loochent: maer de gene die quaed bejaeght, aen die gene, van wiens hand hy veel wel-daden heeft ontfangen, is erger dan een duyvel. 't Is een misdaed, 't is een boosheyd, 't is een onwetenheyd, en een zoo grove ezelheyd dat sy niet en kan ont-moeten zoo geweldige en wreede straffe, als zy wel verdient heeft.*

Maer zulcke on-danckbaerheyd, die over al gezaeyt, en gelijck met volle schooten gestort is, en moet daeromme niet de Godvruchtige zielen af-keeren, om minder zich Gode en haer zelven gelijck te stellen. Overdenck deze reden:

Beneficia in vulgus cum largiri institueris,
Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

Die geen Latijn en konnen, zullen haer hier mede behelpen:

Wilt ghy een goede naem van mildigheyd verkiezen,
En van goed-dadigheyd ontfangen rechte vreughd:
Ghy moet als nu en dan veel wel-doens eerst verliezen,
Op dat ghy die eens wel, en weerdigh leggen meught.

En noch en zeght dit gedicht niet al de waerheyd. Want ick zegge, dat geene weldaden, (die zulcken naem met rechte voeren) verloren of wegh-geworpen werden. Een weldaed is haer eygen loon, en moet alleenelick om haer eygen zelfs wille gedaen werden. Die belooninge verwacht, heeft de wel-daet terstont verloren; alzoo hy geen rechte deugd, maer schendige woecker heeft willen plegen.

EMBLEMATA

X.

Schreeuw, in de nood, naer s'hemels brood.

WAt onruſt en gequel, wat zorgh', wat moeyt', wat
braecken!
Het kind, dat ſchreyt en ſchreeuwt, om by de borſt te naken.
De moeder legget aen; de vader zingt en ſuſt,
En wandelt langhſt de vloer, tot dat het kintje ruſt.
Wanneer wy oock, des nachts, gedruckt met ziel-dorſt
woelen;
God zooght ons met zijn woord, zijn gunſt wy haeſt ge-
(voelen:
Hy neemt ons op de hand, en zingt een vrolick lied,
Het leven van de dood, den dood van al verdriet.

Vyt alle voor-vallen, Godvruchtige bedenckingen. Het eerfte aen-zicht van dit zinne-beeld, fchijnt zoetigheyd en gelagh te beloven. Maer zoo doet het oock: doch voor die gene, die geen ander aen-zicht hebben, als om fpotterye te verwecken, of te voeden. Ick zegget elders, en het komt hier weder te paffe: *Wie bevleckt is, dat hy noch bevleckt werde.* Maer gae zoo te werck in vrolicke gefelfchappen, en zie wat u zal ont-moeten. Ick weet datter veel verhemelde zielen, en Goddelicke verftanden, onder de Joffrouwen, gevonden werden, die niet alleen haer gelid, nevens de Jong-mans, en mogen houden, maer oock vry wel de pertizaene dragen: doch (om ons geflachte niet te vieren, dat in allen deele den prijs van on-gefchickt-heyd wegh-draegt) zulcke werden-der oock gezien, die de ftoffe, en de gramfchap, in dit volgende gedicht, geftort hebben.

Hoe magh't komen, Ioffrouw maegt,
Dat ghy u zoo zeer behaeght,
By een, die een Venus-wicht
Niet als vuyle rancken fticht:
By een, die gantfch onbefuyft,
Deur 't gezelfchap loopt en ruyft;
Die geen ander kout uyt-giet,
Als van 't houwelick geniet,
Of zich dertelick te voen
Met een mond, ja tongh-gezoen?

Daer ghy die, met al zijn kracht,
Naer des hemels raden tracht,
En de tijdelick genucht
Pooght te mengen met de vrucht
Van des Heeren vrees en wet,
Houd voor een onnoozel flet:
Voor wien, dat ghy ftuer en doof,
Zit en noemt hem Philofoof;
Dien ghy, als een menfch-verdriet,
Niet als fchouder-vleefch en biet.

Maer tot onze webbe. Zoo wie hier fmaken wilt de eerftelingen van dien on-eyndelicken oogft der vreugden, die na

deze tijdelicke verderffenisse, van des hemels gunstelingen, zal gemaeyt werden; die moet, by tijds, met roepen en zuchten den hemel door-breken, en alzoo den wegh met tranen af-wasschen, om een reyne ziele daer boven te zenden. *Zaligh zijt gly, die nu weent, want ghy sult lacchen*, zeyt de erf-genaem van de Alheyd.

Wel zaligh is de mensch, die, in dit dal der tranen,
Met tranen zich deur-weeckt, met zuchten zich verbreeckt,
Die op-geweckt van zond', zijn ziel ter deugd laet manen,
Wiens bedde, stadigh nat, van tranen vloeyt en leeckt!
Wel zaligh is de mensch, wiens spijs, by nacht en dagen,
Een bad ter tranen is, in deze ballings aerd'!
Die in zijn eygen zelf daer over heeft mis-hagen,
Om dat hy noch zijn land, door Iesum, niet is waerd.
Wel zaligh is de mensch, die, door geduerigh klagen,
Bewatert ziel en lijf, in dit ellendigh dal!
Wat hoeft hy om te zien, wat wilt hy zijn verslagen?
De rechte zijde-wol van't Lam hem droogen zal.

Drooge, en verbrande landen brengen doornen en distelen voort, voeden oock serpenten en allerley vergiftige en schadelicke gedierten: geen beter vruchten en zal oock de acker onzer zielen voort-brengen, zoo wy den zelven niet en bevochtigen met de wateren, die, door een benauwt gemoed, uyt de oogen gedruckt werden. *Alle vleesch was verdorven*, getuygen de heylige letteren. Wat raed, wat bate wert hier toe gevonden? de Heere zent de wateren des zond-vloeds, en reynigt alzoo de aerde van hare vuyligheyd. Alzoo en konnen wy oock van de wrotte onreynigheyd der zonden niet verlost werden, ten zy wy alle de sluyzen onzer zielen open stellen, en wegh spoelen, met een stercke stroom, al

wat ons verduyſtert, en on-bequaem maeckt, om God te zien. Eſauw bitterlick weenende, beweegde zijnen vader zijnen zegen aen hem te geven: hem wiert toe-gezeght, dat hy *een vette wooninge zoude hebben op der aerden, ende den dauw des hemels van boven.* Wy oock inſgelijcks zullen Gods zegen verwerven, zoo wy met zuchten en ſchreyen tot hem naerderen. Geen aerdſche wooninge en hebben wy te verwachten; maer *dit weten wy, is't dat ons aerdſche huys dezes tabernakels gebroken wert, zoo hebben wy een timmeringe van Gode, namelick een huys, dat zonder handen gemaeckt, ende eeuwigh is in de hemelen.* Doch de wegh, die ons hier toe leydet, moet geſtadigh beſproeyt werden met het water van een geſmolten ende gebroken herte, op dat het ſtof der zonden ons het gezichte niet en verbijſtere, of, door zijn ſcherpheyd, uyt en bijte. Want gelijck het regenachtigh weder zeer tegen is den genen, die een ſtad bevechten, of belegeren willen; alſoo zijn de tranen tegen dien genen die rontom ons gaet als een brieſchende leeuw, zoeckende wien hy verſlinde. *Geluckige tranen,* zeght BERNARDUS, *die de goedertieren handen des Scheppers zullen af-wiſſchen; en geluck-zalige oogen, die gekozen hebben daer in te ſmelten, liever dan verheven te werden tot hooveerdye, dan alle hooghheyd te zien, dan de gierigheyd en dertelheyd te dienen!*

. . . . *Eſt quædam flere voluptas.*
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.

Dit meent de Poët:

Het is een ſoort' van vreughd, te weenen, met geduld:
Want droefheyd wert hier door verdreven en vervult.

Dit geſchiet door natuerlicke oorzaken: wanneer de oogen uyt-geput van vochtigheyd, en de herſſens gelijck uytgedampt, geen ſtoffe meer en hebben, om deze vloed te onderhou-

houden: waer door het hoofd verlicht, en het herte ontlast van sware dompen, die het zelve drucken, begint, met hulpe van den tijd, die alles slijt, te verluchtigen, en vlijtig te werden. Zoo dit elders gespeurt wert, zoo wert het voornemelick bevonden, wanneer wy gewasschen in boet-tranen, ons zelven voor God de Heere neder-storten, en beklagen, dat wy zijne Goddelicke majesteyt, in den hooghsten trap, gequetst hebben; begeerende, met een oprechte droefheyd over onze zonden, door 't bloed des Lams, daer van gereynigt, en alzoo met hem verzoent te wezen. Daer is geen twijffel aen, zoo de droefheyd met ons te bedde gaet, de vreugt en blijdschap zal met ons op-staen. De zonne der gerechtigheyd, Iesus Christus, zal boven de kimmen onzer zielen des morgens op-drijven, en ons bestralende met een Goddelicke hitte, de mist en nevelachtige swarigheyd, die ons noch op het herte legt, tot niet doen verdwijnen. Dan bevinden wy ons zelven in die voor-feeste des hemels, en proeven de voor-smake van dien nieuwen wijn, die hier na-maels met volle bekers zal gedroncken werden: dan schijnen wy gelijck opgetogen.

Quo proceres abiere pii, quaque integer olim
Auson. *Raptus quadrijugo penetrat super æthera curru*
Elias, & solido cum corpore prævius Enoch.

Dan schijnen wy, zegg' ick, gestelt te zijn, daer Paulus dingen hoorde, die niet verzeggelick en waren:

Alwaer dat groote volck, die goddelicke helden,
Alwaer een vier-gespan den vorst Eliam stelden:
Waer Enoch langh voor hem, verr' boven onze lucht,
Met lichaem noch vereent, genomen heeft de vlucht.

De godvruchtige, zegt ergens een, zijn gelijck de mieren, die eerst moede, en dan blijde zijn: maer de godlooze, gelijck de

ſtapels, of ſprinck-hanen, die eerſt zingen, en dan droeve en bekommert zijn. Doen SOCRATES van de boeyen en yzers ontlaſt was, daer hy lange was in-geſloten geweeſt, voelde hy, ick en weet wat leckernye in dat ketelachtigh gejeuckſel, dat hem de nepe ende ſwaerte in zijn beenen veroorzaekt hadde. Alzoo gevoelen wy een levendiger vreugd, en die aen de ziele klemt, wanneer wy ons door tranen verlicht vinden van het ſware pack der zonden, dat ons geerne in de helle dubben zoude. De vleeſchelicke blijdſchap verteert den menſche, gelijck het licht de keerſſe: hy wert daer deur, gelijck een viſch aen den geaeſden angel; als een vogel in het net: de beſte ſchepſelen Godes gedijden hem tot middelen van een zeker verdoemeniſſe. Hebt hier al de vreugd des werelds, en die op-getrocken in haren hooghſten toon, ghy zult bevinden, t'eynde rekeninge, dat zy niet anders als een korte ydelheyd en is. Het is on-mogelick, daer God niet en is dat daer ware blijdſchap zy. Haman verheughde en ververblijde zich in de groote gemeenſchap, die hy met de Koninck Aſſuerus hadde; en met namen, doen hy hem zelven voor-ſtelde, alleen weerdigh bevonden te werden, om, nevens den Koninck, de Koninginne te vergeſelſchappen: maer dit was het naeſte voor-ſpel van zijn ſchandelicke val, en uytterlicke uyt-roeyinge. Abſalon verheugde zich in ſijn hayr, dat daer naer de ſtrop wiert van zijn verworginge. De philiſtijnen verheugden zich over den blinden Samſon, de zichtbare oorzake van haer onder-gang en verderffeniſſe. Maer die daer om-helzen de grond-vaſte vreuchd, die ſcheute en wortel heeft, vervelen en ſtincken die oogen-blickige wel-luſten, die in een rechtſchapen ziele gemeenelik verwecken een af-keer en vermoeyinge van dit tegenwoordige leven.

Vt messis habet solicitum lenta colonum,
Quem torquet inanem famis impetus procacis,
Noctique diem turbidus assuit precando,
Vota increpitans irrita: solesque morantes:
Sic desiderium mora cruciatibus urit,
Cui vitæ ista famelicæ pigra tempora sordent,
Et spes saturi secula possidere cœli.

Dat is:

Gelijck een tragen ooghst, die lang vertoeft te rijpen,
Den acker-man ont-stelt, en groote zorgh' vergaert;
Byzonder als de tocht zijn maegh' begint te nijpen
Die door een gierigh' hitt' van honger wert gebaert:
Hy gantsch verklemt van hert, beroert in al zijn zinnen,
Naeyt, door veel biddens kracht, den nacht en dagh by een,
De zon schijnt hem te lang zijn tegen-lien te minnen,
En dat hy God beloofst, beschelt hy met geween;
Zoo brant een langh vertoef, met smerten, ons verlangen,
Die deze luye eeuw, vol hongers, gantsch verveelt;
Wanneer wy met een hoop' des hemels zijn bevangen,
Die van zich zelven vol, ons oock verzadingh' teelt.

Want, om recht te spreken, wat is deze wereld? hy en miste niet, die-ze noemde een tooneel van allerley on-geval, en een vertrek van alle quaed. Daer en is niet ter wereld, dat ons naeckter af-beeld den schuymigen Oceaen, vol van buyen en tempeesten, als deze wereld. De zee en heeft noyt meer schip-brake veroorzaeckt, als de wereld ziel-brake, en verdoemenisse van menschen. De zee en heeft niet meer beweginge, als de wereld onruste. Daer en zijn zoo veel klippen en bancken niet in de zee, alsser gevaer en on-geluck in de wereld is. ISOCRATES placht te zeggen van zijn stad van Athenen, dat-ze fraey en schoon was, om daer in te wandelen, en

deur te gaen; maer dat-ze ten uytterſten zorgelick was, om daer te woonen. Dit magh oock van de wereld gezegt werden. 't Is een groote ſtad, die fraey en bequaem is voor eenen deur-gang, maer daer vry wel zorge te dragen is, om geen tabernakels te maken. Daer in wy moeten verkeeren, gelijck Jacob in Meſopotamien, dienende in het huys Labans: niet om daer eeuwelick te blijven, maer om naer duyzend moeyten en on-gemacken, naer ons Vader-land te trecken.

Wanneer nu een herboren ziele, door het wind-aes van Godes geeſt op-getogen zijnde, by haer zelven gaet overſlaen, hoe aerd en nagel-vaſt zy aen deze wereld geweeſt is, en noch ten grooten deele gehecht blijft; en dat zy daer de kudde Labans; ick meene de wel-luſten dezes werelds, met de wereldlingen gedient heeft, heeft zy dan geen breede ſtoffe genoeg, om in tranen uyt te berſten, en den hemel met zuchten en gebeden te vermoeyen? Maer dien oock den aerd van deze droefheyd bekent is, en zal de zelve niet ſchouwen, noch zoecken te ont-duyken, als vyandig en af-breuckig van de menſchelicke natuere; maer zal met voor-raed, en wel bereyde zinnen, zich uyt-druckelick daer toe ſtellen; wetende, dat zulcke *droefheyd, die naer God is, een on-berouwelicke beteringe ter zaligheid uyt-werckt*. En dat niet alleen; maer zulcke droefheyd behoorde zelve gezocht te werden, om haer eygen zelfs wille. Die haer tonge, en gehemelte niet te zeer bedorven en hebben, door de moere en giſt dezes werelds, mogen van haer ſmake oordeelen. Want die hemelſche droefheyd is menighmael zoo onder-ſneden, en gemengt met die altoos-nieuwe wijn van Godes gunſte ende barmhertigheyd, dat wy, gelijck een zyende pot, die, door de hitte des viers, zijn water niet vatten en kan, van hemelſche blijdſchap, een beke van heete tranen, deur de oogen, uyt-werpen. Het rechte vloed-water van

de Iordaen, die de melaetsche Naamans van haer on-reynigheyd kan genezen, en een gave ziele den Heere toe-bereyden.

Deze oeffeninge, gelijck zy te geenen tijde, ontijdigh ende onbequaem is, zoo schijnt zy, by nachte, veel ernstelicker en bedachtelicker gepleegt te werden. De schrick en de stilte des nachts, gelijck zy ons wijzer maeckt, naer het zeggen van de wijze, zoo schijnt zy oock meer godvruchtigheyd toe te bringen. Vele menschen beklagen zich, dat zy, des nachts, vele uren zonder slaep, met groote onruste verliezen. Maer wat tijd-verlies kan by die gevonden werden, die zich by haer zelven, en by God vinden? Die altoos een zee van zonden in haer zelven konnen zien, die zy met een ware boetveerdigheyd konnen uyt-droogen. Dien nimmermeer Gods vriendelicke tegenwoordigheyd ont-breken en kan, als zy haer zelven niet en ontbreken. Die God, by maniere van spreken, uyt den hemel op haer bedde konnen doen neder-dalen, als zy in haer zelven neder-dalen, om hem te zoecken.

In te ora, tibi vacuus cæteris negotiis,
Plenusque deo. Temporis haud quære recessus.
Omne tibi tuum tempus erit. Cætera desint:
Non ipsum deerit. Cave te prodere rebus:
Non deesse sat est. Animum colligens vagantem,
Tecum habita, spatiare per ambulacra cordis.
Ita cœlum tibi tute, ita te Deum videbis.

Dat is:

Bid in u zelven, lee'gh in ander werck bezijden,
Vol hemels, vol van God. Zouck geen vertreck van tijden.
Al uw tijd is voor u. Als alle dinck ontbreeckt,
De tijd ont-breeckt u noyt, hoe dat hy loopt of leeckt.
Ver-raed u door geen dinck: genough is't niet t'ont-breken.
Woon met u zelf: vergaer uw ziel, zoo wijt geweken.
Deur wandel heel u hert', deur-zouck haer innigh slot
Zoo zult ghy zien u zelf een hemel, ja een God.

EMBLEMATA
XI.
De menſch vint baet, in anders quaed.

FY, van dit helſch geſpuys! die met een bitter nijden,
De deughd, de eer en lof, moed-willigh gaen bezijden;
En hechten zich aen quaed, dat yemand onverhoet,
Of zelden heeft gedaen, of met berouw en boet.
Een rechten Egels aerd, die't vuyle bloed af-trecken,
En, met ons quade zucht, haer gierigh vel uyt-recken:
Die aen ons vleeſch geleyt, daer blijven aen verkliſt,
Tot dat haer lange dorſt met volheyd is geſliſt.

Uyt-

Uyt-legginge.

'T IS wonder, hoe vernuftigh de mensche is, om zijn kleyne deughdekens, met de groote elle uyt te meten, en zijn grove feylen zoo konstelick te verwen, dat-ze by velen lichtelick, als gekeurde zeden werden aen-gezien. Weynige werden met haer eygen wezen, vele met bedriegelicke mom-aen-zichten bevonden. Zoo speelt een yegelick den roffiaen met zijn eygen zelven, en vertoont een bloemigh, wel-gevleescht gelaet, daer de vuyle mieren in zijn gebeente steken, en allengskens zijn mergh, en eerst-geboortigh zap uyt-zuygen. Hoe dick-wils werden wy bedrogen in ons oordeel, wanneer wy onze oogen werpen op het uytterlick gezicht van die on-reyne pockeniers, en die half gesleten merrien, die haer lichaem den menschen, haer ziele den duyvel te koope stellen! maer hoe menigh-mael dick-wilder zijn wy uyt-gestreken, als wy onzen azem, en stemme geven, over de gestalte van het innerlick deel der menschen, daer van de Schriftuere zeght, dat voort-kommen *booze gedachten, moord, over-spel, hoererye, dieverye, valsche getuygenissen, lasteringen!* Wel met reden, zeght de Geest des hemels: *Het herte des mensches is een snood en door-trapt dingh: wie kan het door-gronden*, als hy alleen, voor wiens oogen, alle dingen des werelds naeckt ende bloot staen?

Deze swackheyd des oordeels, is t'eenemael vergevelick, alzoo wy de zelve van onze geboorte mede-bringen. Struykelen, schemelen, veranderen, blind zijn in on-zienelicke zaken, zijn deze natuere zoo eygen, als zy den Auteur van dezelve vremd, en van zijn wezen verscheyden zijn. Maer wie kan dat verschoonen, dat wy onze wetenschap beliegen, en ons eygen oordeel tegen-gaen, wanneer wy kon-

den de deughd van onzen even-naeſten licht geven, en zijn eere haer ſchuldige eere doen?

't Is een zeer bedroefde zaeck,
Dat een yeder ſteeckt den draeck,
Dat een yeder lacht en grijſt,
Met het geen de hemel prijſt.
Maer 't is oock niet minder quaed,
Dat een nijdigh tongh ver-raed,
Dat een boos gemoed ont-ſteelt,
En gelijck een roover keelt,
Al het leven van de deughd,
Al de eere, al de vreughd,
Die een deughdſaem man of vrou,
Vyt het wel-doen trecken zou.

Een neus-wijze veel-doenigheyd vervoert ons gemeenelick, om eens anders gelegentheyd op te zoecken: niet om ons voordeel daer mede te doen, en de vremde deughd in onze eygene te keeren, of de feylen te beteren, en van ons te weeren; maer op dat wy ſtoffe hadden voor een vergiftige tonge, en voedſel voor kittel-booze ooren.

Die van een bitter gal, of ſcherpe zucht geſteken,
Vol nijd, vol jeloerzy, gaen ander lien gebreken,
Her-kauwen in den mond, en met een kort gekuch
Van een vervuylde loos', ſteeds braecken achter rugh.

In ſomma, ons en quelt geen zieckte zoo zeer, als de gezontheyd van onzen even-menſche: de gezondheyd zegg' ick van een recht-ſchapen ziele, die geen ander gemerck en heeft, als de voldoeninge van een goede gewiſſe, en de betrachtinge der eynden, daer toe zy van God de Heere geſchapen is. Maer hapert-er dan yet in het minſte, de tuyn light terſtont open, men dringht daer van alle kanten in, niet om de reten te ſtoppen, maer om verder af te breken, en het goed geruchte zoo doodelick te wonden, datter niet anders over en blijft, als tot de Celle-broers te zenden.

Hier in is't grootst on-heyl der menschen meest gelegen,
Dat zy altijds van huys, staegh zijn op anders wegen:
Het schijnt, dat zy quansuys met ander zijn belaen,
En niemand is bereyd, om in zich zelf te gaen.

De regel van rechten zegt uyt-druckelick: *hy en is niet zonder schult, die zich bemoeyt in zaken, die hem niet toe-en kommen.* Wat willen wy dan wroeten in eens anders mis-put, daer wy t'huys, tot de ooren toe, in de modder steken? Onzen eygen hof is vol on-kruyd van booze gedachten; vol steenen van verkeerde begeerten; vol gruys van wereldsche tochten; uyt-gemergelt van alle hemelsche vettigheyd; on-betuynt van alle zedigheyd, ende Godvruchtigheyd. En noch willen wy de bequame spelen, en de deughdsame maken, en dat noch op de kosten en schade van eens anders eere. Gewisselick, hebben wy zulcke uyt-puylende oogen, diens stralen altijds schieten op het leven, en het wercken van andere menschen, laet ons dan die partijdige een-zijdigheyd af-leggen, en zoo wel eens anders deughd, en loffelicke daden, verwonderen, en behoorlicke eere geven, als wy zijne feylen weten te begrooten, ende hem, boven zijne verdiensten, verfoeyelick en hatelick maken.

Men vint menschen, die in haer herssens niet verdouwen en konnen, *dat wy* (volgens de woorden van onze eerste leer-beginselen) *geneyght zijn, God, ende onsen even-naesten te haten.* Maer om nu van God niet te spreken, ick houdet voor een makeloose blindheyd, die de middaghsche klaerheyd uyt de wereld bant, zoo wie hier van geen onder-vindingh en heeft. Ia, dat meer is, hoe naerder zich yemand by God vint, hoe naerder hy den haet, en de af-gunste van de natuerlicke menschen is. De beste dingen werden verkeert tot oorzaecken van de quaedste genegentheyden. Daerom zeyde

de

de zelf-waerheyd: *Ghy zult gehaet zijn van alle menschen, om mijns naems wille.* En wat willen wy ons zelven hier over in pijne stellen? vijf duyzend jaren aen een volgende, hebben dat den anderen verkondight. De derde mensche van de wereld konde in plaetse van alle bewijs zijn: Cain hatede zijnen broeder, en sloegh hem dood: en waerom dood hy hem? *om dat zijne wercken boos, en zijns broeders goed waren.* Merck, dat deughd, de on-deughd baert; en dat, gelijck de waerheyd de moeder is van haet, oock alle godvruchtige wercken nijd, en af-gunste voort-brengen. *Zoo wie quaed doed*, zeght Godes bouck, *die haet het licht, ende en komt tot den lichte niet*: de reden werter by-gevougt, *op dat zijne wercken niet bestraft en wierden.* Alle goede wercken zijn een stil verwijt, aen de boos-doenders, en kinderen dezes werelds, waer door zy van haer leven over-tuygt, en gelijck met een scherpe roede, gegeesselt werden. Hier door wert menigh-mael de gewisse, die gerustelick in slape lagh, schielick, en met hortige spron-gen, wacker-gemaeckt; de doove gevoel-loosheyd, tot het leven, geprickelt; en alzoo de geheele mensche, in schric-kelick alarm gestelt. Dit haet de mensche van natuere, diens opperste goed, in ruste, en onveranderlicke wel-lust, gele-gen is. Zoo was de Leyds-man, en de uyt-wercker onzer zaligheyd, van de wereld gehaet, om dat hy *betuyghde*, zoo met daeden, als met woorden, *dat hare wercken boos waren.* Maer wat staet haer eyndelick te verwachten, als den vloek des genen, wiens kinderen zy zoo hatelick vervloeckt heb-ben? *De Heere zal slaen de lendenen der gene, die hem tegen Levi verheffen, en der gene, die hem haten, dat zy haer niet op en richten.* Hoe dus dan? hoor uwen name spellen, en leer de groot-heyd van deze zonde kennen. *Zoo wie zijnen broeder haet, die is een dood-slager: ende geen dood-slager en heeft het leven in zich blijvende.*

Maer

Maer hier ont-moeten my de vernuftige lasteraers, die haren haet met een aerdigh kleed van liefde tot de waerheyt, en mede-lijden tot den persoon, weten te bedecken. Isser yemant, zullen zy wel zeggen, die zich niet geschaemt en heeft, dit ofte dat te bedrijven, waerom zoud' ick my ont-zien het zelve te verhalen? is het on-geoorloft geweest te doen, 't en is daerom niet on-geoorloft te zeggen. Maer weet ghy niet, ô ydel mensche, dat *de liefde vele zonden bedeckt?* dat de feylen niet en mogen verhaelt werden, als tot stichtinge van de hoorders, en verbeteringe des zondaers? zie doch eens, of dit het wit, of dit het voor-werp van uwe rugh-bijtige propoosten is. Neen voor-zeker, haet en nijt zijn de zulpher-priemen, die uwe serpentsche tonge aen-steken, niet tot verwarminge der liefde, maer om den name van uwen Even-naesten te brand-tekenen, en alle zijnen arbeyd vruchteloos te maken.

Alzoo is dat groote licht van Geneven menigh-mael bejegent geweest in zijnen trouwen dienst. Hy hadde, gelijck het schijnt, in zijn eerste jaren, de ongeregeltheyd van zijn vleeschelicke tochten te veel ruymte en spelens gegeven: en, dat hem de meeste swarigheyd maeckte, de zelve dagh gegeven, door den druck. Dit moeste hem altijd voor de schenen springen, op dat de godvruchtigheyd te meerder in haren loop mochte gestuyt werden. Deze boet-vaerdige ziele hadde zich, door veel zuchten en tranen, met God verzoent, en vergevinge verkregen: maer verkeerde menschen werden daer door te meer verhit in lasteringen. Menschen, die alles tegen den draed en wolle nemen, die, daer zy geen vuyligheyd en vinden, stanck en vuyligheyd maken. Zulckers monden en schriften zijn geladen geworden, met den ouden zuer-deessem van dat jongelick leven: eenige veersen en gedichten, die de wallende hitte van dat ziedende bloed uyt-

ge-

gebobbelt hadde, zijn verscheyden mael onder de persse gebrocht, en alle de wereld ten thoone gestelt, op dat den ougst, dien God door den heyligen arbeyd van dezen man, nader-hand gezaeyt hadde, als met een uyt-stortige slagh-regen, zoude werden neder-gevelt. Wat is hemel-stormery, wat is reuzen-strijd, zoo het dit niet en is? En ghy, godvruchtigh hoofd, dat ick in mijn oogen, en in mijn herte drage, verbelgh u niet, zoo u yet desgelijcks over-gekommen is: uwen dienst en wert daerom niet schaerssselicker gezegent, als yemant van uwe mede-broeders, die met u, in de zelve loop-bane gestelt zijn. Ghy weet, en toont oock wel dat ghy 't weet, dat ghy stadigh moet voort-gaen *door eere en on-eere, door lasteringe en prijs.* Zoo heeft Paulus, zoo heeft Christus, zoo hebben alle wel-geboren Christenen, dit zelve moeten uytstaen. De beste wrake van al is, die zelve Gode op te geven: en middeler-tijd *uwe vyanden lief te hebben; zegenen, die u vervloecken; wel-doen den genen die u haten; en bidden voor de gene die u verdrucken en vervolgen. Want zulck betaemt de kinderen des vaders die in de hemelen is: die zijn zonne doet op-gaen over de booze ende goede, ende regent over de rechtveerdige, ende on-rechtveerdige.* Het ander behoedsel, en rechte baet-middel, bestaet in een grootmoedige verachtinge van zulcke hatelicke lasteringen.

Mordear opprobriis falsis, mutemne colores?
Falsus honor juvat, & mendax infamia terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?

Zoo zoude ons Neer-land zeggen:

Hoe, werd ick, hier of daer, van lasteringh gebeten,
Zoud' ick daerom terstont verand'ren van couleur?
Wie helpt een valsche eer, wie heeft yet valsch gespeten,
Als die vol valscheyd is, en leugen deur en deur?

Een wel-gebouwde ziele, die een goed ſtael, en rechte zaete genomen heeft, en zal door zulcke lichte tongh-ſtucken, neder-gevelt, of uyt haer plaetſe gedreven werden. Door verdraeghzaemheyd, werden zulcke dieftige konſt-meeſters van laſteringe de mond geſtopt, en haer ſcherpe mond-pijlen verſtomt, en tot haer ſchutter weer-gezonden. Daer en is geen geneughelicker accord voor de ooren, als wanneer de eene laſtert en quaed-ſpreeckt, dat het dan de ander zijn capproen laet hooren. 't Is een kluchtige bejegeninge die ons SENECA van een oud Stoicien verhaelt. Ick zal zijn eygen woorden ſtellen, gelijck die in zijn brieven te lezen zijn: *Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: nihil enim referre, an ſurſum, an deorſum ſonent.* Verſtaet ghy 't niet? dit zeght hy: *Demetrius placht fraeyelick te zeggen, dat de ſtemmen der onbedrevene by hem in de zelve plaetſe gehouden wierden, als het gekraeck, dat uyt den buyck voortkomt: want daer niet aen gelegen en is, of het om hooge, of om leege gegeluyd geeft.* Niet meer en moeten die ſnoode ylen gerekent werden, die haer zelven voeden, met ander lieden feylen, en die noch dickwils in valſche winckels geſmeet en verzint zijn: diens meeſte vreughd hier in beſtaet, dat zy eens anders gebreken in-zuygen, om daer van in geſelſchappen uyt te berſten, en die alzoo lucht te geven, tot ſmaet van haer even-naeſten, maer tot eeuwige vervloeckinge van haer eygen ziele. Maer 't is genoegh van zulcke gal-ſpouwers, en baſſende honden; om niet de krekel met de vlercken te nemen, en de horſelen op my te halen, daer zy nu miſſchien ſtillekens op een vremden dreck zitten. Zy zijn dan haer zelven bevolen, en de ſtoffe die zy lief hebben.

EMBLEMATA

XII.

Veel drucks, veel gelucks.

HOe gaet dit zoo te werck? 't fiſſet is uyt-getogen,
De wijn ſtaet als een muer, zijn aerd die ſchijnt ont-vlogen.
De kuyper weet den treck: de wijn wil zijn geperſt,
Dan is 't dat hy eerſt loopt, en uyt zijn volheyd berſt.
Wat ſtaen wy hier verſuft? wy zijn dees volle vaten,
Die door weeld' on-getemt, God en ons zelven haten:
Dan zijn wy vrome lien, als God ons meeſt verdruckt.
Want heyl en heyligheyd vergaet, daer 't al geluckt.

Uyt-legginge.

'T EN is niet te verwonderen, dat de natuerlicke menſche veel over-dwersheyd ont-moetet, en dat hy in zijn verdorven oordeel, gelijck als met een wervel-wint, geſchut en geſlingert wert, naer dat hy de winden van voor-ſpoed, en tegen-ſpoed, als nu en dan ziet over de menſchelicke dingen, gedreven werden. Vleeſch is hy, en zoo zijn oock alle zijn gedachten: zijn oogen zijn beſchelt, en gelijck als met een duyſtere nacht over-trocken, waer door hy verhindert wert die dingen aen te zien, die met een geeſtelick gezicht moeten onderſcheyden werden. Maer *de welcke niet uyt den bloede, noch uyt den wille des vlees, noch uyt den wille des mans, maer uyt Gode geboren zijn*, die zien en voelen blijdſchap in droefheyd, rijckdom in armoede, verhooginge in vernederinge, en recht een tegen-deel van alle het gene, de diepſte wijsheyd van het menſchelick vernuft zoude konnen beſeffen. Zy alleene konnen bemercken de waerheyd van het gene de groote Apoſtel zegt: *De Heere kaſtijt hem, dien hy lief heeft; ende geeſſelt eenen yegelicke zone, dien hy aenneemt. Is't dat ghy de kaſtijdinge verdraeght, God zal u als kinderen aen-gaen. Want waer is een zone, dien de vader niet en kaſtijt? Maer is't dat ghy zonder kaſtijdinge zijt, daer van zy alle deelachtigh zijn, zoo zijt ghy dan baſtaerden, ende niet kinderen, &c.* Zy weten alleene, *dat alle kaſtijdinge, als zy tegenwoordigh is, geen vreughde, maer droefeniſſe ſchijnt te wezen*, alzoo nochtans, *dat zy daer na geeft een vreedſame vrucht der gerechtigheyd, allen die daer door geoeffent zijn.* Dit is het Goddelick beſcheyd:

'Als ghy, Chriſten, hijght en krocht,
Van Gods ſware hand bezocht,
En voelt in het diepſt' dijns hert,
Niet dan pijn en groote ſmert;

Houd dan wijslick dees ellend,
Als een heylzaem element,
Als een hemelsch voor-gericht
Van dat eeuwigh zoet-gezicht.
Want die wijze Meester-heer
Doet ons dan noch min, noch meer,
Tot ons winningh en gebouw,
Als een trouwe voester-vrouw,
Die als een van d'oude zeght,
Mostaert aen de tepels leght,
Of yet anders scherp en zuer,
Terghsel van een teer natuer,
Om zoo door een zoet bedrogh,
't Kind te spenen van het zogh
En te buygen, als een ranck,
Tot een vaster spijs en dranck.

DEMETRIUS placht te zeggen, datter geen ellendiger menschen en waren, als die noyt geen ellende geproeft en hadden: noemende haer leven, een doode zee, die door haer slapende ledigheyd, niet anders als wrottinge, en vuyle ongedierten voort en brenght. Het gaet even met ons, als met de schapen, die-men zeght in magere en dorre weyden, best te gedyen, en vetst te werden: zoo krijgen wy een goede gestalte der zielen, wanneer wy zom-wijlen, onder Gods sware hand, zuchten en stenen. De put-eemer wert wel om leege gelaten, maer 't is om vol te werden; wy werden oock ter neder-geworpen, maer om dat wy een-mael zouden verhooght werden. wat heeft anders de Apostelen beweeght blijde te zijn in hare verzoeckinge, en Gode te dancken, dat zy weerdigh gevonden waren, in zijnen name, verdruckinge te lijden? Alzoo heeft Moses *liever verkozen, met Gods volck quaed te lijden dan tijdelicke nuttigheyd der zonden te gebruycken: achtende de versmaetheyd Christi meerder rijckdom te zijn, dan de schatten van Ægypten: want hy zagh naer de vergeldinge des loons.* De wereld, en alle hare voort-plantingen en konnen niet bestaen als onder de gunste van een eeuwige oorloge, die daer is onder de elementen; en zoo daer maer een weynigh stilstand en ware, en schortinge van tegen-strijd, dat groot gebouw zoude beswijcken onder zijn gewichte, en gelijck

verſmelten in een vorm-looze on-geſtalte: alzoo en kander oock geen deughd, of yet goeds in ons woonen, als door tegen-ſtandigheyd van verdruckingen, en on-gemack: zoo weynigh vrede als de voor-ſpoed daer onder menght, ſchaed ons terſtont, en vertraeght ons in den loop der zaligheyd. Appius Claudius, een zeer vermaert, en geacht man onder de Romeynen, zeyde eertijds, dat de oorloge voor de grootheyd des Roomſchen rijcks veel nuttiger was als de vrede: deſgelijcks mach-men oock zeggen, dat de on-ruſte, ende het vyer der bezoeckinge, veel voordeeliger zijn voor de zaligheyd onzer zielen, als die zoete Zuyde-windekens, en die lieffelickſte aen-lockſels der aerden. Men ziet, hoe lichtelick de menſche zich vergeet wanneer 't hem alles voor de wind gaet. Het zijn gewiſſelick ſtercke beenen, die weelde dragen konnen. Want vele, dien het zoo heel ſwaer niet en valt deze tijdelicke verdruckingen te lijden, zouden beſwijcken en verſticken, onder dien grooten laſt van voor-ſpoed. Dit heeft een Godzaligh man met deze Veerſen uyt-gedruckt:

Optio ſi detur ſortis mihi, femina princeps
Dicebat, mediâ vivere ſorte velim.
Sine queam mediâ, tum durâ vivere malim,
Quam nimiâ rerum proſperitate frui.
Egregium ſane dictum: ratioque perinde
Egregia, & clarâ principe digna fuit.
Non deſunt miſeris ſolatia, dixit: at illum,
Qui nimis eſt felix, mens bona ſæpe fugit.

Dit hebb' ick met zoo veel Veerſen, in onze moeder-tale, naer-gezongen.

Indien, zeyd' een Princes, my keure wierd gegeven,
Ick wilde liever zien een middelbare ſtaet:

Zoo

Zoo dat niet magh geſchien, zoo zoud' ick liever leven
In tegen-ſpoed, als wel in voor-ſpoed zonder maet.
Een treffelicke ſpreuck: en zoo was oock de reden
Niet minder, maer gewis zulck een Princeſſe weerd.
Geen trooſt, zeyd' zy, ont-breeckt den menſch met druck beſtreden;
Maer die te luckigh is, een goede ziel ont-beert.

Het gaet gemeenelick alzoo: gelijck de aeren die gulzighlick waſſen, en meeſt geſwollen zijn, lichtelick kroken; en de tacken die meeſt geladen zijn, door haer gewichte dickwils breken: alzoo en kan het menſchelick gemoed de geduerige weelde en voor-ſpoed niet dragen, zonder dapper en zorgelick gequetſt, ja menigh-mael grondelick verdorven te werden. Geen on-geluckiger dinck, als te groot geluck. Daeromme de Oud-vader AMBROSIUS, doen hy, op zekeren tijd, zijn herberge, by een rijck man, uyt vriendſchap, genomen hadde, ende van hem verſtaen hadde, dat hem het geluck geduerigh zoo hadde toe-gelacchen, dat hy in zijn gantſche leven, noyt eenige tegen-ſpoed geleden hadde, is hy terſtond, met de zijne, van daer geweken, zeggende de oorzake te wezen, op dat hy met deze menſche niet miſſchien, op ſtaende voet, en zoude vergaen. 't Is oock geſchiet, dat zijnde deze heylige man niet verre noch van daer, dat hy zich om-keerende, het huys met alle die daer in waren zagh nedergezoncken, en onder de aerde verſlonden. Een zeldzaem en ſchrickelick oordeel des Heeren, die de menſchen daer deur heeft laten waerſchouwen, hoe gantſch onzeker en zorgelick zijn zaken zijn, die altoos van de fortuyne getroetelt en gevleyt wert. Niet zekerder en is zijne ſtaet, als des genen, die op een glad ijs geſtelt, zich nauwelick roeren en kan, zonder groote vreeze van neder te vallen. *'t Is moeyelick, ja on-mogelick,* zeght AUGUSTINUS, *dat yemand de tegenwoordige ende toekomende*

goede-

goederen zoude genieten; dat hy hier zijn buyck, en daer zijn ziele zoude vervullen; dat hy van d'eene wellust tot de andere gaen, en in beyde eeuwen de eerste zijn zoude; dat hy op der aerde, ende in den hemel heerlick zijn zoude. Gods rechtvaerdigheyd en laet zulcks niet toe, dat de gene die hier verdruckinge lijden, en het over-blijfsel des lijdens Christi in haren vleesche dragen, beyde in dit, ende in het toe-kommende leven, het zelve verdriet en on-gemack zouden onderworpen zijn; ende in't tegen-deel, dat die haer deel in dit verganckelick leven ontfangen hebben, in het eeuwige het zelve oock zouden bezitten. De Koninck-licke Propheet, of immers de zangh-meester Assaph, bekommert zijnde in den voorspoed der godloozen, zeght, *dat hy schier gestruyckelt hadde met zijn voeten, ende dat zijne treden by-na geslibbert hadden. Het verdroot my van wegen de groot-sprekers, doe ick zagh, dat het den goddeloozen zoo wel gingh. Want zy en zijn in geen perijckel des doods, maer staen vast, als een palleys. zy en zijn niet in ongeluck als andere lieden, ende en worden niet als andere menschen geplaegt:* en gelijck daer meer in't breede naer-volght. Maer hy en scheyt hier niet ongetroost af. *Ick dachte daer naer,* (zeyd hy) *dat ick 't begrijpen mochte, doch het was my te swaer. Tot dat ick gingh in het heylighdom Gods, ende merckte op haer eynde. Voorwaer ghy zet-ze op het glatte, ende stort-ze te gronde. Hoe werden zy zoo haest te niete? sy gaen onder, ende nemen een eynde met verschricken. Als een droom, wanneer yemand ont-waeckt; zoo maeckt ghy, Heere, haer name versmaet.* Het was deze man Gods nuttigh, van de Heere gestraft te werden, want daer door leerde hy beter op sijne wetten letten. Want, naer veel oorlogen en overwinningen, gerustelick te Ierusalem, allerley gemack en geneuchte genietende, heeft hy dat schendigh over-spel met Bathseba begaen, dat hy oock met een schrickelicke moort bezegelt heeft.

Luxuriant animi rebus plærumque secundis:
Nec facile est, æquâ commoda mente pati.

Dat is by ons:

Men ziet des menschs gemoed verweeld'ren t' allen dagen,
Wanneer het door geluck en voor-spoed is gestreelt:
Gewis, 't en is niet licht, een-moedelick te dragen,
Het geen' in over-vloed Fortuyn' ons stadigh deelt.

Beziet, als Gedeon zich kleyntjens aen-stelde, en in het sweet zijns aenschijns zijn broot wan, is hy een vroom, godzaligh man geweest: de Engel des Heeren heeft hem doen verweerdight te kommen bezoecken in de scheure, daer hy zijn graen dorschte: maer naer dat hy, door de kracht des Heeren, groote dingen uyt-gevoert heeft, is zijn herte oock groots en trots geworden, zoo dat hy de gulden hooft-spanselen van de Ismaëliten genomen heeft, en eenige andere kostelicke cieraden, daer van hy een Gods-dienstig kleed gemaeckt heeft, welck hy in zijn stad tot Ophra gezet heeft. *Ende gantsch Israël,* zegt de Schriftuere, *bedreef daer hoererye mede, ende het wert Gedeon, ende zijnen huyse ter ergernisse.* De kracht des tegen-spoeds bedwingt ons te wijcken uyt dat on-tuchtige Sodom dezes werelds, om ons te behouden van het vyer en sulpher van de eeuwige wrake. Want, zonder dat, wie zoud' ons daer uyt rucken? ja wie, en wat en zoude ons daer niet vastelick verhechten? Geen stier-man of Piloot en hebben haer kunste binnens havens, of in de kalmte geleert: een mensche oock en wert geen ware mensche, dat is stand-vastig en godvruchtig, als in het gedrangh en perssinge van tegen-spoed. De verdruckinge leert hem kennen, de kracht ofte swackheyd, dien hy heeft: zy slaet uyt de mensche, gelijck de vyer-key uyt het stael, die sprinckelen van het Goddelicke vyer, dat hy in zijn

hertedraeght, en doet alzoo uyt-ſchetteren de beginſſelen der volkommenheyd, die God de Heere gelieft heeft in hem te wercken. Behalven dat onze hemelſche Meeſter hier grootelicks deur vereert wert, als hy zijn macht in onze on-macht te kennen geeft. Alzoo onze Heere ergens voor-by-gaende, *zach hy eenen menſche blind van der geboorten aen. Ende zijne diſcipulen vraeghden hem; Rabbi, wie heefter geſondight, deze, of zijn ouders, dat hy blind geboren is? Ieſus antwoorde: noch deze en heeft gezondight, noch zijn ouders: maer op dat de wercken Gods in hem zouden geopenbaert werden.* En hoe geheugelick is het om aen-zien, wanneer wy een godvruchtigh menſche te bedde, door kranckheyd, geworpen zijnde, zijn ſwackheyd en Godes ſterckte in hem, hooren, met een blijde mond, belijden. Zoo zijn lichaem met koude en tſitteringe aen-getaſt wert, hy thoont dat hy vol is van hemelſchen brand, door Gods liefde aen-geſteken: meent de hitte zijn in-geboren zap uyt te droogen, en zijn gebeenten uyt te mergelen; hy bewijſt hoe zeer de hitte van zijn vleeſchelicke tochten verflauwt, en geduerigh af-neemt: alles wat hem over-komt, ſtreckt hem tot zijner verbeteringe, en Godes vereeringe.

Maer voornemelik en is oock deze vrucht niet in de wind te ſlaen, dat wy onder de gunſte van tegen-ſpoed, de hoogſte en de noodzakelickſte deughd ter wereld, welcke is de Nedrigheyd, van God de Heere geleert werden: daer wy anderſins, op-geblazen deur den wind van een kittelige moedigheyd, zouden met een trotſe voet, en gelijck met veron-weerdinge, de aerde betreden, zonder te erkennen, het gene wy van haer behouden, welk is de aertſche vuyligheyd. Ons lichaem een ſtinck-gat der zonde, ende een ſware klomp van alle onreynigheyd, vereenigt met een geeſtelicke doch helſche ziele, wert droncken, en gelijck verzopen in het zorgelick ver-

gift van voorſpoet, wanneer het niet vernuchtert en wert door de heylzame wateren van verdruckingen, en ſware bezoeckingen. Merckt, wat dien grooten Apoſtel weder-varen is. Hy was van God, of in den lichame, of buyten den lichame, tot den derden hemel, tot het Paradijs op-genomen; alwaer hy on-uyt-ſprekelicke dingen gehoort hadde, die een menſche niet ſpreken en mochte. Groote ſtoffe van roem, dienende tot een blaes-balck van hooghmoed, en op-ſwellingen des herten. Zoo ſwack is de menſche, en dat zelve oock in Goddelicke ende geeſtelicke zaken. Wat doet de Heere? de Apoſtel zeght: *Op dat ick, door de uyt-nemende openbaringen, my niet boven maten en zoude verheffen; zoo is my gegeven een ſpruyte in het vleeſch, de Engel Sathan, dat hy my met vuyſten ſlaen zoude, om dat ick my niet hooge verheffen en zoude.* Het voor-beeld van Nabuchodonoſor kan ons oock tot een goed bericht verſtrecken. Want hy in allerley weelde en dertele voor-ſpoed, levende, heeft zich boven het menſchelick bereyck geſtelt, en door een windrige hoogh-moed op-geſwollen, heeft zich zelven toe-gemeten, daer van hy God de Heere de eere hadde behooren te geven: maer zoo wanneer hy beneden de menſchen geworpen is, en onder de on-redelicke dieren vernedert, heeft hy alſdoen zijn oogen ten hemel beginnen te verheffen, en God den Heere de eere toe te ſchrijven, die hy hem tot noch toe on-weerdelick ont-houden hadde. Ick beſluyte dan met de ſpreucke van HIPPOCRATES: *Gelijckerwijs in een gantſch goede geſtalte des lichaems, dickwils een merckelicke vreeze van zieckte is; alzoo en iſſer niet veyls of zekers in de grootheyd van voor-ſpoed.*

EM-

EMBLEMATA
XIII.

Ledigh en laf, een levend' graf.

GHy klaeght, ô menſch! vergeefs, van zoo veel quae gebreken,
Die diep tot in het mergh van uw gebeente ſteken,
En drijven heen en weer. de voort-komſt van dit quaet,
Niet uyt een vremd gebroet, maer uyt u zelf ontſtaet.
Ghy dertelt al te veel, en boelt met loome perten,
In leegheyds vruchtbaer ſchoot, baer-moeder van veel ſmerten.
Vraegt ghy, waerom ons hert een neſt des duyvels wort?
't Is dat het leegh en laf, zich tot geen werck en port.

Uyt-legginge.

De *luyaerd*, zeght een vernuftigh man van onze tijd, *en is niet anders als een koude aerde, gemenght en geweeckt in slapende water, en die niet van de mensche en heeft, als de gedaente en de spraecke.* Het aerdsch gewichte zijnes lichaems treckt de ziele neder, en verhindert hare geestelicke vlucht ten hemel; waer toe zy niet minder geschapen is, als een vogel om in de lucht te vliegen. Alle zijn leden zijn gelijck verkleunt en stijf van koude, geen ander beweginge noch leven hebbende, als die de natuerlicke nood in-blaest. Aerde is hy, en zoo heeft hy oock aerdsche loomigheyd: de ziele en streckt hem nergens toe, als om hem van haestige wrottinge te bewaren. De stroom-wateren, en alle loopende rivieren, brengen vaste, gezonde visschen voort: maer hy als een vuyl en stilstaende poel, en broet niet anders als vorsschen en padden, en watter meer is van zulcke on-gedierten. Uyt de stanck van wrotte, morassche wateren, wort de lucht vergiftight en verpest: maer deze droom-poel schiet zijn quade lucht door ziele en lichaem, en smoortse te zamen door zijn vette dompen. Eyndelick, als hy wel gezien, en door-zien wert, ghy zult hem bekleedt vinden met een uytterlicke gestalte, die op een mensche treckt: maer de wesentlicke vorme, daer van een mensche benaemt wert, zal hem t'eenemael ont-breken.

Laet ons dan, tot ons gebruyck, het leven en on-bebrijf van deze wan-schepsels wat naerder aen-mercken: op dat wy, door haer ont-ledinge, verschrickt zijnde, onzen geest te beter mochten ont-roesten, en de lemmer onzer ziele klaer houden, tegen alle aen-sprongen, die door de ledigheyd en doen-nieterye veroorzaeckt werden.

De luyaerd, zeght de wijze Koningh, *steeckt zijn hand in de schotel: hy en brengtse zelfs tot zijn mond niet weder.* Ziet daer alreede een schoone thoon-ploye van dit stuck wercks! het magh misschien, in, of, voor dien tijd, gebeurt zijn; dat yemand van die leuye buycken, hem zoo over-smeert en verbrast heeft, door lange zitten, dat zijn oogen, door een laffe slaep, bekropen zijnde, zijn hand in de schotel gebleven is: of wel, dewijle hy, met ydele zinnen, de kruymen op de tafel telde, vergat hy misschien, dat zijn hand in de schotel was, of en mocht de pijne niet, om die daer uyt te trecken: Zulcke beesten vindmen genough, die anders geen zorge en hebben, als om geen zorge te hebben; en dien alles genough is, om quabzigheyd en on-lust te verwecken. Men vind-ter, die tot de middagh in haer pluymen uyt-gestreckt liggende, geen ander bezigheyd gehad en hebben, als om te verzinnen, hoe dat zy haer uren best verquisten zullen. Hebben zy noch yet anders gedaen, 't is dat zy de witte pleckxkens van haer nagelen over en weer-over, getelt hebben; of, in de strepen en quasten van haer bed-stede, eenige mannekens, of vremde beeldekens gezien hebben; of, dat zy in de ruyten van haer vensters, ick en weet wat orden, of parcketjens gemerckt hebben, die zy in haer hof, dien zy niet en hebben, noch oyt hebben en zullen, te passe willen brengen.

Ick spreke van niet-doenders; maer neen, het zijn wel onmoetige veel bedrijvers, die groot belet en zorge baren, daer zy geen en vinden. Daerom onder-zoecken zy dick-wils by haer zelven, wat orden, wat beleyt zy gebruycken zouden, zoo zy Princen of Koningen waren. Daer verhit haer koude aerde, en stellen haer gelijck in het bezit van een Koninckliek paleys, dat zy in haer herssens getimmert hebben: Een groot leger van allerley wan-beelden werden daer

voor

voor haer vier-ſchare gedachvaert. Zy knoopen en ontknoopen wel vijf-en-twintigh mael de zelve zake: en als het al wel over-dacht en genoemt is; het is een groot beſlagh van moeyelicke beuzelingen, die niet mogelick en zijn te vinden, of, in de natuere geſtelt te werden. Wel te rechte, zegt de wijsheyd; *De wegh des luyaerts is als een dorn-hegge.* Hy verſtrickt en verwickelt hem in zijn eygen garen; en daer hem andere in ruſte laten, prickelt hy zijn ziele, met pijnelicke doornen, die zijn mis-drachtige vruchtbaerheyd geſtadigh uyt-werpt. Niet zoo vremt, of verre van den anderen gelegen, dat deze meeſters niet te zamen en doen loopen. Haer macht en begrijp is zoo groot, dat zy in een oogen-blick, ooſt en weſt, en alle de hoecken des werelds te zamen binden.

. . . . . *Velut ægri ſomnia, vanæ*
Finguntur ſpecies.

Niet anders, als wanneer een man,
Die door de koortſe niet en kan,
Yet heb'licks dincken, droomt en ziet,
Van als, dat door zijn herſſens vliet.
't Welck als het al is t'zaem-gebracht,
't Is maer een ydel wan-gedacht.

Maer ziet wat on-geluck en gevaer deze menſchen over het hoofd hanght. Het is on-mogelick, dat de ziele, een eyndelooze beweginge zijnde, te eeniger tijd, ledigh of werckeloos blijve. Zy is, gelijck een molen, die geſtadigh maelt, al watter in-gebracht wert: werpter yet goeds in, zy zal u oock goed meel, dat is, goede gedachten weder-geven: maer zoo zy oock ledigh is, zy zal gelijck een ydele mage, allerley quade vochtigheyden naer haer trecken. Van wicken en linzen en komt noyt geen tarw-meel; ſoo is 't on-mogelick

gelick dat van ydele gedachten, yet goeds zoude voortſpruyten. De genees-meeſters verhalen, dat de vrouwen, noch reyn zijnde van eenigh mannelick gezelſchap, zomtijds wel een on-geſchickte klomp vleeſchs voort-bringen: maer om een wel-geſchapen vrucht te baren, is diens gemeenſchap van noode, dien zy tot een hulpe gegeven zijn. Alzoo is't met onze geeſt: want zoo hy hem-zelven alleen gelaten werd, hy ontfanght, ick en weet wat af-grijzelicke lompen, die uyt het zaet des duyvels geſtremt en geronnen zijn. Hy moet met eenige bezigheyd om-zet werden, die hem als een toom dwinge en weder-houde: anders zal hy dwerſch velds loopen, tot dat hy dijck vinde, of hem-zelven verlieze.

Want nergens is de man, gewis,
Dewelck' in alle plaetſen is.

Een ledigh menſche is het wit en de ſchiet-pinne des duyvels; of wilt ghy zachter woorden hebben, zijn bedde en zijn oorkuſſen. *Geeſt den duyvel geen plaetze*, zegt de Gezant des Heeren. Maer deze ruymen alles wat zy konnen, op dat dezen boozen Geeſt geen plaetſe en ont-breke. En daer deze inkomt, daer volgt het volle heyr-leger van allerley vuyle gebreken.

. . . . *Si non*
Intendas animum ſtudiis, & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore, vigil, torquebere.

Dat is:

Zoo ghy met goed gepeyns, en eerelicke dingen,
Dijn geeſt niet bezigh houd, en op u zelven let;
De vleeſchelicke liefd' en nijd zal u beſpringen,
Wanneer ghy ledigh waeckt, gedoken in uw bet.

Merckt; zoo lange hem Salomon bezich hielt, met de zaken des rijcks te beſtieren, en zijn paleyſen te bouwen en te

vercieren, en leeſt-men niet, dat hy den Heere tot gramſchap verweckt heeft: maer zoo haeſt als hy geruſtelik zijn geneuchte wilde nemen, van alles, dat hy door langen tijdt, en neerſtige zorge, gemaeckt en bekommen hadde; is hy, door de ledigheyt, in alle on-tucht en af-goderye vervallen: waer door hy ons noch on-zeker gelaeten heeft, wat wy van zijn zaligheyt te gevoelen hebben. Zijn Vader oock te vooren, die anders een man was naer Godes herte, ledigh, naer den middagh, op het gewelf van zijn Koninckliick paleys wandelende, heeft hem, door een zorgelicke ſprongh, in de ſchoot des duyvels geworpen, dien hy nochtans van herten vyandt was. Want hier door is veroorzaeckt dat ſchendigh overſpel, en die ſchrickelicke moordt van dien Edelen Ridder, diens vrouwe hy mis-bruyckt hadde.

Quæritur, Ægyſtus quare ſit factus adulter?
In promptu cauſa eſt: deſidioſus erat.

Dat is:

Vraeght yemand, door wat re'en, Egyſtus gingh bedrijven
On-tuchtigh over-ſpel, de moeder van veel leed?
De oorzaeck is gereet, ick zalz' u hier oock ſchrijven;
Om dat hy ledigh was, en niet met al en deed.

Cato placht te zeggen, dat de menſchen, midts niet doende, leeren quaed doen. Ia zelfs het niet-doen mach wel, met reden, quaed-doen genoemt werden. Want daer door wert de tijd on-nuttelick verquiſt, die on-weder-roepelick achter-blijft, en met geen gelt te koopen is. Hierom wert oock de leuyaerd, door een aerdige ſpotterye, de rijckſte man des weerelds genoemt, dewijle hy zoo over-vloedigh rijck is van den tijd, het koſtelickſte van alle dingen, dat hy niet en weet, wat hy daer mede zal uytrechten. Maer die tijd zal eens kommen, wanneer hy zoo arm van tijd wezen zal, dien

dien hy nu met de ſchouderen wegh-ſtoot, dat hy naer een kleyn gedeeltjen zal zuchten, op dat hy berou mocht thoonen van zijn verquiſtinge, en het zal hem geweygert werden.

Daerom is noch eenighzins te verſchoonen de beuzelachtige bezigheyd van de Keyſer DOMITIANUS; welcke zijn vermaeck nemende in de vliegh-jacht, hadde veel liever de vliegen met pijne te doen vergaen, dan zijn herſſens in ledigheyd te doen verdwijnen. Hier door mocht hy miſſchien zijn verſtant noch oeffenen, en al ziende leeren, hoe on-ſcheydelick alle gedierten aenkleeft, de pijnen te vlieden, en de vernielinge der natuere te ſchricken. Hoe-wel het meer te vreezen is, dat hy hem zelven daer door, gelijck in een ſchole geoeffent heeft, om alle wreedheyd on-bewegelijck te bedrijven. Want *de ledigheyd zonder leeringen*, als men zeght, *is een dood, en begravinge van een levendigh menſche.* Die niet alleen ſchuldigh en is, rekeninge te geven van zijn doen, maer oock, aen d'ander zijde, van zijn niet-doen. Want de Heere wilt, dat wy altoos bezigh zijn, *op dat de vyand ons niet ledigh en vinde.* Hy en veroorloft ons geen oogen-blick tijds in niet-doenerye te beſteden. t' Allen tijde van den dage gaet hy uyt, als een bezorghſaem acker-man, om aerbeyders in zijnen wijngaerd te zenden. Het vat dat vol is, of gebezight wert, en zal niet fuſtig of ſtinckende werden. Zoo en zal oock onze ziele in on-reynigheyd niet vermuffen, zo wanneer wy de zelve niet ydel en laten. Let maer eens op de ſchade, die de ledigheyd maeckt in lichamelicke dingen, en beſluyt daer uyt het groot gevaer, daer in de leuyaerd zijn ziele ſtelt. Alle de Elementen bederven, zoo wanneer die niet zomtijds beweeght en geſchut en werden. De aerde, die niet geoeffent en om-ge-roert en werd, zal onder vunſtig en verrot werden, of immers diſtelen, doornen, en allerley ontkruyd uyt-werpen. Het water vergadert

vuyligheyd en ſtanck, zoo wanneer het ſtil-ſtaende in zijnen boeſem geſloten blijft. Daerom wert noch gezegt van die gene, welcke een ſtil en gezet wezen hebben, en het herte tot allerley on-tucht over-gegeven: *Slapende wateren, ſtinckende wateren*. De lucht, die niet altemets, door de winden, door-blazen en gezuyvert wert, zal lichtelick peſte en andere on-gezondheyd uyt-broeden. Dit merckte MARCUS VARRO, te *Corcijren* wezende, tot groote nuttigheyd van alle de in-woonders, al waer de zieckte (die-men zoo door uytnement-heyd noemt) zoo heftelick woede en voord-liep, dat weyni-ge huys-gezinnen daer vry van waren: want ziende, dat alle de deuren en venſteren, naer het Zuyden gekeert waren, heeft de zelve doen ſtoppen, en in het Noorden ſtellen, op dat de lucht tot allen tijden te beter mochte beweegt en verandert werden: en heeft alzoo de zieckte verdreven, en in het toe-komende, een voor-hoedſel gevonden. Het vyer zal oock weg-ſmelten en vergaen, zoo wanneer-der ſtoffe ont-breekt, om zijn brandende kracht te voeden. Een huys oock, dat le-dig en on-bewoont gelaten wert, vervuylt in hem-zelven en vervalt. Men zal oock zomtijds mercken, dat daer ſpoken, en vuyle nacht-gedrochten vergaderen, als in een plaetſe, die met haer on-reyn geſtalte recht over-een komt. Alzoo wiert die beſeten menſche, daer van in het Evangelie gewaeght wert, van de duyvel, naer de graven gedreven, daer niet als yſſelicke ledigheyd, en half-geteerde riften en lagen. De ſchepen en ſchuyten, die in de havens, of aen land in on-ge-bruyck gelaten werden, ſlijten en vergaen veel eer, als die geduerigh in 't varen gehouden werden. Alle berg-wercken, geſteenten, werck-tuygen, konſten, wetenſchappen, krach-ten, verſtanden, en watter meer genoemt kan werden, zijn eer van de ledigheyd, als van de oudheyd des tijds verſlonden.

EM-

EMBLEMATA
XIV.

Niet al te wijs: 't is slibb'righ ijs.

HOe menigh arme mensch, door zucht om al te weten
Het geen hem niet en raeckt, en niet is af te meten,
Veroorzaeckt zijn verderf! zoo heeft de eerste vrouw
Haer zelf, haer man, haer zaed gebracht in eeuwigh rouw.
Weest matigh, zijt ghy wijs, tot 't geen ghy wert gedreven.
Deur-ziet uw eygen huys; wilt by u zelven leven.
En steeckt u in geen gat, als daer ghy eerst deur-ziet.
Neus-wijsheyd baert veel zorgh, en kommerlick verdriet.

Uyt-legginge.

'T IS met de meeſten-deel der menſchen alzoo gelegen, dat zy haer grootſte vermaeck ſtellen, in het op-zoucken en toe-luyſteren van haeres naeſten gebreken. Zy moeten op het naeuwſte weten, wat huys by haer gebuyren gehouden wert; wat vrienden, wat middelen, wat huyſ-raed zy hebben; hoe zy leven, wien zy ont-haelen; wanneer zy 's morgens op-ſtaen, des avonds te bedde gaen; en honderdt-duyzend beuzelingen meer, daer mede zy haer herſſens meubelen, en haer ziele belaeden. Zo zy hooren, dat ergens een maeght ont-eert, een vrouwe geſchonden, een man verdacht is; datter twiſt onder de vrienden gerezen is, of ergens yemand deur-gehaelt, daer zijn zy terſtont met open ooren.

De Iagers weten haer winden aen de leyſſe te houden, op dat zy niet af en dwaelen, en op allerley luchten uyt en ſchieten; maer die keur-wijze neuzen, die de gantſche wereld door-gezaeyt zijn, dringen en werpen haer zelven in alles wat de nijd haer voor-ſtelt, en de haet kan verdichten. Want zulcke menſchen verheugen haer alleenelick in ellendige en berouwelicke dingen. En gelijck de ſerpenten van het vergift gevoedet werden, ende in duyſtere, en vuyle plaetſen zich ont-houden; alzoo werden zy gepeyſtert met drouve en wan-luckige redenen, die de vlecken van haer even-naeſte te kennen geven. Zy en zoucken niet anders, als wonden en etter-buylen: niet gelijck de hand-meeſters om die te genezen, maer veel eer om die altoos bloedigh en ver-ettert te houden. Haer hoofd, gelijck met quick-zilver op-gevult, en wilt de weer-hanen niet ſchuldigh blijven, maer altijds keerende en weder-keerende, verſpiet het allerley gelegentheyt,

om

om stoffe van vreughd in een anders ongeluck te vinden.

Diogenes ziende op eenen tijd Dioxippum, die, op een triumph-wagen gezeten, zijn blijde in-komste vierde in zijn vaderlicke stad, om dat hy den prijs, in de Olympische spelen, gewonnen hadde; en bemerckende, dat hy zijn oogen niet en konde af-trecken van het aenschouwen van een schoone jonge Ioffrouw, maer dat hy haer altijds met de oogen volghde, en naer haer draeyde: *Ziet*, zeyd hy, *onzen winbaeren Campioen, dien een jonge meyt by den hals leyd.* Alzoo wert de ziele van onze neus-wijze menschen gemuyl-bant, en naer het gekittel van verkeerde zinnen, aen alle kanten om-gedraeyt, om de feylen van onze evenmenschen te door-snuffelen.

Socrates raede zeer wijzelick, dat-men zich speenen zoude van spijze, die den eet-lust verweckt, als men geen honger en heeft; en van dranck, die tot drincken noodight, alsmen geen dorst en heeft. Dit magh verstrecken tot een heylzame lesse voor deze menschen, dat zy zorgvuldelick mijden, en haer zelven wachten van alle dingen, die haer bezich houden, en besletten, daer het niet van noode is. Cyrus en wilde oock daerom niet zien de schoone Panthea: ende als Araspes, een van zijne hovelingen, hem zeyde, dat haer uytgelezen schoonheyd waerdigh was om gezien te werden: Even daeromme, antwoord hy, is het beter, dat ick-ze niet en gae bezien. Want zoo ick, op uw aen radinge, derrewaerts gingh, misschien, wanneer zy nae dezen het zelve op my verzoucken zoude (alhoewel ick daer toe geen tijd en hadde) zoude ick het zelve niet durven weygeren, en alzoo mochten hier deur, veel zaecken van gewichte, en die het rijcke belangen, verloren gaen. Even zulck een matigheyd gebruyckte oock Alexander de Groote: die, niet willende aenschouwen de vrouwe van Darius, die zijn gevangene, en

uytter-

uytter-maten schoone was, gingh bezoucken haer moeder, die nu grijs en met hooge jaren bedeckt was.

Hoe veel anders doen deze menschen, die niet alleenelick niet en vasten van 't gezichte der dingen, die haer tot onbetaemte nooden; maer met een snuffelige weet-gierigheyd, de neuze over al in-steken, daer zy voedsel van haer gebreck hopen te vinden; en dat noch meer is, tot verkortinge van hares naestens eere, en doodinge van haren goeden name. Zy mogen met rechte by de hoenders gezonden werden, die, daer zy t'huys garste en brood genoug hebben, hebben liever op strate, in de gebueren mist-hoopen te scharssen, en met onreynigheyd geaest te werden. Wy hebben t'huys eenen geheelen ougst van allerley ellende en gebreckelikheyd; en wy gaen, buyten ons, in eens anders vuyligheyd schrafelen, en noch dickwils, die wy niet en vinden, maer zelfs daer maken. Men zegt dat eertijds eenige Alvinnen geweest zijn, die alle te zamen maer een gemeene ooge en hadden, die zy t'huys zijnde in een kistjen op-sloten, en gebruyckten die alleenelick, wanneer zy uyt-gingen. Zoo doen oock deze menschen, die haer eygen on-volmaecktheyden, die meer uyt-schetteren, als de middaghsche zonne, niet en zien, of zien en willen; daer zy eens anders stof-zondekens op het scherpste bemercken konnen: over-al burgers zijnde, behalven daer zy woonen. Kluchtige, maer noch ellendiger dieren. Aenschouwt dit staeltjen, gelijck het hier uyt de penne schiet:

Zijt ghy keurigh om te weten,
Wat een keur-wijs mensche zy?
't Is een mis-dragt, gantsch vermeten,
Noyt van zorgh, of kommer vry.

Zijn beroep is veel te enge,
Na 't begrijp van zijn verstand:
Daerom is 't dat hy zich menge
Altoos niet eens anders stand.

Nochtans kan hy 't zoo beleggen
Als hy 't alles onder-mijnt,
Dat in al zijn doen en zeggen,
Niet dan enckel liefd' en schijnt.

Geen

Geen nieuw-tijdingh magh-er komen,
Of hy is stracks op de straet;
Dus zoo gaet hy zich beromen,
Dat het eerst uyt hem ont-staet.

't Schijnt dat niemand en kan kacken,
Als (met oorlof) deur zijn aers.
Wat een ander zeght, zijn quacken.
Niemand ziet, als by zijn kaers.

Hy weet op een hayrken breede,
Hy kan zeggen op een draed,
Hoe veel dees of geen' uyt-reede,
Hoe veel winst daer zy, of schaed'.

Hy zal u in 't breed verhaelen,
Al wat datter om magh gaen;
Hoe veel zacken, hoe veel baelen,
Dat in yders pack-huys staen.

Al wat datter wert besloten,
Al wat datter wert beraemt,
't Schijnt al in zijn breyn gegoten,
En by hem te hoop verzaemt.

Hy weet, eer de Prins op-trecket,
Waer heen dat het is gemunt;
Of hy 't zomtijds wat bedecket,
Hy kan 't zeggen op een punt.

Niemand derf op hope leven,
Niemand vreeze voor de val:
Deze man heeft op geschreven,
Wat nae dezen wezen zal.

Of het oorlogh, of het vrede,
Of het wezen zal bestand;
Wat voor land, of welcke stede
Mars zal stellen in den brand;

Dit, met all' om-standigheden,
Wijst hy netjens op zijn duym,
En bekleedet met zijn reden;
Maer 't is niet als leugen-schuym.

Niet een bode magh-er komen,
Niemand brieven en ontfanght,
Of hy heeft terstont vernomen,
Watter in de wolcken hanght.

't Welck hy niet en laet verkouwen,
Noch vervliegen in de wind,
Maer hy gaet het stracks ont-vouwen,
Daer hy d'eerste ooren vint:

Doch niet met de zelve leden,
Maer zoo aerdigh toe-gemaeckt,
En verçiert met zulcke reden,
Dat het vry wel anders smaeckt.

Al zijn spraeck is zoo gekloven,
En gebreet met tusschen-naed,
Dat zoo onder, als oock boven
Weynigh van het laecken staet.

Ziet hy twee of dry te zamen,
Die yet noustighs hebben voor;
Onze man en zal niet schamen
Toe te steken neus en oor.

Vrienden, zeght hy, met gedooge,
Dat ick u gezelschap stoor',
Isser yet nieuws van om hooge?
Heeft de Prince wat op 't spoor?

Kan hy daer dan niet vernemen,
Als een stil en doof geswijgh,
Hy valt op de Palts, of Bhemen,
En gaet swetsen van die krijgh.

Daer weet hy dan af te maelen,
Waerom dit of dat gebeurt,
En in 't breede te verhaelen,
Wat de Vorsten heeft gescheurt.

Wat Brittangien heeft bewogen,
Dit te laeten, dat te doen;
Wat wy noch verwachten mogen,
Wat verhopen, wat vermoe'n.

Daer naer gaet hy breed uyt-weyden
Op het Engels-Duytsch verdragh;
Waer naer ons gezanten beyden,
En wat daer noch schorten magh.

Van hier weet hy fraey te springen
Op d'Oost-Indiaenschen raed,
En zeer puntigh in te bringen,
Wat hier in al omme gaet.

Hy en heefter niet te gelden,
Zijn naem werter niet gespelt;
Nochtans laet hy niet te melden,
Wat de deel-genooten quelt.

't Zal nu, zeght hy, haest uyt-leken,
Als de pot zal zijn ont-deckt,
Met wat feylen en gebreken
Dat de kamers zijn bevleckt.

Deze koop-man kan 't niet houwen,
Zoo diep als hy is ver-zeylt:
Gene zullen 't hoofd staen krouwen,
Wert-er niet haest uyt-gedeylt.

Yders middel en vermogen,
Yders rijzen, yders val;
Hoe zeer elck een is bedrogen,
Hoe langh dat hy 't herden zal;

Dit, en watter meer kan wezen,
Van eens yders doen, of stant,
Is in 't langh' en breed' te lezen
Op de vingers van zijn hand.

Samsons vossen zagh-men branden
Al het koren, steert aen steert;
Maer zijn tonge, zonder banden,
Yders goede naem verteert.

EMBLEMATA

XV.

Hoe zijt ghy Chriſt, nu dus geſpliſt?

ELckeen leeft zijns geloofs: niet als de geeſt zal tuygen,
Van een rechtveerdigh menſch: maer yder een moet zuygen
Uyt zoetheyd bitter gal, en wringht des Heeren wet
Als of hy, met dien laſt, daer over waer gezet.
De Gods-dienſt ons verbint, wy gaen wel al ter Kercken,
En dienen eenen God; maer die het wel zal mercken,
Zal Hemel zien en hel. De ſteerten zijn verknocht,
Maer d'hoofden zijn verdeelt: elck zoeckt een ander locht.

Uyt-legginge.

HEt drouve aen-zicht van onze lieve moeder, de Bruyd des Heeren Iesu, heeft my t'anderen tijde, daer over in gedachten zijnde, dit beeld, en deze weynige regels voor geschreven. Ick en wil mijn nagels op de wonde niet slaen, die nu, door Gods byzonderlicke genade, dus verre geheelt is, en met een zoet roofken allengskens over-togen wert: even-wel en kan ick my niet speenen, door een deughdelicke begeerte, die my daer toe spooren geeft, het jammerlick verdriet, en de schadelicke ergernissen te beklagen, die daer uyt gerezen zijn: op dat een yegelick in haet verkout, in liefde verhit zijnde, dat groote merck-teecken van een kind Gods, in zijn herte gevoele, welck is de liefde van zijn even-naesten. *Hier aen*, zeght het Lam des hemels, *zal ick kennen, dat ghy mijne leerlingen zijt, zoo ghy malkander lief hebt.* Die deze liefde in zijn herte gevoelt, magh daer uyt vastelick besluyten, dat hy een herberge, ja een heylige Tempel van Godes geest is: dat hy een hemelsch krijghsknecht geworden is, toe-gerust met schoot-vry wapenen, waer mede hy alle de vierige pijlen des Sathans zal uyt-blusschen, en te rugge zenden. Want dewijle wy van onse wiege, jae van onze geboorte af, een verdorventheyt mede brengen, die een over-matige zelf-liefde in ons geteelt heeft; en dat noch het quaedste is, een verachtinge, een on-liefde, en een haet van God en onzen even-naesten; zoo en konnen wy niet anders bevroeden, deze Goddelicke deugd in ons vindende, als dat wy van een ander geest, als die des Werelds is, gedreven werden. Maer wy zullen in de tweede Tafel blijven. Den Apostel sprekende van de rampzalige staet der gener, die noch geen andere, als haer eerste geboorte en hebben, zegt, dat wy,

die,

die, door Gods genade, weder-gebooren zijn, *oock voor-maels on-wijs waren, ongehoorzaem, dwalende en dienende menigerley begeerlickheden ende wel-lusten, wandelende in boosheyd ende nijd, hatelick zijnde, ende malkander hatende.* Naer de mate dan, dat yemand in deze liefde van zijn even-mensch gevordert is, mag hy oock zijn weder-geboorte begrooten, en zich van de erffenisse des hemels verzekeren. 't En baet niet de herssens gebouwt en gemeubelt te hebben, met allerley wijsheyt, en diep-zinnige wetenschappen, die zelfs de heymenissen des hemels schijnen te door gronden: zo ghy de liefde niet en hebt, ghy wert hier in van den Duyvel over-wonnen, wiens verstant ghy niet bereycken en kont. Die menschen schijnen my de tanden uyt te rucken, die altijds de mond vol van Gods woord, en het herte vol van bittere galle hebben, geknoopt in wan-liefde, en alle on-gerechtigheyd.

't Is al raes van veel te weeten,
En te pocchen van secreten,
Die des hemels wijzen raed
Voor ons vast bezegelt laet.
't Is jae God te wers en tegen,
Hoe het oock magh zijn gelegen,
Dat een, die zijn broeder haet,
Op Gods wet, of woorden staet.
Laet u niet, ô mensch, bedriegen,
Noch u eygen hert beliegen,
Met een op-geblazen bal
Van zoodanigh mond-geral.
VVat ghy meugt, en met wat reden,
Sprcken van geloof en zeden,
't Is een heyl-loos tijt-verkort,
Als het niet beleeft en wort.
Die goe' woorden niet wilt keeren
In goe' daden, zal meer deeren,
Als een, die met 's werelds lint,
VVoorden daed te zamen bint.

Wegh dan verkeerde, en on-bekeerde menschen-herten, die de on sterffelicke dochter des geloofs, van haer moeder poogt af te scheyden: die de on-buygelicke mate onzes levens zoeckt te verwringen, en uwe duyvelsche on-liefde, met de mantel van godvruchtigen yver te bedecken.

Als

Als ghy een Koninck ziet, met zijd' en goud behangen,
Hier uyt en blijckt noch niet zijn Koninckljicke eer:
Maer ziet ghy, met een kroon, zijn heyligh hoofd om-vangen,
Ghy zoeckt geen vaster pand, noch ander teecken meer.
't Is my geen Christen-mensch, wat dat hy al magh rommen,
Die veel van groot verstand, en diepe wijsheydt kraeckt;
Ia niet, die door ghebe'en by Gode zoeckt te kommen:
't Is alleen rechte liefd', die een goed Christen maeckt.

Maer my geheught een oude schildery gezien te hebben, daer het Geloove en de Waerheydt, met benaude aen-zichten, en fackelen in de hand, de liefde op straete zochten, doch zy was, gelijck de oude Poëten van Astrea zingen, ten Hemel gevloden. Daerom stont daer oock onder geschreven; *Foy & verité cerche charité, qui est au ciel allé.* Kan dit op onze tijden niet gepast werden, ick moet heuschelick bekennen, dat ick een kort gezichte hebbe, en niet wel dit gedichte hier in en voeyere.

Sancta è Solyma, sed trepidans, in Hiericunta
Descende. Ibi reperies plurimos latrones:
Vnde accipias vulnera, forsitanque mortem.
Verum tibi solatia nulla vulnerato.
Non Samarium invenies, & minus Levitam:
Nec verba animum, neque res allevabit ulcus.

Dat is:

Gaet uyt naer Iericho, maer met een billick beven:
Dat is, gae, daer ghy wilt, ghy zult daer vinden leven,
Veel roovers, veel geboeft: waer dat ghy zult in nood
Van wonden zijn gestelt, misschien oock van de dood.
Maer zijt ghy daer gewont, geen mensch zal u verbinden,
Ghy zult geen Samarijt, noch recht Levijt daer vinden.

Geen woorden uw gemoed in dit vervloeckte dal;
Geen daed uws even-menschs u zeer verlichten zal.

Maer 't is te vreezen, als wy de keten en den in-slagh van de webbe dezer eeuwe, met klare oogen, in-zien, dat zelfs oock dit, niet buyten de wegh, gezeyt en wert:

Sibi quisque Deum fecit: in anguloque cordis
Templum posuit: se & sua dedicavit illis.
Hic deliciis undique delinitus almis
Feriatur. Hic amore turget, hic rapinis,
Vt promoveat melius pomœria rerum.
Stertit semipecus hic: hic dat thura crumenæ.
Non est pietas, non pietatis ulla imago.
Stant turpia mendacia: vertas sepulta est.
Fit cauda caput: & caput esse cauda discit.
Fiunt epulæ mors fera: mortisque ministra
Diris scordiopharmaca suffulta venenis.
Illusa fides: omnia venalia prostant.
Vt quemque rogem: verbonus es ne tu? inquiet, sum.
Ast Ilias is, ast erit is berna malorum.

Verstaet dit in zulcke zin, en ten naesten by, met de zelve woorden.

Elck een maeckt zich een God: en in den houck zijns hert,
Verzint hy een gebouw, dat tot zijn tempel wert.
De dees aen alle kant, gestreelt van wel-lusts pollen,
In ledigheydt zich wieght: dees is door min geswollen;
De deze door geweldt; op dat hy zoo den bocht
Van al zijn roof en goed te wijder stellen mocht.
Dees, half-vee, ronckt en snorckt; dees wy-roockt voor de ponden,
Geheylight in zijn beurs; daer wert geen deughd gevonden;

Iae zelfs des deughdes beeld is wegh, verstroyt als kaf:
De vuyle leugens staen, de waerheyd light in't graf.
Het hooft dat wert de steert: de steert leert, 't hoofd te wezen.
De maeltijd, die ons zou verquicken en genezen,
Wert tot een felle dood. geloof en trouw is voort:
En die noch trouw mocht zijn, wert nergens meer gehoort.
Vraeght yemand, dien ghy wilt (zoo is de eeuw verdurven)
Zijt ghy een deughdzaem man? hy zal wel stout'lick durven
Te voegen daer op, jae; en als ghy 't wel in ziet,
Hy is een zee van quaed, een helle van verdriet.

Laet ons, geliefde land-genooten, de liefde ter herten nemen, en den minne-genoot van het *vermenschte woord*, in onze ooren laten klincken; *Wie zeyd, dat hy in het licht is, ende zijnen broeder haet, die is tot noch toe in de duysternisse. Wie zijnen broeder lief heeft, die blijft in het licht, ende in hem is geen ergernisse. Maer wie zijnen broeder haet, die is in de duysternisse, ende wandelt in de duysternisse, niet wetende waer hy gaet, want de duysternisse heeft zijn oogen verblint.*

Wanneer het spade jaer de bosschen en de bergen,
Met koude grijzigheyd, heeft wijds en zijds bedeckt;
De snoeyer, deur 't geluyd des eerders van de mergen,
Die dan het eerste licht begroetet, op-geweckt;
Light uyt een rouwe koets, zijn weren-harde leden,
En treckend' in zijn borst den wind en morgen-kou,
Verdrijft den damp des slaeps: en gaet floucks henen treden,
Naer 't eertijds groene bosch, de handen uyt de mouw:
Al waer hy houwt en kapt, met goede bijle-beten,
De armen van 't geboomt, ont-eert door koud en tocht;
Op dat hy aen den heyrd wel warm zijn spijs mocht eten,
En van haer hardigheyd de koud ont-blooten mocht.

Maer wat vertoeven wy? waerom doen wy niet scheyden,
En drijven t'eene-mael, met heete liefdes vier,
De koude, die ons dreyght, en zonder feyl zal leyden
Naer 't keel-gat van die Draeck, en van die helsche Gier.

Die een burger van Roomen is, en zijn ooren op die tale verleckert heeft, zal liever de eygen woorden lezen, die dat Goddelicke verstant in zijn Naer-gerichten (Epidorp. lib.) gebruyckt heeft: daerom en kan ickz' hier oock niet uyt-laten, ende hem zijn behoorlicke eere ont-houden.

Sylvas ubi frondigeras, collesque supinos
Serus gelidâ canitie sparserit annus,
Signo lucicolæ alitis excitus canoro;
Lignator sua membra rudi levat cubili.
Mox cum coream fortius piger hausit apertum,
Somni nebulam, atque quietis gnavus inertis
Excussit: & inde abiens frondentia quondam
Nunc brachia dura suo spoliata decore,
Morsu decutit umbrisecæ pulsa securis,
His ut frigora sævitia privet opaca.
Quid nos agimus præterea, aut deinde moramur?
Nec tartareos frigore minitantia hiatus
Extendimus ignigenis caritatis auris.

Maer wat wil ick het al verswijgen? gelijck de Quack-zalvers Scorpioensch vleesch tusschen haer tanden knauwen, en dat doodelicke zap van Spinnen in-swelgen, al op dat zy haer ware te beter venten en aen-prijzen mochten: alzoo hebben oock de zommige een bittere partyschap in-getrocken, om haer zelven schoon voor te doen, en den naem van groote verstanden, en rechte yveraers te verdienen, die noch-

tans noch elle, noch mate van haer op-genomen haet en den weten te geven. Ierusalem was tegen Samarien, en Samarien was tegen Ierusalem. En waerom doch? beyde Ioden, beyde mede-genoten van het zelve verbond zijnde. God, meynde d'een, en verhoorde niemand, als die te Samarien aen-bad: Geen gebed, zeyde d'ander, en is Gode aengenaem, als dat te Ierusalem gesproken wert. Hierom en wert Iesus in Samarien niet ontfangen; hierom wenschen, die aen zijn zijde gingen, en dien de geest der zachtmoedigheyd dagelicks geleert wiert, *dat het vier van den hemel neder-dale, en de Samaritanen verslinde.* Och of wy dit van onze menschen niet zeggen en konden! Hoor noch eens, wat die groote IULIUS zeght:

An dicimus, ut cœlitus ignita coruscis,
Absumat eos flamma nubis ore voraci?
Vt nos minimè lumine censuere dignos,
Absistite perniciem conflare nocenti.
Sed reddite pro crimine, pro mente maligna
Plenam veniam, plenaque discrimina pacis.
Venit hominis filius haud perdere gentem,
Sed mnunera componere durabilis ævi.

Dit mogen de on-geletterde dus verstaen:

Wat! zeggen wy, dat vier en vlamme dalen zouden,
Die haer verteer' en brand', in een gegloeyde wolck?
Hoe-wel zy ons dit licht in geen deel weerdigh houden;
Houd op verderffenis te smeden aen dit volck.
Maer voor een wrevel hert, en on-gelijck t'ontfangen,
Geef liever vol af-laet, en vol bescheyd van vreed'.
Gods Zoon' en heeft ons vleesch en bloed niet om-gehangen,
Wanneer hy deur-gaens heen, voor onze zonden leed';

Op

Op dat hy ons zijn volck, zoo bitterlick verkregen,
En met zijns herten-bloed, en water af-gekocht,
Verderven zou; maer heeft veel eer dit al geleden,
Op dat hy van't verderf ons ziel behouden mocht.

Hebben wy ons dan te vooren in onze plicht vergeten, laet ons nu, gelijck met een schouder, dat lieffelicke jock der eenigheyd aen-trecken: laet ons de levendige kracht bewijzen, van het gene, daer van wy belijdenisse doen. De Godvruchtigheyd en kan geen on-vruchtbaer aerde wezen: zy is beyde te zamen, Maria ende Martha, geloove ende werck. woorden en wercken moeten kinderen van eender dracht zijn. 't Is loutere verdruckinghe, van S. Pieter te nemen, en S. Paul te geven; den eenen Autaer te bestelen, en den anderen te verrijcken; gelijck de Paus-gezinde spreken: dat is; het geloove alles te geven, en de liefde niet over te laten. Laet ons dit met wenschen en betrachtinge zeggen:

O liefde, hemelschpand! dael uyt u hooge stede,
Op ons, die zonder u, God noyt en zullen zien.
O eenigheyds Autaer, ô moeder van de vrede!
Wy kommen u den hals, en heel ons zelven bie'n.

EMBLEMATA XVI.

Een rijcke vreck, een arme geck.

DE geld-zucht is een hel, een graf, een dorstig aerde;
Een geyl onvruchtbaer vrouw', die nimmers kint en baerde;
Die wel den mensch vermoeyt, maer niet verzaet in't minst:
Want hoe de mensch meer heeft, te meer hy gaept naer (winst.
Een onverzaed'lick vat, een zifte vol van gaten,
Die of ghy stedes vult, 't en kan nochtans niet baten.
O heb-lust zonder eynd, die uwen weerd zoo vilt!
Want hoe de wegh meer kort, te meer hy teer-geld wilt.

Uyt-

Uyt-legginge.

DEze volgende gedichten zullen tot een fackel dienen, om den ellendigen ſtaet van die ſlavige Gier-monſters, meer dagh en licht te geven.

Ick houd' hem in ellend', en on-geluck gedoopt,
Die ſtadig geld en goed, deur duyzend zorgen hoopt:
Daer naer van honger queelt, naer zijn on-nutte ſchatten,
Die als gekerckert ſtaen, zijn kiſten nauw en vatten:
Die hy, als zijnen God, al eer' en dienſt aen-biet,
En als een heylig ding, in eenen tempel, ziet.
Ick bidd' u, oude vreck, wilt my hier antwoord geven:
Meynt ghy, ter goeder trouw, geluckelick te leven,
Om dat by u bewaert, en op-geſloten zijn
Veel vachten en veel wol, veel koren en veel wijn?
Daer ghy maer hebt een kleed, en ſchijnt, heel zonder krachten,
Van honger en van dorſt in over-vloed te ſmachten.
Daer ghy vol angſt en vrees, met niemand om en gaet,
Om niet gedruckt te zijn te nooden tot uw ſchaed.
De rijckdom, neen gewis, en wert niet af-gemeten
Naer kroonen op-gehoopt, daer niemant kan van eten,
Maer naer genoughzaemheyd. Die maer zich zelf vernought,
Leeft rijck, al is het geld hem ſchaerſ'lick toe-gevought,
Wat konnen, zegh my eens, wat konnen u doch baten
Veel huyzen, en çieraet, veel koſtelicke vaten,
Iuweelen, rijck getoy, en wat naer rijckdom ruyckt,
Zoo ghy die nimmermeer, of immers nauw gebruyckt.
't Is even of ghy ginght in uw buffet op-ſluyten
Een deel gebacken ſteen, of eenig' aerde-kluyten.

Ghy doet, als Priam deed, die daer hy zitten mocht
Op een vergulden throon, zeer rijck en schoon deur-wrocht,
Gingh liggen tegen d'aerd, zijn hooft en borst bevlecken,
Met 'tgene van ons gaet, als wy ons beenen decken.
O ongeluckigh mensch, die zoo verdrietigh spaert,
Dat ander rijcke maeckt, en u veel zorge baert.
Ghy meught by d'oude man Vlysses zijn geleken,
Die verre van zijn land, van vriend en maegh versteken,
In eenigh arm gehucht, zich en zijn kleyn gezin
Zeer magerlick onthielt, met eene voester-min.
Terwijle dat zijn vrouw in feesten, en in danssen,
Met hare minne-bend' zijn midd'len gingh verschranssen.
Ghy lijdt, dewijl ghy leeft, by naer gelijcken quaed,
Als Tantalus in d'hel; die pijn'lick, zonder baet,
Van dorst, in't water sterft, en noyt en kan geraecken
De vruchten, die nochtans zijn mond en lip genaecken.
Want als hy daer naer gaept, en al zijn lijf naer reckt,
Terstont een on-geluck hem dan te rugge treckt:
Of 't water wijckt van hem, of wel een wind-gewemel
De appels schielick roert, en voert-ze naer den hemel.
Zoo dat de arme man, met knagend' herten-leed,
Altijts naer 't eten snackt, en nimmermeer en eet.
Maer uw goed, al uw schat, en gaet niet henen loopen,
Deur 't drijven van de wind; ghy gaet het zelfs verkoopen,
Van d'een tot d'ander huys, of ergens op een mert,
Daer u, naer uwen eysch, genough geboden wert.
Op dat wanneer ghy dan met volle vuysten keeret,
In honger, en gebreck, uw vleesch en bloed verteeret.
Als een ellendigh mensch, met water-zucht gheperst,
Blijft met de mond op 't nat, tot dat hy daer van berst;

Alzoo en ruſt ghy niet van altoos meer te krijghen,
En als ghy 't nu al hebt, naer ander meer te hijghen.
Tot dat ghy t'eynde loops; met angſt en pijn belaen,
Geſleypt wert naer de vloed, daer yder-een moet gaen.
Zoo Charon noch beweeght deur 't geld, u weder-brochte,
Van d'over-water-kant, en ghy dit leven kochte,
Zoo hadd' het geld gebruyck; zoo waert de pijne waert,
Dat tot dien weder-keer het zelve wiert vergaert.
Maer nu des menſches lot verkeert op zulcke ſchijven,
Dat die eens in zijn ſchuyt getreden zijn, daer blijven,
't Zy werck-lien, Prins, of Vorſt, zoo leeft dan van het goed,
Dat God u heeft gedeylt, met een verheught gemoed.
Naer uw af-ſcheyd, eylaes! zal u de rijckdom ſtrecken,
Om deur een wreed geknaegh u zelven uyt te recken:
Om dat ghy, als een dief van uw miſ-bruyckt gheluck,
Niet anders hebt ontfaen als wel-verdienden druck.

Tegen de zulcke heeft ons de Vandômſche Poët een deftigh gezangh naer-gelaten, daer in hy de treffelicke aerdigheyd van Pindarus uyt-druckt. Dit zijn zijn woorden:

Quand tu tiendrois des Arabes heureux,
Et des Indois les threſors plantureux,
Voire & des Roys d'Aſſyrie la pompe,
Tu n'es point riche, & ton argent te trompe.
Ie parle à toy, qui erres
Apres l'or par les terres,
Puis d'elles t'ennuyant,
La voile au maſt tu guindes,
Et voles juſqu'aux Indes,
La pauvreté fuyant:

Mais

Mais pour courir, le ſoin ne laiſſe pas
D'accompagner tes miſerables pas:
Bien que par toy mainte grand nef chargee
De lingots d'or fende la mer Egee.
Le gain qui te tourmente,
Suit le bien, qui s'augmente
Guidant decà de-là,
Par les vagues ta vie,
Qui moins eſt aſſouvie,
Quand plus de biens ell'a.
Les larges ports de Veniſe & d'Anvers,
De tous coſtez de tes biens ſont converts:
Cherchez par eau, par vent, & par tempeſte
D'où le ſoleil hauſſe, & baiſſe la teſte;
Ces perles achtees,
Si cheres ſoient jettees,
Et des rubis balais;
Qu'on remette en ſa mine
Ceſte eſmeraude fine,
La pompe des palais.
,, De peu de rente on vit honneſtement:
,, Le vray threſor eſt le contentement.
,, Non les grands biens, lourde & faſcheuſe ſomme,
,, Bien, non pas biens, mais le malheur de l'homme.
Ta febvre eſt incurable,
Avare miſerable:
Car l'ardeur d'acquerir,
Qui ſans repos t'enflame,
Engarde que ton ame
Ne ſe puiſſe guarir.

A juste droict tu es ainsi traicté,
Ah! pour vouloir bannir la pauvreté,
Tu te bannis de ta maison, & changes
Ton doux pais aux regions estranges,
Mais le soin & l'envie,
Vrais bourreaux de ta vie,
Ne t'abandonnent point:
Iour & nuict ils te nuisent,
Et sur ton cœur aiguisent
L'aiguillon, qui te point.
Et toy vieillard de sepulchre oublieux,
Qui jusqu'au ciel esleves en maints lieux,
Marbre sur marbre, & ja presque mort tasches
Fendre les rocs, que tu bailles par tasches:
La terre n'est pas pleine,
Seulement de ta peine,
Mais les poissons aussi,
Sentent sous tes ouvrages,
Bastis a leurs rivages,
Leur manoir estrecy.
Bien que par toy un millier de maçons
Maints gros rochers animent de façons;
Si mourras-tu: ta plus seure demeure
Est la maison, ou Cerbere demeure.
Doncques avare cesse,
Cesse doncques, & laisse
Le desir d'amasser:
Le batelier, qui garde
Le port d'enfer, n'a garde
Pour l'or te repasser,

Là Rhadamant le Iuge audacieux
Fait tormenter les avaricieux,
Et l'indigent, que le trespas delivre,
Aise à son tour la bas il laisse vivre.
Si donq' la riche pierre
Tant soit d'estrange terre,
Et l'or tant recerché,
Foibles n'ont la puissance
D'oster la doleance
De leur maistre fasché.
Pourquoy l'Egypte iray-je saccager,
Pourquoy iray-je aux Indes voyager,
Changeant mon aise aux richesses lointaines
De l'Orient qui ses à tant de paines?

Laet ons dit, op de zelve toon, naer-zingen. Doch niemand en oordeele, als die de mate verstaet.

Als ghy al hadt den schat en't alder-best
Van't Arabiersch, en't Indiaensch gewest;
Iae zelfs den staet van d'Assyriersche vorsten,
Gh'en zijt niet rijck: 't geld doet naer't geld noch dorsten.
Ick meyn' u, die gaet dwaelen
Naer't geld, op bergh en daelen,
En als't u daer verdriet,
Licht zeylen ende vanen,
En vlieght naer d'Indianen,
En zoo't gebreck ontvliet.
Maer of ghy loopt, de zorge niet en laet
By u te zijn, waer dat ghy henen gaet.

Hoe-wel deur u veel schepen diep geladen,
Met baren gouds, deur-klieven Thetijs paden.
De winst, die u steeds plaget
Volght 't goed, dat u behaget,
En leyt u, met verraed,
Door Nereus woeste vloeden,
En hoe ghy meer hebt goeden
Te min ghy zijt verzaet.
De groote reen, de havens wijt-gestreckt,
Zijn met uw goed, aen alle kant bedeckt,
Gezocht deur zeen, deur buyen, en deur winden,
Alwaer de zonn' zich heft en gaet verblinden.
Die peerlen dier om krijgen,
Laet die te gronde zijgen,
Robijnen oock hoe schoon;
Laet die fijn' emerauden
In hare mijn' zich houden,
Pracht van eens Konincks throon.
,, Men leeft van weynigh rent heel fraey en zoet,
,, De ware schat is een vernoeght gemoed:
,, Niet 't groote goed, moey'lick en lompe sommen,
,, Goed, neen, geen goed, dat ons licht kan verdommen.
O vreckaerd, vol ellenden,
Vw koortse zal u schenden,
Want heb-lust vol van nijd,
Die u aldus doet branden,
Maeckt dat ghy van dees banden
Noyt konnet zijn bevrijt.
Maer wel te recht zijt ghy van hulp ont-bloot.
Ah! om dat ghy verbannen zoud den nood,

Bant ghy u zelf, en wisselt, zonder reden,
Uw zoete land met ver-gelegen steden.
Maer nijd, met zorgh en beven,
Beuls van uw pijnigh leven,
Noyt van u zijn geweert;
Dagh en nach zy u nijpen,
En op u herte slijpen
De scherpte, die u deert.
En ghy grijs hoofd, niet denckend' op de doot,
Die over al verheft tot 's hemels kloot
D'een marmer-steen op d'ander, en doet splijten,
Half-dood, de rots, en in gedeelten smijten.
Niet alleen d'aerd' kan voelen
De pijn van al uw woelen,
Maer oock 't geschubde vee
Voelt krimpen hare percken,
Deur al de groote wercken,
Getimmert op de zee.
Hoe-wel deur u veel duyzend lien zich spoen
Veel groote rots te zielen met fatsoen,
Ghy moet in 't graf: het huys daer ghy vast blijvet,
Is 't swarte hol, dat Cerberus bevrijdet.
Houd op dan vrecke menschen,
Houd op, en laet het wenschen
Naer goed, en blinckend' slijck;
De Schuyt-man, die bewaret
De hel, noyt yemand sparet,
Al waer hy noch zoo rijck.
Daer Rhadament, die richter on-vertsaeght
Den vreckaerd piint, en met veel straffen plaeght,

En laet by beurt den armen man daer leven,
Wanneer de dood hem over heeft gegeven.
Zoo dat de rijcke steenen,
Die-men zoo verr' gaet leenen,
En 't goud gezocht zoo zeer,
Geen kracht of zenuw roeren,
Die droefheyd wegh kan voeren,
Van haer bezorghden heer.
Waerom stell' ick Ægypten in on-rust,
Waerom zeyl' ick naer d'Indiaensche kust?
Verwissel mijn gemack met vremde goeden,
Die ons van zoo veel pijn niet konnen boeden.

XVII.

Maet hout ſtaet.

EEn teer-gevoeligh peerd, vol geeſt, en moed geboren,
Wanneer het wert te veel geprickelt met de ſporen,
Het brieſt, het ſtijght om hoogh, de Ruyter moet in't zand:
Maer die het zoet berijt, die heeft het heel ter hand.
Het peerd is vrouw Fortuyn, 't geluck van 's werelds zaken:
Met welck' wanneer wy ons, in eerbaer ſtilt', vermaken,
Wy zijn daer med' gedient: maer die-ze vergt geweld,
Wert, zonder eenigh' hoop' van op-ſtaen, neer-gevelt.

Uyt-

Uyt-legginge.

ALle groote dingen zuchten onder haer eygen gewelt, en vallen door haer zelfs gewichte. Al het geluck moet ons verdacht zijn. *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & pavidi stare debemus. Et fera & piscis spe aliquâ oblectante decipitur. Munera ista Fortunæ reputamus? Insidiæ sunt.* Dit zeght SENECA: *Wy moeten tot alle toe-vallígh goed, met naer-docht en verbaestheyd staen. En wilde beesten, en visschen werden deur een vermaeckelicke hope bedrogen. Achten wy die giften der Fortuyne? gewisselick het zijn lagen.* Het geluck dezes werelds is als een heldere lucht des winters; een kalmte der zee; een gestadigheyd der mane.

L'homme en naissant n'a du ciel asseurance
De voir sa vie en esgale balance.
Il faut sentir de Fortune la main,
Tel est le sort de nostre genre humain.

Dat is:

De mensch niet zeker is, wanneer hy wert geboren,
In even-lijck gewicht zijn leven steeds te zien:
Fortune moet hem oock doen voelen haren toren.
Zoodanigh is het lot van sterffelicke lien.

Wy moeten dan, wanneer het geluck ons zoetelick toelacht, dan meest op ons hoede zijn, om haer geen spot schuldigh te blijven. Het zijn stercke beenen, die weelde verdragen konnen. Voorspoed maeckt ons droncken, en berooft ons van goed, van reden, jae heel van ons zelven. Daerom DEMETRIUS oock niemand ongeluckiger en achte, dan die langen tijd, in grooten overvloed, gerustelick geleeft hadde, en noyt geen tegen-spoedige voor-vallen ont-moet en

hadde:

hadde: gelijck als of hem de Fortune verwerpelick, en onweerdigh geacht hadde, om met hem te worstelen. Groote lichamen staen wijder geopent voor de slagen: zo doen oock de gene, wiens middelen de Fortune breed uyt-gezet heeft. *Minus in parvos Fortuna furit.* Zy woedt minst tegen de kleyne: of wel die in grootheyd en weelde zittende, haer kleyntjens, en matighlick dragen.

Fama est fictilibus cœnasse Agathoclea regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto:
Fercula gemmatis cum poneret aurea vasis,
Et misceret opem, pauperiemque simul.
Quærenti causam, respondit: Rex ego qui sum
Sicaniæ figulo sum genitore satus.
Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Dives ab exili progrediere loco.

Dat is:

De Faem' is over-al, dat Agathocles plachte
Zijn mael uyt aerde-werck gemeenelick te doen:
En dat hy voor geen schand', maer voor een eere achte,
't Buffet met Samisch slijck te laden alle noen.
Daer hy oock dede spijs in peerle-vaten zetten,
En menghden onder een den rijckdom met 't gebreck:
En als hy wiert gevraeght naer deze vremde wetten,
En wat de oorzaeck was (als 't scheen) van deze vleck':
Ick ben, zeyd hy, 't is waer, een Koninck, maer gekropen,
Hoe groot dat ick nu ben, uyt potte-backers zaed.
Hebb' de Fortuyn in eer, die haest'lick zijt geropen,
Vyt een geringe plaets, tot rijckdom, eer', en staet.

Want

Want gewisselick.

Geen mensch geluckigh wert gezeght,
Voor dat hy't aerdsche huys af-leght.
Het ongestadigh lot der dingen,
Dat nu eens wert om hoogh gezien,
Gaet weder naer de leeghte glien,
En wilt het zoet met 't zuer vermingen.

De nacht, die licht noch hit en kent,
En deckt als met een duyster tent,
Al wat de mane kan aenschouwen;
Doet uyt dat hemels hoogh gebouw,
Om wegh te nemen zorgh en rouw,
Een slaep van heunigh op ons douwen.

Daer na wanneer de dach ontschijnt,
De swarte mantel weer verdwijnt,
En opent ons des arbeyds deuren;
Dit halve rond, aen alle zijd',
Krijght wederom een nieuw tapijt,
Verçiert met allerley couleuren.

Als nu de winter grijs en kael,
Die, met een spiegel glat kristael,
Het vloeyigh water komt verkorsten,
De woeste dulligheyd ont-bindt
Van die verglaesde Noorder-wind,
Die met sijn felheyd komt uyt-borsten;
De aerd' bekleet met groen gewaet
Haer vroylick wezen dan verlaet,
En wert met koud' en mist om-trocken.
De bosschen, berghen, dal, en velt
't Wert alles in zijn vreughd ont-stelt,
Ont-bloot van al zijn schoone rocken.

Daer naer ont-staet een bly saysoen,
Dat wederom pooght aen te doen
De jeughdigh' aerd' haer groenen bouwen.
Dat wederom niet dueren magh,
Maer als de zonn' verkrimpt den dagh,
Moet ander-mael de koud' uyt-houwen.

Men ziet alzoo den nacht en dagh,
Als met een onderlingh verdragh,
By beurten hare keeren meten.
Alzoo volght stedes jaer op jaer,
De een tijd voor, de ander naer,
En werden zoo allenghs versleten.

De kindsheyd vluchtigh ende glat,
On-zeker als een bloeyssel blad,
Wert zeer wel by de Lent' geleken.
De heete Zomer volght daer aen,
De Herfst die komt daer naer gegaen,
Daer na de Winter komt in-breken.

Ah! als ghy't al wel over slaet,
En metet naer zijn rechte maet,
Wat is't doch van des mensches leven!
Dat zomtijds vvel daer henen vliet,
Al eer het noch de zonne ziet,
En wert zoo als een roock verdreven.

Merck eens, hoe dat de looze tijd
Ons stedes onder d'hand ont-glijt,
En met wat treden hy gaet draven:
Tooneelen, beelden hoogh gesticht,
Die zijn meest, met een drouf gezicht,
Nu onder haren val begraven.

Wie isser die nu toonen kan
Die hooghe mueren, 't wijd gespan
Van 't eertijds over moedigh Troyen.
Groot Ilion vergeten light,

Zoo doet oock menigh Roomsch gesticht,
Daer op men nu wel ziet gaen hoyen.

Rivieren, stroomen, vol ghewelds,
Die hebben menigh schoon stuck velds
Beslaen, als of het waer haer eygen:
Daer t'ander' tijden, rots en wout
Zich toonden op-geblazen stout,
En schenen Godes throon te dreygen.

Men ziet oock noch wel, allen dagh,
Dat hooghe berghen met een slagh
Van blixem-vier ter hellen varen.
En menigh land staet nu en bloeyt,
Dat, korts te voor, wiert overvloeyt,
Met pekel van de woeste baren.

Men ziet, dat landen ende ste'en,
Hoe-wel oock dickwils zonder re'en,
Als nu eens rijzen, dan eens dalen.
Eylaes hoe menich land-genoot,
Van vryheyd en van goed ont-bloot,
Verdwaelt in verr', en vremde palen!

Hooveerdigh hert, dat niet en vreest
On-weder, blixem, noch tempeest,
En lacht met 's hemels donder-teycken:
Het schijnt aen uwen fieren treed,
Daer ghy uw grootsheyd mede meet,
Dat ghy den hemel wilt bereycken.

Maer 't zeyl van koppespinnigh draed,
Dat van de gunst geswollen staet,
Zal scheuren, of haest nederloopen.
Des hemels on-gestadigheyd
En laet niet toe, doch met bescheyd,
Dat ghy steeds weelde zult op-hoopen.

Hoe dan? is 't u noch on-bekent,
Dat min van donder is geschent
Een haegh of struyck met leege bladen;
Als wel een bergh, of eyckens top,
Die met een op-geheven kop
De leege aerde schijnt te smaden?

Ick bidd' u hoor wat Flaccus *zinght,*
En daer naer uwe tochten dwinght:
Fortuyn' is straf in blijde dingen:
Hart-neckigh, gaet het yemand wel,
Tot zeldzaem werck, en dertel spel,
En wilt de eer niet langh gehingen.

Wel aen, die niet wilt zijn verleyt,
Tracht naer de gulde matigheyd:
Laet u de grootsheyd niet verblinden.
Als voor-spoeds wind blaest in u want,
En al te zeer uw zeylen spant,
Ziet dan een reefjen in te binden.

EMBLEMATA.

XVIII.

't Geloof zich voedt door tegen-ſpoed.

't IS wonder van dit kruyd: zijn zaet was, zonder zaeyen,
Verholen in de ſteen, gemetſelt in de naeyen:
Nu komt het voor den dagh, en ſpreyt zich hoog en wijt,
Wanneer zijn hooghe grond ter aerden neder-glijt.
Zoo gaet het met 't geloof: zoo langh wy menſchen leven,
En bloeyen in het vleeſch, met hert en oogh verheven,
't Geloove light bedeckt: maer als wy zijn getucht
Met druck en tegen-ſpoed, dan rijzet naer de lucht.

Uyt-legginge.

DEMETRIUS, by-genaemt de Belegeraer, placht te zeggen, datter niet zoo on-geluckigh en was, als die den geheelen loop zijns levens, geen verdriet of on-gemack gesmaeckt en hadde (zoo daer anders zulcke menschen konnen gevonden werden) om dat zulck een mensche nootzaeckelick, of zijn zelven moet onbekent zijn, als die noyt geen preuve van zich gegeven heeft; of by God gehaet en veracht, als dien hy voor-by gaet, als een loom en laf gedierte, en niet bequaem, om tegen on-gemack en tegen-spoed te strijden. *Miserum te esse judico, qui nunquam fueris miser, traxisti sine adversario vitam. Nemo scit, quid potueris, neque tu quidem ipse. Opus est enim ad sui notitiam experimento. Quid quisque possit, non nisi tentando didicit.* Dit zeght SENECA, dat alreede by-naer gezeght is: *Ick oordeele u ellendigh te wezen, die noyt ellendigh geweest en zijt, die zonder tegen-party uw leven deur-gebracht hebt. Niemand en weet, wat ghy vermeught, jae ghy zelver niet. VVant daer is ervarentheyt van noode, om zich zelven te kennen. VVat een yder vermagh, en heeft hy maer deur 't prouven geleert.* De Heydenen hebben, gelijck deur een schemerlicht, de nuttigheyd van tegenspoed gezien; maer wy zien die helder-klaer in Gods woord af-geschildert. *Wy geven u te kennen*, zeght GAMALIELS Discipel, *dat die van Macedonien in groote beprouvinge der verzouckinge, over-vloedige blijdschap gehadt hebben.* En getuyght van de Ioden, dat zy de roovinge harer goederen met vreughden toe-gelaten hadden: als die wel wisten dat zy een beter, en blijvende goed in de hemelen hadden. Ende dat volgende het gebod, en de belofte Gods, die ons de Apostel IACOB oock verhaelt: *Mijn broeders*, zeght hy, *acht dat voor groote vreughde, als ghy in veelderbande verzouckinge komt; wetende dat de*

beprou-

beprouvinge uwes geloofs lijdzaemheyd werckt, &c. De bezouckingen, zijn gelijck als breydelen, die ons weer-houden, om niet, met uyt-gestreckten halze, regel-rechts te loopen naer de helle: het zijn gelijck als oogh-blinden die-men de peerden aen-doet, om dat haer gezichte van ter zijden af niet dwalen en zoude: want zy dienen om onse ooge te bewaren, dat zy haer niet vergapen en zoude in de ydelheden dezes werelds: het zijn gelijck de blaes-balcken des geloofs, en van alle goede wercken, om daer in vruchtbaer te zijn. En gelijck geen boom her-plant, noch oock gegreffijt en kan werden, ten zy dat hy te vooren gesnoeyt en gekandelaert zy; alzoo en konnen wy Christo niet aen-wassen, of in den rechten Olijf-boom ge-intet werden, ten zy wy wel ter degen van onze wereldsche tacken gesnoeyt en gereynigt werden. Want deur het dorssen wert het goede koren gezuyvert en niet gebroken: deur het wannen wert het gereynigt, en niet in de wind verstroyt. Het wye-roock en geeft oock geen reuck, dan in 't vier geworpen zijnde: noch een schip en zal de baren, noch de winden niet konnen tegen-staen, dan te vooren wel geviert, en gepeckt zijnde. Alle gelijckenissen, die ons te kennen geven de noot zaeckelickheyd van eens Christens conditie, diens oogen verder nytstrecken, als op de nietige dingen dezes werelds: die daer weet, *dat deze zeer licht-vergaende verdruckinge in ons werckt een boven-mate onbegrijpelicke groote der eeuwiger heerlickheyd.*

Appius Claudius, een zeer achtbaer man onder de Romeynen, zeyde dat de oorloge nuttiger was, als de pays, voor de macht en de grootheyd van haer rijcke: wy konnen insgelijcks zeggen, dat de bezouckingen, en de vieren van tegen-spoed zijn veel voor-deeliger voor de zaligheyd der zielen; als wel die zoete zuyde-winden, en de vriendelick-

ſte voor-ſpoeden van de welluſten dezer aerde. En daer van geeft ons de natuere een ſchoone leſſe, als zy ons doet zien, dat de heele wereld, en alle haer geſlachten niet en beſtaen, als door oorloge. Een natuerlick, maer een waerachtige verwittinge, dat de ziele niet en zoude konnen beſtaen zonder het geruchte van de hemelſche bezouckingen, die haer gedurigh ontrent ons laten hooren. Maer het is gantſch verdrietigh, dat wy zoo weynigh weder-geboren zijn, om het zelve wel te bevroeden, en onzen hals vry-willigh onder dat jock te buygen. Het vleeſch ſtrijt tegen den geeſt, en ſtelt ons menigh-mael, onder de wet der zonden gevangen,

Wanckel-willigh menſchs gemoed,
Beyd' te zamen quaed en goed:
Nu eens veerdigh tot den ſtrijd,
Die ons noyt in ruſt en lijt:
Dan eens weder flauw en laf,
Op het alderminſt geblaf,
Van dien wijt-gekeelden hond,
Die ſtaegh, met een open mond,
Op zijn loeren light en waeckt,
Tot hy ons ten roove maeckt:
Hoe bedrieght ghy dick uw weerd,
Als hy aen uw vlot-gras meert,
Zonder dat hy een-mael ziet,
Wat ons recht en wet gebiet!
Och! top-keerigh weder-haen,
Hoe hebb' ick 't op u gelaen,
Dat ghy my, dus gantſch bekaeyt,
Eeuwelicken omme draeyt:
Dat ghy my, van ſterckte naeckt,
Zoo veel valſche treden maeckt!

EMBLEMATA.
XIX.

Des menſches leven is een ſtrijd,
Die noyt als met den menſch' en ſlijt.

EEn weddingh, en geſtrijd: twee trecken even zeere,
Aen een gedraeyde korſt, zoo hart, als broos en teere.
Een beeld, een wonder-beeld, van't menſchelick ghe-
ſlacht, *(kracht.*
Verkeert, verſteent, vervleeſcht, heel zonder geeſt, of
Hier ſtaen de boden Gods, daer ſtaen des duyvels knechten:
De menſche ſtaet in't mid, daerom ſy ſtadigh vechten.
Zoo werden wy geſleurt, getrocken, en gereckt;
Tot dat wy eynd'lick zijn met duyſter aerd' bedeckt.

Uyt-

Uyt-legginge.

WAt kander in ons gezichte, jae zelfs in eenighe van onze zinnen, voor-vallen, dat niet en soude konnen, van een zedigh herte, tot zedige leeringe getrocken werden? De Kraeckelingen, of gelijck die andere noemen, Treckelingen, hebben my, t'anderen tijde, de gelegentheyd van onze menschelicke natuere in my zelven af-gebeeldet. Het is een geback, gezuyvert van zemelen, bestaende alleenlick uyt gezifte blomme. De mensche insgelijcks, ten aenziene van het beste deel, daer van hy een mensche genoemt is, is uyt Gods geest voort-geblazen, en gelijck als van een hemelsche stoffe t'samen gekneden.

Sanctius his animal, mentisque capacius altæ
Deerat adhuc; & quod dominari in cætera posset,
Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo. &c.

Naer dat, zeght de Heydensche Poët, *de werck-man aller dingen, en de oorsprongh des werelds, de beesten geschapen hadde, ont-bracker noch een gedierte veel heyliger, en van hoogher begrijp, als de andere dieren: het welcke hy geschapen heeft van een Goddelick zaed, op dat het over de andere heerschen zoude.* Het welcke zeer gelijckformigh is het gene ons, in de eerste capittelen van de boucken onzer zaligheyd, wert voor-gedragen. Ten anderen, gelijck de Kraeckelingen niet recht-uyt gemaeckt, maer gekrinckelt en gedraeyt werden; zoo zijn wy, ellendighe tacken, naer dat de wortel verdorven was, zoo af-gekeert van den hemel, en naer der aerde neder-gebogen, dat de Apostel wel reden heeft gehadt, de natuerlicke menschen te noemen,

een krom en verdraeyt geslachte : en wederom : *die de Goddelicke schriften verdraeyen tot haer eygen verderffenisse.* De kraeckelingen in den oven geleght, werden daer niet anders als een harde korste, en werden zoo naer uyt-gedrooght, dat zy zeer lichtelick gebroken en verbrijzelt werden: wy oock, in den oven dezes weerelds geschoven zijnde, verkorsten en verelen zoo gantsch zeer, door de warmte van deze licht voorby-gaende dingen, dat wy gantsch zonder gevoelen, zonder oordeel en verstand zijn, in alles wat Goddelick is, en den hemel aen-raecken mochte. *Het verstand des vleesches is een vyandschap tegen God; het en wert de wet Gods niet onderdanigh, het en kan oock niet. Daer steken zeven*, dat is, on-eyndelicke *grouwelen in ons*; die ons oock daeromme van natuere, kinderen des toorns, en erfgenamen der verdoemenisse maecken.

Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem

Ons' ouders quade eeuw heeft ons in 't licht gespogen,
Veel slimmer als zy zijn, en meer ter aerd gebogen:
En naer ons insgelijcks zal kommen een geslacht,
In allerhande quaed noch meer als wy versmacht.

Hierom staen wy oock zoo on-vast, en gelijck als op een slibberigh ys, dat zoo ons de Here niet geduerigh de hand en biedet, dat wy telckens neder-storten, en den hals onzer zielen breken zouden. Want de Duyvel swiert geduerig aen onze zijden, en spert zijn schrickelick back-huys open, om ons als een briesschende leeuw te verscheuren. De spijze in onze maghe nederdalende, werdt terstont van de

T na-

natuerlicke hitte zoo bevochten, dat zy van ons niet en ſcheyt voor dat zy in ons vleeſch verandert is. Maer de booze geeſt een-mael ter-degen in ons gevaren zijnde, en hout niet op, voor dat hy ons van alle weer-tuygh berooft hebbende, ons tot zijn aes, en voedſel der helle gemaeckt heeft. Doch aen d'ander zijde is de Geeſt des Heeren met zijn heyrleger rontom ons gekampt, om zijn uyt-verkoorene van alle ſwarigheyd te beſchermen, en tot het eeuwigh bezit des hemels te behouden. Ondertuſſchen werden wy zoo menighmael van de Sathan vervoert, en van de wereld af-geleydet, dat elck end' een, zelfs de alder-beſte van ons, met reden wel magh uytroepen: *Ick ellendigh menſche, wie zal my verloſſen van dit lichaem des doots.*

Wanneer, ô goede God, uyt deze duyſter kreken,
Vol doncker lucht en licht, uyt laegen vol van liſt;
Vyt openbaer bedrogh van al des weerelds ſtreken,
Die broos het licht der ziel benevelt en bemiſt;
Wanneer, ick zeggh' noch eens, wanneer zult ghy my haelen,
En eyſſchen wederom in't rijck vol ruſt en licht?
Wanneer zult ghy op my van boven neder-daelen,
En weeren 't ſwarte kleed des doods van mijn gezicht?
Als liefd' haer eygen zelfs vergetingh zal vergeten,
En al wat haer nu jaeght, zal wezen wegh-gejaeght;
Geen wil meer hebben zal te willen, of te weten
Behagen aen haer zelf, die zich zoo zeer miſ-haeght.

Zoo ſpreeckt die groote IULIUS in zijn eygen taele, daer uyt ick dit over-gebracht hebbe:

Ex caligine tenebroſâ lucis opacæ,
Ex inſidioſis latebris, dolis apertis,
Ex fraudibus, inviſibilis, viſibiliſque

Mundi,

Mundi, fragilis qui ſepelit lumina mentis,
Quando repetet me Deus ad quieta regna?
Quando ex oculis eximet atra vela mortis?
Oblituſque ſuæ amor oblivionis atræ,
Nollet velle placere ſibi ipſe diſplicenti.

't Is dan een dwaeze dulligheyd, wanneer ons de Heere de armen opent, om ons in zijn eeuwigh rijcke op te nemen, dat wy dan noch aerzelen, en met de Iſraëliten, naer de vleeſch-potten dezes werelts omme-zien.

Eſt exilium vita miſella noſtra cæli;
Quo patria nos evocat ad pios penates.
Optare pium eſt igitur hæc ſolvere vincla:
Mutareque pacificis ſervilia regna.

Dat is:

Ons leven vol ellend, dat ruſt noch luſt kan vinden,
Is 's hemels ballinghſchap, 't welck ons ſteeds roept, en bidt.
't Is dan een goede wenſch, dees banden los te binden,
En wiſſ'len dees ellend', met 's hemels rijck bezit.

EMBLEMATA.

XX.

Een oogh in't zeyl, dat geeft u heyl.

EEn rinck van jonge lien, gevlochten by de handen,
Daer-om een snellick loopt, om yemand flugs te panden:
Elck-een die staet bevreest, en dickwils draeyt en went,
Beducht, waer deze loop zal nemen haest een endt.
De wereld is een rond, daer in wy menschen ringen;
De duyvel leyt den band, om ons in't net te bringen:
Hy loopt, hy draeft, hy jaegt. Elck-een sy op zijn wacht;
Want die niet om en ziet, in't lijden wert gebracht.

Uyt-

Uyt-legginge.

S*Y broeden Basilifkes eyeren uyt, en wercken spinne-webben,* zeght de Propheet Iesaias; *eet-men van haer eyeren, zo moet-men sterven, vertreet-men 't daer-en-tegen, zoo vaert daer een ader uyt.* Men verhaelt, dat de eyeren van de serpenten van buyten wit, glat en schoone zijn: maer van binnen zoo vergiftigh, dat die-ze komt te breken, schielick van die fenijnige lucht wert aen-geblazen, en dood ter aerden neder-valt. Hierby konnen zeer wel de wel-lusten en genuchten dezes werelds vergeleken werden, die van gesichte vriendelick en toe-lacchelick zijn, maer hebben van binnen verborgen een doodelick vergift, dat een yegelick die ze handelt, en door het gebruyck, gelijck in stucken breeckt, een eeuwigh verderf aen-brenget. 't Is oock een gedierte, dat veel-tijds slaept, en een doodelicken slaep verweckt, den genen die daer van gebeten werden. Alzoo oock die daer leven in de ydele vermaeckingen dezes werelds, ghelijck gebeten zijnde van dat vervloeckte serpent, slaepen tot den middagh der zonden, etende, drinckende, en zich wentelende in de misput van alle dertelheyd en on-gebondenheyd. En wie isser, diens leven van alle kanten niet bevochten en wert, om zijn voeten tot dezen rey te leenen.

Yvalligh leven, ah! deur-brant met vier en swevel,
On-reyn, en zonder eer, verstijft in koud' en nevel:
In een valsch vader-land, als een on-weerde weerd,
Verbannen van u zelf, en van u zelf verteert.
O dorck van alle quaed, ô gote van ellende!
Ontrouwe, tegens u weer-spannigh zonder ende:

 Slavinne

Slavinne van het quaed, een vuyle kuyl van slick,
Den snellen als een vlam, den tragen als een strick.
Een kerckers leckerny; een lock-aes veler wenschen;
Een schielick kamer-spel, een droom van droncke menschen:
Geen leven. Hoe? wilt ghy een leven zijn geroemt,
Die maer een wild gediert', een beeste dient genoemt?
VVaerom bedrieght ghy my? waerom zijt ghy bedrogen?
Geen leven zijt ghy, neen, maer eer des levens logen:
Een dood; neen, oock geen dood: de dood, die maeckt ons vry;
En ghy maeckt, dat elck-een de dood hier waerdigh zy.

Maer laet IULIUS zijn beklagh, in zijn eygen tale doen:

Ad vitam hanc.

Incerta, caduca, perusta ignibus furorum,
Immunda, inhonesta, rigens horridis pruviis,
In falsa patria, hospes, & exul à te ipsa;
Sentina malorum, miserabilis cloaca,
Infida, rebellis tibi, serva pravitatis,
Tardis laqueus, subidis flamma, fossa cæcis,
Tu delitium carceris, & carceris illex,
Desultoria fabula, somnium ebriosum:
Non vita. Quid ausim fera te dicere vitam?
Quid me hîc fallis inepta? quid & teipsa ludis?
Tu mors potius, mors potius vocanda. Nempe
Nos mors liberat: at facis esse morte dignos.

't En is niet om dencken, wat subtijle netten datter voor ons leven uytgespreyt werden: hoe gantsch zeer de Duyvel woedet, om ons den hemel te ontstelen, en deel-genooten der helle te maecken. Hy stelt ons op een hooghen bergh, en toont ons alle de Koninck-rijcken des werelts, en hare heerlickheyd: hy belooft ons die alle te geven, zoo wy hem maer

maer aen en bidden. Maer wat is 't? *Carbones thesaurus erunt.* Alle de schatten en zijn niet meer als kolen, die ons een weynigh tijds verwarmen; maer daer naer door haer ghebruyck vergaende, ons niet anders als koude en droefheyd laten. Maer 't is hier, zoo ergens elders, *Schipper ziet toe!*

Men ziet den Duyvel vier-schaer bannen,
En dagen wat op aerden leeft:
Hy jaeght ter dood veel stercke mannen,
Met d'helsche swepe, dien hy heeft.

De deze gaet zijn ziel verslinden,
Deur 't swelgen van een koud vergift:
En deze wert een proy der winden,
Gesmeten als een zeesche drift.

Die willen, met wraeck-gierigh' handen,
Beprouven, of zy, deur den dood,
Af-snijden mochten d'harde banden,
Die haer verstricken in de nood.

Zoo haest en zijn die niet gekomen
In deze woeste werelds zee;
Of werden stracks van hier genomen,
Geslacht als een twee-maendigh vee.

Als onze draed is af-gesponnen,
Mercurius ons schaduw' leyt,
Tot aen de kant, daer 't licht der zonnen
Zijn stralen nimmers uyt en breyt.

De wegh is breed, 't is licht om zincken
Naer 't swarte huys, daer 't meest al gaet:

Men houst te kloppen, of te klincken,
De deur daer altoos open staet.

Hier is de moeyt' en 't werck gelegen,
Te weder-roupen zijnen treed,
En dringen naer des hemels wegen,
Al-eer wy zijn een duyvels beet.

De Donderaer hout, voor zijn poorte,
Twee tonnen, daer hy steeds uyt-giet,
Voor ons, in ons, naer ons' geboorte,
Het geen' ons vreughd brenght of verdriet.

Wat mensch en heeft het niet verdroten,
Wanneer hy slechts maer heeft gezien
De dooze veelte vrough ontsloten,
En dan de dingen daer uyt vlien?

De hoop' alleen van allen dezen,
Is hier gesteuyt in 's werelds reck:
Laet ons dan op ons' hoede wezen,
Dat zy niet mede wegh en treck.

EMBLEMATA.

XXI.

De menſch is blind, in 't geen' hy mint.

ELlendigh menſch, nauw menſch! die, midden in den dage,
Moet taſten naer de wand: die, weer hy bidd', of klage,
De lucht geen menſchen breekt: die, wilt hy gaen, of ſtaen,
Een hond, een dienſtbaer dier, moet volgen achter aen.
Een beeld van ons verſtand, de ooge van de ziele,
De fackel van de wil, het roer, de plicht, de kiele:
Maer nu, deur onze zond', verblind, gebluſcht, gekraeckt.
De wille voor-maels knecht, nu heel de meeſter maeckt.

Uyt-legginge.

DE kleyne wereld, dien wy een Mensche noemen, was, naer zijn eerste scheppinge, zoo konstelick en wonderlick, naer alle zijn deelen, by een gevougt; en met zulck een loffelicke orden onder-scheyden, dat hem niet en ontbrack van een Engel te wezen, als dat hy een lichaem hadde; niet en schorte van eeuwelick geluckzalighte wezen, als dat hy hadde eeuwelick willen wezen, dat hy voor een kleyne tijd was. De reden, deur een hemelsche klaerheyd verlicht zijnde, was de eenige leyd-sterre, waer naer de wille haer besteck nam, en haren loop stelde. De wille en wilde niet, als dat eerst van de reden was toe-gestaen, en gelooft wiert; niet met een slavige onder-werpinge, maer gelijck met een zoete toe-knickinge van het gene haer anders niet en konde, als wel behagen. De ziele hadde volkomen gebied over de zinnen, die haer alleen als boden en tolcken dienden, om haer te verwittigen, watter buyten het lichaem al omme-gingh. Daer en was niet in, of by de mensche, dat zich niet en be-eyndighde, met vrolicke toe-stemminge, tusschen de palen, die God de Heere geplant hadde.

Quantùm mutatus ab illo! Maer hoe zeere zijn wy van ons begin af-geweken! Om maer het opper-vlack te raecken: beziet nu eens, by wien de regieringe van de menschelicke *Republijcke* gebleven is, sint dat die helsche Engel, die oude Draeck, onze geluckzaligheyd om-gekeert, ende ons tot zijne aen-nemelingen gemaeckt heeft? De reden en het oordeel zijn nu zoo gekniebant, dat zy ons niet meer en dienen, als den vogelen verlijmde vlercken: zy en werden om geen ander reden gehoort, als om tegen-gesproken, of immers

on-

on-gehoorzaemt te zijn. Leer uyt den Oud-vader AUGUSTINO, hoe wy ont-aert zijn: *Wy waren*, zeyt hy, *van het beginsel, heyligh, en rechtveerdigh.* Zoo *dickwils als ick zegge* wy waren, *zo dickwils moeten wy zuchten, dat wy die on-vergelijckelicke schatten verloren hebben. De mensche, door edelheyd zijner natuere, dien hy in zijn eerste scheppinge ontfangen hadde, is de eerste geweest, onder alle lichamelicke schepselen: daer naer door veranderlickheyd in de zonde vallende, is de laetste geworden onder alle schepselen. 't En is oock niet te verwonderen: want daer alle andere schepselen haren stand behouden, en niet af en wijcken van de orden, die haer van de Schepper gestelt is; de mensch alleen is door zonde van God geweken, en heeft hem zelven bedorven.*

Serpentum nobis dens est, mens læva colubri:
Stultitiâ & pueros, & superamus oves.
Et canis est morsus nobis, & equina libido:
Vt leo nos furimus semper, & instar apri.
Formicæ ventris non cura est major alendi:
Fermenti & veteris nos comitatur acor.
Sic innata feris mala nobis cuncta supersunt:
Cum bona deficiant insita cuncta feris.

Dat is:

Een serpents scherpe tand, een slijnckschgemoed van slangen
Woont in ons: als een schaep of kind wy zotter zijn.
Wy zijn met hondsche nijd, en peerdsche lust bevangen:
Wy woeden als een leeuw, of een wild bosschen swijn.
Geen meerder buyck-zorgh is in't mier-geslacht te sporen:
Het oud zuer-deessems zuer ons lijf en ziele wringht.
Al ander beesten quaed wert t'saem in ons geboren;
Daer niet van al haer goed in ons is, als verminckt.

De zinnen, en de on-geregelde tochten vervoeren nu het

 opper-

opper-deel des mensches; en die te vooren dienst-knechten en deur-waerders waren, hebben den eersten stoel in-genomen, en haer zelven daer op gestelt. De voeten zijn het hoofd; de boden, de vrouwe; de aerde is de hemel geworden. Het verstand met duysternisse benevelt zijnde, light blind, en verkleunt door de koude van de aerdsche vochtigheyd.

Oh! uyt de duysternis des moeyers voort-gedreven
In ander duysternis, om-ziend' en zie ick niet.
De schrick des schricks des doods, die my heeft gantsch om-geven
In deze schemer-nacht, verweckt my dit verdriet.
In dit licht van de zonn', kan yder een aen-mercken
De roeringh van elck dingh, hoe dat het gaet, of went:
Van al wat zich beweeght, wat zich begeeft tot wercken,
Bewegingh is 't begin, gezochte rust het end.
Maer wie van ons bemerckt, in deze duyster bochten,
De roeringh van de ziel, het grootste van dit Al?
Wie hout haer op den toom, wie stuert haer vremde tochten,
Op dat zy niet verdwael? of dat zy niet en val.

Dit is op de Romeynschen acker van dien grooten Held, IULIUS SCALIGER gewassen: die ons zoo voor-gaet:

Heu! ex uteri tenebris actus in tenebras
Circumspicio, nec video. Dissipat horror
Incompositæ terribili mortis in umbrâ.
Hoc sole quidem cernitur ipse motus. Ipsa
Quæsita quies mobilibus, finis eorum.
At motum animæ quis videt, aut corrigit arcto
Gyro, vaga ne ruat, aut patefacta vacillet?

Zoo blind is onze ziele geworden, sedert dat wy God hebben willen gelijck zijn. Zoo vele als wy van de reden, de ziele van

le van de ziele, af-wijcken; zoo vele naerderēn wy de onvernuftige dieren.

L'homme est Centaure. En bas il est cheval,
Et homme en haut. D'embas vient tout le mal:
Si raison, qui est l'homme ne guide
Cet animal, & ne luy tient la bride.

Dat is:

De mensch is van een vremden aerd,
Van boven mensch, van onder paerd:
Van onder komt al't quaed gerezen.
Zoo Reden, die den mensche stiert,
Den toom niet hout van dit gediert,
Wat zoudet van de mensche wezen?

Maer wat is 't oock van de mensche? zoo haest de ziele in dit lichaem, als in een graf, van boven neder-valt, wert zy ter zelver oogen-blick bezoedelt met de booze genegentheden, die uyt de temperinge des lichaems voort-kommen; behalven het gebreck en on-volmaecktheyd, die zy tot straffe mede-brenght. Zoo lange als zy in dit lichaem, gelijck als in een koetse, met vier tochten, als vier vreesselicke Tijgers, getrocken wert, loopt zy, daer zy van de onbesuyste zinnen, verruckt en verdreven wert. De zielen, zeght *Philon* de Iode, zijn gelijck de riviere Tijger, een van de viere van het aerdsche Paradijs. Zy neemt haren oorsprongh ontrent Armenien, maer veranderende van naem en van loop, om haer snelheyd en groot geweld, wert zy Tijger genaemt, 't welck in de Medische taelen een *pijl* te zeggen is. Zy loopt deur vele lacken, en onder-aerdsche kroften, waer deur zy vijf-en-twintigh of dertigh mijlen langh niet gezien en wert. Daer naer werpt zy

haer recht-draeds in Assyrien. Alzoo doet oock, zeght hy, onze ziele. Zy schijnt in't beginsel de groote van haren oorsprongh te behouden (en daerom noemt oock Epictetus de menschen Gods neven) maer zoo haest zy haer zelven laet vervoeren van de tochten, loopt zy snelder als de Tijger, naer alle soorte van ontuchtige on-gebondenheyd. Zy begeeft haer geduerigh tot de Assyriers, een volck tot alle slagh van verdorventheyd, ende goddeloosheyd over-gegeven: dat is, zy helt altijds naer het quaedste: blijft gelijck begraven onder de mijnen van gierigheyd, dat is, onder de uyt-worpselen der aerde, die in de kindsheyd des werelds, en in de gouden eeuwe, met voeten vertreden wierden, en die nu in geen achtinge en zijn, als om te onder-houden den overvloed, de keurigheyd, en alle mis-orden onder de menschen.

'tIs zoo met ons gestelt, deur de aen-ge-erfde en op-gewassen verdorventheyd, dat wy meer naer de dienstbaerheyd des lichaems, als naer de heerschappye der zielen luysteren; dat wy, gelijck het vee, naer der aerden hellen, en den buyck gehoorzamen; dat wy de aerdsche genuchten, met alle krachten, op-volgende, de hemelsche van ons verstooten.

Hoe veel dat ons, met God, behaget, wy verwijzen!
Hoe qualick lijden wy, dat ons yet wel mach gaen!
Hoe veel, met quaden raed, qua dingen wy oock prijzen,
Die, dat wy menschen zijn, met recht, niet toe en staen.
En even-wel geen zorgh en heeft ons oyt gebeten,
Noch dit, noch dat en heeft ons herten oyt beswaert:
Maer elckers vleesch verstand, en vleesche wil, met weten,
In alle boosheyd swelt, en alle boosheyd baert.

Zoo spreeckt Iulius in zijn Latijnsche Naer-gerichten, dae van wy dit, met een Duytsche sauce, toe-bereyt hebben:

Quàn

Quàm multa Deo possumus auctore probare,
Quæ rejicimus: nec patimur bene esse nobis!
Quàm multa malo consilio prava probamus,
Quæ nos probibent homines esse posse dici!
Nec cura tamen illius, hujusve momordit:
Sed turget sua cuique malo bruta voluntas.

Laet ons dit tot besluyt, en onder-richtinge, op-nemen:

,, 't Is veel meer, te konnen leyden
,, Zijn begeerten aen den band,
,, Als dat Princen wijt uyt-breyden
,, Al de palen van haer land.
,, Hy die meester is gebleven
,, Van de tochten van zijn hert,
,, Heeft alleen een ware leven,
,, Vry van kommerlicke smert.
,, Al waer 't dat hy moeste blijven
,, In een hut van stroo en slijck;
,, Vaster zal hy daer beklijven
,, Als een Koninck in zijn rijck.

Maer laet ons dit oock zijn autheur niet ont-vremden. Zoo spreeckt RONSARD:

,, C'est plus de commander
,, Sur ses affections,
,, Qu'aux Princes d'amender
,, De mille nations.
,, Qui de ses passions
,, Est maistre entierement
,, Celuy vit seulement,
,, N'eust il qu'un toict de chaume,
,, Et plus asseurement,
,, Qu'un Roy de son Royaume.

E M-

EMBLEMATA.
XXII.

Geen vaſt geloof wert duyvels roof.

*DE vorſſchen van de Nijl, een vremd en ſnoo ghe-
broedſel.
Wanneer ſy zien de ſlangh, die hun bejaeght tot voedſel
Zy vatten over dwerſch een rietjen in de mond,
Om niet verſlickt te zijn, door deze looze vond.
De draeck, die oude ſlangh, die ſpant ons oock zijn netten
Hy bijt ons in de hiel, maer 't kan ons daer niet letten:
Als Chriſtus in de mond, 't geloof is in ons hert,
De duyvel heel vergeefs zijn tanden open-ſpert.*

Uyt-legginge.

SEdert dat die on-reyne geesten haer eerste woonstede verlaten hebben, en van het hooghste geluck tot de diepste rampzaligheyd neder-geworpen zijn, hebben zy, door een swarte nijd vergalt zijnde, geduerigh in de weere geweest, om de menschen den wegh der zaligheyt, door Iesum aen-gewezen, op te delven, en ons alzoo te verhinderen, om te kommen tot de heerlickheyd Gods. Hier toe werden van hun alle steenen beweeght, allerley gulden appelen voor-geworpen, op dat wy het gezichte des hemels verliezende, en ons vergapende aen het slijck der aerden, dienst-knechten der duysternisse, ende alzoo med-genooten van dat helsche gespuys werden zouden. Zoo haest en zijn wy niet geboren, of wy zijn terstont omzet met het heyr-leger van die eerste af-vallingen. *Want wy en hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maer tegen de overste, tegen de machten, tegen de geweldige der wereld, de duysternisse dezer eeuwen, tegen de geestelicke boosheden in de locht.* Hier kommen by twee geweldige mede-hulpers, het vleesch, en de wereld, zo bedriegelick en verleydelick, als wy zoet op haer vergiftigen dranck zijn. Zoo dat wy geduerigh door deze drye bestreden en aen-gevochten zijnde, geen hand-wijle en zouden bestaen, als gesterckt zijnde door die wonderlicke eenvuldige Dryheyd.

Hæc sunt tria prælia: corpus, mundus & hostis.
Hæret corpus, & unigeno carcere me arcet.
Ipsum fugere nequeo, nec fugare possum.
Me cum reliquis omnibus amplectitur orbis.
Ex quo, quibus artibus avolo, vel quibus alis?
Invisilis insidiis circum volat hostis.

Quem non video, quomodo depellere detur?
Hæc pignora sunt exilii mei tremendi.
Æternæ rigidique duces, fabrique mortis.
Quorum ira satelles; gula stipator: Achilles
Ambitio: gula corporis: ambitusque mundi:
Ira trucis truculenta, feri ferox tyranni.
Ergo moribundum pie ne despice Iesu,
Factum non hominem ex homine, atrumque cadaver.
Fuligi is atrum cinerem, atramque favillam.
Et quem, nisi tu, haud alius cognoscere possit.
Tam dissimilis sum mihi: tam mei tuique.
Nisi me mihi reddis, tibique, invictus Iesu.

Dit zeght dat onsterffelick Verstand:

Drie strijden, elck om grootst, zijn my steeds aen-geboden,
Van 't vleesch, van 's werelds macht, en van die helsche boden.
Het vleesch kleeft dicht aen my, 'ken magh het niet ont-gaen,
Maer moet hier met geboeyt, als in een kercker staen.
De wereld valt my aen met liegen en bedriegen.
Ah! deur wat konst, of wieck zal ick dit dingh ont-vliegen?
D'on-zienelicke Geest vlieght stedes aen mijn zy;
Maer dien ick niet en zie, hoe slaen ick dien van my?
Dit zijn mijns ballinghschaps verschrickelicke panden,
D'aenleyders tot verderf, de smids van 's doodes banden:
Wiens lijf-knecht grampschap is: van alle kant bezet
Met keel-lust zonder maet, met eer-zucht zonder wet.
Zoo dan, verlaet my niet, ô Iesu, vol genaden,
My van een mensch geen mensch geworden, vol misdaden:
Geworden stof en asch, een leelick aerden-last,
Veel swarter als het roet, dat in de schoor-steen wast.

Dien

Dien anders geen als ghy, zout kennen aen zijn zeden,
(Zoo ben ick van my zelf en van u af-getreden)
't En zy dat ghy, ô Heer, voor wien dat alles beeft,
My aen my, en aen u, uyt liefde, weder-geeft.

Dit leven, zeght AUGUSTINUS, *en kan zonder bezouckinge niet deur-gebracht werden.* Wy verleppen en versmelten, wanneer ons strijd ont-breeckt. God en wilt ons hier op aerden geen hemel geven. Deze aerde is gelijck een strijd-veld, waer in wy ter preuve gestelt zijn, tegen onze vyanden. De eeuwige ruste is de op-gehanghen prijs van deze geduerige on-ruste. Wy en hebben in dit gevecht geen andere wapenen van doen, als het geloove, dat door de liefde krachtig is. ÆNEAS en konde in de Elisiaensche velden niet kommen, als deur een gulden tack: die niet gevonden en wiert als in de swarte duysternisse van een dicht foreest: wy en konnen oock niet dringen deur den voor-hangh des hemels, als geleyt en onder-stut zijnde met de goude staf des geloofs. Een staf, die niet te krijgen en is in de wellustige beemden des werelds, daer niet anders als gemack en zorgeloosheyd groeyt; maer die tusschen de doornen der bezouckinge, en lichamelick verdriet, van God gestelt is, en niet anders als met zuchten en weenen te bekommen is. Bezouckinge is ons noodigh, op dat wy den wille Gods volbracht hebbende, de belofte verkrijgen mogen. Het wambays moet hier uyt, en alle wereldsche beletselen: wy moeten ons in ons hemde stellen, en onze vyanden de open borst toonen: zo wy maer de vuyst met het sweerd des geests verzien en hebben, geen fenten, geen geweld en zal tegen ons vermogen. *Debilis est hostis, & non nisi volentem vincit. Onze vyand is swack, ende en kan niemant winnen, als die wilt gewonnen zijn* zeght HIERONYMUS. 't Is zeker, zoo wy niet sluymerigh, maer geduerigh op onze hoede zijn, wy

 zullen

zullen vaſt ſtaen, gelijck den bergh Sions, en noyt beweeght werden. De poorten der hellen en zullen tegen ons niet vermogen. Maer waecken en bidden is ons noodigh, gelijck Chriſtus, korts voor zijn over-lijden, tot zijne diſcipelen zeyde. Doch en moeten wy hier haer exempel niet toe-ſtaen, noch naer-volgen; die gelijck gehelmde hazen, ſtout in woorden, bloot in daden, haren meeſter verlieten, en vluchteden: en in plaetſe van waken, in ſlape vielen; en wanneer zy behoorden gebeden te hebben, hem verloochenden. In het bidden nu is van noode, dat wy, ter goeder trouwe, onze ſchuld den Heere voor-dragen, en al ons vertrouwen op hem werpen, tot ſpijt en verwijt des duyvels met alle zijn aen-hangh. Dit zy tot een voor-beeld:

Ieſu, hoe ick meer my keere,
En my wentel' in dit ſlijck,
Des te meer ick u ont-leere,
Des te meer ick van u wijck.

En hoe ick u meer verlate;
Hoe ick verder gae van my:
's Werelds zoete honigh-rate
Lockt, en drijft my dan van dy.

En zoo van dy uyt-gedreven,
Drijv' ick weer de liefde uyt.
Wie kan zonder liefde leven,
Die ons van ons zelven ſluyt?

Ghy zijt anders niet als liefde,
Heere Ieſu: door de kracht
Van de liefd' het u beliefde
Aen te nemen ons geſlacht.

Als ghy voor ons zijt geſtorven,
En vernielt hebt ons ellend,
Daer wy waren ganſch verdorven,
Zondigh, zonder maet of end'.

Wegh dan duyvel met uw lagen:
Ghy komt nu al veel te laet.
Ieſus heeft in my behagen,
Naer zijn eeuwigh-wijſen raed.

Ieſus heeft geklopt, gekloncken
Aen de deuren van mijn hert:
Heeft mijn koude doen ontvoncken,
En my van my zelf ont-wert.

Dus zoo hebb' ick in-gelaten
Hem, die nu mijn ziel bemint:
Dien zy voormaels placht te haten,
Zijnde noch in zonde blind.

Hy heeft dan zijn woonſt genomen,
In het binnenſt van mijn ziel.
Waer voor zal ick nu dan ſchromen?
Om een beetjen aen mijn biel:

Ick ſtae nu vaſt om-getogen,
Met de wapens van mijn heer.
Pijcken, ſchichten, ſlingers, bogen
Gelden tegen my niet meer.

Laet de Duyvel, wilt hy, vleyden,
Laet de ſwarte hellen-raed.
Al haer garen uyt gaen breyden:
En met goedheyd, en met quaed,

Nu eens ſtreelen, dan eens dreygen,
Met een zoet, of ſtraf gezicht,
Al om dat hy my zou neygen,
Als een on-verſtandigh wicht.

Dit, en meer, en kan niet baten:
Dit's, in 't korte, 't recht beſcheyd:
Ieſus zal my niet verlaten,
Nu, noch in der eeuwigheyd.

EMBLEMATA.

XXIII.

Wat de man kan, Wijst zijn reden an.

DE man, eer dat hy koopt, om niet te zijn bedrogen,
Hy knipt aen't postuleyn: het mocht misschien niet dogen:
En hoort zoo aen't geluyd, of 't fijn is naer zijn keur;
Of 't niet te lomp en is, of ergens heeft een scheur.
Klop oock aen 's mensches mond; ghy hoort haest uyt zijn spreken,
Wat dat hy is, of kan, wat dat hem magh ont-breken.
Een kind noch ongespeent, na 's moeders borsten smeckt
Een vogel zinght altijds, naer dat hy is gebeckt.

Uyt

Uyt-legginge.

MEn krackeelt noch huydens-daeghs, onder de geleerde, welck dat het rechte wezen, of de ware eygenschap zy, waer deur de menschen van de beesten onder-scheyden werden. Het gemeyn gevoelen stelt de Reden; maer, mijns oordeels zonder groote reden: gelijck op een andere gelegentheyd zal breeder mogen bewezen werden. Deze beeldeloose af-beeldinge raeckt daer yet van aen:

't Is louter jeloersy, al wat de menschen rallen:
De beesten zijn begaeft met reden, als wy allen.
Eer dat de Vos op 't ys zal zetten oyt zijn voet,
Hy leght zijn oor heel by, en luystert naer de vloed.
Is 't water stil en stom, hy sluyt daer uyt met reden,
Dat 't ganghbaer is en sterck, en gaet het stout betreden.
Een Gods-geleerd verstand, door min of zin vervoert,
Verneemt heel stil en tier, of God zijn hert oock roert.

Zoo daer menschen ter wereld konnen bevonden werden zonder Gods-dienst, ick zoude die alleenlick af-scheyden van de beesten, deur een verstandelicke en verstaendelicke spraecke. Het welcke oock de zommige toe-staende, hebben dit bestaen te zeggen: Dat zoo het God gelieft hadde, hier op aerden, op een groot tonneel, alle zoorten van gedierten by een te verzamelen, op dat hy mochte de eene tegen de andere beprouven, het zy in kracht des lichaems of des geestes; het swackste en beklaegelickste van allen, zoude de mensche wezen, als-men hem maer de spraecke wegh en name, die ons gegeven is, om alles in een te vergaderen, dat magerlick en onvermengelick, in de geesten van d'een en d'an-

d'ander verſpreyt light. De ſpraecke beveſtight, in het midden van ons, een zoo rijcke en overvloedige onder-handelinge, of veel beter een zoo hoogen licht, beſtaende uyt alle de ſchoonſte in-vallen en in-beeldingen, die daer zijn, en geweeſt zijn, ſedert dat de wereld wereld geweeſt is, dat wy daer deur, als deur een Goddelick werck-tuygh, met den anderen verplicht, en by God genaerdert zijnde, de wereld te zamen houden, en de zelve met den hemel vereenigen. Deur de tale werden beweeght, verwarmt, geſpannen, en ont-ſpannen alle de krachten der ziele; deur de ſpraecke wert onze wille gebonden en ontbonden; onze zinnen ghelijck betoovert en belezen: en, om beknooptelick te ſpreken, deur de ſpraecke kan een menſche donderen, blixemen, en, gelijck als met een kanon, breſſe ſchieten, leyden, trecken, ver-rucken, wien, en waer het hem gelieft.

Daerom hebben oock de Oude MERCURIUM (dien zy voor den God der wel-ſprekentheyd hielden) zonder armen en beenen af-gemaelt: te kennen gevende, gelijck FESTUS ſchrijft, dat de tale alle dingen alleene kan te wege brengen.

RONSARD, hoe-wel anderſins van ons verſchillende, beveſtight ten deele wat wy zeggen willen:

Ce qui faict differer l'homme d'avec la beſte,
Ce n'eſt pas l'eſtomach, ny le pied, ny la teſte,
La face, ny les yeux, c'eſt la ſeule raiſon,
Et noſtre eſprit logé au haut de la maiſon
Du cerveau ſon rempart, qui le futur regarde,
Commande au corps la bas, & de nous a la garde:
Mais ce qui l'homme faict de l'homme differer,
C'eſt la ſeule parole, & ſçavoir proferer
Par art, ce que l'on penſe, & ſçavoir comme ſage
Mettre les paſſions de noſtre ame en uſage.

Di

Dit zeght de Poët:

Het geen den mensche doet, met recht, van 't vee verschillen,
En is noch hoofd, noch voet, noch buyck, noch borst, noch billen,
Noch aen-zicht, oogh of neus; maer zeker 't is alleyn
De reden hoogh-gehuyst, in 't midden van ons breyn.
Die dat alreed' is wegh, noch ziet; en 't geen zal kommen,
Oock menigh-mael voor-zeght, 't bedeckte weet t' ont-mommen:
Die over ons steeds waeckt, en met een stil bedrijf
Gebied, met opper-macht, de leden van ons lijf:
Maer dat d' een mensche maeckt van d' ander mensch verscheyden,
En tot een hooger trap van achtbaerheyd kan leyden,
Dat is alleen de spraeck; met konst en recht bescheyd
Te uytten deur de mond, dat in het herte leyt.
Te weten met verstand, gelijck de wijze plegen,
De tochten onzer ziel, naer dat het zy gelegen,
Te stellen in 't gebruyck: en toonen met der daed,
Dat ghy geen beest, maer zelfs de mensch te boven gaet.

De spraecke dan is het taffereel en het vertoogh van des menscheziele: waer in als in een spiegel naecktelick te zien is de gestalte van de innerlicke mensche. SOCRATES gaf dat zeer wel te kennen. Want als een rijckaert zijnen zone by hem gesonden hadde, op dat hy zijn aerd en verstandt onder-zoucken zoude, en zijn meester zeyde: De vader, ô SOCRATES, heeft deze zijnen zone by u gesonden, op dat ghy hem bezien zoudet; *spreeckt dan*, zeyde SOCRATES, *op dat ick u zien magh.* En DIOGENES verwonderde zich, dat daer de menschen noch pot noch decksel en kochten, dan aen de klanck beproeft zijnde; dat zy in het koopen van een mensch, met het gesichte alleenelick te vreden waren. Want hy op een tijd neder-zittende, om voor een slave verkocht te wer-

 den,

den, wiert hem bevolen, dat hy over-eynde ſtaen zoude, op dat de kooper te beter mocht zien, wat hy koopen zoude. Maer DIOGENES (een ſlave naer den lichame, maer een vry-eygen van gemoed) belacchende de dwaeſheyd der menſchen, vraeghde, wat daer aen gelegen was, dewijle de viſſchen wel verkocht wierden, hoe dat zy oock lagen. 't Is, gelijck-men zeght, den ezel kent-men aen zijn ooren, den dwazen zal-men aen zijn woorden hooren. Want het vat en kan niet anders geven, als dat het in heeft. Zulck een man, zulck een reden. Tot den Apoſtel Pieter wierdt gezeght, dat hy een Galileer was. Op wat preuve doch? *voorwaer*, zeyden zy die daer tegenwoordigh waren, *ghy zijt oock mede van dien, want uw ſpraecke maeckt u openbaer.* 't En is daerom niet te gelooven, dat de tonge het herte beliege; immers in de geduerige treyn des levens. De Philoſooph van Madauren verhaelt dat SOLON dertele Veerſen geſchreven; Dat PLATO minnelick gezongen heeft, Dat D. HADRIANUS dertel in zijn gedichten geweeſt is; ende hy zelve van de zelve feyle beticht zijnde, zeyde, dat hy van leven een Philoſooph, van gedichten een minnaer was. Zoo werden oock (of Godt wouts) MARTIALIS en PETRONIUS verſchoont:

Laſciva eſt nobis pagina, vita proba eſt.
Laſcivus verſu, mente pudicus erat.

Twee Veerſen op een ſlaende, in zulcke zin:

Alis 't, dat ons gedicht
Wat dertel wert bevonden;
Ons hert met deugd verlicht,
Is reyn, en on-geſchonden.

Laet dat die gelooven, die on-gevoor-huyt zijn. Gods oor-
deel

deel gaet ons anders voor. Zoo roept de hemelſche ſtemme: *Ghy adderen gebroedſel, hoe zout ghy konnen goed ſpreken, dewijle ghy quaed zijt? want uyt de overvloedigheyd des herten ſpreeckt de mond. Een goed menſche brenght goed voort, uyt den goeden ſchat zijns herten; ende een boos menſche brenght booſheyd voort, uyt den booſe ſchat. Maer ick zegge u-lieden, dat de menſchen in den dage des oordeels rekenſchap geven zullen van een yegelick on-nut woord dat zy geſproken zullen hebben. Want uyt uwe woorden zult ghy gerechtveerdight worden, ende uyt uwe woorden zult ghy verdoemt werden.* De hitte van de lever is in het aenzicht geſchildert, ende een brandige koortſe druckt hare teeckenen ontrent de lippen. Alzoo doet een herte dat door vergiftige vuyligheyd ont-ſteken is: het ſlaet uyt aen de tonge, ende beſmet die gene die daer ontrent zijn, met de zelven evel, zoo zy niet op haer hoede en zijn. *De tonge*, zeght de Apoſtel Iacob, *beſmet het geheele lichaem, ont-ſtekende de geſchapen wereld, en is ont-ſteken van de helle.* Een uyr-werck, zoo het van binnen ont-ſtelt is, het blijckt terſtont van buyten, aen het miſ-ſlaen van de klocke: maer zoo alle de veren en raders wel geſpannen en geſtelt zijn, zonder datter yet aen hapert, de klock-ſlagh zal op zijn rechte mate, met de hoogte van de zonne, gepaſtelick over-een-kommen. Zoo zal-men, uyt de geſchicktheyd of ongeſchicktheyd der woorden, zekerlick konnen af-nemen, of de ziele benevelt is met de vuyle duyſterniſſe der hellen; of dat zy verlicht en geregelt wert door het licht van de zonne der gerechtigheyd.

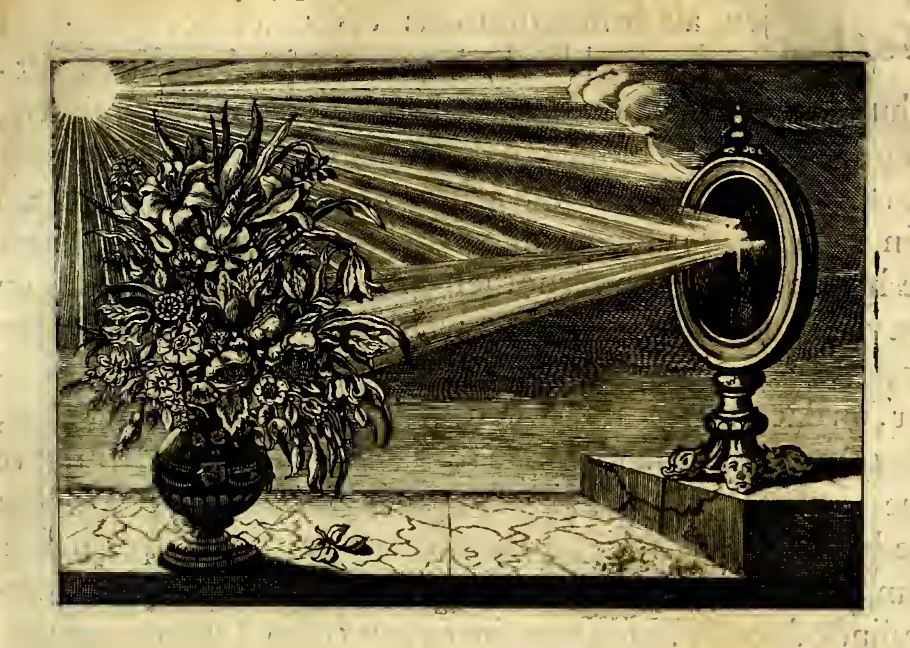
Elck een zy dan gewaerſchouwt, dat kleyne lid, dat groote dingen roemt (het beſte en het quaedſte van de wereld, naer het zeggen van die miſ-maeckte Philoſooph) wel op den toom te houden, op dat het niet uyt en ſpringe, en zijn meeſter uyt de zale en werpe in de eeuwige duyſterniſſe: voornemelick de jonge luyden, die dat ſlibberigh blad zoo

qualick konnen dwingen; jae die zomtijds haer eere stellen in on-eerlicke dingen daer over te laten glijden.

On-gewasschen tongh en mond,
Foey? hoe maeckt ghy't dus zoo bont?
Magh-er dan niet zijn gezeyt,
Ten zy dat het zy bespreyt,
Met een vuyle woorden-korst,
Braecksel van een wrotte borst?
Magh-er dan niet zijn verhaelt,
Als begrootet, en vertaelt
Op een schandigh lid, of daed,
Die op eenigh vuyl uyt-gaet?
'k Zie de jonghmans, als zy zijn
Vol van spijs, en heete wijn,
Dat zy scherpen hert en zin,
Om te brengen yet-wes in,
Waer uyt dat het blijcken mocht,
Dat zy heelick zijn verkocht,
Onder d'helsche slaverny
Van de lemtigh hoerery:
Daer in dat zy in-geslickt,
Werden als een hoen gestickt.

EMBLEMATA.
XXIV.

Eygen-min blint ziel en zin.

DE Son, dat wonder-licht, den hemel om kan rijden,
Dat al verwarmt, en ſterckt, en innighlijck verblijden,
Wanneer zijn lauwe glans verzaemt in 't hol gelas,
Verzenght, verkrenght en brand, dat groen en jeughdigh was.
De liefde van ons zelf, of 't geen' wy meeſt aen-hang en
Zy enckelijck en vry, niet dobbel of geprangen:
De zucht en ſy niet heet, noch koud in allen deel;
De middel-maet houtſtaet. Genough, niet al te veel.

Uyt-legginge.

'tIS een zeker zaecke, datter geen ſeyle zoo vaſt ons aen-kleeft, noch zoo moeyelick is om uyt te roeijen, als de hooghmoed: 't is gelijck het hemde, en het laetſte kleed, dat een weder-borelingh uytſchuddet. Want naer de mate dat wy de zonden af-ſnijden, en goede kragen en dijcken daer tegen ſchieten, lijden wy de meeſte laſt en gevaer van achter, daer wy minſt op verhoed zijn. Een ziltige vloed van een ydele eere, volght ons achter de hielen, door een verborgen geule van eygen-liefde, en dreyght ons alle het gene zoo wat ververſcht is, wederom te bederven, en onvruchtbaer te maecken. Een zorgelick water, en daer in met duyzenden menſchen verſmoort werden, als zy meenen op het drooge te ſtaen, en goede vruchten te gaen verwachten. Om klaer uyt te ſpreken: daer en is geen bedriegelicker noch gevaerlicker zonde, als de over-liefde van zijn eygen zelven. Want gelijk Ammon verſmolt en verquijnde door de liefde van zijn eygen zuſter Thamar; zo verteert de zelf-liever door de overtollige zucht tot zijn eygen zelven. Hy is zijn zelfs roffiaen, bordeel-houder, hoereerder, en bloed-ſchender, uyt-puttende al zijn levendige geeſten om plaetſe te maeken voor een peſtigh vergift. Daer ſterven der on-eyndelick meer door deze plage, als ſeventigh duyzenden, die in Iſraël ſtierven, ten tijde van de peſte, die God zijn volck, tot een ſtraffe, toe-zond. Eygen-liefde heeft de Engelen des lichts, in boden der duyſterniſſe verandert, heeft Babylon dien werre-toren, op-gericht; de Synagogue des Sathans gevoordert en vermeerdert; de helle vervult; en de geheele wereld uyt de vryheyd der heerlikheyd, in de dienſt baerheyd des verderfs gebracht. Zoo dat de eygen liefde d

gron

grond en de hoeck-ſteen is van alle feylen, en volgens dien, van al het verdriet des wereldts. Hoor het getuygeniſſe van dien grooten Apoſtel: *VVeet dit, dat in de laetſte dagen zullen kommen ſware tijden. VVant daer zullen menſchen wezen hen zelven lief-hebbende, geld-gierigh, vermetelick, hoovaerdigh, laſteraers, den ouden on-gehoorſaem, ondanckbaer, on-heyligh, zonder natuerlicke liefde, zonder verbond, valſche beſchuldigers, on-matigh, hart, zonder liefde tot de goede, verraders, roeckeloos, op-geblazen, die de wulpſheyt liever hebben dan God, hebbende een gedaente der godzaligheyd, maer die de kracht daer van verloochent hebben.* Hier ziet ghy een vol-maeckte lijſte van alle on-volmaecktheyd, en verdoemelicke zonden. Het hoofd en de oorzaecke van dien allen wert ter eerſter plaetſen geſtelt, de *eygen-liefde*: het ciment en de moortel van die hooge mueren van Iericho, welcke zijn alle de ydelheden, en grouwelen van deze wereld.

't Is dan te verwonderen, hoe zeere zich noch de menſchen vleyen en troetelen in zulck een groot broed-quaed; hoe weynige, jae hoe gantſch geene van die ſmettelicke ſchurftheyd genezen werden. Men zoude veel eer de ſtront-vliegen ont-leeren dreck-bollekens te maecken, als de menſchen uyt deze vuyle miſt-put van eygen-liefde te trecken.

O ziele, die ellendigh zijt,
En vol van alle zonden,
En die u zelven noch verblijd,
Al waert ghy on-geſchonden.
Ah! ghy en kent de weegh-ſchael niet,
Van d'uwe zeer verſcheyden.
't Is Ieſus, die uw hert door-ziet,
En al uw heym'lickheyden.
Zijn vier uw ydelheyd beprouft,

En

En wat ghy hoogh meught achten,
Op dat hy, met een wenck, bedrouft,
Versmelt al uw gedachten:
Niet wit, als sneeuw: want vol gebreck,
En swart zijn al uw daden;
Maer als de trage kracht van 't peck;
In d'helder zon gebraden.

Zoo zinght die hoogh-vliegende Arend in zijn Naer-gerichten:

Mens, que te misera facis plurimi nocentem:
Heu! nescis, ubi trutina est hæc, altera ab ista.
Momenta tua ut judicio appendat acuto,
Abducta recessus loca scrutatus Iesus,
Cordisque tibi reserans intimos penates,
Vanas igne suo excoquat æstimationes.
Nutu ejus ut horribili tua vota liquentur.
Haud nix veluti candida: nam tua omnia atra:
Sed lenta picis vis, domita ab sole corusco.

Het gaet alzoo, als VARRO zeght:

Omnes videmur nobis esse, belli, saperdæ, festivi, quum simus copreæ.

Dat is:

Wy schijnen fraey en wijs, en aerdigh aen ons zelven;
Daer wy niet meer en zijn, als die den dreck uyt-delven.

Elck een meynt (gelijck ARISTOPHANES spreeckt) dat hy wieroock vijst. Niemand en vaeght-er voor zijn eygen deure: als of het daer altoos schoone genough ware. Er bedunckt sich der beste han im forbe. De Poëten verzieren, dat een waer-zegger genaemt TIRESIAS, voor-zeyde, dat NARCISSUS, een schoon jongelingh, zoo lange leven zoude,

zoude, als hy zijn eygen zelven niet zien en zoude. Maer hy on-bewist van het on-geluck, dat alreede over zijn hoofd hingh, het beeld van zijn aen-gezicht in een fonteyne gezien hebbende, is daer over zo hitsigh verlieft geworden, dat hy eyndelick in zijn eygen liefde versmeltende en verquijnende, in een bloeme verandert is, geheeten naer zijnen naem NARCISSUS; voort-kommende van een woord, dat *dommigheyt* en *on-gevoeligheyd* beteeckent. Waer deur de geleerde Fabel-meesters te kennen gegeven hebben, dat de mensche stocke-dom, en gelijck van alle zinnen uyt-geschut wert, wanneer zijn ziele, door die smettelicke lucht, benevelt en dichte overtrocken wert. Eveleens (jae noch veel meer) gelijck de dertele jongelingen, die het eerste jeucksel van de prickelende vrouw-zieckte gevoelen, wanneer zy hare heete tochten op een zekere maeght geworpen hebben, geen vlecke noch rimpel in haer en zien, hoe-wel zy misschien gestelt mocht wezen, gelijck die van MARTIALIS beschreven wert: welcke hy zeght maer dry tanden gehad te hebben, en dry hayren; de borst gelijck een sprinck-haen; de zijde gelijck van een mier; het voor-hoofd vol rimpels; de mammen gelijck van een spinne-webbe; een stemme gelijck van een vorsch; en den reuck van een bock.

Illuc prævertamur, amatorum quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.

Dit wilt de Venusijnsche Zangh-meester zeggen:

Geen minnaer ziet de feyl, of vleck van zijn vriendinne:
Of zoo hys' immers ziet, hy stelt daer op zijn minne,
En schept daer in vermaeck: Balbijn, is, ziet, zoo beusch,
Dat hy zich in de stanck verheught van Agnas neus.

Athenæus verhaelt, dat te Athenen een zeker man was, genaemt Thrasylaus; die met zulck een on-zinnigheyd in-genomen was, dat hy vastelick geloofde, dat alle de schepen, dien hy zagh in-kommen en uyt-varen, de zijne waren: daerom hy oock gemeenelick op de haven gingh, de zelve tellende en hertellende, en verhaelde zijn vrienden de grootheyd van zijn gewaende rijckdom, zich boven alle andere menschen geluckigh achtende: tot dat eyndelick zijn broeder, uyt Sicilien weder-gekeert zijnde, hem de Medecijn heeft bevolen en over-gegeven. Waer door hy, ten laetsten, tot zijn voor-gaende gezondheyd gekommen zijnde, betuygde menigh-mael, dat hy noyt geneugelicker, noch vernougelicker geleeft en hadde, als doen hy met die zin-dwalinge bevangen was. Zoo zijn oock gestelt die waen-wijze zelf-minnaers: die door een koortsige breyn-ziekte zich alles toe-dragen, wat haer maer slechts behaeght: haer zelven t'allen tijde, is het niet opentlick voor alle de wereld, ten minsten in haer herte prijzende, jae zelfs haer eygen zotheyd: van welcke gezeyt wert, by den Apostel: *Zoo yemand denckt, dat hy wat is, de wijle hy niet en is, die bedrieght hem zelven.* Maer ware noch die eygen-lof, zonder verminderinge, en faem-roovinge van zijn even-mensche, noch mochte die ergens en eenighzins geleden werden: maer vele (dat meest te beklagen is) schrouven en kerven deur eens anders eere en goede naem, om haer zelven eenen trap op te richten, waer van zy op een ander pissen, en spouwen mochten.

Wel, hoe dus? vermetel dier,
Heel een wenne, gantsch een klier,
Op-geswollen van de gist,
Die uw ziele steeds bemist:

Die gesteken met de pin
Van vergiftigh eygen-min,
Op uw even-mensche smaelt,
En met nijdigh spot verhaelt,
Wat hy noyt en dacht, of deed,
Of 't en was met knagend leed.
Neen, gezelle, bitter quant,
Vol van trotsigh on-verstand,
Ziet, dat ghy u zelven kent,
En tot beter dingen went,
Eer ghy in een ander smaet,
Dat uw eygen ziel verraet.
Flughs dan, hier van haestigh wijck,
En uw eygen hof bekijck:
En op dat ghy ziet uw rom,
Hangh uw twee-zack anders om.

EMBLEMATA.

XXV.

God kan 't niet vougen, naer ons genougen.

EN leeft dan noch de Heer? magh dit de hemel luchten?
De menschen trotsen God, dien oock de beesten duchten.
Als hy zijn blixem schiet, de Thracer op de been,
En schiet met God om strijd, daer van hy hout te leen.
Dit doen wy oock (ô schrick) die Christi naem belijden:
Wy slaen van achter uyt, ten sy ons God wilt mijden,
En doen wat ons gelieft. Wy stellen hem een wet,
Die Heer is van dit al, en alleen wetten zet.

Uyt-legginge.

Wy zijn alle van natuere tot gemack en genuchte genegen, en dat zonder eenige zondelickheyd, zoo wy maer en wisten, of verstaen en wilden, hoe en waer de zelve te zoucken en te vinden zijn. Een goed Christen en magh hem zelven, in deze wereld, niet anders als strijd en tegen-stood voort-stellen. Deur verdriet en on-gemack moeten wy, langhs 't den wegh der hellen, in het Koninck-rijcke der hemelen in-gaen. Dat Koninck-rijck moet geweld lijden, en die alleen, die geweld daer op doen, zullen 't in-nemen. Zoo dat een Christen-mensche, zonder hope van de op-standinge ten eeuwigen leven, de ellendighste zoude zijn van alle menschen, jae oock zelfs van alle dieren. Hoe groot is dan ons mis-verstand, zoo wy in deze wereld onzen loon ontfangen willen, en even-wel noch een grooter verwachten in de toe-kommende wereld.

De mensch, eer dat hy is op dezer aerd' geboren,
Is tot veel duyzend qua'en van God geschickt te voren.
De een sterft in de krijgh, de ander by zijn heyrd;
De een sterft in de zee, de ander op der eerd'.
En of-men zich verbergh' in ver'-gelegen landen,
't Gevaer wert niet ont-gaen, noch doodes scherpe tanden.
Want ziekte, moeyt' en pijn, schaed', doodelick verderf
Zijn van God toe-geschickt den menschen tot een erf.
Zoo God ons had' gestelt, als Engels, hier beneden,
Vry van al on-geval, en eeuwelick in vreden,
Het waer noch on-bekent, wat dat voor-zichtigheyd,
Wat kloeckheyd mochte zijn, en wat stand-vastigheyd:

Die niet bekent en zijn in 's werelds blijde zaecken,
Als ons Fortuyn toe-lacht; maer als zy ons doet smaecken
Den kelck van tegen-spoed; als zy ons teest en pluckt,
En met veel zieckte quelt, met pijn en banden druckt.
't En is, vriend, niet van nood, noch oorboor voor de menschen,
Dat zy, van zorgh bevrijt, al hebben dat zy wenschen:
't Is zomtijds ongelijck veel beter, dat hy beurt
Een sware droeffenis de zoete vreughd af-keurt.
Dit houd ons in 't geheel: maer die altoos wel wilde
Zich sien in 't zelve point, den hemel even milde,
En zou niet langh bestaen. Dit is Naturâs wet,
Die zy van aen-begin de schepsels heeft gezet.
Men ziet den hemel zelf zich on-gelijck bewegen:
Zomtijds zoo is hy schoon, zomtijds vol mist en regen.
De Zomer volght de Lent: dan krijght den Herfst zijn keer:
De Winter komt daer nae; dan keert de Lente weer.
Indien dan alles wert veranderlick bevonden,
De mensch, roock ende wind, en moet niet zijn ont-bonden
Van die gemeene wet: 't is recht dat, voor en naer,
De mensch, een zoon des tijds, verander met zijn vaer.
En wy zien allen dagh, om ons noch meer te stijven,
Dat niet, in eene stand, op dezer aerd, kan blijven:
Wanneer het dan gebeurt, dat zomtijds 't een verdriet,
Of 't ander on-geluck de hemel op ons giet;
Men moet het met gedult, Godvruchtelick verdragen,
En dencken by zich zelf, 't is Godes wel-behagen:
't Moet goed zijn, hoe het zy noch voor ons on-bekent,
Al wat ons dreyght en dringht, al wat de hemel zent.

Maer wat is 't van ons goddelooze menschen? wy oordeelen Gods oordeelen, en wegen die op de verdorven balance van

van ons on-vernuftigh vernuft: wat daer niet deur en ſlaet, en kan noch in uyt-geef, noch in ontfangh verſtrecken. Cæsar zeyde tot zijn Piloot, dat hy niet vreezen en zoude in zee te houden, en tegen het on-weer op te zeylen, al was het dat de hemel en de ſterren, door een nood-ſchickſel, dat zochten te beletten. Vertrouw, riep hy, want 't is Cæsar, dien ghy voert. Augustus insgelijcks door een tempeeſt geſlingert en gedreven zijnde, begon den God Neptunus te beroupen en te dreygen: en dede, in eenige hoogh-tijdige ſpelen, zijn beeld wegh-nemen, om hem over hem te wreken. Alzoo geeſſelde Xerxes de zee, en wierper boeyen in, om de zelve aen den band te leggen. Men vermelt oock van een Chriſten Koninck, dat, zijnde van Godes hand geſlagen, hy in heete gramſchap ſwoer, zich zelven te wreken, en begeerde, datmen hem in thien jaer niet aen-bidden, noch van hem ſpreken zoude.

Gewis, ô groote God, de reden-looze dieren,
Die hier in velden gaen, en daer in boſſchen ſwieren,
Op dat deur 't groen gewas zy mochten zijn geſpijſt,
Vw goedheyd bidden aen, en volgen, dat ghy wijſt.
Al het geſchubde vee, dat deur de zee gaet ſpelen;
Al het gepluymde volck, dat met haer helder kelen,
De lucht zeer zoete breeckt; het wout, de rots, het veld,
Die hebben al te zaem haer onder u geſtelt.
Die alles, bleeck van vrees, niet tegens u en kicken;
Die alles, als verbaeſt, voor u gezichte ſchricken:
Zoo maer in 't alderminſt ghy dijne gramſchap wijſt,
Het ſchijnt dat met beſcheyd, eerbiedingh in haer rijſt.
De menſche, zonder meer, de menſch van u geſchapen,
Niet, als een ander dier, om naer de aerd te gapen,

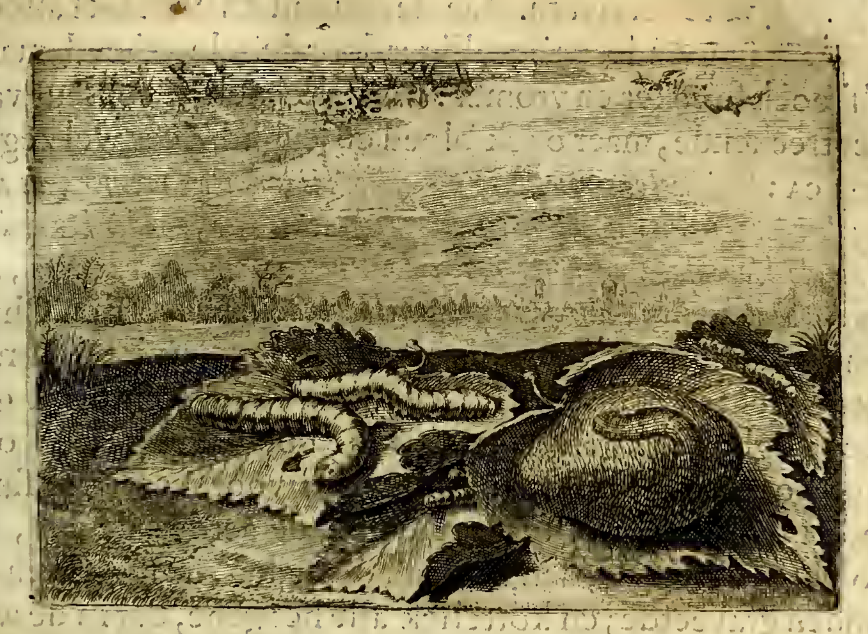
Maer

Maer hooger van geboort, en boven al vol-maeckt,
Dat is, dat roert, dat leeft, of naer dees wereld smaeckt:
In wien ghy hebt gestelt de trecken van uw wezen,
Wiens aenzicht heerlick-schoon ten hemel is gerezen;
Aen wien ghy zoo veel goeds mildadigh hebt getoont,
Die van u met verstand en wijsheyd is gekroont;
Hy alleen, hy alleen, met toe-gesloten ooren,
Als d'adder veel-tijds doet, heeft u bestaen te stooren:
Hy alleen heeft bestaen, vol van ondanckbaerheyd,
Te quetsen d'eer en lof van uwe Majesteyt.
Hy alleen knort en mort, hy alleen is t'on-vreden;
Hy alleen redelick, leeft tegen alle reden.
Maer in de prickel Gods is't hart zijn hiel te slaen.
Duyck, mensche, zijt ghy wijs, laet 't onweer over-gaen.

EMBLEMATA.

XXVI.

Die wetenſchap vermeerdert, vermeerdert moeyte. *Salom.*

Ick kruype heen en weer, mijn in-gewand ick teere:
Tot nutheyd van de menſch, my zelven ick ontbeere.
Mijn werck my heel verſtrickt, daer in ick my beſluyt,
Om, zijnd' een nieuw gediert, te vliegen flugs daer uyt.
Hier zien ſy haer geſtalt, die naer geleertheyd jagen:
Zy teeren vleeſch en bloed, om ander' te behagen:
Hier in gedacht verwert, daer wroeten ſy in 't ſtof,
Om zoo, tot 's levens koſt, te winnen eer en lof.

Uyt-legginge.

DE letteren zijn een groot behulp, om deughd te verkrijgen, ende een kostelick juweel, om de zelve te verçieren. Iae de deughd en wert niet alleen schoonder en bevalliger door de geleertheyd, maer zelfs oock stercker en vromer: niet alleenelick couleur van haer treckende, maer oock bloed en jeughd. Zeer wel zeght SENECA: *Hoe-wel ons meer daer aen gelegen is, dat wy vromer, als dat wy geleerder werden; nochtans en gebeurt het eene niet, zonder het ander. Want de klouckheyd en komt het gemoed nergens anders van daer, als van de goede konsten, als van de bemerckinge der natuere.* Een Christen zoude hooger klimmen: maer een Heyden niet, die met het gewichte van de oorspronckelicke verdorventheyd geboeyt light. De geleertheyd is die hooghdadige, en ondeur-boorelicke schild, die VULCANUS voor ACHILLES smede, en in de welcke hy den hemel, de aerde, de zee, de wolcken, de sterren, den Blixem, de steden, de legers, en de strijden graveerde; en kortelick alle het gene, dat in de wereld kan gezien werden. Waer door de Heydensche Poëten te kennen gegeven hebben, dat de kennisse der dingen den geest des mensches on-winnelicker en on-wonderlicker maeckt, als een schild het lichaem. Maer gelijck ACHILLES ter schole by CHIRON gingh, op dat hy bequaem mocht werden, om dien schild te dragen; alzoo moeten wy oock gaen in de schole der wijsheyd, zouden wy de geleertheyd wel gebruycken. Zoo oordeelt HORATIUS van deze schole:

Fervet avaritiâ, miseroque capidine pectus,
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.

Dat

Datis:

Zoo u het herte swelt, deur gierigheyd gesteken;
Geen stem, geen woorden oock en zullen u ont-breken:
Waer deur dat ghy zeer licht versachten mocht uw pijn,
En 't meeren-deel verlost van uwe zieckte zijn.

Aristoteles verhaelt, dat in zijnen tijd, ontrent Trapezuntium, een zoorte van heunigh gevonden wiert van zoo vremden reuck, dat zy den geest der gener die dien gebruyckten, zoo omme-keerde, dat gezonde en lustige menschen, daer deur, dom en bot wierden; de botte daerentegen wierden hier door verwackert, en op-geweckt van geeste. Dit laetste kan alleenelick, met goede reden, de kracht van die loffelicke en heunige wetenschappen toe-geschreven werden. Want hoe vele zijnder van zot meel gekneden (*paistry de folle farine*:) die de leegheyd van haer geboorte, door de studien, zoo verheven en verbetert hebben, dat zy, gelijck veraerd van natuere, onder die van de beste stoffe, en de kloeckste herssenen getelt werden?

Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

't En is niet te gelooven, wat een gewichte en bequaemheyd de letteren ons toe-brengen, wanneer die wel gehuysmeestert en aen-geleght werden. Maer wanneer die oock in een quade aerde gezaeyt werden, wee den genen, die by haren ooghst moeten gevoedet werden.

De letter-konst die helt altijds tot quade lagen,
Alwaer zy on-gekamt, en zonder oordeel woont.
Maer dobbel is de man, bereyt tot alle slagen,
Die wel-geleert zijn hoofd met teere zeden kroont.
De wijsheyt is een prijs van zulck een dierbaer leven,
Dat door geen vier, of stael, of jaren wert ont-weest:

Maer dat, door geen begeert van yet-wes vremds gedreven,
Geen ander prijs en eyscht, als dat het is, of heeft.

Zoo vloeyt de fonteyne zelve, daer uyt dit gehaelt is:

Sine judicio studia incompta literarum
Vergunt semper ad insidias deteriores.
At ad omnia duplex, homo bene institutus:
Si mite caput teneris moribus coronat.
Precium mira perpetuæ est sapientia vitæ:
Quę non recipit, nisi sese, æstimationem.

Die met deze uyt-gezochte peerl zijn voor-hoofd verçiert heeft, en door een stille, doch moeyelicken arbeyd, nu goede voor-raed op-gedaen heeft, en moet nu, gelijck-men zeght, niet alleen voor hem zelven zingen (*sibi canere & musis suis*) maer hem zelven in de lucht en in de zonne zetten, op dat hy de vrucht van zijn neerstigheyd een ander aen-biede, en de zucht tot zijn vader-land opentlick betoone. Die anders gezint zijn, en moeten maer voor aerd-lasten gerekent werden, die maer en dienen, om het getal te meerderen, en het graen te verteeren.

Weet ghy, hoe hy veel-tijds blinckt,
En gemeenelicken stinckt,
Die gelat, en wel-gekoont,
Altoos in de keucken woont?
E-ven-groot zoo is de lof
Van de geen, die in het stof
Van een heymelick vertreck
VVroetelt, als een swijn in't dreck:
Zonder dat hy oyt eens denckt,
In zijn opper-deel gekrenckt,
Door een eygen-dunckens slagh,
Zich te stellen voor den dagh.
Zulck een ploeght het dorre zand
Van Neptuni zoute strand:
Of bestroyt zijn erflick deel
Met wat uyt-gezifte meel;
En verwachtend even noust
Naer de vruchten van den ougst,
Krijght hy niet ter wereld t'huys,
Als een deel on-nuttigh gruys.

Zulck

Zulcke menschen slachten de anckers, die altijds in't water blijven, en nimmermeer en swemmen; van de welcke CATO, in een van zijn *Oratien*, eertijds zeyde, *dat niemant goed noch bequaem en wiert door leeringe en onder-wijzinge* (*Neminem fieri bonum ex disciplina*) en daer RONSARD, in zijn gezangen, mede spot:

Bons dieux! qui voudroit louer
Ceux qui collez sur un livre
N'ont jamais soucy de vivre?
Que nous sert l'estudier
Si non de nous ennuyer?
Et soing dessus soing accrestre,
A nous qui serons, peut estre,
Ou ce matin, ou ce soir,
Victime de l'Orque noir?
De l'Orque, qui ne pardonne,
Tant il est fier, a personne.

Dit is voor de weynige, die het Fransch niet en verstaen:

Help deughd! wie zal geven lof
Aen die geen', die in het stof,
Vast gelijmt aen hare boucken,
Geen genucht des werelds zoucken.
VVat is't dat't studeren *baet,*
Als tot meerd'ringh van ons quaed?
En te hoopen zorgh op zorgen,
Die misschien, of nu, of morgen,
Zullen zijn een offerhand
Van die swarte helle-brand?
Hel, die niemand en vergeeft,
Deur haer felheyd, wie daer leeft.

En wat is doch het oogh-merck van die on-gezoute bouckmuffers? door een jeuckerigh zelf-behagen, den naem niet van een wijs, maer van een wetende man te bejagen. Hierom ſweeten zy van het eerſte licht des daeghs, tot den laten avond-ſtond: jae knoopen oock wel de nacht-uyren aen den geheelen dagh, zelfs tot vergetinge van 's lichaems nood-druft. En verſleten die menſchen dan noch haer zelven in nuttige dingen, die hare ziele mochten verbeteren, en haren even-naeſten op-bouwen; noch en zouden zy geen vergeefſchen loon verwachten (hoewel hier in oock, gelijck in alle andere dingen, on-matigheyd kan gebruyckt werden) maer vele van die zijn met woorden, letters, ſtipkens bezigh, zoo lange zy leven: en leeren dan noch ſpreken, wanneer haer de grijſheyd en kaelheyd in-dachtigh maeckt, dat zy zeer haeſt niet meer en zullen te ſpreken hebben. DIOMEDES vervulde 6000 boucken, alleenelick met dingen die de *Grammatica* aen-gaen. Hy verſtickte bykans de wereld met zulck een ſchrickelicke laſt van boucken. Zoo veel woorden, alleenelick om de woorden: jae alleenelick, om door een ydele eere gekittelt te werden.

Zekers wilt-ment al wel ſcherven,
Weynigh letters zijn van nood,
Om een goed gemoed te erven,
In het leven, in de dood.

EMBLEMATA. XXVII.

Des menſches aerd hanght naer der aerd.

DE kruyer druckt en dringht, tot ſweetens, hijgen, ſteenen,
Zijn hoofd, en gantſche lijf, by-na op d'aerde leenen.
De karre volght hem naer, geladen vol van brand,
Van achter, tot behulp, geſteken met der hand.
Staet ſtil, ô menſch! en ziet uw zijn en uw bedrijven:
Uw zin en uw gepeyns altijds op d'aerde blijven.
Ghy treckt een karr' vol zond', vier-voedſel van de hel:
De duyvel ſteeckt en preeckt, en helpt u in 't gequel.

Uyt-

Uyt-legginge.

H*Ebt de wereld niet lief, noch wat in de wereld is*, zeght de vriend des Heeren, dien Iesus lief hadde. Een noodige vermaninge, en die ons geduerigh behoorde voor-gehouden te werden. Want wy werden van natuere veel stercker gedreven tot de wereldsche dingen, als de sware lichamen naer het middelpunt der aerden; veel meer, als het vier, naer de opperste deelen der lucht. De eene wat minder, de ander wat meer; maer wy hebben alle uyt de zelve kop gedroncken; wy brengen den zelven aerd mede van onze wiege, jae van onze geboorte. 't Is al metael uyt de zelve mijne. Dit verdervelicke vleesch werpt yzere boeyen aen onze ziele, en druckt ons met het gantsche gewichte dezer aerden: zoo dat wy ons hoofd niet en konnen, noch en willen, om hooge heffen, dan byzonderlick van Gods Geest getrocken zijnde. Wy zijn als boomen, die, aen alle kanten, wijds en zijds, gewortelt zijnde, niet, gelijck de eycken-boomen, honderd jaer groeyen, honderd jaer staen, honderd jaer vergaen; maer, zoo Gods besluyt den draed onzes levens niet af en snede, die door den ouderdom, altijds meer en meer vergroenen zouden en jeughdigh werden, om eeuwelick aen der aerde vast gehecht te blijven.

Stervelingen, werelds-puyck,
Broozer als een aerde kruyck,
Die, met eenen grooten draf,
Stadigh spoedight naer uw graf;
Waerom is het, dat gby bouwt,
Of gby eeuwigh leven zoudt?

Waerom is het, dat gby brast,
En u zelven over-last,
t' Allerplaetse, t' allerstond,
Tot de kele, tot de mond,
Even of gby, deze nacht,
Zout betalen tol en vracht,

A

Aen die groene-grijzen baerd,
Die ons al by een vergaert?
Mensch, ghy zijt een zelzaem kraem,
Daer verscheyden stucken t'saem
Liggen onder een gezaeyt;
Welcke zoo-men t'samen naeyt,
't Wert een geckigh narre-kleed,
Als ghy draeght, en niet en weet.

Wy zijn van God, op de wereld geſtelt, en oock van zulck een geſtalte geſchapen, dat wy de aerde met de voeten treden, en ons hoofd ten hemel heffen. Maer wy doen als de boomen, wy ſchieten ons hoofd en armen in der aerden, en toonen den hemel onze voet-planten. *Een ezel kent zijn meeſter, ende een oſſe de kribbe zijns heeren, maer Iſraël,* de menſchen in 't gemeen, en kennen haren Schepper niet. Wel te recht roept de Franſche Poët:

Certes, ó Dieu, toutes beſtes ſauvages,
Qui ſur les monts, & qui par les boccages,
Et par les champs vont de chaſque coſté,
Pour ce nourrir, n'offencent ta bonté:
Tous les oiſeaux, qui parmy l'air ſe joüent,
Tous les poiſſons, qui par les ondes noüent,
Tous les rochers, les plaines, & les bois,
Palles de peur tremblent deſſous ta voix:
Palles de peur tremblent devant ta face,
Si ton courreux tant ſoit peu les menace:
L'homme ſans plus (l'homme que tu as faict,
Par-deſſus tous animal plus parfait,
Et qui tu mis les traicts de ton image,
Et vers le ciel luy hauſſas le viſage,
A qui tu fis tant de graces avoir,
En qui tu mis jugement & ſçavoir)
Seul, ſeul t'Offence! & ingrat par ſa faute,
Bleſſe l'honneur de ta majeſté haute.

Dat luyt in onze Moeders-tale:

Gewis, ô groote God, de wild' en tamme dieren,
Die op geberght en dal, en door de bosschen swieren:
Die door de velden gaen, om daer te zijn gevoed,
En quetsen door haer doen, noch tergen uw gemoed.
De visschen, die-men ziet steeds deur de golven spelen;
De vogels, die-men hoort steeds deur den hemel quelen;
De rotsen, en het veld, de boomen van het woud,
Die schricken voor uw stem, van vreeze bleeck en koud.
Die schricken voor uw stem, en voor uw aen-zicht beven,
Zoo maer uw grimmigheyd in 't minst is op-geheven:
De mensche zonder meer, dien ghy hier hebt gestelt,
't Volmaeckste dier van al, der dieren vooghd en held;
In wien ghy hebt gestelt de trecken van uw wezen,
Diens aen-gezicht ghy hebt ten hemel op-gerezen;
Aen wien zoo veel genaed ghy hebt gezet ter hand,
Gegeven zulck een schat van oordeel en verstand;
Die is 't, die is 't alleen (wie kan het voor u bergen?)
Die u verbelgen derft, en uwe goedheyd tergen:
Die vol on-danckbaerheyd (daer in hy zich noch vleyt)
De eer ont-kent, en schent van uwe Majesteyt.

Pooght mensche, wie ghy zijt, de aerdsche leden te dooden, die door haer dodelick leven, uwe geestelicke ziele versticken en verslicken. *Doet aen den Heere Iesum Christum, ende en bezorght het vleesch niet in zijne wel-lusten.* Ey-lieve, denckt hier op; en besluyt u scheyden met dit besluyt:

Zoo in een minder rinck ons leven is besloten,
Als van een dagh, by God; zoo 't jaer, dat altijds keert,

Ons'

Ons' dagen steeds verdrijft, en zoo ons leven teert;
Zoo yder schepsel is met sterflickheyd om-goten;

Wat droomt ghy dan, ô ziel! in deze put gevangen,
Waerom behaeght u noch het duyster van dit licht,
Zoo ghy om wegh te vlien naer 's hemels klaer gezicht,
De schouder-blaren hebt met vlercken dicht behangen?

Daer is dat groote goed, een yder eens verlangen;
Daer is de zoete rust, van yders wensch om-vangen.

Daer is de reyne liefd', de volheyd aller vreughden;
Daer zult ghy God'lick deel, in 't alder-hooghst verheven,
Bekennen, met der oogh, den oorsprongh van uw leven,
Zoo ghy maer Christ om-helst, den werck-man aller deughden.

EMBLEMATA.

XXVIII.

Gewoonte maeckt eelt.

DE Rat, die ſmeer en vet voor 't grootſte goed verkieſt,
Haer eygen zin en min, deur kunſt en leer verlieſt.
Zy ſtaet hier met de keers, en lichtet al de lieden,
Daer ſy en lucht en licht te vooren placht te vlieden.
Wat iſſer dat gewoont en leer niet overwint?
Dewijl de haes den hond oock zomtijds wel bemint.
Het kind van booze geeſt wel betert en veraerde,
Al naer dat d'ouders tucht de roe' gebruyckt of ſpaerde.

Uyt-

Uyt-legginge.

DE geschiedenisse, in dit Zinne-beeld aen-geroert, wert voor waerachtigh, van ALBERTUS DE GROOTE verhaelt. 't Geloove zy by den Autheur. Wy hebben oock, in onze tijden, niet minder geloof-weerdige dingen, met onze eygen oogen gezien. Wat vremder grimmatsen, wat oubolliger, en ongelooveliker dingen, werden op Kermissen en Iaer merckten, deur beesten en on-vernuftige schepselen vertoont? Om niet van Apen en Pavianen te spreken, die zoo wat schijnen te menschelen, en op onze gedaente te trecken (waer deur oock zommige droomen, dat het besworen, en vervloeckte menschen zijn) wat isser schouwer en vreesachtiger als een Haes? wy hebben nochtans, in een groote by-een-komste, gezien, dat een, met een on-versaeght gezichte, zo behendelick, in aller tegenwoordigheyd, op een trommel geslagen heeft, als of het een mensche gedaen hadde, diens ambacht het is, die konste te oeffenen. IULIUS SCALIGER verhaelt, in zijn subtijle oeffeningen, dat hy een Haes op-gebrocht heeft, die oud geworden zijnde, met een wind-hond, zomtijds noch bloedigh zijnde van de versche jaght, vryelick en gerustelick speelde. Hy schrijft oock ter zelver plaetse van een wild Swijn, dat met zijn Heer, en zijn honden, op het slaen en getuyt van de hoornen, ter jaght gingh; en met de haze-loopers gelijck om prijs streed, om roof te krijgen. Met zulke, en diergelijcke exempelen, zouden heele riemen papiers konnen gevult werden: ons te gelijck bewijzende, hoe vele datter aen de op-voedinge en gewoonte gelegen is.

Het levendig vertoog van die Spartaensche wet-gever zal ons een ruyme openinge geven. Deze, naer het verhael van

Plutarchus, nam op eene tijd twee jonge honden, geboren van de zelve reud en teve: en voeden haer zoo verscheydentlick, dat hy den eenen gulzigh en slockerigh maeckte, niet anders wetende, als van quaed te doen; den anderen, bequaem ter jaght, en vaerdigh tot loopen. Daer naer op een zekere gelegentheyd, zijnde alle de Spartaners op de markt vergadert, tot beraminge van het gene tot de stad dienstigh was, sprack Lycurgus haer aen in zulcke wijze: *Lacedemonische Heeren! de op-voedinge, gewoonte, en tucht, zijn zaecken van grooten belangh, om de deughd in het herte der menschen voort te teelen, gelijck ick u zal doen zien, en met de vingeren tasten, zelfs te dezer uyre.* Dit zeggende, brocht hy voor de vergaderinge die twee honden, haer voor-stellende een schotel met zoppen, en een levendigen haes: een van de honden liep terstond naer den haes; en de andere viel zoo haest aen de zoppen. De Lacedemoniers en verstonden noch evenwel niet, waer hy henen wilde, of wat dit te zeggen was, tot dat hy haer zeyde: Die twee honden zijn gewonnen van de zelve vader en moeder; maer verscheydelick op-gebrocht zijnde, is de eene een slocker, en de ander een jager geworden. Waer uyt doen klaerlick de meeninge beseft wiert. 't Is alzoo:

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa tui.

Dat is:

Wanneer een nieuw-gebacken test
Met reuck eens wert deur-droncken,
Zy houd dien zelven tot op 't lest,
Wat daer in wert geschoncken.

Het moet vroegh krommen, dat haecken zal. Het rijsjen moet gebogen werden, dewijle het teer is; en het kley moet gewron-

gewrongen werden, dewijle het noch weeck is. Men ziet de Hoveniers het zelve zorghvuldelick waer-nemen: wanneer zy zien, dat het teere ſtammeken, te zeer deur den wind ge-geeſſelt, of deur natuere, of ander gebreck, naer der aerden helt, zy ſtellen in tijds een rechte ſtaecke daer nevens, waer naer zy het zelve buygen, en daer aen vaſt hechten. De voe-ſter-vrouwen oock, wiens zorge de nieuw-geboren ledekens der kinderen vertrouwt werden, wanneer zy de zelve voor het vier zitten en baeckeren, ziet eens met wat een noe-ſtigheyd en geduerigheyd, zy die teerlinghſkens ſtrijcken en palmen, en daer naer recht uyt-geſtreckt in de windſels binden; alles, op dat de kinderkens geſterckt en geſtreckt zouden op-waſſen, en niet in den anderen, of in het ronde krimpen en zouden, gelijck zy deden, doen zy noch in de moeder vlotteden. 't Is wel gezeght: *Kieſt het beſte leven, datter is, en de gewoonte zal u het zelve genougelick maken. Conſuetudo concinnat amorem: & rebus affert conſtantiam.*

Gewoonte maeckt, dat wy ſtand-vaſtelick beminnen,
Al wat, ter goeder trouw, wy ſlechts maer eens beginnen.

Die gezeght heeft, dat de gewoonte de tweede natuere is, heeft de zelve niet genoeghzaem uyt-gedruckt: want zy is meer als de natuere, dewijle zy de natuere beſtrijt, en t'onder brenght. 't Is een geweldige en heerſchende *Regente*: die allenghſkens, dieftelick, en on-gevoelick, haer macht in ons plant, deur een kleyn, zoet, en leegh begin: die, wanneer zy grond gekregen, en in de haven onzer ziele in-geſlopen is, noch om hooge, noch om leege daer en is uyt te drijven. Het begint ons met der tijd te behagen, dat ons in het begin de hayren doet over-eynde rijzen. Beziet, de roey-ſlaven weenen, wanneer zy eerſt in de galeye treden: maer t'eynden dry

maen-

maenden zult ghy-ze daer hooren zingen, en ſpelen. En die de zee niet gewent en zijn, verbleecken zelfs van vreeze in een kalm weder, wanneer men den anker gaet lichten; daer de matrozen, en die het ſtorten en branden van dat ſchrickelick element meer-mael gezien hebben, oock midden in 't tempeeſt, lacchen en vrolick zijn. Waerom zeght-men oock, dat onze genees-meeſters gemeenelick on-beweeght en on-gevoelick zijn, wanneer zy de arme menſchen zien worſtelen met de dood, en het koude ſweet haer aengezicht bedecken? Is het niet, dat haer oogen in zulcke treur-gezichten geſleten zijnde, haer herte vereelt wert, en on-bequaem om eenigh méde-lijden daer over te ontfangen? Een geleert man van onze tijd bekent rondelick, van de gewoonte zoo over-heert te zijn, dat hy zoo qualijck zijn handſchoens, als zijn hemde zoude konnen derven: dat hy wel zonder ammelaecken, maer niet zonder een ſchoone ſervette en zoude konnen eten. Hier door heeft oock Seneca zoetigheyd en gemack gevonden, op geen pluym-bedde, of zachten donſt, maer op een matras te ſlapen, die het lichaem niet toe en konde geven. En Socrates gevraeght zijnde van Alcibiades, hoe het mogelick was, dat hy dat geduerigh gequeeck en gekijf van zijn Xantippe verdragen konde: Alzoo wel, zeyd hy, als die het kerren en krijſſelen van de put-raders gewent zijn te hooren, daer aen zich niet en verſtooren.

Quod malè fers, aſſueſce, feres bene. Multa vetuſtas
Lenit.

Dit wilt Ovidius zeggen:

Dat u verdriet aen-doet,
Went u, ghy zult het dragen.
De oudheyd veel verzoet,
En doet het zuer behagen.

'tEn

'tEn is dan nauwelicks half-waer, dat CURTIUS zeght in zijn achtste bouck van zijn Historien: *Ingenia hominum ubique locorum situs format.* Dat is: *De verstanden der menschen krijgen haer vorme en gedaente van de gelegentheyd der plaetsen.* Want hoe-wel de verscheydenheyd van de hemel-streken de Noordsche volcken wat meer dommigheyd en nevelachtigheyd over de ziele brenght; en de Zuydsche verstanden meer vreughd en wackerheyd schijnt aen te blazen: nochtans zal-men oock bevinden, dat die de zelve lucht-teugen in-trecken, en het zelve punt boven haer kruyne zien, zoo gantsch anders van aerd en genegentheyd zijn, als de Chinesers en de Canibalen. Ziet maer aen het tegen-strijdigh onderscheyd van die van Athenen en Lacedemonien. Het ware veel moeyelicker te vinden, waer in zy over-een kommen, als waer in zy verschillen. Ende om buyten ons Eylandeken niet te gaen; vergelijckt maer eens de Moeder-stad van Zeeland met haer kloeckste dochter, die de Flesse draeght, al-waert ghy zo dick-huydigh als een buffel is, noch zout ghy het onderscheyd wel tasten. Neen vrienden, 'ten is den hemel-beer, noch het Portugijsche kruys te wijten, of danck te weten, dat wy dus of zoo gestelt zijn, maer byzonderlick (Godes vinger nergens uytsluytende) de op-voedinge en de gewoonte. *Voedsel en duer passeeren de natuer.* Zoo dat DIOGENES zoo vremd niet en was, wanneer hy, een jongen ziende, die zich on-eerlick en onbehoorlick aen-stelde, zijnen meester met een stock te keere gingh, hem scherpelick en tastelick af-vragende, waerom hy den jongen niet anders onderwezen hadde.

Istos animi igniculos, seminaria ista,
Queis sevit agros ingenii beata rerum
Natura parens, studiis augescere par est.
Aut splendor abit, perditus ærugine tetra.

Dat is:

De voncken die natuer in onze jeughd doet gloeyen ,
Het zaed , daer met het veld der zielen is besprreyt ,
Is reden , dat wy staegh deur vlijd en konst doen groeyen ;
Of anders , door een roest , de luyster neder-leyt.

't Is qualick gezeyt: *kinderen magh-men winnen , maer niet zinnen.* Want hoe wel wy alle gaven den Vader der lichten schuldigh zijn ; nochtans dewijl het hem gelieft in de zeden-werckinge den dienst der Ouderen te gebruycken , zoo gelden te dien aen-ziene deze spreeck-woorden. *'t Appelken smaeckt gemeenelick boomigh. Lo que en la leche se mama , en la mortaja se derrama.* Verstaet : *Dat met de melck wert gezogen , wert in het dood-kleed gedrogen. Lo que se aprende en la cuna , siempre dura.* 't Is te zeggen : *Dat in de wiegh wert geleert , wert nimmers geweert.* Spaignien heeft hier wel op gelet. *Lo que el ninno oyo en el hogar , esso dize en el portal.* Dit geven zy te kennen : *'t Kind zeght aen de poort , dat het aen den heyrd hoort.*

Het ware wel te wenschen, dat veel ouders dit wel ter herten namen , en met meerder voorzichtigheyd de eerste treccken van dat groote tafereel der zielen wisten te halen , waer uyt de hope van het geheele stuck kan af-genomen werden. Maer wat is 't ?

Die aen-geboren zucht die d'ouders hert toe-draget
Aen die , die van haer lijf en lend'nen zijn onfaen ,
Is zoo onmatigh groot , dat wat een kind maer vraget ,
Het wert van stonden aen van d'ouders toe-gestaen.

Vele beklagen haer over de on-gehoorsaemheyd van hare kinderen , en weten die, met groot leedwezen, van vele ongehoorde feylen te beschuldigen : maer zoo zy beyde voo een onpartijdigen richter gestelt wierden, ick meene d

kin

kinders, in reconventie kommende (gelijck de pleyters spreken) hare ouders on-gelijck meer beswaren zouden.

't Is te wonder van de mensch,
Als hy kinders heeft naer wensch,
Die hy, door veel biddens kracht,
Van den hemel heeft gebracht,
Dat hy die, zoo flauw en koud,
Laet verwoesten on-gebouwt.
Daer wy nochtans van geboort,
Niet als on-kruyd brengen voort.
Kley en wert geen aerden vat,
Dan geweycket in het nat,
En met voeten dicht betre'en,
En met handen vast gekne'en,
Tot het, in een vorme-hout,
Snel-geswindigh wert gedouwt,
Tot het, door het vier verhert,
Zoo een zeker maecksel wert.
En vertrouwt ghy, dat uw kind,
't Welck ghy teer, en ledigh mint,
Zonder yets daer toe te doen,
Kan ontfangen goed fatsoen?

XXIX.

Het aerdſche deel is ons prieel.

O Koud, verſtijft gemoed in 's hemels hooge zaken!
O heet en gloeyend' hert in 's werelds leegh vermaken!
Help deughd! wat drijft ons heen? wy jagen zonder (maet,
Het geen ons moort en ſmoort, met een vermomt gelaet.
De minnaer in de koud' van 's winters droeve nachten,
Voor 't huys van zijn matres, doet ſpelen geyle klachten.
Wie is nu zoo geraeckt, dat hy, met boet geween,
Bezucht, beducht, en tucht, zijn zonden groot en kleen.

Uyt-

Uyt-legginge.

ISser yemand onder ons,
Die de zachtheyd van den dons,
Die de roeringh van de zee,
Die de witheyd van de snee,
Die de hitte van het vier,
Die de zorge van de mier,
Die de swaerte van de aerd,
Die het neyen van het paerd,
Die het ydel van de lucht,
Die den donder van 't gerucht,
Die de eenheyd van 't getal,
Die de orden van dit Al,
Die de liny van haer punt,
Die den vreckaerd van zijn munt,
Die de schaduw van het lijf,
Die de spreeck-lust van het wijf,
Die de teel-lust van een man,
Van malkander scheyden kan;
Die is't, die het ydel-mal,
Vyt ons herte weeren zal.

't Is alzoo met de mensche gestelt, dat hy een wereldlingh zijnde, geen ander dorst noch honger en heeft, als naer de dingen, die des werelds zijn: 't en zy dat hy, door een hooger hand, gelijck verhemelt zijnde, tegen zijn aen-geboren zucht en neyginge, begint te steygeren, en zich te verheffen, naer zijn eerste beginsel, dat wy alle schuldigh zijn, dat wy zijn; en even-wel van ons niet af en voordert, als dat wy willen zijn, dat hy ons geeft te zijn.

Wy hebben dit voor-recht boven alle andere gedierten ontfangen, dat wy ons hoofd recht naer den hemel dragen, op dat wy geduerigh onzen oorſpronck bemerckende, alle onze zinnen en genegentheden mochten af-leyden van de ſlijckige dingen dezer aerden, en ons gewennen, door een nauwe verbinteniſſe, met den hemel gemeen te maecken. De Heydenen zelfs en zijn hier in niet blind geweeſt. Hoe is de weelde van dat groot vernuft hier in op getogen!

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque tueri
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Die geen Latijn en kan, mach dit in plaetſe nemen:

God heeft den menſch verleent een hoogh verheven wezen,
Daer yder ander dier, geſtopen, d'aerd' aen-ziet;
Op dat hy met den hoofd' recht naer 't geſternt' gerezen,
Den hemel ſteeds bemerck', en d'aerde varen liet.

Maer wat is 't van 't menſchelick bedrijf? Gelijck de kinders toppen, ballen, poppen, en diergelijcke licht getuygh, met al haer zinnen, zoo veel zy mogen, verwonderen, geruſt zijnde van andere vaſte, en nuttige dingen: zoo wijcken vele van ons tot de ydelheden, niet alleenlick de eerlicke, ende noodwendige dingen verzuymende, maer zelfs, deur vernuftige fielterye, beſpottende Daer en is niet ganghbaer, als dat bemachtight wert van het oordeel der uytterlicke zinnen. Die geven den ſmaeck, en zetten den prijs aen alles, wat veyl en ventbaer onder ons gevonden wert. *Ziet toe*, zeght de hemelſche Schrijver, *dat u niemant en bedriege door valſche redenen met dingen, die eenen ſchijn hebben.* Zoodanige zijn de dingen des werelds, vol valſcheyd, en doodelick bedrogh, dat zoo ghy niet t'elcken oogen-ſlagh, aen alle kanten om en ziet, ghy

wer

wert verstrickt, en daer naer veranckert aen dit vuyle grond-zop, dat deze laetste eeuw, met volle vaten, uytgestort heeft. Dit is den aerd des werelds, de schorsse en de schelle van alle dingen, met een schetterige luyster, voor te doen, op dat wy ons daer aen vergapende, het mergh en het pit, buyten onze zorge ende begeerte, verschuyven zouden. Zy vertoont en verweckt de lieffelicke smaeck van de vleesche-licke aen-ritsels; maer verberght ons het pijnelick en eeu-wigh zuchten, dat deur de spade rouwe, veroorzaeckt wert. Dit staet vast, en deur drouvige ervarentheyd bezegelt:

Als het jeucksel, naer 't gekrouw,
Niet en laet als pijn, en rouw,
En, in plaets van kittel-zoet,
Brenght een bitter-bloedigh roet;
Zoo is 't met de lust gestelt,
Die in Venus dertel veld,
Met een heete nieren-tocht,
t' Eynden asem wert gezocht.

Maer de werelt doet, als haer vader, de booze geest, die onzen Verlosser niet en leyde in het heylighdom, of in het binnenste des Tempels, maer op de trensen, of de tinne van het opper-dack, verçiert met loof-werck, of andere schoone çieraden: alwaer hy niet den hemel, en wat daer boven is, maer het vergult en beschot der dinghen, die hier om leege liggen, hem voor oogen stelde. God de Heere heeft eertijds bevolen, dat het vee, 't welck voor hem zoude geslachtet werden, de huyd zoude af-getrocken werden: maer de weeld voordert, en bekleed zelfs alle dingh, met een huyd van wel-lust, eere, of andere dier-gelijcke mom-aenzichten; op dat wy het vleesch, en het in-gewand van de overtroc-

ken

ken zonden, niet mercken en zouden. Maer onze plicht is, dat oude bevel des Heeren, met alle vlijd, naer den geest, naer te kommen; af-stroopende het vel der wel-lusten, en bedriegelicke verleydingen; en met gewassen oogen aen te schouwen de leelickheyd, die onder zulcke valsche schoonheyd bedolven light.

't Is te verwonderen, datter anders geen achter-dincken gevonden wert. Het schijnt dat wy gelooven, dat ons leven, buyten der beesten, niet en zal uyt-gestreckt werden. Iae vele wenschen 't oock. Hoe kan hy anders gevoelen, die het doen en het poogen der menschen kinderen, van naer-by ziet. Nietelingen van menschen!

Vt sit ager melior, melior domus, optina vitis,
Vt pecus, ut melior bos sit, æquusque tibi:
Quid non ærumnæ, quid non capis ipse laboris?
Quantus in his studiis sudor ab ore fluit?
O miser, ó Phrygio dementior atque Choræbo,
Quæ tibi supplicii lex satis nulla ferat?
Qui cum nil studii, ut tua sint meliora, recuses,
Vt melior fias, nil tamen ipse facis.

Maer wy schrijven voor onze Neder-landers, die zullen haer met deze over-zettinge vernoegen.

Op dat uw land, uw huys, uw wijngaerd beter dijden,
Vw vee, uw beestiael, uw paerd oock beter zy,
Wat moeyt' en doet ghy niet, wat ziet-men u niet lijden?
Hoe veel, wat pijn'lick sweet, en vloeyter niet van dy?
O zotter mensch als was Chorebus, vol ellende;
Wat straf is groot genough, die deze dwaesheyd boet;
Die om uw tijd'lick goed, u zelven slaeft ten ende:
Op dat ghy beter zijt, niet voor u zelf en doet.

Onz

Onze jonge Venus priesters, die als weeldrige hockelingen, meer luysteren naer het bevel der vleeschelicke leden, als naer de aen-radinge van de geestelicke reden, konnen de plaetse van honderd duyzend getuygen vervullen. Wat moeyte, wat ongemack ont-zien zy; jae wat verdriet valt haer verdrietigh; wat gevaer is haer gevaers genough, om een aerdsche schoonheyd te behagen, maer veel beter, om haer eygen lusten te dienen? wat wilt anders de fabel, zoo het anders geen waerachtige geschiedenisse en is, van LEANDER zeggen? Deze jongelingh ontrent het meyr van Hellespont (heden Sint Ioris arm genaemt) geboren, doodelick versnot zijnde, op een zeker dierken, Ero genaemt, die aen d'over-zijde van dit meyr haer geboorte, en woonste genomen hadde; bestont, door een dulle nier-zieckte gedreven, dit water, ter swems, te door-klieven, op dat hy zijn breyne-looze hitte in den schoot van zijn matresse verkoelen zoude. Het welcke, verscheyden mael, geluckelick (maer tot zijn uytterlick on-geluck) uyt-gevallen zijnde; ende hy volgens dien, in on-bedachter stoutheyd meer en meer toe-nemende, heeft eyndelick de Fortune haer wijligh rad om-gekeert, en den jongelingh, zijn leven, en brandige koortse, in't midden van de on-stuymige zee, uyt-gebluscht. Weerdigh eynde van zulck een leven.

Maer, wat een roekelooze dulligheyd, zulcke dingen naer te spooren, die in tegen-deel van de ware Godvruchtigheyd, *aest vergaende, in ons wercken, een uytter-maten on-begrijpelicke groote van een eeuwige schande en on-verganckelick verdriet!*

Vix orta, simul dispérit, ut bulla, voluptas.
Virtutis in ævum opus immortale perennat.
Nec senium patitur, nec obit morte solutum.

Dat is:

De wel-lust nauw ont-staet, of zy vergaet met eenen,
Gelijck een water-bel; maer deughds on-sterf'lick werck
Deur-jaert; geen ouderdom versWackt haer groene beenen:
De dood, die't al ontdoet, is zy oock veel te sterck.

Maer die dit zal hooren, moet oock ooren hebben. *Wat zal ick voor vreughde hebben*, zeght Tobias tot den Engel, *ick die in duysternisse zitten moet, ende het licht des hemels niet zien en kan?* Die slaven geboren, en alzoo oock op-gevoedet zijn, om-helzen de slavernye, gelijck wy de vryheyd doen: en die in duystere valeyen, of diepe mijnen, haer leven ontfangen hebben, houden de duysternisse even dierbaer als het licht. Neen, dat een kind in eenige donckere kercker geboren wert; indien het de wonderlicke zoetigheyd van het hemels-licht noyt aen-schout en heeft, het zal zich, in die swarte duysternisse verheugen en vermaecken, als offer ergens niet aen-genamers gevonden en wiert: Maer zijn moeder, die t'anderen tijde, haer oogen verlustight heeft, in't blijde geschetter van die hemelsche straelen; die oock gesmaeckt heeft die gulde vryheyd des levens, zal van on-genuchte verschrompen en verdwijnen. Alzo gaet het met de ellendige werelds-kinderen die niet en weten wat het is van een geestelik leven, en van de hope, die in de hemelen voor ons wegh-geleyt is. Als kinderen in gevanckenisse en duysterheyd geboren, houden zy zich aen die verganckelicke en diersche wellusten, meenende dat deze aerde, haer rechte vader-land is, gelijck zy oock is maer tot haer uytterlick verderf. De kinderen van Israël geboren, en op-getogen in d'Egyptische slavernye, achtede haer vryheyd zeer weynigh, wanneer zy van die dienstbar zeelen ontbonden waren; jae wenschten oock menigh-mae

ontrent hare vleesch-potten te zitten, en haren stinckenden azem met loock en ajuyn te onder-houden. Noch veel erger doen de dienst-knechten der vuyle leden, die haren hemel in de schoot van haer lief gestelt hebbende, ziele, lijf, en al haer middelen daer aen verquisten. Gods volck in Babylonien gevangen zijnde, zaten ontrent de riviere, en weenden, als zy dochten op de gelegentheyd van Sion. Babylon en was geen plaetse om te lacchen, maer om te weenen: daer moesten de Harpen, en allerley spel-tuygen op-gehangen en verschoven werden. In Babylon en is geen ware genuchte, maer in Sion, en in die vreedsame stad van Ierusalem. *Wee den genen*, zeght Iesaias, *die Harpen, Psalters, Tamborijnen, Pijpen en wijn hebben in haer wel-lustigh leven, ende en zien niet op het werck des Heeren, ende en hebben geen acht op het geschapene zijner handen!* Doch de Prophete en verdoemt hier niet een matige vrolickheyd, die met God, en met eeren, toe-gelaten wert: maer hy spreeckt van die gene, die hem, en haer eygen zelven vergetende, haer werpen en t'eenemael versmooren in de bedriegelicke swelghputten van onkuysheyd en slempernye. Zoo werde ick hier mede verstaen. De heylige Iohannes zeght, dat hy *hoorde een stemme uyt den hemel gelijck een stemme veler wateren, en gelijck een stemne eenes grooten donder-slaghs: ende een stemme van herpen-slagers, die op herpen speelden: ende zongen als eenen nieuwen zangh voor den Throon, ende voor de vier dieren, ende de Ouderlingen:* Maer wie waren die? *Die haer met vrouwen niet bevleckt en hadden; maer reyne maeghden;* die in zuyverheyd des levens en alle Godvruchtigheyd, haer belijdenisse, en Godes roepinge be-andwoort hadden. Deze aerdsche genuchten en zijn zelfs geen droom-schaduwe van dat hemelsch gespel, dat daer boven gehoort zal werden, van die gene, die haren tijd voornemelick bestedet zullen hebben, in treuren en zuchten over hare zonden. Maer 'tis te

 vree-

vreezen, dat het grootste getal der menschen zich laten uyt-strijcken en mis-leyden, deur een valsch geluyt, dat de duyvel achter de gordijne slaet. NABUCHODONOZOR, om het volck uyt te strijcken, en tot een schendige afgoderye te brengen, dede Trompetten, Tamborijnen, en allerley vrolick gespel voort-bringen, op dat het volck, door de aengename zoetigheyd van dit geluyt opgetrocken zijnde, niet bevroeden en zoude de schrickelicke zonden, die zy begingen. Dit geschiet oock alzoo van de duyvel, deur de aen-locksfelen dezes werelds; op dat de mensche daer deur gelijck verdooft en melaetsch geworden zijnde, geen acht en neme op heylige in-blazinge des Heeren; noch en gevoele de knagende beten der gewisse; noch en bemercke den zorgelicken wegh, waer op hy recht-draeds naer der hellen geleydet wert.

EM

EMBLEMATA.

XXX.

Iongh Hovelingh ; oud schovelingh.

HYhaddet vry geleert, of immers wist van kluchten,
Die eerst dit hove-spel zoo zoetelick verdacht.
De jonge Hovelingh, die magh hem hier uyt tuchten,
Eer dat hy hem vermoeyt, met al te spade klacht.
Hier ziet hy, wat hem zal in dit bejagh gebeuren,
Zoo hy, met vrough berouw, in tijds niet toe en ziet:
Hy zal haest uyt-geschut, zijn on-geluck betreuren,
En blijven naeckt en bloot in allerley verdriet.

Uyt-legginge.

En klouck verstand, by ervarentheyd, de ydelheyd, en verdrietige nuttigheyd van het hofsche leven geleert hebbende, berst uyt in deze woorden:

Transegi miserè miser tot annos,
Gustando mala, gratias agendo,
Sperando, ingenué serviendo.
Nunc, post tantos mihi præmium labores,
Sunt, serò sapere, atque pœnitere.

Dit wilt hy zeggen:

Ick hebb', ellendigh mensch, ellendighlick versleten
Zoo menigh levens jaer, met eeuwelick geloop:
Met prouven van veel quaeds, en noch veel dancks te weten,
Met eeuwelicke dienst, nochtans altijds vol hoop'.
Wat hebb' ick voor een prijs, naer zoo veel moeyt' verkregen?
Wat loon blijft my nu by, naer zulck een pijn'lick dinck?
Niet anders als dat ick te laet ben wijs bedegen,
En dat ick met berouw mijn feylen over-dinck.

Deur twee dingen werden voornemelick de Hovelingen verleyt en bedorven; deur de begeerte van de grootsheyd des levens, en deur de begeerlickheyd des vleeschs. Twee groote klippen, daer aen veel ellendige zielen schip-braecke geleden hebben: daer aen vele haer middelen verquist, haer lichaem geschonden, haer eere geschoffiert, haer ziele verdoemt hebben. Tegen de eerste hebb' ick t'anderen tijde di uyt-gestort:

Eylaes! Fortuyn die altoos draeyt en glijt,
Een eer-begeerigh mensch geen langen tijd en lijt.

Zy toont deur haren val, als van de Lentsche bloemen,
Dat's werelds batement niet is als wind te noemen;
En dat de mensch gewis wel on-geluckigh leeft,
Die uyt zijn land en stad te hoof zijn wooningh heeft.
Verr' zy van my gestelt de gunst, en pomperye,
Die met een valsch blancket, met schijn, met guyterye
Bestrijckend' ons uyt-strijckt: die onze ziel beraeght
Met pracht en nijdigheyd; met zorgen vijlt en knaeght.
Een mensch tot groote eer, en hooge staet verheven,
Is als een reuzen-beeld, met spyen t'saem gedreven,
Met bouten dicht beslaen, met nagels vast gestelt;
Dat in zijn aen-gezicht van puere gramschap swelt.
Men schijnt Neptunus zelf, of Iupiter t'aen-schouwen:
Zijn trotsigh-hoogh geswel 't gemeene volck doet grouwen:
Met goud en blauw azur, van buyten schoon verrijckt;
Maer als-men in het hol van 't groote lichaem kijckt,
En ziet dat 't plaester is, lijm, en gekneden aerde,
't Bedrogh wert dan bekent: en 't groote beeld, kleyn van waerde,
En geeft noch schrick, noch vrees als aen een simpel zot,
Of die deur by-geloof zijn herssens heeft gebot.
Maer die, met wijs verstand, die dingen kan bemercken,
Die beffe-beckt, en lacht met zulcke leugen-wercken.
Een on-verstandigh mensch, als on-gezouten bry,
En weet gantsch niet met al wat van dit leven zy.
Het is een schaeck-gespel, daer Koningen en knechten,
Daer Koninginnen zijn, daer Ruyters t'samen vechten.
Maer als zy van de dood dan een-mael zijn geschaeckt,
Elck, zonder onderscheyd, stracks in de zack geraeckt.
Zoo werden in het graf gesteken, t'aller uyre,
Zoo Koningen, als volck, deur wetten van Natuyre:

Die moeder van ons al, van alle tochten naeckt,
Van gene, noch van die, geen keure gantsch en maeckt.
Waer deur zy ons bewijst, dat eer' en groote staten,
Als roock en ydelheyd, ons niet met al en baten.
Oh, hoe zeer staet my aen Maronis zoet gedicht!
Daer een goed, oude man, staet lustigh toe-gericht,
Met een houweel in d'hand, en slaet met armen-keeren
Zijn vet on-ledigh land, en gaet zijn honger weeren,
Wanneer het vier-gespan der zonnen gaet in 't stal,
Niet met dier herbergh-wijn, of vleesch gekocht in d'hal;
Maer met zijn acker-vrucht, met queecksel van zijn handen,
Dat hem veel zoeter smaeckt, met hongerige tanden,
Als al die groote kost, die d'Heeren wert bereyt,
Met statelick gesleyp, en al eerwaerdigheyd.
Die of zy voor haer zien veel hondert schotels woelen,
Noyt hebben lust of smaeck; want zy noyt honger voelen.
Ick bidd' u, welck van be'en ghy de geluckighst acht,
Of Crassus rijf van geld, en rijck van groote macht?
Die mits Pompeus was in grooter eer' en waerden,
Gingh voeren onbedacht de Parthiaensche swaerden;
Of wel dien ouden man, die zonder veel gewagh,
Zijn hof hadd' tot zijn rijck, en Roomen noyt en zagh?
Zoo ons slechts waer bekent, zeght d'oudste der Poëten,
Hoe dienstigh voor ons zy de Maluw om te eten.
Geluckigh zoude zijn de mensch in allen deel,
End' helft, let wat hy zeght, zou meer zijn als 't geheel.
Deur d' helft *wert hier verstaen het leven van die menschen,*
Die van haer werck gevoet, naer anders niet en wenschen.
Wiens ziele frisch en fraey, woont in een gave borst:
En deur het heel, *de weeld' en wel-lust van een Vorst.*

Hoo,

Hoor wat ons Flaccus zinght: Natuer is licht te vreden,
Met weynigh vergenought, en onze swacke leden
En eyschen niet zeer veel; maer zijn deur ons verkort.
En, deur het heel, de helft van ons bedrogen wort.

Tegen de wel-luſt des vleeſches, en vuyl bejagh der onkuyſſche vrouwen, is dit van my vertaelt:

Den mensche is dit wel, het grootste onge-val,
Een vrouw ten dienst te staen, die met ons lacchen zal.
Die on-verdraeghzaem werck ons schouderen doet smaecken,
Die ezels dienst gebiet, ellend', en wreede taecken:
Want zonder acht, als op haer eygen zelf te slaen,
Zal zy wel dienst en liefd', met trotsche moed, versmaen.
Als een galey-heer doet, die fier in zee en haven,
Heeft gantsch geen mede-ly, met zijn gevangen slaven.
Men moet geschencken doen van ketens en gesteent,
Verkoopen erf en haef, dat namaels wert beweent.
Men moet musijcken spel, men moet banckettengeven,
Om voor dit vremd gedrocht behaegelick te leven.
Men neemt krackeel en twist, en lijf gevechten aen,
En moet, om lijf en ziel, met die of deze slaen.
't Zou ons wis beter zijn 't Augeesche stal te netten,
Als voor een snoode vrouw zoo dwaes in noot te zetten.
De zee is vreesselick, het vier ons vreeze maeckt,
Zoo doet oock d'hemel oock, als hy deur donder kraeckt:
Maer noch is 't al veel meer een looze vrouw te vreezen,
Die ons tot aen 't gebeent te plucken tracht en teezen;
Die duyzend quaden vint, daer in zy zelden mist,
Om dat zy is een vrouw, en dat zy is vol list.
Wie dat die God magh zijn van deze vrouwen-benden,
Hy heeft ons toe-gebracht een zee van veel ellenden:

 Men

Men hoord' aen een autaer te doen zijn klaer vertoogh,
En kinders, met geschenck, te koopen van om hoogh.
En niet zijns levens tijd met dat lief quaed te spillen,
Met vrouwen, zucht des mans, die niet als quaed ons willen.
Ellendigh is de man, die vol van vrouwen vier,
Zoo langh hy leeft, een slaef is van zoo fellen dier.

Hoe-wel deze laetste Veersen veel te ruym van de Fransche Poët in-gevoert werden: zoo en wil ick-ze hier niet verder getrocken hebben, als op dat Courtizaensch geslacht, dat menigh mannen hoofd heeft doen treuren, en de zegeteeckenen van een schandelicke over-winninge op-geheven heeft. Om dan geen eere van eygen vindinge my toe te meten: noch verwijt van een losse penne op my te haelen; neem daer de eygen woorden van beyde de gedichten.

Las! la Fortune aux retours inconstans
Ne peut souffrir l'ambitieux long temps.
Monstrant par luy d'une cheute soudaine
Que c'est du vent, que la farce mondaine:
Et que l'homme est tresmal heureux, qui vit
En cour estrange, & ne meurt en son lit.
Loin de moy soit la faveur & la pompe,
Qui d'apparence, & de fard nous retrompe,
Qui nous relime, & nous ronge au dedans
D'orgueil, d'envie, & de soucis mordans.
L'homme qui monte aux honneurs inutilles,
Semble un colosse attaché de chevilles,
Ferré de gonds, de barres & de cloux:
Par le visage il s'enfle de courroux,
Representant Iupiter ou Neptune:

Sa brave enflure, estonne la commune,
D'or en riche, & d'azur par dehors:
Mais quand on void le dedans du grand corps
N'estre que plastre, & argile poitrie,
A lors chascan cognoit la mocquerie,
Et desormais le Colosse pipeur
Pour sa hauteur ne fait seulement peur
Qu'au simple sot, & non a l'homme sage
Qui hausse-beque, & mesprise l'ouvrage
En l'homme ignorant dont les jours sont si brefs,
Ne cognoist pas que c'est un jeu d'eschets,
Que nostre courte & miserable vie,
Et qu'aussi tost que la mort la ravie,
Dedans le sac on met tout a la fois
Roys, chevaliers, pyons, roynes, & roys.
Ainsi la terre en mesme sepulture
Met peuple & Roys par la loy de Nature,
Qui mere a tous sans nulle passion,
De l'un des deux ne faict election:
Monstrant par la, que la gloire mondaine
Et la grandeur est une chose vaine.
Ah! que me plaist ce vers Virgiliam,
Où le vierllard pere Coryciam,
Avec sa marre en travaillant cultive,
A tour des bras sa terre non-oisive,
Et vers le soir, sans acheter si cher
Vin en taverne, ou chai, chez le boucher,
Alloit chargeant sa table de viandes,
Qui luy sembloyent plus douces & friandes
Avec la faim, que celles des Seigneurs,
Pleines de pompe, & de mets, & d'honneurs,

Qui

Qui desdaigneux, de cent viandes changent
Sans aucun goust, car sans faim ils les mangent.
Lequel des deux estoit le plus heureux?
Ou ce grand Crasse, en escus plantureux;
Qui pour n'avoir les honneurs de Pompée,
Alla sentir la Parthienne espée?
Ou ce vieillard, qui son champ cultivoit,
Et sans voir Rome en son jardin vivoit?
„ Si nous sçavions, ce disoit hesiode,
„ Combien nous sert la guimauve, & la mode
„ De l'accoustrer, heureux l'homme seroit,
„ Et la moitié le tout surpasseroit
Par la moitié il entendoit la vie,
Sans aucun fard des laboureurs suivie,
Qui vivent sains du labeur de leurs doits,
Et par le tout les delices des roys.
„ La nature est, ce dit le bon Horace
„ De peu contente, & nostre humaine race
„ Ne quiert beaucoup: mais nous la corrompons,
„ Et par le tout la moitié nous trompons.

Het ander gedicht, raeckende de pijnelicke en kostelicke vrouwe-zucht, rolt met deze woorden.

C'est bien le plus grand mal qu'un homme puisse avoir,
Que servir une femme accorte a decevoir,
D'en joindre des travaux, qui sont insupportables
Des services cruels, des taches miserables
Car sans avoir esgard à la simple amitié
De leurs pauvres servans, cruelles n'on pitié,
Non plus qu'un fier Corsaire, en arrogance braves,
N'a pitié des captifs à l'aviron esclaves.

Il faut vendre son bien, il faut faire presens
De chaines, de carquans, de diamans luysans:
Il faut donner la perle, & l'habit magnifique,
Il faut entretenir la table, & la musique,
Il faut prendre querelle, il faut les supporter.
Certes j'aimeray mieux dessus le dos porter
La hotte pour curer les estables d'Augée,
Que me voir serviteur d'une dame rusée.
,, La mer est bien a craindre, aussi est bien le feu,
,, Et le ciel, quand il est de tonnerres esmeu:
,, Mais trop plus est a craindre une femme clergesse,
,, Sçavante en l'art d'amour, quand elle est tromperesse:
,, Par mille inventions mille maux elle fait,
,, Et d'autant qu'elle est femme, & d'autant qu'elle sçait.
Quiconque fut le Dieu, qui la mit en lumiere,
Il fut premier autheur d'une grande misere.
Il falloit par presens consacrez aux autels
Acheter nos enfans des grands Dieux immortels,
Et non user sa vie avec ce mal aimable,
Les femmes, passion de l'homme miserable:
Miserable & chetif, d'autant qu'il est vassal,
Durant le temps, qu'il vit, d'un si fier animal.

EMBLEMATA.

XXXI.

Eer en staet de deughd verraet.

*V*Eel zouden weerdigh zijn te heerschen, zoo sy waren
Gebleven in de rust van een gemeene staet.
Men ziet de eer' een zucht van grooter eere baren,
Die altijds on-getemt, noch wet en heeft noch maet.
De snee-bal die te voor zich liet heel licht'lick wringen,
Gebuyghzaem ende kleyn, deur't rollen wert zeer groot
Een staetjen doet den mensch tot hooger staten dringen.
Al etend' komt de smaeck, al waer het zelfs mae brood.

Uy-

Uyt-legginge.

INdien een Luyte of ander ſpel-tuygh zoo geſtelt ware, dat alle de ſnaren van gelijcke dickte waren, daer en zoude geen dinck ter wereld zoo onbelompen en miſ-luydigh zijn: daer, van de ongelijkheyd ont-ſtaet een zo eenpaerige en gelijk-luydige miſ-luydigheyd, dat, deur een wonderbaerlicke zoet-ſchalligheyd, onze ziele beweeght, onze zinnen gelijck betoovert, en wy geheelick, als buyten ons zelven, verruckt werden. Alzo magh men oock zeggen, dat indien de ſtaet, en gelegentheyd van alle menſchen gelijck ware; dat de eene niet hooger, en de ander niet leeger; de eene niet grooter, en de ander niet minder en ware; daer en zoude niet zoo onbeſuyſt in on-geſchickt gevonden werden, niet zoo twiſtigh en verſchilligh, als die gelijckformige eenigheyd. De on-evenheyd van alle ſtaten der menſchen, vereenight onze on-eenigheyd, en bind ons alzoo met een on-gelijcken band te zamen, dat wy daer deur behouden werden, die anderzins deur even-gelijckheyd zouden verloren gaen. Zoo alle de leden van het menſchelicke lichaem het hoofd waren, de menſche en zoude geen menſche zijn. Indien oock alle ambacht-lieden, winckeliers, handelaers, en watter meer voor volck is, Magiſtraten en Overheyden wilden wezen, zy zouden heſtelick geen van allen zijn.

Daer moet dan opperheyd en onderheyd; daer moeten overheyden en onderdanen wezen. En hoe-wel de gemeene ruſte ten hooghſten daer aen gelegen is, datter een goede gehoorzaemheyd onder de gemeente gevonden werde; nochtans moet-men die vergeefs verhopen, daer geen wijze regierders, en voor-zichtige bevel-hebbers zijn. Veel ſtercker zoude

de wezen een vaendel ſchapen, die een leeuw tot een capiteyn hadden; als een leger van leeuwen, die een ſchaep tot een over-hoofd verkiezen zouden. Zoo veel iſſer aen gelegen, van wien, en van wat, elck dingh geleyt wert.

Dit behoorde ons grootelicks tot een voor-vinger te dienen, om ons gelijck tot den oorſprongh te wijzen, waer uyt wy de wateren leyden mochten, die onze ſteden en landen verheugen, en ons tot een heylzame verquickinge verſtrecken mochten. Hoor wat RONSARD op deze gelegentheyd ſchrijft, maer eerſt met mijn woorden:

Ick liev' een oprecht menſch, geen dienſt-knecht van de zonden,
Die noch van hooſſche liſt, noch geld-luſt is geſchonden:
Die d'eere liever heeft, als 's Konincks wil; en ſtierf
Veel liever, als dat hy de wet en 't recht bedierf.
Die als hy gaet op ſtraet, t' huys laet een goet geruchte;
En niet veel gelds en goeds, daer kiſt en kaſſ' van zuchte;
Nochtans niet ſtuer en ſtraf; maer die zich oock vermaeckt,
Wanneer zijn ampt zulcks laet, en zoo zijn ziel wat ſlaeckt.
Die niemand wijs en maeckt, tot zijner ſpot en ſchanden,
Dat Buffels-hoornen zijn witt' Olyphantſche tanden.
De fabels hebben eer van Phaëton gezeyt,
Dat als het geck-hayr eerſt zijn kinn' hadd' over-ſpreyt,
Dat hy met een jongh hert, dat ſchrick noch vrees wilt kennen,
Beſtont, deur 't blauw gewelf, zijns vaders koets te mennen:
Maer, deur het heet geſtrael des zonnes helder licht,
Verloos hy ſterckt' en raed, verbijſtert van gezicht.
De toom viel uyt zijn hand, en hy viel oock met eenen,
Met armen uyt-geſpreyt, met uyt-geſtreckte beenen,
Met om-geworpen hayr; en vol van trots en moed,
Als in een vochtigh graf, viel in de Pauwſche vloed.

Dit beurd' oock Icarus, en al die ſtoute wichten,
Die al te naer de zonn' haer aen-zicht willen lichten.
Een yder, die in tijds zijn vlucht geen maet en ſtelt,
Zijn waſſche-vlerck valt af, en wert zoo neer-gevelt.
Veel beter dickwils is een middel-matigh leven,
En zonder pracht, en eer, en zonder nijd gebleven:
Dan dat-men wilt 't gemeen in grootſheyd gaen voor-by,
En werden tot een lach en ſpot van alle zy'.
Ick hebb' (als over-al een yder ziet geſchieden)
Sint weynigh tijds gezien een groot getal van lieden,
Die ſonder ſchaemt' en hert, die zonder ziel en borſt,
Naer alle ſtaten ſtaen, met een dol-heeten dorſt.
Ick hebb' oock ſint gezien een yder met haer ſpotten,
En wijzen achter-aen, als naer gekapte zotten.
Want al-hoe-wel de Gunſt, dat oogen-looze wijf,
Dat herſſen-looze dier, wanſchapen van bedrijf,
Haer in geloof op-ſtack, en drongh tot hooge ſtaten,
Nochtans en liet het volck, dat niet bedeckt kan laten,
Met haren heerſchen draght, met pruydſche pracht gelaen,
Te ſchimpen, en daer op veel quacken uyt te ſlaen.
,, *'t Is vry een ander dingh te* zijn, *en willen* ſchijnen:
,, *Het* zijn *beſtaet in daed; het* ſchijnen *moet verdwijnen,*
,, *Als een licht herſſen-beeld: maer veel, in d' ydelheyd*
,, *Bederft d'in-beeldens kracht de ware vaſtigheyd.*

Zoo klinckt de ſtemme van de Poët:

Moy, j'ayme un homme droict, non ſerviteur du vice,
Qui preſſe ſous les pieds la Court, & l'avarice:
Qui mieux voudroit mourir, que corrompre la loy:
Qui ayme plus l'honneur, qu'un mandement de roy.

Qui laisse a sa maison la bonne renommée,
Et non pas la richesse en un coffre enfermée:
Au reste galland homme, & qui prend son plaisir,
Quand sa charge publique en donne le loisir,
Sans vouloir pour faveur aux autres faire croire,
Que la corne d'un buffle est une dent d'yvoire.
Les fables ont chanté, que jadis Phaëton
D'un petit poil folet se couvrant le menton,
Deceu d'un jeune cœur, qui toute chose espere,
Entreprit de guider le coche de son pere:
Mais esblouy des rais qui sourdent du soleil,
Veincu de trop de feu perdit force & conseil.
La bride luy coula de ses mains esperdues,
Il cheut à bras espars, à jambes estendues,
Acheveux renversez, & plein de trop d'orgueil,
Tomba dedans le Pò, son humide cercueil.
Autant en est de Icare, & de ceux dont l'audace
Trop pres du grand soleil ont esleve leur face:
S'ils n'attrampent leur vol, tousiours mal a propos
Leur plumage ciré s'escoule de leur dos.
Bien meilleure est souvens la mediocre vie
Sans pompe, sans honneur, sans embusche d'envie,
Que de vouloir passer en grandeur le commun,
Pour se faire la fable, & le ris d'un chacun,
Et en pensant siller tous les argus de France,
Eux-mesmes s'aveugler en propre ignorance.
I'ay veu depuis trente ans un nombre d'impudens,
Rappetasseur des loix, courtizans, & ardens,
Qui sans honte, sans cœur, sans ame, & sans poitrine,
Abboyent les honneurs a faire bonne mine.

Ie les ay veu depuis de leur maistre mocquez,
Et des peuples aux doigts notez, & remarquez.
Car bien que la faveur, qui n'a point de cervelle,
Les poussast en credit, le pleuple qui ne celle
Iamais la verité, siffloit de tous costez
Le port imperieux de leurs fronts eshontez.
„ C'est autre chose d'estre, & vouloir apparoistre.
„ L'estre gist en substance, apparoir ne peut estre
„ Qu'imagination: mais en la vanité
„ Souvent l'imaginer corrompt la verité.

In somme, 't is een zaecke van overgroot belangh, wel te vooren over-slaen, wie, en hoedanige dat-men tot Overheyden en Magistraten zal bestemmen. Want hoe-wel de gewisse haer zelven hier ten hooghsten quijt, noch en zullen die hooge staten niet ont-moeten de deelen, die daer toe vereyscht werden. En hoe menige isser, om tot ons voor-werp te kommen, die in haer eenzaemheyd, en byzondere staet gelaten zijnde, boven alle lof en eere gestelt zijn; die tot hoogheyd op-gevoert, daer zoo veraerden en verbastaerden, dat zy by God, en de menschen, on-lijdelick werden. Om de wonden van ons eygen lichaem niet te tintelen, merck, wat TACITUS van GALBA getuygt: *Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderate: jam senior, citeriorem Hispaniam pari justitiâ continuit, major privato visus, dum privatus fuit, & omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.* Dat is: *Doen zijn ouderdom noch jeughdigh was, heeft hy by de Hoogh-duytschen in krijghsche lof gebloeyt: heeft Afrijcken, als stad-houder, matighlick; nu ouder zijnde Spagnien met gelijcke recht-vaerdigheyd geregiert: grooter zijnde als een gemeen man, doen hy noch een gemeen man was, en naer eens yders oordeel, bequaem tot het rijcke, ten ware hy geregiert hadde.* 't Is alzoo: eeren be-

bederven de Heeren. Staet-bedieningen maecken ſtaet-zuchtige menſchen. Het is veel moeyelicker het jeuckſel, als de pijne te verdragen: maer noch is't van een meerder kracht, zedighlick eeren en ſtaet te bedienen, als geduldelick verachtinge te verdragen. Want gelijck de buyck deur te veel ſpijze beſwaert wert, alzoo wert de menſchelicke ziele deur eere op-geſwollen. *'t Is even moeyelick*, zeght BASILIUS, *dat onze gemoederen in-gehouden werden, dat zy door voor-ſpoed en eere niet verheven en werden, als dat zy door tegen-ſpoed, en verdruckinge, niet neder geworpen werden.* Iae, het eerſte is veel moeyelicker: als een ABDOLONIM, van ALEXANDER, Koninck van Tyrus gemaeckt zijnde, wetentlick geandwoort heeft. Deze ABDOLONIM, als CURTIUS verhaelt, was een Land-man, zoberlick voorzien, en van kleyne middelkens; by den welken HEPHESTION, ALEXANDERS vertrouwſte vriend, t'anderen tijde, geherberght geweeſt was, en by die gelegentheyd, groote genuchte uyt zijn t'ſamen-ſprake geſchept hadde, en zijn voor-zichtigheyd, en wonderlick beleyt, in het regieren van zijn huys-gezin, en andere kleyne dingen, die hem mochten aen-gaen, met verwonderinge aen-gezien hadde. ALEXANDER dan, naer dat hy Tyrus over-wonnen hadde, en ondervraeght, wie dat hy beſt, in zijn af-wezen, tot de regieringe laten zoude, is deze goede Ackerman van HEPHESTION voor-geſtelt, zeggende dat hy niemand daer toe weerdiger en kende, als dezen zijnen weerd; die terſtond van ALEXANDER ont-boden zijnde, is ten gevalle van zijn vriend, Koninck gemaeckt. Maer hy, deur zulck een ſchielicke en onverwachte eere, gelijck verdondert en verblixemt zijnde nochtans met een gelijck, en ſtandvaſtigh gemoed, met een ſtemmigh en eerbaer gebaer, en met voorzichtige redenen wijzelick bedanckt hebbende, heeft van zich groote ver

won

wonderinge, by ALEXANDER gelaten. Daer naer, naer vele redenen, en weder-redenen, van ALEXANDER gevraeght zijnde, hoe dat hy dus lange gebreck en armoede hadde konnen verdragen: Veel beter, zeyd' hy, en met eenpariger gemoed, als ick kan hoopen, dat ick de voorſpoed, en over-vloed zal konnen verdragen. 't Was recht getroffen. Want de wereldſche eere, gelijck een wel zeyde, is gelijck vette aerde, die gladder, en zorgelicker is, om te betreden, als de magere en zandige. Dewijle dan de eer-winckel met zulcke looze, en bedriegelicke waren geſtoffeert is, zoo is't dan wel te verwonderen, dat die noch zoo heetelick en greetelick naer-gejaeght; dat die noch zoo diere geveylt en verkocht werden. 't Is recht een wind ſpijze, die onze herſſens met heete en vuyle dampen benevelt; die ons de kinne naer den hemel op-heft, maer de ziele, ons beſte deel ter aerden neder-druckt. Daerom was het zeer wel gezeght van PHILIPPUS de tweede, Koninck van Spagnien, *dat weynige magen bequaem waren, om groote Fortunen te verdouwen; en dat een quade ſpijze niet zoo licht verdorven en wiert, en in quaed voedſel gekeert, als de eere, met namen in een ziele zonder verdienſten.* Dit is even het zelve, dat DION zeght: *Corrumpuntur homines magnitudine honorum: nec cujuſlibet eſt in rebus prolicis magnam fortunam concoquere.* Die eens dit eer-vergift heeft in-genomen, zijn ziele vergroot, gelijck de Cocodril, tot dat zy van het lichaem afgeſcheurt wert. Staet-zucht en heeft noch grond, noch ouver: 'tis het *ydel*, dat de geleerde Philoſophen in de natuere niet en hebben konnen vinden: een vier, dat altijts grooter en grooter uyt-brand, naer de mate dat het voedſel krijgt. Daer in rechtvaerdighlick de meeſter betaelt wert. Want eer-gierigheyd is daer in alleenelick rechtvaerdigh, dat zy haer eygen ſtraffe mede-brenght, en haer zelven op de pijn-banck leght. IXIONS

 rad

rad is de beweginge van haer begeerten, die geduerigh van boven neder keeren en weder-keeren, en den geest geen ruste en geven. *Multi qui lumina intrarunt integris oculis, strabones facti sunt.* Dit zeght VARRO: *Vele zijn binnen den dorpel gekomen met gezonde oogen, die los en scheel geworden zijn.* Van wat kan dit aerdiger gezeght werden, als van die hooge eer-tempels, daer al de wereld zoo dick en zoo druck naer toe-dringht? Daerom was dit oock onder de grond-regels van PYTHAGORAS: *Onthoud u van boonen.* 't Welcke te zeggen is (naer de uyt-legginge van PLUTARCHUS, in zijn bouck, dat hy geschreven heeft van de opvoedinge der kinderen) en menght u niet met de regieringe van staet. Dewijle men eertijds, gelijck oock huyden-daeghs, de stemmen met boonen gaf, en alzoo de Magistraten verkozen wierden. Onthoud dit, tot besluyt, die met die peste besmet zijt:

Die in de gunst zal staen van d'alder-trouwste deughd,
De voester onzer ziel, en al haer zoete vreughd,
Zal rijck van eere zijn. Wat wilt ghy eere noemen,
Dat flughs de morgen-lucht zal vellen en ont-bloemen?
Dat is gewis geweest, dat eeuwelicken blijft.
't En was niet, dat het was, dat wegh-gaend' niet beklijft.

EMBLEMATA.

XXXII.

Een hoeren ſchoot is duyvels boot.

Ziet aen dees jonge lien: ſy boerten, en ſy ſpelen:
Geen kort-wijl of genucht en kan haer oyt vervelen.
Een lichter in de ſchoot, als een verwonnen knecht,
Die tot een doel zijn hand, voor yders handen leght.
Dit is Dalilas ſchoot, daer in veel menſchen roncken:
Sy krijgen ſlagh op ſlagh, nochtans ſy blijven droncken,
En ſticken in haer vier; z'en kennen niet den man,
Die ſlaet, en lijf en ziel in d'helle werpen kan.

Uyt-

Uyt-legginge.

D*Aer en is geen doodelicker peste den menschen, van de Natuere, gegeven*, zeght CICERO, *als de wel-lust des lichaems*: als die geen gedeelte van ons wegh en neemt, maer t'eenemael ons berooft van ziele en lichaem, van tijdelicke en eeuwige goederen. Rampzalige en helsche wellust! wiens stoffe swelgerye en gulzigheyd is; wiens vlamme is een on-reyn vloeysel: haer sprinckelen zijn on-tuchtige redenen; haer roock, eerloosheyd; haer asschen schandige bevleckinge; haer eynde, de helle, en eeuwige verdoemenisse. De natuer-schrijvers, als PLINIUS, en andere verhalen van een visch, genaemt Torpedo, dat hy een zeker vergift uytschiet, deur wiens kracht de leden der visschers of die hem zoucken te vangen, zoo vaddigh en verkleun werden, dat zy haer niet roeren en konnen. Welck ons vertoont een levendigh beeld van het vuyl bejagh der wel-lusten: want zoo wie die op wilt volgen, en zijn schandelicke tochten daer in toe-geeft, hy wert met zulcke een loome dofheyt en dommigheyd over-schoten, dat hy zich noch poogen noch bewegen kan, om yet goeds te dencken, of uyt te voeren. D'exempelen van alle eeuwen geven hier van zeer drouve bewijzen. Wat is geworden van de wijsheyd, en andere wonder-gaven van SALOMON? zoo haest en heeft zijn herte niet gehevelt deur den zeur-deessem van on-reyne vrouw-lust, of hy en is daer deur zoo betoovert en vervoert geweest, dat hy God en zijn eygen zelven gantsch vergetede, niet gevreest en heeft zich zelven voor de Afgoden neder te werpen, de zelve tempelen tegen Gods tempel op te richten, ende offerhande en allerley Godf-dienst voor haer te doen. Beziet en verwondert u over dien stercken held

SAL-

SAMSON: die, met een ezels kaeck-been, duyzend nedergevelt hadde; die zulcke ſtercke zeelen, daer hy mede gebonden was, als een draed-garen in ſtucken brack; die de ſtads-poorten, met hare ſtijlen, op zijn ſchouders ſchorten, en verdragen konde; die wapen-loos on-ſtuymige Leeuwen onder de knye gehouden, en vermeeſtert hadde; ziet eens, hoe verfoeyelick en ellendighlick hy van een vrouw-menſch verwonnen en gevangen is; hoe hy de Philiſtijnen over-gegeven zijnde, als een ſlagh-beeſte geleyt en voort-gedreven is. HERCULES, die groote Monſter-temmer is van dit monſter zelfs getemt geweeſt: en heeft zijn mannelicke knodſe, en dat ſchrickelick leeuwen vel in een ſpin-rock en garen-winde verandert. LUCIUS VITELLIUS, dat kloeck en voor-zichtigh verſtand, is door de liefde van een hoere zoo verdult en zinne-loos geworden, dat hy haer ſpeeckſel met heunigh mengde, en dagelicks in't openbaer, zijn zenuwen, jae zijn kele daer mede ſtreeck en zalfde. *De Ram wert aen den tayen hals gebonden en wegh-geſleyp*: zeyde DIOGENES ziende een, die maer zijn oogen en ſloegh, op een ſchoone ſtinck-vodde. Door zulcke kamer-verckens is SARDANAPALUS, die machtige Koninck van Aſſyrien, zoo on-gantſch en ziel-gortigh geworden, dat hy, zijn mannelicke kleederen van hem leggende, in een vrouwelick gewaed, tuſſchen het ſpinne-wiel en de haſpels, zijn leven deur-gebrocht heeft. ANTONIUS en CLEOPATRA zouden ons hier wel ſtoffe tot een heel bouck geven. Maer om een langh verhael in korte woorden te trecken; 't en is niet om zeggen, hoe beeſtigh en on-matelick die Roomſche Prince hem aen-gheſtelt heeft, naer dat zijn herte van dat liſtigh wijf bezeten is geworden. *Zijn ziele*, zeght PLUTARCHUS, *ſtierf in hem, op dat zy in het lichaem van zijn vriendinne leven zoude.* Hy beſwijmde en ſmelte t'eenemael

wegh van hert en van zinnen, zoo dat hy ſedert niet uyt en voerde, dat de Romeynſche name weerdigh was.

Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina, nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.

Dat is:

Een vrouwe knaeght, en eet, allenghſkens al uw krachten,
Zy brant als zy uw ziet, en ſteelt al uw gedachten:
Uw breyn is zoo verſtelt, en uw verſtand verkrenckt,
Dat ghy op bergh, noch dal, noch veld, noch kruyd en denckt.

Hy hadde by-kans de helft van de heele Roomſche regieringe op zijn hals leggende: maer wiert van dat wijfſche jock zoo geperſt en neder-gehouden, dat hy noch gezanten en konde hooren, noch vyands liſten beſpieden, noch zijn eygen gevaer bemercken, noch yets doen, dat tot behoudinge van zijn zelf, of van het gemeene beſten verſtrecken konde. Het welcke oock veel andere Koningen en Keyſeren, en met namen het meerendeel van de Conſtantinopolitaenſche Keyſeren over-kommen is. Zoo dat M. Tullius zeer wel zeght, Dat de wel-luſt den raed verhindert; de reden vyandigh is; dat zy de oogen der ziele gelijck verblint, en geen gemeynſchap met de deughd en heeft. *Impedit conſilium voluptas, rationi inimica; ac mentis, ut ita dicam, perſtringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium.* De veranderingen van menſchen in ſteenen ende beeſten, welcke Medusa door haer ſchoonheyd maeckte, en wilde anders niet beteeckenen, dan alleen, dat die on-gematighde vrouw-dulle menſchen zulcks werden. Derhalven Antisthenes, hoorende yemand de wel-luſt prijzende, vermaende en badt hem, dat hy dat by den vyand doen zoude, om dat zy te ſwacker en te verwinnelicker werden zouden. Xerxes heeft dit oock wel beveſtight:

ſtight: want naer dat hy de Babyloniers weder in zijn geweld gebrochthadde; en heeft hy, tot ſtraffe van hare weder-ſpannige af-valligheyd, niet anders haer op-geleyt, dan dat zy de wapenen, en alle krijghſche oeffeningen afleggende, tot ſpelen, bancketteeren, en allerley wel-luſten haer zelven zouden over-geven: op dat zy van natuere vryeygene, ſlaven der on-gebondenheyd, en on-nut tot alle mannelicken daden werden zouden.

Een yegelick zy dan vermaent, naer de leſſe des Apoſtels, *zijn vat in heyligheyd te bezitten, zonder welcke niemant God zien en zal.* Want niemant en kan een lid Chriſti, en te zamen eens hoeren lid zijn. En zoodanigh is hy die een hoere aen-hanght, als werdende een lichaem met haer. *Schouwet hoererye*, zeght de zelve Meeſter; *alle zonde, die de menſche doet, is buyten den lichame: maer die hoererye bedrijft, die zondight in zijn eygen lichaem.* Die zijn zelven niet ont-houden kan, dat hy trouwe. Dat is het rechte koel-vat van de on-matige hitte des vleeſchs: buyten het welcke niemant zijn brant leſſchen en magh. Geen wenſchelicker houwelick als een eerbaer ziele met een eerbaer lighaem. Dat is gelijck de Perlemoer-ſchelpe, die in de zee levende, geen druppels water en ontfanght, als die van den hemel kommen. Alzo en kan geen eerbaer ziele eenige genuchte des vleeſchs in zich laten, als die van het houwelick, dat van den hemel geſchickt is. Maer het gater anders toe.

Als een henghſt, die glad en vet,
Op zijn zelven niet en let;
Niet en let op ſtaeck, of boom,
Noch op Ruyter, noch op toom,
Al op dat zijn beete luſt
Mocht, door't ſpringen, zijn gebluſt:

Zoo loopt onze domme jeughd,
Naer des lichaems vuyle vreughd,
Naer die vuyle verckens-jacht,
Zoo by dage, zoo by nacht,
Zonder dat zy op haer eer,
Noch op wijze ouders leer,

Zonder dat zy op haer goed,
Op haer magen, op haer bloed,
Op haer lichaem, op de ſtaet
Van haer zielen, op den draed,
Die ons in dat hoogh gebouw
Van den hemel leyden zou;
Zonder dat zy op de wacht
Van de Duyvel nemen acht.

De voorneemſte baet-middel, om zich te wachten, ofte ontdoen van deze koortſige wel-luſten, is, naer het gebed en godzalige betrachtingen, de gelegentheyd van plaetſen en perſoonen te ſchouwen. Want het is een quaed, dat lichter kan gemijdt, als genezen werden. De menſchelicke lighamen ſlachten de glazen, die niet te zamen en konnen gedragen werden, malkanderen raeckende, zonder groot perijckel van gebroken te werden: of wel de vruchten, die hoewel geheel en jeughdigh zijnde, lichtelick blutſſen en buyckzieck werden, als zy op den anderen gepackt liggen. Het water zelfs, hoe verſch het zelve in een vat gedaen wert, zoo daer maer een lauwe hand in-geſteken wert, het verlieſt terſtond zijn kiltige friſheyd. De heylige Paulus zeght bondigh in korte woorden: *Hoerery en zy zelfs onder u niet genaemt*. De byekens en willen alleenelick de doode krengen niet aen-raecken, maer vlieden ten uytterſten alle ſoorte van ſtanck en quaden reuck. Basilius, ſprekende van zijn eygen zelven, zeyde op een zekere gelegentheyd: *Ick en weet niet, wat het is van de vrouwen, als die geen vrouwe oyt bekent hebbe, nochtans en ben ick geen maeghd*. Hy hadde hem veel-licht in eenigh gezelſchap vergrepen, of eenige heymelicke zonden begaen, met genegentheyd, of metter daed, daer over de godzalige Koninck uyt-roept: *Vergeef my de zonden mijner jeughd*. Quade redenen bederven oock de eerbaerheyd en goede zeden: een geweldige blaeſbalck van de verdorvenheyd onzer eeuwe; en die oock ten uytterſten dienen gevloden, of geſtraft te werden

En

En laet geen wrotte redenen uyt uwen monde gaen, zeght de heylige Apoſtel, *maer is 't dat daer eenige goede reden is, tot noodzaeckelicke ſtichtinge, op dat zy aengenaem zy te hooren.* Maer wie en weet niet van de ydele woorden, en ſtinckende redenen, die over al uyt-geſpogen werden? redenen, die dorre en drooge zijn van alle deughdzaemheyd, en op-geſwollen van vuyle etter der vleeſchelicke uytworpſelen. Dat de natuere (immers naer den val) en de eerlicke gewoonte, van onze oogen ver-bannen heeft, wert over-al met een vuyl pinceel van ſchandelicke woorden af-gemaelt.

Niet en iſſer, als ick acht,
Dat het menſchelick geſlacht,
Van een edel ziel geſtuert,
Naerder met een beeſt gebuert,
Als de houwelickſche daed,
Daer een menſche van ont-ſtaet.
E-ven-wel (zoo leght ons eeuw
Op haer laetſte ſnick en geeuw)
Roemt zich o-ver-al de menſch,
Die maer dreck en is en pens,
Of hy niet alleen de va'er,
Maer ſijns kinders ſchepper waer.
Iſſer yemant (zoo als God
Aen een yder ſchickt zijn lot)
Die dan zonder kinders leeft,
En on-vruchtbaer' lend'nen heeft;
Of miſſchien, naer 's moeders beeld,
Niet dan meyſkens heeft geteelt,
't Is een ſchrick van al de praet,
Die hier op dan omme-gaet.

Maer 't is maer te veel gekladt van die vuyle mis-bruycken. Een reden zy voor allen:

Die on-eerlick is van wercken,
En daer by oock vuyl van praet;
Wert, zoo ghy op 't eynd' wilt mercken,
Eeuwelick van God verſmaet.

EMBLEMATA.

XXXIII.

Geen meerder vlecken, als Iffrouw-gecken.

DEes rijt den oever langhſt; hy meent, hy ziet het ſpoken:
De eenzaemheyd hem ſchrickt; zijn herſſens wonder (koken.
Hy loop', hy gae, of ſtae, hy treck', of loſſ' den toom,
Het zelf wert hem vertoont, ter zijden, in een doom.
Zoo werden af-gebeelt ons dwaze jonge-mannen,
Die naer haer liefs bedrijf, haer lijf en ziel-ſchaer bannen:
Wat dat ſy prijſt of laeckt, wat dat ſy doet of laet,
Het zelf, als in een glas, in haer gebeeldet ſtaet.

Uyt

Uyt-legginge.

EEr wy naer de weer-klanck luyſteren, laet ons eerſt zien, waer dit geluyd van daen komt. De zien-konſte leert ons, dat de ſtralen eenes yders lighaems, niet alleenelick van de ſpiegels, maer oock van het water, dicke lucht, en grove dampen, weder-geſlagen werden. Hierom geſchiet het veel-tijds, dat des midder-nachts, de lucht dan duyſter, en gelijck te zamen geſtolt zijnde, onze gedaenten, deur een ſpiegelachtigh in-druckſel, zomtijds gezien werden: voornemelick zoo het gezicht verſtompt, of veroudert is. Daerom oock de oude luyden, die van wegen haer ſware jaren, het gezichte benevelt hebben, gemeenelick deze waen-ſpoken ont-moeten: oock de drup-oogen, of die uyt eenige groote ont-ſtelteniſſe, verkrenckt zijn in haer gezichte zullen zomtijds, niet zonder groote eyſelickheyd, en verbaeſtheyd, dezelve zien; daer zy evenwel niet anders als voor haer eygen gedaente verſchrickt zijn. Derhalven ORESTES, deur waecken, vreeze, droefheyd, en benautheyd des gemoeds, uyt-gemergelt, en by-naer ont-daen zijnde; om dat hy zijn moorderſche handen aen zijn eygen moeder geleyt hadde, en daerom met groote ſchrick en ſidderinge uyt-roepende:

O moeder! laet niet meer dees felheyd u behagen,
Om zulck een ſlangh-gedrocht, vol ſchricks op my te jagen.
Zie, zie, ô ſchrickigh dingh! waer, waer is 't dat ick blijf?
Ah, ah! zy loopen toe, en willen my te lijf.

Wert, met deze antwoorde, van ELECTRA, tegen-geroepen:

Ruſt, ruſt, ellendigh menſch; wilt uyt uw bedd' niet vlien.
Houd op, g'en ziet het niet, dat ghy daer meent te zien.

Hoe

Hoe-wel zulcke ſchrickſelen den menſchen die van een quade gewiſſe gepijnight werden, niet zonder Goddelick beſtier en werden in-geworpen, nochtans gelievet de Heere menigh-mael, daer hy alles zonder middelen kan uyt-rechten, deze natuerlicke middelen daer toe te gebruycken. 't Is vertellens weerdigh, dat van eenen VITELLO, een treffelick wis-konſtenaer, verhaelt, en hier vooren van ons af-gebeelt is. Deze uyt-muytende man hadde een zeker vriend, en medgenoot van zijn ſtudien, die hem zelven, by nachte en by dage, deur over-groote neerſtigheyd verkerckerende, daer deur een zeer weeck en lekende gezichte gekregen hadde. Waer op hy, by nachte, ergens moetende verreyzen, heeft zijnen wegh, langhſt den oever van een riviere, gemaeckt, daer dan gemeenelick de lucht heel wolckigh en nevelachtigh bevonden wert; alwaer hy eenen anderen Ruyter nevens hem gezien heeft, alles puntelick naer-doende, dat van deze man, naer gelegentheyt, voor-gedaen wiert. Door dit ſchrick-teecken verbaeſt, en van benautheyd by-kans verſmacht zijnde, doen hy eyndelick by Vitello weder-gekeert was, en zijn gevaer, met groote verwonderinge, aen hem geopent hadde, heeft hy leeren verſtaen, dat hy zijn eygen zelven tot ſchrick geweeſt was, en niet anders als zijn eygen beeld, in een dicke en dauwige lucht gezien hadde.

Alle gelijckeniſſen hincken: en geen en gaeter met vier voeten, gelijck-men zeght. Het heeft ons hier goed gedocht de ongerijmde manieren der gener deur te halen, die hae met de namen van Courtizanen laten doopen: diens opperſt wetenſchap hier in gelegen is, dat zy behendelick haer zel ven weten te vormen, naer den leeſt daer de Ioffrouwen o ſchoeyen: die niet en doen, immers met blijckende kenniſſ als dat geregelt is naer den aerd, en genegentheyd van d

gene

gene, die zy zoecken te behagen. En gelijck vele geeuwen, om dat zy een ander zien geeuwen; ofte, om vryer te ſpreken, gelijck de honden tot piſſen genegen werden, wanneer zy maer al ſnuffelende, een pis-reuck gewaer werden; alzoo werden deze ſlavige na-volgers met een heete luſt gedreven, om alles, en niet anders, met lof en naerslaed op te volgen, dat haer ander-zy eerſt goed gevonden heeft.

Wat dat de Ioffrouw denckt, of zeght,
Wat dat ſy prijſt, of weder-leght,
De Ionghmans, zonder veel te toeven,
Die dan miſſchien ontrent haer ſtaen,
Die ſteken daer den zegel aen;
En willen noyt haer hert bedroeven.

Zoo Iffrouw heel is, en goed-rond,
Niet wel beſnè en van tongh of mond,
Zoo grof, dat ſy het kan bevroeden:
't Is maer een heuſcheyd, 't is een pand
Van geen gemaeckt, maer vry verſtand:
Van ander heeft-men quaed vermoeden.

Zoo haer vrouw Venus heeft ont-zeght
Haer gaven, daer ſy mede vecht,
En onze herten kan verwinnen;
Mijn Ioffrouw wert daer med' genoeght,
Dat haer van God is toegevoeght
Een ſchoone ziel, en klare zinnen.

Of is zy dan zoo gantſch verblent,
Dat zy haer zelven niet en kent,
En meent noch wel heel ſchoon te wezen;

 De

De Ionghmans, draeyend' als een top,
Die steken haer den aers-douck op:
Want onze popp' wilt zijn geprezen.

Al wat ontrent, of in haer is,
Neem, wat het sy, het is gewis
Een zaeck', een schat van d'ander wereld:
't Heeft al zijn luyster, en zijn thoon,
't Is even eerlick, even schoon,
't Is al gelijck, of 't waer bepeerelt.

Zy is de mate, zy is 't spel,
Het gae dan qualick, ofte wel,
Waer naer dat al de vryers springen:
Zy is de sleutel en Be-mol,
En toont zy ut, re, mi, fa, sol,
De Ionghmans stracks daer naer gaen zingen.

Heeft zy behagen in 't getoy,
En ziet zy altijds naer het moy,
Wat wilt-men douckxkens daer aen binden;
Een kraem van narrigh poppe-goed,
Van 't hayr des hoofds tot aen de voet,
Zult ghy aen onze Ionghmans vinden.

Daer wert voor haer gantsch niet versmoort,
Als 't maer ons Iffrouw geerne hoort,
Wat dat het oock dan mochte wezen;
Der Ionghmans tongen zijn geruckt,
Al naer dat Iffrouws oore juckt;
Want 't moet dan al zijn uyt-gelesen.

Maer hoe! het ware zonder end,
En uw oor al te veel geſchent,
Zoo ick het hier al wou vertellen.
O wel geluckigh! zijt ghy vry
Van deze Ioffrouw-ſlaverny,
En deze zotte narre-bellen.

Wel te rechte zeght de Franſche NAZO, volgens zijn eygen ondervindinge:

L'amour n'eſt rien, qu'ardente phreneſie,
Qui de fumée emplit la fantaiſie,
D'erreur, de vent, & d'un ſonge importun.
Car le ſonger & l'amour ce n'eſt qu'un.

Dat zoude luyden in onze tale:

De liefd' is anders niet, als heete razernye,
Die met een zot bedrijf, met een verſuft gebaer,
Met roock, met wind, en droom vervult ons fantazie.
Want droomen, en de liefd' en zijn maer een te gaer.

En noch en konnen alle deze aperyen niet gelden, om tot zijn voor-nemen te geraecken, zoo zy niet met kroonzop wel dick over-goten zijn. Speelt de zot; ont-ſteeckt de tortſe aen uw zoet Mary-beeld; doet alles om haer te behagen, zoo veel ghy kont; jae dat meer is, rekent uw af-komſte van uw zeſthiende groot-vader; toont al de bevalligheyd des werelds; hebt de wel-gebouwſte herſſenen; de aerdighſte tonge, die oyt in yemands mond hingh; noch en zal 't gen ſlagh geven, om breſſe te maecken, zoo ghy met geen goude kogels en kont ſchieten. Hier tegen vloeckt de zelve Zangh-meeſter:

Celuy,

Celuy, qui n'ayme est malheureux,
Et malheureux est l'amoureux:
Mais la misere la plus grande,
C'est quant l'amant apres avoir
Fidelement faict son devoir,
Ne reçoit le bien, qu'il demande.

La race en amours ne sert rien,
Ne beauté, grace, ne maintien:
Sans honneur la Muse gist morte.
Les amoureuses du jourd'huy,
En se vendant, ayment celuy,
Qui le plus d'argent leur apporte.

Puisse mourir meschantement,
Qui l'or trouva premierement;
Par luy le frere n'est pas frere,
Par luy le pere n'est pas seur,
Par luy la sœur n'est pas la sœur,
Et la mere n'est pas la mere.

Par luy la guerre, & le discord,
. . . .
Par luy viennent mille tristesses.
Et qui pis est, nous reçevons
La mort par luy, nous qui vivons,
Amoureux d'avares maistresses.

De Neer-landers moeten hier mede te vrede zijn:

Die mint, die is vol on-geluck,
Die niet en mint, is oock vol druck,
Maer noch is't meeste quaed van allē,
Dat als de minnaer heeft gedaen
Wat trouw en plicht heeft konnen raen
Dan niet en krijgt zijn wel-gevallen.

't Geslacht' in liefde niet en baet,
Noch heusheyd, schoonheyd, noch ge-laet,
En zonder eer de Musen zingen:
De liefkens zijn van zulck een geest,
Zy venten zich, en lieven meest
Die haer het meeste gelt toe-bringen

Hy moet verkeerdelick vergaen,
Die eerst het goud bracht op de baen,
Hier door de broeder is geen broeder
De vader heeft oock niet gewis,
De zuster oock geen zuster is,
Hier door de moeder is geen moeder.

Hier door de oorlogh eerst ont-stont,
Hier door de twee-dracht wiert ge-gront,
Hier door de droefheyd wiert ghe-brouwen
En 't quaedst van al komt hier noch by
Hier door, die leven, sterven wy,
Versnot op zulcke vrecke vrouwen.

EMBLEMATA.

XXXIV.

De wijsheyd woont in 't drooge.

DE helden in de most, verzopen in de glazen
Van Bacchi moedigh nat, dus in het duyster razen,
Ont-menscht en heel verbeest: want zelfs haer monds geluyd
Een huyligh hond-gebas, of kat-gemeeuw beduyt.
De kop staet haer in 't brand, de steenen moeten 't gelden,
En geven oock haer vier, tot vreughd van deze helden.
Maer is dat niet een schrick, dat die zich hier misgaen,
Die korts met Godes sweerd ons steenigh herte slaen?

Uyt-legginge.

HEt is een groote genade des hemels, dat wy in een land geſtelt zijn, daer niet alleenelick de Gods-dienſt zuyverlick gehand-haeft wert, de wetten bloeyen en jeughdigh zijn, de ſtaet-orden heylighlick behouden en geveſtight, en in 't korte, wel geboden en wel gehoorzaemt wert; maer daer oock de middelen geſchaft, de wegh gebaent wert, zonder welcke die dingen niet ſtaen, en dien-volgens wy oock niet ſtaende en konnen blijven. Hier toe zijn de leege en hooge ſcholen niet de geringhſte middelen, en gelijck Dædaliſche ſnoeren, om ons in deze dolingen en verwerringen daer toe aen te leyden. Want deze zijn gelijck de vruchtbare queeckeryen, daer de jeughdige plantſoenen aen-gepoot en gevoeſtert werden, tot aen-plantinge en vermeerderinge van ſtaten en kercken: of, zoo ghy liever wilt, als vette int-plaetſen, daer de rauwigheyd onzer zielen gekandelaert en geſnoeyt wert, om die edele greffien in te laten, wiens vruchten wy onze geheele behoudeniſſe ſchuldigh blijven. Maer het is zo veel verwonderinge, als beklaginge weerdigh, datter zoo groote menighte gevonden wert, die alles anders doen, als daerom zy in zulcke heylige plaetſen gezonden werden; zommige door gebreck van goed beleyd, en verkeerde eygen-zinnigheyd; andere door geſlagen dertelheyd, en op-genomen booſheyd, daer in zy haer zelven ſtortelick henen werpen. Want men vint-er, die te vrough haer hand de placke des meeſters ont-trocken hebbende, en zich daer gelijck in een ander werelt geſtelt vindende, haer on-rijpen voort-gangh noch ſtael, noch zate geven en konnen: die gelijck zonder compas, en twee-back geſcheept zijnde, beter op haer voorige

reede

reede lagen, als geduyrigh, met zoo veel tegen-ſtrijdige buyen der on-zekerheyd, gedreven te werden. Hier door komt het, dat de zommige in een wan-luſtige ledigheyd vervallen; andere het eerſte land, dat zy zien, aen-grijpende, daer in vergrijzen en ſmachten, zonder oyt preuve gegeven te hebben van haer verkeerde neerſtigheyd, als tot haer ſchande en merckelicke oneere. Zommige zijnder, niet van de quaedſte ſlagh, die ter eerſter plaetſen, door een eer-zuchtige weet-luſt vervoert zijnde, allerley boucken verſlinden, zonder die te knauwen, en, volgens de nature der koude magen, die meer ſmaecks en begeerte hebben, dan zy verteeren konnen, maecken een wrotten hutſ-pot van vele rouwigheyd, zonder eenigh voedſel. Deze zijn, die van allerley kruyd, buſſelkens; van allerley bloemen, kranſſen maecken: en als ghy-ze wel zult ont-leden, ghy zult bevinden, dat zy niet anders en zijn als die veur-ſchorten van die klad-ſchilders, welcke men ziet by gevalle beſmet met allerley verwen. Deze werden noch van haer onnoozelheyd beſchermt, en over haer on-voorzichtigheyd geſtraft. Maer hoe kan de aerde die ſnoode laſten dragen, die in plaetſe dat zy allengskens met het heylzaem nat van alle wetenſchap, zedigheyd, en wijſheyd zouden beſprenght werden, haer zelven hoofdelincks ſtorten in allerley on-gebonden wel-luſten, die Bacchus en Venus te zamen brengen: die nochtans, in haer oordeel, van te fijne bloeme zijn, als dat zy zouden, onder het gruys van het gepeupel, willen gemenght, of getelt werden: die met haer zielen plat ter aerden, jae in de helle kruypende, nochtans in haer geſelſchap onnoozele menſchen niet lijden en konnen, die zy *platters* noemen. Ongetemde dulligheyd, die de kruyden van Anticyra niet weynigh van doen en heeft!

Die van zich weeren wilt het on-gewijde volck,
Dat zich in d'asch vergaept, of in 't beeld van een wolck,
Dat niet bequaem en is, als om met vlijt te tellen
De uyren van den dagh, dat als het swijn gaet hellen,
Met hoofd en geest ter aerd; die moet dan koud, dan heet,
Gespeent van Bacchus nat, van Venus lust ont-kleed,
Verbleecken in 't papier, en met gesloten zinnen,
Zijn nagels slijten af, zijn vingeren verdinnen,
Deur 't wenden van de blaen, en spoeden even ras,
Tot dat hy t' eynde zy, daer noyt geen eynd' en was.
Dan moet het Roomsche heyr rontom zijn ooren sweven,
Dan moet het Grieckshe volck ontrent zijn zijde leven;
En wilt hy noch veel meer, dan moet hy, zonder rust,
Ver-reyzen daer hy zit, naer onze Ioodsche kust,
Niet om daer vast te staen, en stipkens uyt te zoucken,
Of, met een straf gelaet, te muffen in de boucken,
Ver-eten van de mot; en als hy yet ont-moet,
Als hy meynt, niet gemeyn, of uyt zijn herssens broet,
Te roepen, met gebaer, triomph! ick hebt ge-vonden,
Die knoop is eerst door my, en door mijn kunst ont-bonden:
Neen, dat en is 't niet, vriend; laet vry en on-belaen,
Vw wijngh-brauw vallen neer, het moeter anders gaen.
De letters en haer konst en werden niet verheven,
En werden niet geleert, om dat zy ons yet geven,
Vyt kracht van haer natuyr; maer dat zy als een schrijn,
Of schat-kist van verstand, en alle wijsheyd zijn.
Wat kan daer meer by ons med'-lijdens waerdigh wezen,
Als dat een grijze kop gezien wert noch te lezen
In eenigh letter-bouck? dat hy het spreken leert,
VVanneer zijn spraeck-getuygh van jaren is verteert?

De letters zijn de schel', de schael', de korst', de sluymen,
Daer in pit, keest en mergh, jeughd, kerne, graen en kruymen,
En al wat God oyt gaf van smaeck en vriend'lickheyd,
Als een on-schatbaer pand zeer keurlick is geleyt.
Dat hart, dat uytterlick, moet van ons zijn gebroken;
Dat zacht, dat innerlick moet van ons zijn ont-loken,
Met daghsch' en nachtsche vlijt; most en gebrande wijn
Moet van ons min verdaen; als roet en oly zijn.
't En baet niet, lieve man, 't en zal u niet verkloucken,
Dat ghy zijt deur en deur voor-zien met schoone boucken,
Die uyt de Druckery van Aldus of Plantijn;
Of Robbert Stephanus gekommen mochten zijn.
't Is zieckte, gantsch gelijck der zotten van de bloemen,
Der gener die bestaen op zulck een grond te roemen.
Hy is 't die vol van hop', en nutte vruchten leeft,
Die niet zijn kass', maer hoofd vol schoone boucken heeft.

Deze bouck-zieckte placht zeer gemeyn en besmettelick te wezen: elck een gingh swanger van deze zotheyd: het scheen dat hier door bergen baren zouden, daer nauwelicks een belacchelick muysken voor den dagh gekommen is. Zulcke menschen werden zoetelick van AUSONIO belacchen in zijn punt-dichten. Dit zijn zijn woorden:

Emptis quod libris tibi bibliotheca referta est,
Doctum & Grammaticum te Philomuse putas.
Hoc genere & chordas & plectra & barbita conde:
Hoc die mercator, cras citharœdus eris.

Laet ons de Duytschen niet benijden: want 't is voor haer dat wy schrijven. Dit is de meeninge:

Om dat uw kas is vol van op-gekochte boucken,
Ghy meynt, vriend, dat ghy zijt noyt geen geleerder man.

Zoo meught ghy allezins veel snare-tuygh gaen zoucken:
Ghy zult nu koop-man zijn, die mergen spelen kan.

Maer wy danssen uyt den rey, en geven de penne al te veel loops. Ons gemerck slaet voor-nemelick op die gene, die op deze letter-marckt gezonden werden, om alle deughd en wetenschappen te koopen, om haer eygen ziele te ver-rijcken, en haer vader-land en even-naesten daer mede behulpigh te zijn: die in tegen-deel haer gegeven talent niet alleen en begraven, op dat het zonder winste zy, maer het zelve quistelick en schadelick misbruycken tot schendinge van haer eygen lijf en ziele, en quetzinge van haer mede-menschen, daer zy onder woonen. Hoe vele zijnder, die het bind-stuck en de ken-penningh van Minerva ontfangen hebben en die nochtans den Arend en de baniere van Venus en Bacchus naer-volgen? die als duystere licht-vlieders, den dagh niet en gebruycken, als voor een toe-val, en byhanghsel van den nacht: die onder ons verkeeren, maer leven naer de zonne van de tegen-voeters, diens morgen-stond begint, al ons de voor-nacht tot ruste noodet. Dan is't, dat die ellendige duysterlingen, met op-zet, en nuchtere raed, (zoo eenige nuchterheyd in zulcke menschen, jae on-vernuftige dieren, gevonden wert) naer de drinck-huyzen henen schoyen de herbergen maecken zy haer leer-plaetze en academie: e daer zy nauweliks eens des maends de lesse hooren, en zulle zy hier qualick een reyze verzuymen. Niemand en trecke d' aen, als die zich besmet vint. Daer begint dan die wijn-strij aen te gaen: de stuyf-regen verandert allenghskens in stor vlagen; de roomers, in Herculis kroezen: tot dat deze lu den zoo over-goten nat zijn, dat de enghte van haer groo balgen de vochtigheyd niet meer vatten en kan. Een groo geluk, zoo dan de vos zijn vel behouden magh. Maer gemenelic

nelick duert dit ſpel, tot dat de mage, te veel gevergt en getergt zijnde, haer banden begint te loſſen, en weder te geven, dat zy, haers on-dancks, en boven haer vatzaemheyd, te veel ont-fangen hadde. De herſens dan in de zode zijnde, werpen haer ſchuym en vuyligheyd uyt, tot laſt van der aerden, en laſteringe van den hemel. De beenen, haer gebruyck ont-zeggende, werden even dan gedwongen, haer meeſter op ſtrate te dragen, is het niet recht-gaens, het magh al kruyſſende en drayende, al vallende en op-ſtaende wezen. 't Is een brouck-vuller, die dan zijn ſchee niet en derft ydelen: is het ſchroef-ſweerd niet aen de zijde, het mes is by de hand, om vier te geven: en als dit noch al ont-brack, de nacht-ſtilte wert met een yſſelick gemeeuw gebroken; de Duyvel wert geſpeelt, daer hy ontrent is, jae van de Duyvel zelve, dewijl hy oock in haer is. Het ware zonder eynde in't breede, en in 't kleyne uyt te meten de ſchendige ſtucken, die hier door gepleeght en in 't werck geſtelt werden; die ick alleenelick de Goddelicke wrake bevolen late.

Maer ick en onthoude my niet van zommige burzelingen en houd-ſcholieren, die van haer Mæcenates en voeſter-heeren, met groote koſt en zorge ter ſtudie gehouden werden, op dat de kercken ſteeds mochten verzien werden met bequame en Godvruchtige leeraren, dat die even de roer-vincken van zulcke ſchroevery en ſtraet-ſchendige bevonden werden. De on-goddelickheyd van de zommige, die belijdeniſſe van de rechten doen, heeft oorzaeck tot dit preeck-woord gegeven, *Iuriſten quae Chriſtenen*; maer zeker zulcker leven in-gezien zijnde, wat on-recht zoud' hy hebben, die zeggen zoude, *Houd-ſtudenten, quade teer-renten?* Ick weet, datter oock vele gevonden werden, die de Godvruchtigheyd met haers moeders zogh in-getrocken hebbende, en

 daer

daer in zorghvuldelick op-gevoedet zijnde, tot voor-beelden van ſtichtinge, en levendige beſtraffingen van zulcke en dier-gelijcke feylen, verſtrecken mogen; (en wee ons, zoo ons de hemel zulcke lichten ont-zeyde!) maer dit is oock middagh-klaer, dat, gelijckerwijs eertijds geen offerhande zonder zout en placht te geſchieden, weynigh van die duyvelſche nacht-miſſen plachten gehoort te werden, daer niet eenige van die gewijde Prieſters by en waren. Wat ſchrickelicker geſtelte van menſchen kan-der gevonden werden, als die gene, die dagelicks in de letteren der godvruchtigheyd geſtijlt en gevormt werden, evenwel de kracht en de gedaente thoonen van den arts-vyand van Godes in-ſtellingen! *En drinckt u niet droncken in wijn, daer in overdaet is, maer wert vol des geeſtes*, zeght de geeſt des Heeren. Maer deze vol van moſt, en ſtercken dranck, en werden niet alleenelick niet vol des geeſtes, maer over-vullen haer met den duyvel en alle on-reyne begeerlickheden. Bequame woon-ſteden van die ſwarte geeſt: die gelijck hy zich behaeght ontrent de graven en vuyle ſtinck-plaetſen te ont-houden, oock deze on-reyne zielen in-neemt, en met volle macht bezit. Want deze zijn, daer van onze Meeſter zeyde, *Laet de dooden hare dooden begraven. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas: mortem ſuam anteceſſerunt.*

Die in de ſonde dood, verſmacht daer henen liggen,
Begraven voor haer dood: die als on-reyne biggen,
In ſlijck, in dreck, in ſtanck, van wijn belaſt en krom,
In wel-luſts vuyl morraſch zich wenden om end' om.
Diens ziel in 't natte woont, ja die een ziele derven,
Maer die, in plaets van dien, een ziltigh lichaem erven,
Altijds met drooge zucht, en heete korts belaen,
Tot dat zy, t'eynde loops, in vuyle luſt vergaen.

Maer

Maer dit is de eerste oorspronck, daer alle tranen uyt rijzen: dat daer weynigh keure gemaeckt wert, wat verstanden en natueren daer toe opgetrocken werden. Alle dingen en passen allen niet. De zadel en sluyt niet wel op den osse; en den hengst en voeght de ploegh niet. Hier van zijn onder ons zoo veel getoomde ganzen, en gezadelde enden, die anders niet uyt en krijten, als dat zy in de Predicatien van BULLINGERUS, of dier-gelijcke Ezels-bruggen gevonden hebben: diens magen zoo weeck en verkout zijn, dat zy niet verdouwen en konnen, als dat hun te vooren gekauwt en bereyt is. En noch zijn de zulcke verdragelick, als zy maer de onwetenheyd met het ware kleed der godvruchtigheyd bedecken: maer die in de hooge scholen zoo wageloos en uytspoorigh henen loopen, dat zy de vastigheyd van haer ziele ont-schroeven, en alle hare krachten verwringen, en evenwel om dat hare nood zulcks vereyscht, of dier-gelijcke redenen, op de kerck-stoelen gepalmt, en gedrongen werden, hoe konnen die de voor-waerden vol-doen, die de Heere, deur zijn Apostel, af-eyscht? Doch zulcke feylen konnen nuttelick gemijdet werden, zoo de prove-zucht uyt-geroeyt, ende een naerstige uyt-lezinge in 't werck gestelt werde, van zoodanige slagh van jonge luyden, diens zielen aen-vangelick gedoopt en geverwet zijn met de kennisse Gods, en vergezelschapt met een boetvaerdigh en stichtigh leven. Het welcke zoo voor-valligh en noodigh is om te doen, als de vruchten groot en on waerdeerlick zijn.

EMBLEMATA.
XXXV.

Haeſt u langhſaem.

't IS recht een touwter-touw, dien ghy hier zijt gezeten, (meten.
Nu leegh en dweegh van hert, dan weder hoogh ver-
Nu willend', dan weer niet; nu achter, dan van voor:
Nu hoeftigh van een toom; dan weder van een ſpoor.
Als ghyz' hier, vryer, ſteeckt, ghy ziet-ze van u vliegen
En dringht z' oock niet te veel, ſy zoud u hoop' bedriegen.
Uw woorden niet te zout, met konſt en maet bekleet:
En mint ghy, min wat koel, of immers niet te heet.

Uyt-legginge.

DAer en gaet niet zekerder, als de on-zekerheyd van alle wereldsche dingen. De zonne, die gister scheen, schijnt oock wel heden, maer op een ander plaetse, op een ander tijd, met een ander kracht en met andere werckingen. Dit geschiet zoo in den hemel, maer noch menigh-mael veranderlicker, hier op aerden; en dat alder-meest onder de menschen, of menschelicke zaecken.

Een' en de zelve uyr' zal ander winden geven:
En tusschen lipp' en kroes komt oorzaeck van te beven,
Daer reden was van vreughd. dit is Natuuraas wet,
Dat niet op dezen bal, als wanckel is gezet.

De mensche is een rietigh, on-staltigh geboorte, die waerlicker schijnt weg-geworpen, als geboren te zijn; en speelsel van windrige vlagen, die hem geduerigh dat op, dat neder werpen; en dit oogen-blick, daer hy nu misschien is, is even het begin, van flughs daer aen op een ander te wezen. Elders magh veranderlickheyd voor een tijd herbergen; maer hier woont zy voor al haer leven. Zoo en verschoone ick dan niet de gebaerde aenzichten, hoe-wel ick eygentlick, in dit Zinne-beeld, van het swacker geslachte spreke. Een ander uyre zal hun mantel ontvouwen; deze neemt, van haer zelven, verlof, om de huyken te ont-ployen, en zoo een monsterken te geven, dat het niet al uytlacchelick en is, wat hier over van de jongh-mans gezeght en gelaeght, en menigh-mael, tot haer beyder ongemack, belaeght wert.

Zoo

Zoo ziet-men dat het geen gedoopt wiert als een boerte,
Verandert in beklagh, en innerlick beroerte.
Een dingh dat ernstigh is, daer op dient wel gepast;
Want houdet als ghy wilt, het eynde draeght de last.

Hier wert dan het Ioffer-volck op een touwter gezet, die over en weer, hoogh en leegh gedreven zijnde, den wanckeligen aerd verbeeld, in't gemeen van het menschelicke, maer hier by-zonderlick, van het vrouwelick gemoed. Ick en wil even-wel niet alle maeghden water doen dragen over de zelve brugh-stock. 't Is zeker, datter vele zijn, die een statige, en gestadige zedigheyd met een groot verstand getrouwt hebben, daer aen zelfs de mannen veel schuldig zouden blijven. Maer hier werden alleen de zommige scherp-zoetelick deur-gehaelt, tot meerder lof en verheffinge der gener, die de herssens van quick-zilver gezuyvert, en de ziele van alle lichtveerdige in-drucksels gereynight hebben.

Hoe menige werden-der gevonden, die in haer gedachten verydelt zijnde, het achter-hoofd op den rugge leggende, en de kinne naer den hemel stekende, gelijck vergrampt zijn, dat zy met haer voeten de aerde moeten raecken, daer zy veel liever in de lucht zouden trippelen. En weet ghy op wat steunsel? Deze ziet haer zelven aen in groote glimp van zijde, en verwondert het geschetter van goud en gesteenten, daer mede haer dertel lichaem behangen is. Hoor JUVENALEM spreken:

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
Cum virides gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extensis magnos promisit elenchos.
Intolerabilius nihil est, quàm femina dives.

Dit is voor de Ioffrouwen gefchreven, zy moeten 't oock verftaen.

Een vrouw, wanneer zy is behangen met een keten
Van koftelick gefteent, en baggen aen het lijf,
Die laet zich alles toe, wilt van geen fchande weten.
Geen moeyelicker dingh, als is een koft'lick wijf.

Is dat niet belacchelick, en een verfoeyende verwonderinge weerdigh, dat een menfche, anderfins het grootfte, ende het edelfte van de wereld, gelijck zich rouwende over zich zelven, zijn luyfter en hooveerdye van het gewas, en uytftroopfel der beeften gaet ontleenen, en by de leven-looze, of on-redelicke fchepfels gaet zoecken, waer mede hy zijn even-naeften wilt uyt-trotfen? Even dit zelve volck, die in zulck een toyfel, zoo moedelick de pauw fpelen, en niet als met dwerfche oogen dan aen en zien, zullen, t'anderen tijde, zoo leegelick haer zelven wegh-werpen, dat zy zelfs geringe dienft-boden, op haer hoofd zouden laten leggen, dat-men des morgens in der kinderen luyren vint.

Een andere, ziende haer vader een man van ftate, en in groote dingen gebruyckt te wezen, zet haer zelven op den houwter der vermetenheyd, en tracht met haer voeten te ftooten, dat zy met al haer hoofd en herffens, niet bereycken en kan: daer zy anderfins, binnens huys, ick en weet wat beuzelingen handelt, en zulcke nietige dingen aenftelt, die zy zelfs noodigh acht, met een deure bedeckt te werden. Maer die hier van wilde een regifter maken, zoude veel eer de druppelen van den herfft, of de blaren van den zomer getelt hebben, als hy hier zoude t'eynde geraecken.

Het eygentlickfte wit van ons voor-gheftelde Zinne-

 beeld,

beeld, ziet voor-nemelick daer op, dat een Jongh-man moet groote voor-zichtigheyd gebruycken, op den wegh, die ons tot het perck leydet, daer twee niet en konnen, als door haer uytterste eynde, gescheyden werden. Ovidius, die groote meester der vryagien, heeft verscheyden leer-regelen voorgestelt, waer door die bane geluckelick mochte berennet werden, hoe-wel daer vele buyten het gemerck der eerbaerheyd loopen: nochtans en weet ick niet, of dit onder zijn lessen begrepen staet:

On-geruste vryers bend,
Die haest kommen wilt ten end,
Van het slavigh vrouw-bejagh,
Daerom dat ghy, nacht en dagh,
Loopet, zonder wet of maet,
Zonder voort-gangh, zonder baet;
Zie, dat ghy u niet te veel,
Vol van lieffelick gequeel,
Buyten plaets, en buyten tijd,
In der liefden kout verblijd.
Toon wel uwe hertens-tocht,
Zegh oock, dat ghy zijt gebrocht
In de zoete slaverny
Van uw vrysters heerschappy:
Maer wanneer zy is benout,
Door uw al te noeste kout,
Door het dringen van uw praet,
Zie, dat ghy de reste laet,
Tot een beter huer of stond,
Dat dees spijs' haer beter mond'.

De hofsche staet-bedelaers, en diens ambacht bestaet in' beloopen van eens anders, of haer eygen ellende, stellen een groot belangh, in het onder-scheyden der tijden en stonden hoe-wel oock met tegen-strijdigh onder-scheyd. De zommige ontziende de nuchtere korzelheyd van de groote Meesters, die dickwils maer de nacht-ruste gegroet en hebben of met een ledige mage, en nette herssens, alle dingen hooger en dieper in-zien, oordeelen de naer-middaghsche hueren voor de zachtste en bequaemste, om der heeren gunste, tot haer voor-deel, te trecken: andere, gelijck op vaster aede tredende, prijsen daer toe den morgen-stond, wanneer
har

haer ooren noch niet geslagen en zijn, met het on-rustigh gebuys, en gedruys van het wereldś gewoel, en der dingen, die haer ampt, sonder te seggen, haer huys-gezin, aen-gaen. Immers, daer is groote keure, wat voor tijden daer toe gebruyckt werden.

Even dit zelve moet oock waer-genomen werden, zoud ghy bequamelick het hof maecken, en den ougst verwachten van het zaet, dat ghy, in de Lente van uwe jaren, zoo zorghvuldelick zaeyt, en dickwils quistelick in de wind werpt. Iffrouws huerkens luysteren zoo nauw, als even van de aldergrootste Meesters. Dat zy, op een ander tijd, met een bittere snauw zoude bejegenen, zal zy nu misschien, met een zoet gelach, ont-halen. Zoo veel andere zonnen, zoo veel andere humeuren. Daer zy gisteren moeste toe-gedrongen werden, zal zy heden; maer met te grooten tocht, naerloopen. Maer wat is oock dit voor wonders.

Magnam rem puta, unum hominem agere.

Verstaet het:

't Is vry een groote zaeck, en niet gemeyn by velen,
Iae niemand, wie het zy, den zelven mensch te spelen.

Hoe-wel deze Goddelicke deughd den wijzen wert toegeschreven. *Præter sapientem, nemo unum agit: multiformes sumus, illorum more, qui fluminibus innatant, non erunt, sed feruntur.* Ick moet mijn in-vallen plaetse geven, en dit oock, al zingende, verhalen.

Geen mensch is oyt de zelf, in dit on-rustigh leven,
Neem uyt, die met de deughd der wijsheyd is getrouwt.
Veel-vuldigh zijn wy al, als door een stroom gedreven,
Wen gaen niet, maer wy zijn gevoert, en voort-gestouwt.

Wat willen wy ons dan zoo hardelick in-ſpannen, tegen de wanckelbare teerigheyd van zoo noodigh geſlachte. Ick en weet geen feylen, die wy met haer niet gemeen en hebben, is het niet in groote, 't is in gelijcke hoedanigheyd: maer wel vele zijnder, die ons eygen, en meerder beriſpingen onder-hevigh zijn. Wie heefter onder ons, de balance van onze herſſens zoo gepaſt en ge-event, dat het tongsken altoos binnen 't huysken ſtaet.

Wy ſlachten oock de kinders; wy vlieden van het gene ons meeſt over-drongen wert, al is het ons nuttigh, ja ſomtijds oock noodigh bevonden.

't Gaet met ons oock even zoo,
Wat wy tot ons voor-deel bringen,
Dat wy hebben 't zelve noo',
Dat ons yemand wilt aen-dringen.

EMBLEMATA.
XXXVI.
U zelven hoort, geen ander woord.

MAer Iffrouw, ziet ghy niet de reden van u winnen?
't Is zeker tot u ſpot, dat ghy niet kont verzinnen,
Dat al wat dees verlieſt, met een benaut gelaet,
Tot u vermaeck geſchiet, met voor-bedachten raed.
Dan wilt ghy even-wel uyt dit geſpel wat leeren,
Tot bet'ringh van uw ziel? wilt uyt uw boezem weeren
De ſlim' laet-dunckentheyd, die veel van u verleyt,
En doet als vaſt om-vaen, al wat u wert gezeyt.

Uyt-legginge.

HEt gaet zoo gemeynelick toe: zoo wanneer de jongeluyden, die de Natuere tot onderlinge vermakinge en volmakinge, in de wereld geplant heeft, by den anderen kommen, datter dan eenige speeltjens of kort-wijlen verzint werden, waer deur men den tijd met de schouders mocht stooten, en de uyren (maer beter ons zelven) bedriegen mochten. Het Kaerd-spil en is hier onder niet het on-gemeenste, waer van dat zommige Gods-geleerde mannen, oock in onze tijden, in 't breede geschreven hebben; wiens gevoelen, buyten deze plaetse, en van een ander penne is, te over-wegen, tot aenneminge of verwerpinge. Dit hebb' ick geleert, naer de leege jaren, die my over het hoofd gerolt zijn, datter niet ter wereld in onze zinnen vallen kan, daer in een op-merckende ziele geen stoffe van leeringe of onder-wijsinge scheppen en kan. In dit spel, gelijck in alle andere jongelicke vonden, is te bemercken, hoe dat het jonge goedjen, wanneer het van des moeders zijde gespeent, nu eerst zijn aen-gezicht begint te versteken, om gebaerde kinnen aen te zien, zich laet vleyen en uyt-strijcken, door een kinderlicke vermetenheyd, die in haren boezem gevoed wert.

Siet my dit Zinne-beeld aen. Ghy ziet daer een jongelinck zitten, gantsch, gelijck het schijnt, bekommert en versuft, door het verloop van zijn spel, daer hy noch mouwe noch lap en weet aen te zetten. De beeste is in 't garen: 't is al verbrot, deur het kloeck tegen-beleyd van deze blijde maeghd, die haer zelven streelt, en, gelijck-men zeght, de aers-douck op-steeckt, om dat zy meynt haer koecke zo wel gebotert te hebben, dat den jonghman niet veel en kan

ov:

over-schieten. Maer 't zijn koeken van des jong-mans deegh. Zy veeght haer zelven de neuze, maer 't is met een neus-doeck, die deze hovelingh genaeyt heeft. Zy meynt te winnen deur haer eygen kloeckheyd: maer 't is des jongh-mans gemaeckte swackheyd. Zoo wert zy gekittelt aen de zijden, daer de teerste aderkens van haer zoetste gevoel spelen..

Maer eer ick meer zegge, zonder verlof, ick zie een groote bende, die my te lijve willen, en verwijten my deze verwijtinge, of, gelijck zy 't duyden willen, dit spottelick belach. Maer, hola, blijft wat stille, en hoor mijn verdedinge, al-eer het vonnisse gestreken werde. Ick spreke, gelijck ick te vooren gezeght hebbe, van dat jonge volck, die gelijck de mossels on-zeker zijn, of zy oock moeten onder de vis getelt werden: die nauwelicks uyt haer kindsheyd getreden zijnde, de wille-kom van de eerste jaren des bescheyds geven, om alzoo in de rolle van de houwbare geschreven te werden: die noch den handel van dat jongelick bedrijf niet gepleeght en hebben; en noch niet geleert en zijn, wat saucen daer toe gemaeckt, wat spijzen daer op gedischt werden. Anders, naer dat ick late, en zelden onder die kudde gekommen hebbe, moet ick ruymelick bekennen, vele onder die bejegent te hebben, die aen ons geslachte niet schuldigh, maer veel ten achter zijn. Neem dit tot een gods-penninck:

Och hoe menigh ydel bouck,
Laeckt de feylen van den douck!
Och hoe veel on-nutte blaen
Hebben 't op de vrouw gelaen!
Die nochtans aen ziel, of lijf,
Noch in eenigh hand-bedrijf,
Noch in herssens, noch in zin,
Niet en mincken ergens in,
Daer in dat wy in het minst
Zouden hebben recht van winst.
Maer zoo 's werelds orden liet,
Als zy wel het zelve vliet,
Dat het kloecke vrouwe-volck
Mochte zijn der mannen tolck,
En beschrijven en verslaen
Wat van ons al wert gedaen,

En

En dat noch met reden-schijn,
't Zou met recht te duchten zijn,
Dat ons pracchen en gepof
Maer zou wezen wind en stof.

Even-wel en moet haer swackheyd niet gevleyt, of geviert werden, gelijck het gemeenelick geschiet, wanneer de jongh-mans die eere en het geluck hebben (dat zijn de kunst-woorden) om haer gezelschap te genieten. Hier door wert het deegh gehevelt en gezuer-deessemt: het herte rijst op in alle waen en hooge vermetelheyd. Haer kleyne deughdekens, werden tot hooge bergen verheven, en haer feylen bedeckt of verschoont. Is Joffrouw met een bruyn vel overtrocken, daer werden duyzend spreeck-woorden verzint om deze verwe prijzelijck te maken. *Bruyne verwe is de liefste Fille brunette est de nature gaye & nette. Bruynigheyd en is geen smet want die die heeft is gaeuw en net. Daer werden meer witte eyer-schalen als bruyne peper wegh-geworpen. Bleeck-vijste maeghden my noyt en behaegbden.* Is zy oock merckelick leelick, en daer geen zalve van schoone woorden aen te strijcken is; daer wert oock al raed toe gevonden. *Beauté & folie vont souvent en compagnie. Schoonigheyd en zotternye zijn altoos in compagnie. Belle femme, mauvaise teste. Schoon van leden, leelick van zeden. Schoone vrouwen zijn quaet om houwen. Schoone vrouwen doen menigh man rouwen. Zoeckt gh deught en eerbaerheyd, zoo wacht u voor de schoonigheyd.* Hier op kan te passe kommen, dat my t'anderen tijde ont-vallen is:

Niemand zy hier in gestoort,
Zelden zal-men zien accoord,
Zelden is de eer en schaemt,
Met het zoete schoon verzaemt.
Zoo misschien (als ick wel giss')
Ergens een te vinden is,
Die noch jonck en ongehouwt,
Beyde die heeft t'saem getrouwt,
't Is een alzoo zeldzaem dinck
In dees ronde wereld's rinck,
Als een ey is van een haen,
Of wel als een swarte swaen.

't Schijn,

't Schijnt, gelijck des schoonheyts beeld
Veel-sins van de teerheyd deelt,
Dat de ziel oock, slap en teer,
Niet en biedet eenigh weer.

Of wel dat zy als een doel,
Van zoo menigh bitsigh boel,
Stadigh schoot op schote krijght,
Tot zy eynd'lick neder-zijght.

Dat in't voor-by-gaen: om geen beuzelingen te verliezen. Zoo nu misschien deze Iffrouw van lengde zoo mis-deelt is, dat haer kinne komt te passen op de hooghte van ander lieden heupen; hier heeft het vleyende vernuft oock in voorzien. *En petites boistes met on les bons onguens. In de kleynste dooskens leght-men de kostelickste zalven. En petite teste gist grand sens. In kleyne hoofden steeckt veel wijsheyds. Kleyn van lichaem, groot van couragie.*

Zy draeght, in deze kleyne borst,
Het herte van een groote vorst.

Alzoo wert de luys in de pels gezet: het loopende peerd de spore gegeven. Vele beklagen haer van de trotsheyd en over-moed, die in dat geslachte gevonden wert: maer zy zijn't die den haeck gemaeckt hebben, daer zy haer kleederen aen scheuren. En ondertusschen werden die teere gemoederen bedorven, al-eer zy eenige vastigheyd hebben. Zy werden Goddinnen genaemt, uyt vleeschelicke afgoderye; maer dit kan hier by gevougt werden, dat zy met de Goden dezer aerden dit gemeen hebben, dat zy door pluymstrijckers en vlaey-backers bedorven werden. De kinderen der Koningen, zeght CARNEADES, en konnen niet ter dege leeren, als te peerde rijden. Deze moedige beesten en passen niet meer op een goude-laken kleed, als op een leren brouck: beyde moeten gelijckelick in 't zand, zoo zy niet op haer hoede en zijn. Alzoo en konnen de jonge Ioffrouwen niet beter leeren (maer zegh vry erger) als die leege en schadelicke

vley-konst, de rechte leer-meester van hooghmoed en opgeblazene vermetelheyd.

Hier van moet ick wat tot waerschouwinge en verbeteringe zeggen. En ter eerster ingangh, komt my die groote zede-meester te vooren, die met deze woorden de zorgelickheyd van deze koortse te kennen geeft: *Vt in corporibus morbus segnitie & laßitudine præsentitur: sic infirmis animus, priusquam opprimatur, præsumptione quatitur.* Dat is: *Gelijckerwijs in de lichamen, deur lafheyd en loomigheyd, de zieckte van te vooren gevoelt wert; zoo wert een swack gemoed, eer het onder-druckt wert, deur vermetelheyd geschut en gewaggelt.* Waer deze helsche beeste haer zelven in-gedrongen heeft, wert alle het zaed der deughd verslonden, en de ziele van alle over-blijfsel des goeds berooft. DEMOCRATES nu heel oud en kort-ae'migh geworden zijnde, klom zeer blazende en hijgende op het kasteel van Athenen: het welcke van yemand gemerckt zijnde, zeyde, dat hy even-eens dede, als die van Athenen plachten te doen, te weten, groote dingen te blazen, en weynigh te deugen. Een aerdige beschrijvinge van een op-geblazen gemoed, het welcke ydel van alle ware deughden, nochtans met groot geruchte snorckt en blaft, als of het veel wonders, en groote dingen ware. De blaes-balcken van de longer, met wrotte zucht op-gespannen zijnde, en konnen geen heylzame koelte aen het herte geven. En wanneer oock een ziele met deze zieckte door-droncken, haer goddelicke bewegingen van nederigheyd begint te missen, de Celle-broers van de helle mogen haer wel gereedt maken, om deze wanschapen ziele wegh te voeren, ter plaetse daer haren vade woont. Dit zy voor de stoock-vieren en brand-stichters van zulck een feyle:

Ionge jeughd, en on-verwelckt,
Die de Ioffers ooren melckt,
Die haer ſtrijcket, die haer ſtreelt,
Of zy waren geen gedeelt
Van de woonders dezer aerd,
Maer veel hooger dingen waerd.
Die uw daden toebereyt
Met bedrogh en liſtigheyd,
Die uw woorden koockt en zoet,
Als een kock zijn ſpijze doet;
Zegh my, eer ghy van my wijckt,
Weet ghy, wien ghy wel gelijckt?
Weet ghy (neen ghy, als ick giſ')
Wat uw konſt en ambacht is?
Hoeren booſt ghy konſt'lick naer,
Met u gantſch vermomt gebaer,
Die van haer gemaeckte ſchijn
Heel en al vervremdet zijn.
Maer noch komt hy naerder by,
Die u ſtellet in de ry
Van die met den ſwarten raed
Van den duyvel omme-gaet.
Die verderven graen en vlas,
Zaet en allerley gewas,
Allerhande vrucht en ſtof,
Door het ſpreken van haer lof.
Alzoo dood een vleyder oock,
Deur den nevel en den roock,
Deur een bitter-zoet verhael
Van een lof met leugen-tael.

EMBLEMATA.

XXXVII.

Vrienden en Neven zijn beſt bedreven.

WAt zucht, wat nijd, wat ſtrijd, wat vremd' en vuyleſtucken,
Wat mangelingh, wat koop, wat liſt, wat helſche tucken
Daer botheyd, en gebreck van wijſheyd, en verſtand
Daer kindsheyd, ezels aerd, alleen heeft d'over-hand
Daer deughd, bequaemheyd, geeſt, geleertheyd, goed zeden
Wert t'eene-mael verzuymt, en mette voet getreden.
Zoo ſteelt dees lompe boom, onaerdigh, zonder vrucht
Dit zoet, en e'el gewas, den hemel, zon, en lucht.

Uyt

Uyt-legginge.

HOe-wel wy den hemel veel ſchuldigh zijn, dat onze ſtaet gezuyvert is van vele feylen, die in andere regieringen noch groen, en in haer volle kracht zijn; nochtans en konnen wy ons niet beroemen, dat alle plaetſen ende leden daer van zoo gaef en gezont zijn, dat het ſchadelicke ambacht van kuypen daer niet ſomtijds gepleeght en wert. Doch het heeft zoo toe-gegaen van alle tijden; hoe-wel in d'eene plaetſe meer, in d'ander min. Niemand en dencke dat hem een witte kraye, of blauwen hond ont-moet is, die te zijnen aen-ziene reden heeft, om daer over te klagen; zegh veel liever te bedancken. De menſche van in-borſt, en aen-geboren aerd, tot grootsheyd en hoogheyd gedreven zijnde, gelijck hy een vermomde koppelaer is van zijn eygen zelven, zoo zoeckt hy oock die gene op te voeren tot het tſop der eeren, met wien hy door bloed of maegh-ſchap gehecht, en alzoo ten deele eens geworden is. Dat en moet oock geen zeldzaem geluyd in onze ooren maken. Niemand van ons zoo vroom, niemand zoo nauw luyſterende naer de gewiſſe, die zich zelven niet en zoude verōorloven, zijn naer-beſtaende, als het verſchil niet groot en is, voor andere te ſtellen, en zijn gunſte en ſtemme voor haer te doen gelden. Maer geluckigh is het land, en dry-dubbel geluckigh, daer de Godvruchtigheyd de eerſte zijde vult, en die meeſt in bedenckinge vallen, die een reuck van een gewiſſigh leven van haer geven. God is alleen een hertenkenner.

Ons voor-nemen en is niet (dat verbiede de hemel) dat wy ons vaderlandſche aſſchen zouden bepiſſen (gelijck de Latijnen bykans in hare tale ſpreecken) of een miſt-korf op

ons hoofd te zetten, om daer van bedrupt te werden, en een vuyle ſtanck te maken. Dit zy een gemeene wet:

Alis uw vader-land niet vry van alle vlecken,
En dat het hier, of daer wat ſpringet uyt de band;
't En ſtaet een kind niet toe, zijns vaders ſchaemt' t'ont-decken,
Veel minder noch het quaed van zijn geboortigh land.

De Franſche Naso is even-wel miſſchien te ont-ſchuldigen, die tot verbeteringe, en niet tot verwijt, de on-gezondheyd, en on-gezouten handel van zijn vader-land, op het groote werelds tooneel, te voor-ſchijn brenght. Dit zijn zijn woorden:

. . . . : *He! qui faict que la France*
Charge ſouvent d'honneurs ſon aſneſſe Ignorance,
Si ce n'eſt une envie? envie, qui ne veut
Souffrir une vertu, qui trop plus qu'elle peut,
Se perdant pour la perdre?

Dit zeght de Poët:

Ah, ſchadelick verdriet! waer van komt ons dit quaed,
Dat Vranckrijck, deur den band, haer ezelinne laet,
Ick meen' d'Onwetenheyd, met eeren, en met ſtaten,
Als deur een bleecke nijd? nijd, die niet toe kan laten
Een deughd, die meer als zy in haren boezem draeght;
Maer liever zich verderft, als zy maer deughd en plaeght.

En verſtaet hier niet, deur d'*Onwetenheyd*, alle menſchen die niet met ydele tijtelen van geleertheyd geladen gaen maer die van natuerlick vernuft, godvruchtigheyd en burgerlicke wetenſchap, ont-bloot zijnde, geen ander kenniſſ van haer en geven, als dat zy *Heeren* genaemt werden. Wan hoe vele zijnder over-al, en bynamen in onze regieringe, di zonder wetenſchap van Latijnſche letteren, Doctoren en Li

cen

tiaten verre achter rugge laten; en daer van de gemeene ſtaet meer nuttigheyd treckt, als van die *Meeſters by dozijnen*, die haer kamers vol boucken gevult, maer het hoofd vol ledigheyd en ydelheyd hebben.

Geen on-lijdelicker volck,
Als die met een dicke wolck
Van goed-dunckens leugen-beeld,
Hert en oogen heeft beſcheelt.
Die alleen op 't parckement,
Dat ons Vranckrijck licht'lick zent,
Om geleijt kroone goud,
Al zijn eer en wijſheyd bouwt.
Oh! hoe menigh arme quant,
Draeght de ringen aen de hand,
Teeckens van een meeſterſchap,
Die een veel-kouleurigh kap,
Of een ſmeerigh ambachts-mouw
Veel-licht beter paſſen zou!
Die, met meulen-ſtof bemeelt,
Even-wel den Al-weet ſpeelt,
En met meeſterlick beſluyt,
Zedigh' herten lacchet uyt:
Ia wiens leegh-gezoolde ſchoen
Hy niet waerd is uyt te doen.

Maer dit is te beklagen, datter, in eenige land-ſtreken, nenſchen gevonden werden, dien de geleertheyd verdacht, n de geleerde veracht zijn: die geen ander reden en zouden veten te geven, waerom zy deze den rugge keeren, en gene le borſt en armen, openen, als om dat zy (ſt!) dat ick niet eggen en durf.

Die niet en zien, wat God, gewiſſe, keuren, wetten,
Noch wat de dienſt van 't land byzonderlick vereeſt;
Maer tot een wit, en maet, zich aen haer zelven zetten,
En poogen, dat het al magh ſchoeyen op haer leeſt.

Maer on-geluckigh zijn oock die ſtaet-zuchtige zotten, e niet anders en droomen, noch en verzinnen, dan hoe zy eſt tot die glanſſige ſlavernye geraken zullen: die het groote geluck achten, te derven het geluck van een zoet, onderwerpen leven.

Celuy

Celuy n'est pas heureux, qu'on monstre par la rüe,
Que le peuple cognoist, que le peuple salüe;
Mais heureux est celuy, que la gloire n'espoint,
Qui ne cognoist personne, & qu'on ne cognoist point.

Dat zoude in Neerlands luyden:

Geluckigh is hy niet, die langhst de straet gewezen,
Van yder is bekent, van elck een wert gegroet;
Maer die, wiens hert en geest deur eer niet is gerezen,
Die stil, en on-bekent, zijn eygen dingen doet.

Want voorwaer die zijn voet eens gestelt heeft op de trap van eere en staet, die magh de gerustigheyd wel den zack geven: zoo-men anders die gelooven magh, die de ervarentheyd tot bewijs voort-brengen. *Vbi diligentia est plena si multatum; negligentia, vituperationum; severitas, perniciosa; liberalitas, ingrata.* *Daer*, gelijck CICERO zeght, *de neerstigheyd vol veete is; de na-latigheyd vol verachtinge; de strafheyd schadelick; de mildigheyd, on-aen-genaem.* Daer de eene jelourzye de andere baert: daer altoos te hacken en te weeren, te stooten, en te wijcken is. *Daer* gelijck PLATO schrijft, *de vreught zich heeft gelijck een dragende bloed-sweere; klaer blinckende deur een verborgen vier, en innerlicke ont-stekinge; die noch vryen geest, noch gerusten azem en treckt.* Gewisselick, zoo een hand-wijlige eere zoo diere moet gekocht, en zoo zuerlick betaelt werden; wie onder ons e[r] zoude zich niet liever daer van verbannen, en met de oud[e] wijze van de beste eeuwe, zich begeven tot de zoete onnoo[-] zelheyd van een ackersch of bouwers leven, en alzoo een o[-] pene vryheyd genieten, dan zoo ellendelick te sticken, i[n] de bange lucht, van dat steedsch gedrangh, daer 't u all[e] zoo zeer tegen de borst is? Prijs-weerdigh is HIPPOLYTUS by SENECAM, die zo treffelick de zake met de naelde raeck[t]. Hoor hem in zijn eygen tale.

Non alia magis eſt libera, & vitio carens,
Rituſque melius vita quæ priſcos colat,
Quam quæ, relictis mœnibus, ſilvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non auri populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno ſervit, aut regno imminens,
Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes,
Spei, metuſque liber: haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit; nec omnes conſcius ſtrepitus pavet. &c.

Hy wilt zeggen, naer onze moeders ſpraeck:

Geen ander meer geruſt, geen ander vryer leven,
Geen dat zoo feyl-loos is, by wien meer is gebleven
De oude wijs' en deughd, als dat verlaten heeft
De mueren van de ſte'en, en in de boſſchen leeft.
Die zich geheylicht heeft den toppen van de bergen,
En zal geen dulligheyd van gierigh herte tergen;
Geen valſch en trouw'loos volck, geen vuyl gepuffels lucht,
Geen peſtſche nijdigheyd, geen brooze gunſt, noch zucht.
Het rijck hy niet en dient, noch leght op't rijcke lagen,
Geen ydel eer hy volght, geen geld-luſt komt hem plagen,
Vry van al hoop en vrees, geen wraet, of ſwarte beet
Van on-gunſt baſtaerd tand, zijn in-gewand op-eet.
De linckerny des volcks, de ſteedſche ſchelmeryen
En kent hy oock niet eens, en zoud' hy oock niet ly'en:
Al wat-men klapt of ſnapt, in't minſte, noch in't meeſt,
Geruſt en on-bewuſt, de zulcke niet en vreeſt.

Even-wel en wil ick hier niet alle menſchen af-ſchricken, om zich t'eenemael de regieringe van haer lieve Vader-land te onttrecken: en die by namen, die God de Heere met bequaemheyd, en vereyſchte gaven gekroont heeft. Want de machten en ampten zijn van God de Heere in-geſtelt en beveſtight, op dat het menſchelick gezelſchap in orden, en goede tucht zoude mogen gehouden werden. *Daer en is geen macht dan van Gode, en die machten zijn, zijn van Gode geordonneert.* Behalven dat het een klaer bewijs is van een na-latige en ſloffige ziele, voor zich zelven alleen te leven, en zijn keerſſe onder een koren-mate te verſteken: wanneer ghy u Vader-land, met een goede gewiſſe, al waer't oock, met uw groot ongemack, dienſt en nuttigheyd kont by-brengen. Ia de wetten hebben hier in oock zoo neerſtelick voor-zien, dat zy de on-willige daer toe gedrongen hebben. Zoo ſpreken de Keyſerlicke in-ſtellingen. *De munerib. & honor. Zoo yemant een Magiſtraet verkoren zijnde, het op-geleyde ampt weygert te bedienen; zal gedrongen werden door de Preſidenten het ampt aen te nemen, met zulcke hulp-middelen, als de vooghden plachten gedrongen te werden, om aen te nemen den laſt, die haer wert toe-gevought.* Maer het gaet er huyden ten dage alzoo toe, dat deze wet niet vele en houft te werck geſtelt te werden. Wie iſſer nu, die met Saul zich onder de vaten verſteken zoude, wanneer hy tot een hooge ſtaet zoude geroupen werden? Ia men vint-er gelijck eertijds by de eer-zuchtige Romeynen, *Quos tanta invaſit honorum cupiditas, ut vel cœlum ruere, dummodo Magiſtratum adipiſcerentur, optarent: Den welcken* (als VARRO ſpreeckt) *zoo groote begeerte van eere in-genomen heeft, dat zy wenſchen zouden, dat de hemel viele, als zy maer een Magiſtraet-ſchap verkrijgen konden.* Daerom heeft eertijds ALEXANDER SEVERUS grooten lof verdient, die de eer-gierige menſchen, en die naer ſtaten ſtonden, niet alleenelick al-

on

on-nutte, maer oock als ſchadelicke peſten, uyt alle regieringe gehouden heeft; en daer-en-tegen ſtille lieden, die de ruſte van een in-getogen leven zochten, doch bequaem en voor-zichtigh waren, daer toe gedwongen. Alzoo wanneer hy eens yemand tot een hooge ſtaet beſtemt hadde, die, op dat hy daer toe kommen zoude, zich in de vlucht begeven hadde, heeft den zelven metter haeſten, hoe-wel hy zeer tegen-worſtelde, wederom doen halen, en met die weerdigheyd vereert; zeggende tot hem, dat die alleene de eere weerdigh waren, die zich de zelve niet weerdigh en hielden. De zelve Keyſer heeft oock met een zoete ſtreke OVINIUM CAMILLUM uyt het getal der Raeds-heeren geſtelt, om dat hy verdacht was naer het rijcke te ſtaen. Want als hy hem te Hove geroupen hadde, heeft hem, hy met een kleyn mondeken, bedanckt; dat hy zorge van de Republijcke, die de on-willige op-geleyt wiert, van zelfs hadde willen aen-veerden. De zelve wijſheyt heeft CAREL DE WYSE, Koninck van Vranckrijck oock gebruyckt, die het Coneſtabelſchap van het rijcke aen BERTRANDUS GUESCLINUS op-gedragen heeft, die het zelve, lange, en vele van zich geſchoven hadde: verklarende dat het hem meer als genough was, dat hy de plaetſe van een Ridder vullen mochte: zeggende daer by, dat die weerdigheyd zoo over-groot was, dat die zich behoorlick daer in quijten zoude, niet zoo zeer de geringhſte, als de grootſte van het rijck bevelen zoude: en dat zijn fortune en zedigheyd zulcks niet lijden en konde, dat hy over de Neven, en bloed-verwanten van de Koninck heerſchappye voeren zoude. Waer op de Koninck dit voor andwoorde gaf: wacht, dat ghy niet en meent BERTRANDE, dat uw weygeringe by my plaetſe hebben zoude. Want ick noch Broeder, noch Neve, noch Prince, noch Graef, noch Baenderheere

heere in mijn rijck en hebbe, die u niet gewillighlick en zal gehoorzamen: en die anders doet, zal mijne macht en de uwe, met zijn ongeluck beveſtigen. Waer door hy overwonnen zijnde, hem eyndelick heeft laten gezeggen.

Maer het waer oock te wenſchen, dat over-al die Godvruchtigheyd en voor-zichtigheyd gebruyckt wiert: dat, gelijck die Princen deden, oock de bequaemſte, en verſtandighſte tot de eerſte plaetſen verheven wierden. Oh, of niet het tegen-deel in zommige landen beſpeurt en wiert! Hoor, wat de Preſident du VAIR zeght: *En ce temps rien n'a tant empeſché les honneſtes gens d'avoir des biens & honneurs, que de les meriter.* Zoo ſpreeckt oock de DIANE van Monte-major: *Eſtamos a tiempo, que merecer la coſa, es principal parte, para ne alcançar-la.* Dat is: *Wy beleven eenen tijd, daer niet zoo zeer de eerlicke lieden verhindert heeft, goederen, en eere te hebben, dan de zelve te verdienen.* Maer ſtelt hier tegen het mannelick gemoed van BOETHIUS, die de de hooge ſtaten met een ander ooge in-gezien heeft. Zoo dondert hy:

Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant.
Et cum falſa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoſcant bona.

Dat is:

Wat zal ick tot een vloeck de zotte ziele zenden?
Dit: dat zy haer tot eer, en rijckdom mochten wenden.
En als in't valſche goed nu is geſtelt haer voet,
Elck van haer weten magh, welck zy het ware goed.

EMBLEMATA.

XXXVIII.

Liefdes brand verſlint 't verſtand.

ZOo is 't met haer geſtelt, die, door de luſt der minnen,
Geſteken en vervoert, verliezen hert en zinnen.
De liefd' is als een hond, die dol en heet van bloet
Den menſche, door een beet, maeckt razend' en ver-
woet.
Dan loopt hy gins en weer, niet door hem zelf gedreven,
De kop die draeyt hem om, de herſſens hem begeven.
De honger, ſtrop en tijd, naer 't ſeggen van dien man;
Naer mijn, de helſche ſchrick dees ſiecken helpen kan.

Uyt-legginge.

WAt vremdigheyd iſſer al van de liefde beſchreven; maer hoe veel meer dwaeſheyd wert daer in begaen! Daer en is niet zoo zeldzaem van de Poëten oyt verdicht, dat de Minne-prieſters niet waerachtigh, of ten minſten waer-ſchijnelick maken. Daer ginck we zeven jaer zeggens toe, om alleen de frengien van dit fijn kleed te vertoonen, en ſlechts den om-treck, met doode verwen, af te ſchilderen. Die achter dezen Afgod verdult ge loopen hebben, zouden ons meer wonderen vertellen, al eenige ſteert-ſterre, of ander hemelſch ſchrick-teecken on oyt voor-zeyd hebben. 't Is ons genoegh het opper-vlack t lecken, en het binnenſte voor die te laten, die haer kraen halzen tot de grond van deze vuyle pap geſteken hebben.

Het is zeker, dat gelijckerwijs geen geweldiger tochten i ons en zijn, als die door de wind van deze wereldſche liefd werden aen-geſteken, zoo en iſſer oock niet, waer in de men ſche zijn edelſte deel meer verbaſtaert, en hem zelven ver onder de on-redelicke dieren wegh-werpt. Men zegt, datt een kruyd is, *Potamautis* genaemt, het welcke den menſch die daer af geproeft heeft, zoo verbijſtert, en buyten he zelven ſtelt, dat hy om en weer loopt, als of hy herſſens noc zinnen hadde. Wat zullen wy anders van deze vleeſchelick liefde zeggen, als dat zy is een dievegge van de reden, ee moordſter des verſtands?

d'Een wenſcht een hondeken te zijn, om geduerigh op d ſlippen van zijn Ioffrouw te zitten. Een ander houd de vloo geluckigh, en verheft het on-kruyd, 't welck het vuy ſweet gebaert heeft. Deze draeght eenige bandekens om de arm, die hy *Faveurkens* noemt, gevlochten van zijde ſnoere,

n

en dat hoofd gewas,dat Iffrouws herssens, als een vetten rook uyt-gedompt hebben. Daer zijnder oock geweest, die haer Matresse over-leeft hebbende, dat smeerige hayr besproken hebben, en haer rouw-kleederen daer mede geboort. Zommige zitten aen de mooze en jancken, en voeden haer met het on-zeker geluyt, het welcke zy meenen onder het gehemelte van die zoete mond (als zy spreken) gevormt te zijn: wenschende niet alleen de kruymtjens te eten, maer oock de beentjens te lecken, die noch vochtigh van haer zeever zijn.

Als zy nu de eere en het geluck van haer gezelschap hebben, 't is haer een groote geneughte, niet alleen de handen, maer de schaduwe daer van, ja van haer voeten te kussen. 't Is al gezegent, dat van haer geroert en gehandelt wert. Daer zal-men 't zoo weten te passen, dat de plaetse van den beker, die van Iffrouws korale lippen in het drincken, geraeckt is, van Monsieur (hoe-wel onweerdigh) niet en werde voorby gegaen. Al haer knicken en oogh-slagen zijn zoo veel hang-duymen, daer zijn deure moet op-draeyen. De mate van al zijn bedrijf wert by haer gekerft en gesneden: en drydubbel geluckigh is hy, wanneer hy weet de gelegentheyd te koopen, en die zachtste tijden van spreken waer te nemen.

En is hy oock niet wel een nedrige dienaer, die geen ander grootheyd en wenscht, als zijn leven langh haer eygen slave te wezen? Ia tot hier toe, dat gelijck eertijds de on-matige heersch-lust zoo verre uyt-geborsten is, dat de Romeynsche meesters het leven en de dood van haer slaven in haer geweld hadden, hy niet alleenelick dat jock onder-gaen en wilt, maer zelfs zijn ziele vereygenen, op dat hy geheelick uit-zelft, haer alleen zoude toekommen.

In het scheyden bijt hy haer, ick en weet wat vremde wenschen in d'oore. Zoo veel geneugte in haer slapen, als hy onruste

ruste en gewoel zal hebben, door den dorst van haer tegen-woordigheyd; zoo veel zoete droom-beelden, als hy zuchten om haren 't wille getrocken, en tranen gelaten heeft. En als hy nu zijn af-scheyd genomen heeft, en half-wege te huys gekommen is, zal hy zomtijds noch wel weder-keeren, om het klinck-ketentjen te kussen, en de klopper zijnen tol te geven: daer by denckende, Geluckigh tuygh, die zoo me nigh-mael van mijn Engel beaessemt, en van haer handen geraeckt zijt! Och of ick zomtijds mocht wezen, dat gh zijt: hagel noch sneeuw en zoude my vervelen, noch mijn blaeckende vier in 't minste uyt-blusschen, dat anders geen voedsel en begeert, als de geur van dien lieffelicken hypo cras, die onder de slincke borst van mijn Goddinne ge maeckt is.

Dit en zijn geen swangere gedichten, of verzierde kort wijlen, als in mijn eygen hof gegroeyt zijnde: daer en wer niet by-gedaen; dat ick eertijts niet gehoort, of in mijn lee ger jaren gelezen hebbe: als de tijd my zoo weynigh stond als hy my nu dier en kostelick is.

Voeght dit daer oock by; (daer ick oock wel naerder be scheyd van geven zoude) datter in onze eeuwe, onder on zen hemel gevonden zijn, die in het schrijven van een minn brief, zoo verhit in hare herts-tochten geworden zijn, d zy een stucksken van haer vinger gesneden hebben, en h zelve, in den brief gesloten, aen haer Iffrouw gezonden he ben. En noch en zijn dit maer gemeene zelf-eynden; ma die het loot dragen, daer de weerde van het geheele laeck i op geslagen is.

Die in de wereld leven, zullen dit met koude en lauwi-heyd lezen, en misschien oock mede-lijden met my hebbe; dat ick, met een magere stijl, als wondere vremdighedn

voo-

voor-ſtelle, daer toe zy al huckende nauwelicks haer ooren en zouden leenen.

Ick wil dat lichtelick toe-ſtaen: doch ick en wil haer deze on-zinnige wijsheyd niet benijden: maer tot bewijs van ons voorgeſtelde onder-werp, de zelve gebruycken. ARIOSTO zal ons mede den zelven dienſt doen.

Chi mette il pié ſu l'amoroſa pania,
Cerchi ritrarlo, e non v'inveſchi l'ale:
Che non è in ſomma Amor ſe non inſania,
A judicio de' ſavij univerſale. &c.
E quale é di pazzia ſegno piu eſpreſſo,
Che per altri voler, perder ſe ſteſſo?
Varij gli effetti ſon, ma la pazzia
E tutt' una; però che li fauſcire,
Gli é, come una gran ſelva, ove la via
Conviene à forza à chi vi va fallire.
Chi ſu, chi giu; chi ça, chi la travia.
Per concluder' in ſomma, io vi vo dire:
A chi in amor s'invecchia, oltr' ogni pena,
Si convengono i ceppi, e la catena.

Dat is:

Die zijnen voet in't lijm van Venus looze ſtangen
Gezet heeft, treckeſ' uyt, al-eer hy wert gevangen,
En aen zijn vlerck verlijmt: want liefde voor gewis,
(De wijze zeggen 't al) een groote dulheyd is.
En wat is (als ghy 't wel met oordeel zullet wegen,
En met geen knibbel-luſt moed-willigh gaen daer tegen)
Een uyt-gedruckter merck van dwaesheyd, als door min,
Verliezen eygen zelf, om anders luſt en zin.

De wercken zijn verscheen, maer om rond uyt te spreken,
De dwaesheyd is al een: welck als een bosch vol kreken,
Vol heuvels en on-weghs, de reyzers gantsch verdwaelt,
Daer d'een hier, d'ander daer, d'een klimt en d'ander daelt.
In't kort, en tot besluyt, die in vrouw Venus handen
Wert oud en grijs, verstrickt door hare wijfsche banden;
Behalven ander straf, dees hem met recht toe-hoort,
Dat hy oock zy wel strack geketent en gekoort.

Maer laet ons even-wel met deze straffe niet gewiegh zijn: maer zoo veel in ons is, hulp en water toe-bringen, on dezen brand te dempen, of immers te minderen. Mach he even-wel niet baten, het zal ten minsten dit gebruyck heb ben, dat het tot een wensch van zijne genegentheyd, en ee over-tuyginge van anders moed-willige dertelheyd zal ver strecken.

Waer uyt komt dan dit vuyle schuym der ziedend lusten, die des mensches leven met zulke on-geregelde tocl ten, en on-rustige bewegingen zoo overdweerscht? Ne gens anders, als uyt eygen liefde, en Gods verzuymeniss of veel beter, uyt eygen haet, en Gods verloochening Want zy schijnen wel haer zelven lief te hebben, die ha vleesch den vollen toom geven; maer in der daedt, en he ben zy geen meerder vyanden, als haer eygen zelven. Z verbannen God uyt haer herte, om den duyvel de hee ruymte te geven; en daer geen geneuchte of geluckzali- heyd en is, als in de ruste en vernoeginge van de ziele, w- len zy die zoecken in die vleeschelicke beweginge, die ge dam of steutsel en heeft, als vermoeytheyd, of wan-hop. Dat is recht een hemel in de helle smeden: en den aerd va de visschen naer volgen, die in de vloeden en stroomen va

cl-

on-ſtuymige baren haer vermaecken, en in ſtille wateren niet leven en konnen. Maer deze en konnen daer uyt, noch daer in leven. Hoe leven? Zeght beter ſterven. Want zoo de ziele de oorſprongh des levens is, zoo en konnen zy niet leven, die de zelve verſmoort of geworght hebben.

Wat raed dan vrienden! Hoort tot dien eynde, wat den Oudvader AUGUSTYN bejegent is. Deze heylige man in twijffel ſtaende, om hem zelven tot het Chriſtendom te be-geven, zeer dapper aen-gevochten zijnde van de luſten des vleeſchs, daer hy zeer toe genegen was, en die hem zeer ſwaerlik vielen te verlaten, is in een hof in zijn eenigheyd ge-weken, alwaer hy tot twee-maels toe de ſtemme van een kind hoorde, zeggende *Neemt en leeſt.* Terſtont op dat geluyd, ne-mende de Brieven van den Apoſtel Paulus in zijn handen, vint hy, in het open-ſlaen, de laetſte veerſen van het der-tiende Capittel tot de Romeynen: alwaer hy deze woorden las. *Laet ons eerbaerlick wandelen, als in den dage: niet in braſſen ende dronckenſchap; niet in ſlaep-kameren ende wulpsheden; niet in kijven ende nijdigheyd: maer doet aen den Heere Ieſum Chriſtum, ende en bezorght het vleeſch niet tot luſten.* Dit geheylighde Vat des Heeren, en heeft geen ander ſpore of prickelingh van doene: zijn vlot-tende gedachten werden hier door gekalmt; zijn begeerten getemt en gebroken. Ende het zy, dat deze ſtemme on-mid-delick van God quam; of wel ander-zins, door een Godde-lick beleyt, geſchiet zy; hy nam een vaſt beſluyt, zonder an-der openbaringe te verwachten, om dezen hemelſchen raed gheelick naer te volgen, en zijn overigh leven God de Hee-r op te offeren. Het welck hy oock tot gewiſſe trooſt zijner zielen, en ſtichtinge van zijne na-kommelingen, gelucke-lick vol-bracht heeft.

Dit is oock de opperſte hulp-middel, die ick onze volgh-

luften kan voor-ftellen. Want hier door wert-men allengs-kens gewent, zijn plicht te kennen; de zoetheyd van den hemel te fmaecken; van die yffelicke fmerten der hellen te verfchricken. Hier door krijght-men gemeenfchap met God, en een zorghfame vreeze, om van dat *verteerende vier* niet verflonden te werden. 't Is zeker, dat het licht der Zeeuwen, de Arts-vader van onze Poëten getuyght:

Gelijck-men 't zachte was ziet voor den viere vlieten,
Soo moet de vuyle luft uyt onzen geeft verfchieten,
Soo haeft men denckt op God. Een heyligh over-legh
Verfterckt een fwack gemoet, en drijft de zonden wegh.

E M

EMBLEMATA.

XXXIX.

Een goed gelaet, een zoet verraed.

VErtrouw niet al te licht het zoet gelach der baren,
Die haer zoo zacht en heusch geleert zijn t'openbaren:
Want die zich rust in zee, deur hare stilt' verleyt,
Die haest, in haren schoot, te laet om hulpe schreyt.
't Is niet al goud, wat blinckt. Verlaet u niet op gunste,
Noch zoetheyd van gelaet: 't is recht de hofsche kunste,
Deur vriendelick gezicht, en deur beleefd ont-hael,
Te dooden met een kus, en zuycker-zoet regael.

Uyt-legginge.

GEen leeger dingh des werelds, noch dat meer naer een bloot en kruypende herte smaeckt, als zijn beloften niet gestand te doen. Waerom en zal ick niet opentlick durven weygeren, dat ick bedecktelick durve, niet in 't werck te stellen? Is het niet daerom, dat mijn voor-hoofd niet sterck genough en is, om het aenzicht van mijn gemoed aen te trecken? Zoo toon ick dan, dat ick veel minder ben, als die my durft klaerlick voorleggen, dat ick noch met woorden, noch met gebeer en durve af-slaen. Maer ghy ont-ziet den on-danck, en wilt de gapende met een ydel hope zuygen, op dat zy van u geen weer-zien en krijgen: en wilt alzoo met een dochter twee schoon-zonen maecken. Wel te rechte zeght ALCIBIADES, in die heerlicke maeltijd, van PLATO zoo konstelick toe-bereyd, *dat hy met schaemte over-loopen wiert, zo dickwils als hy* SOCRATES *te gemoete quam, om dat hy hem zijn belofte niet gehouden en hadde: wenschende daerom, dat* SOCRATES *uyt dit leven mochte scheyden.* Doch oordeelt hier van, met goed onder-scheyd. EUSTATHIUS, de uyt-legger van HOMERUS, getuyght ons, datter drie oorzaecken zijn, om welcker wille de menschen gemeenelick ont-breken, om haer belofte naer te kommen. De eene is, om dat zy, van het beginsel af, een op-gezet voor-nemen gehadt hebben, om met een schoon gelaet te bedriegen; en niet belooft en hebben, als met zulck een meeninge. De tweede is, om dies-wille dat zy, uyt eenige tusschen-reden, zich berouwen over haer belofte: het welcke die gene veel-tijds ont-moet, die lichtvaerdelick elck end' een beloven, zonder van te vooren te over-leggen, aen wien zy van bloeds of gewisses wegen, meest verbonden zijn. De

derde, ende laetste oorzaecke is, om dat hy in on-mogelickheyd gebrocht is, van zijn verbintenisse te konnen voldoen. Het eerste, zeght hy, is een vrucht van een booze wille; het ander, van een swack oordeel; het derde, van een kranck vermogen. Het tweede magh zom-tijds, het derde moet altijds verschoont werden. Maer zoo veel het eerste belanght, daer van zeght CICERO: *Totius injustitiæ nulla est capitalior, quam eorum, qui cùm maximè fallunt, id agunt, ut boni videantur.* Dat is: *Het hoofd-stuck van alle on-rechtveerdigheyd is, als yemand met op-zet bedriegende, nochtans het zoo weet te maecken, dat hy noch een goed man schijnt te wezen.* 't Is nochtans onder onze menschen zeer gemeen, hoe-wel oock niet te verschoonelicker. Hoor, wat de Heydensche Poët zeght:

Tuta, frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta, frequensque licet sit via, crimen habet.

Dit is zijn meeninge:

't Is een gemeene wegh, en, als heel veyl, geprezen;
Bedriegen, deur de naem van een zeer goede vriend.
Maer of die wegh gemeen, en veyligh oock kan wezen;
't Is een mis-dadigh stuck, dat menschen niet en dient.

Verre moet dan uyt onze herten verbannen werden, die bedriegelicke regel, die beyde de zijden, in onze gemeenen omme-gangh, schijnt vervult te hebben:

Promittas, facito: quid enim promittere lædit?
Promissis dives quilibet esse potest.

Dit zinght de zelve Meester:

Maeckt dat ghy maer belooft.
Wat kan belofte schaden?
Elck een hier deur gelooft,
Dat hy is rijck geladen.

Maer

Maer ick werde hier in-dachtigh van een droom, die dit Zinne-beeld tot een fackel zal konnen dienen.

In't kriecken van den dagh, wanneer de eerste droomen,
Ont-last van d'eerste mist, en d'alder-grofste doomen,
Gedaelt deur d'horen-poort, niet met een leugen-beeld,
(Dat onze ziel beraeght, en onze reden steelt)
Maer met een waer gezicht in onze herssens rijzen,
En in half-wacker slaep veel wonder dingen wijzen;
Verscheen voor my een vrouw, van geen gemeene staet,
Maer hooger van geboort, en van geen menschen zaed.
Haer hayr was wonder schoon, en in haer Engelsch wezen
Was ick en weet wat zoets, en oock wat groots te lezen:
Haer oogh-licht hadd' de zee zeer licht tot vré gebracht,
En een droef hemels-lucht gebeldert door zijn kracht.
Haer voor-hoofd was met eer en majesteyt beschreven,
Haer mond, half-lachs gestelt, scheen roozen uyt te geven:
En als zy maer de deur' van hare stem ont-sloot,
Een heunigh-ratigh zoet uyt hare lippen vlood.
Haer leden allesins verrijckt met Venus-gaven,
Die maeckten wien-ze zagh, van stonden aen tot slaven:
't Zy dat zy gingh of stond, 't zy dat zy sweegh of sprack,
Het alder-steeghste hoofd, het hardste hert zy brack.
Zy hadd' de handen vol, zoo veel zy konden vaten,
Met ballen vol van winds, met flessen vol van staten,
Met zacken vol van roock, met doozen vol van gunst,
Met burzen vol gestreel, en woorden vol van kunst.
Men zagh rontom dees Nymph' een groote bende krielen,
En met een groot gedruysch demoedigh neder-knielen,
Scholieren, pen-gesnor, Matroozen, hofsche lien,
En backe-packxken zoon wiert oock daer by gezien.

Ick merckt' oock met een oogh, aen hare zijde wryven,
Een on-getijdigh volck van onbeschaemde wijven:
D'een sprack voor haren man, en d'ander voor haer kint,
Elck een, naer dat hy was tot dees of geen' gezint.
D'een lagh wat naerder by, en d'ander meer verschoven,
Naer dat hy beter kost met deze vrouwe hoven:
Nochtans wiert elck end' een veel hope toe-gevoeght,
En yder niet vernoeght, gingh van haer gantsch vernoeght,
Daer hingh aen hare zijd', gelijck een jagers tasse,
Zeer groot, breed, diep, en hol, dat de gevrijde kasse
Van haren winckel was, met rijck gesteent' deur-wrocht,
Vyt 't morgen-roodigh land van d'Indiaen gebrocht.
Hier lagen in-gehoopt veel Commissarisschappen,
Raedsschappen van 't gerecht, veel Reken-meesterschappen:
In 't roeren wert gezien 't ampt van een President,
En wederom een staet my weynigh noch bekent.
Die onderstond te staen naer 't ampt eens Pensionaris,
Of die om-helzen wou den last eens Secretaris,
Die zagh hier zijn gerief: Burghmeesters, Wet, en Raed,
Vroedschappen, Thresoriers, elck een vont hier zijn staet:
Maer die van leeger bloed, of kleyne van vermogen,
Met een neer-valligh oogh, tot minder staten bogen,
En sloegen oock niet mis; maer zagen haer gerief,
Al was het haer noch niet bezegelt met een brief.
Die Roeper wilde zijn, of liever had behagen
Het wapen op de borst van land of stadt te dragen;
Die dieven leyden wou, of liever d'eere droegh
Dat hy-ze met een sweert, of heete roeden sloegh;
Die 't volck voor-lezen wou, die kercken wou bewaren,
Die met een sweep of stock de honden wou vervaren,

('t Gezalfd' en raeck ick niet) elck toefde deze vrouw,
Elck kusten haer de slip, elck trock haer by de mouw.
Elck een was nijdigh-heet om in dees tass' te vissen;
Elck zocht zijn brand en koorts in deze beeck te slissen;
Elck zagh op haer geswel; en noyt haer yemand zagh,
Of wiert vervoert deur zucht van eer en groot gezagh.
Zoo yemand, als 't gebeurt, van spijt begon te groonen,
De vrouw stracks in de weer, die gingh het stuck verschoonen,
Zy hief haer tass' maer op, en toond' hem al de keur:
Maer als ick 't vond daer naer 't was recht een vogel-leur.
Zy was, oft anders scheen, aen d'alderkloeckste lieden
Een stief-moer, die alleen met hope van haer schieden:
Aen ander met een hooft van yzer, loot, of hert,
Naer haren lichten aerd, droegh zy een moeders hert.
D'een wiert terstont vernought, die sich oock stracks deed' achten;
De ander most, eylaes! op ydele hope wachten,
D'een thien jaer, d'ander vijf, d'een minder, d'ander meer;
En zommigh', hoe bequaem, en kregen noyt een keer.
De een wiert uyt-gestelt, met wacht het sal haest kommen:
Een ander wiert gepaeyt met deze blauwe blommen,
En twijffelt aen my niet, ick zal daer acht op slaen:
Maer 't zijn al linckervyen, zeer qualick om te raen.
Ick zagh mids-dien het volck een dicken aessem blazen,
En met een noest gedrangh, ontrent dees Nymphe razen:
D'een wreef den ander af, en spaerde moeyt noch pijn,
Om by haer, hoe het gingh, de naest en d'eerst te zijn.
Voor haer gingh, vol van pracht, met feestelicke treden,
Me-vrouwe de Fortuyn, die doof, blind, zonder reden,
En lichter als een pluym, en broozer als een glas,
In 't midden van het volck, als by gevalle was.

Een

Haer wille was een wet om die om hoogh te trecken,
Om gene weer te doen, het stof en d'aerd' te lecken:
Maer zottinn', als zy was, en vol van boozen aerd,
Deughd was by haer veracht, on-deughd in grooter waerd'.
Op dit gerucht des volcks, en al dit woeligh drijven,
En kond' ick oock niet wel meer in mijn ruste blijven:
Ick vliegh op met een sprongh, en ziende, voor mijn bed,
Zoo schoon een vrouw-persoon, zoo çierlick op-gezet;
Ick neem de stoutheyd aen, deur keurigheyd ont-steken,
Te vragen naer haer naem, en op dees wijs te spreken:
Goddinne, kom wat by, verhael my onverblomt;
Van waer is't, dat ghy zijt, van waer is't, dat ghy komt?
Waer zijt ghy, zegh my, t'huys? het schijnt wel aen uw wezen,
Aen uw gebaer en draght, dat ghy niet zijt gerezen
Vyt eenigh leegh geslacht, dat noch in't duyster licht.
Vw wangen, uwe mond, uw voor-hoofd, uw gezicht,
En al wat aen u leeft, zijn merckelicke spooren,
Dat ghy niet van een vrouw, of sterflick mensch geboren,
Maer van den hemel zijt: al wat mijn oogh oyt zagh,
't Is niet als duysternis, by dezen hellen dagh.
Mijn vraegh was nauw ten eynd, en noch half af-gesneden,
Haer antwoord was bereyd, met dier-gelijcke reden;
Ick ben Belofte, *vriend, wiens hoogh en breed gebied,*
Noch aerd, noch zee, noch lucht, noch eenigh dingh ont-vliet.
De bende, die ghy ziet mijn treden warme maecken,
Die volght my op mijn woord, als een gewisse baecken:
Ick ben ge-eert, gevreest, en't alder-sterckste hert,
Wanneer het my maer hoort, terstond al swacker wert.
Mijn wooningh is gevest, daer ick my gae vermaecken
In huyzen hoogh-gebouwt, in princelicke daecken,

Daer zalen, kamers zijn, verçiert met zijd' en goud,
Met gladde marmer-steen, met gittigh ebben-hout.
Al wat in hoogheyd is, de Princen en de Heeren
Van groot en kleynder reeck', zy moeten alle keeren
Op d'herr' van mijn begeert: ick roer' om, en ick stil
Volck, landen, huyzen, ste'en, al naer mijn enckel wil.
Ick maecke rust en vré, doe weeld' en rijckdom bloeyen;
Ick maecke twist en krijgh, doe nood en armoed' groeyen:
't Buyght alles onder my: een woord van my gezeght
Is stercker als 't gebied eens Koninghs aen zijn knecht.
Het moedigh krijgh-geslacht, haer goed en bloed verstorten;
Het zee-volck insgelijcks haer leven gaen verkorten,
En al tot mijnen dienst: een yeder die wat weet,
Die lijdt, om mijnen 't wil, veel onrust, zorgh en leed.
Die hoogh-gebrauwde lien, die in de boucken vroeten,
En konnen, zonder my, haer dorst, noch honger boeten:
Poëten zoucken my; wat penn', pinceelen voert,
't Is al met heeten lust tot mijnen dienst vervoert.
Het Kerckelicke volck (niet gantschlijck te verschoonen)
Die zoucken somtijds oock dat ick 'et zou beloonen:
Zieck-meester, Advocaet, Notaris, Procureur,
Zy komen al te zaem gevlogen naer mijn leur.
De fiere Courtizaen, die hovelicke gasten,
Gedreven deur mijn zeyl, naer my gestadigh vasten:
De Raeds-heer, hoe geleert, hoe stemmigh dat hy zy,
En wie daer meer mocht zijn, zy roepen al naer my.
Mijn zijd' en is noyt vry van allerhande knechten,
Die ongetijdigh stout, als klissen aen my hechten:
Ick jage niemand wegh, maer houd' elck een by my,
Doch met een onderscheyd van hoogh en leeger ry.

De eene, neem' ick lust, tot hooge staet te heffen,
Wat dat een deel gesnor daer tegen staen en keffen;
De ander, noch zoo groot van wijsheyd en verstand,
Die houd' ick eeuwelick in een on-zeker stand;
En als zy grijs en grauw geworden zijn van beyen,
Ick zend' ze dan noch t' huys by haren beyrd te schreyen,
Te wachten, met verdriet, te wenschen naer den tijd,
Dat zy van spot, en spijt, eens mochten zijn bevrijdt.
Ick vley', als ick beveel', en niemand kan het voelen:
Ick weet het waer', en 't valsch, zoo onder een te broelen,
Dat voedend' elck end' een, met ydel hoop' en waen,
Een yder, zonder grond, heel zeker dunckt te staen.
Zoo sprack dit listigh wijf, en noch meer ander dingen,
Die ick niet derven zou hier nu te voor-schijn bringen.
't Is oock hier med' genough, voor die maer slechts onthoud,
Dat hy is gantsch verdwaelt, die op Belofte *bouwt.*

XL.

Het aenzicht wijst, wat de ziele prijst.

*DAer 't herte vol van is, dat zal het aenzicht wij-
zen.
De tongh en al ons doen, met volle maten, prijzen,
Wat dat de geest bemint: wanneer hy oock wat haet,
Het zelf, als vast gedruckt, in onze leden staet.
Zoo hoeft ghy, dan, ô vriend, van my hier niet te leeren
Wat dat dez' jonge maeghd, met eer, wel zou begeeren.
Zy knoopt hier gras te zaem, op dat sy mocht ver-
staen, (gedaen
Of 't kroontjen van haer trouw niet haest zal zijn*

Uy-

Uyt-legginge.

DE nature, jonckheyd, en gezondheyd, drie krachtige ſchool-meeſters, blazen geduerigh en ontſteken, in het huys, daer zy woonen, een heet vier van natuerlicke luſten; die den weerd geſtadelick roepen en drijven tot het gene niet veroorloft en is, als tuſſchen twee echt-genooten. Wanneer wy ons maer eerſt en beginnen te ont-neſten, uyt de natuerlicke eenvoudigheyd der jaren, die ons in ſtate ſtellen, om teſtament te konnen maecken; wy vinden ons zoo haeſt genegen, om erf-genamen voort te teelen. *Tout le mouvement du monde ſe reſoult & rend en ceſt accouplage: c'eſt une matiere infuſe par tout: c'eſt un centre, où toutes choſes regardent. Alle de beweginge des werelds*, zeght de Heer van Montaigne, *ont-doet en geeſt ſich over in die tſamen-paringe: 't is een ſtoffe, die over al in-geſtort is: 't is een middel-punt, daer naer alle dingen zien ende toe-loopen.* 't Is te vergeefs geſtremt en geſtuyt, wanneer de vloed over de dijcken ſwelt. 't Is oock moeyelick, die begeerten den necke te breken, met den hamer van natuerlicke redenen. 't Is een duyvel, die niet uytgedreven en wert, als met vaſten en bidden. Dat MARTIALIS zeght van NIGRINA, heeft by naer de geheele wereld in-gewonden en gewonnen:

Te patrios miſcere juvat cum conjuge cenſus,
Gaudentem ſocio, participemque viro.

Neem dit zoo wat ruymer, en niet buyten de zin en waerheyd:

Het ſtaet u gantſch wel aen, uw vaderlicke ſchatten,
En wat ghy hebt ge-erft, te mengen met een man:
't Gezelſchap u behaeght (en wat ick kan bevatten)
Het mannelick gebruyck niet tegen zijn en kan.

Daer

Daer wert ergens van een gezeght, dat de bruydloft en de ouderdom van een natuere zijn. Want wy begeeren-ze, voeght hy daer by, alle te beprouven: en wanneer wy daer toe geraeckt zijn, bedroeven wy ons. Het welcke zeker, met die ruymte gestelt zijnde, door ervarentheyd van velen, lichtelick kan wederleght werden. Gelijckerwijs oock dit: dat de vrouwe den man niet toe en brenght, als twee genuegelicke dagen, den trouwdagh, en den sterf-dagh. Iae noch dit en kan voor geen gereed geld aen-genomen werden, 't welck een METELLUS NUMIDICUS openbaerlick tot het volck zeyde, met deze woorden:

Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes eâ molestiâ careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum. Dit behelzen deze woorden: *Konden wy, Romeynsche burgers, zonder vrouwe wezen, wy zouden alle die moeyte wel derven: maer dewijle de natuere dit leert, dat wy niet gemackelick genough met dezelve, noch geensins zonder haer en konnen leven; moeten wy ons veel eer beraden met een geduerigh wel-varen, als met een korte wel-lust.* Wie kan oock dit aen-nemen?

L'homme unè fois marié,
Qui lié
Se revoit par mariage;
Par deux fois se vient ranger
Au danger,
Sauvé du premier naufrage.

Dat is, op de zelve mate en voeten:

Een man zijnde eens getrouwt,
Die er-houwt,
En in banden wé er wilt kommen:

Twee-

Twee-maels stelt hy sich voorwaer
In gevaer,
Eens van schip-breuck zijnd' ont-swommen.

Maer veel meer staet ons toe te staen, en met onze beyde armen te om-grijpen, dat de Vandoomsche Poët voorzinght:

Vn plus grand bien ne se trouve en la vie,
De soy fascheuse & bouïllante d'envie,
D'ambition & d'honneur importun;
Que de trouver entre mille quelqu'un,
Auquel on puisse, avecques confiance,
Dire sands fard tout cela que l'on pense.
Amour nous faict tel plaisir esprouver:
L'amitié faict le bon amy trouver.
Comme pourroit un homme sociable
Avoir party, qui luy fust agreable,
Pour vivre ensemble en toute loyauté,
Sans s'allier a la douce beauté
D'une tressage & vertueuse dame?
Pour n'estre plus, que d'un corps en une ame;
Vn seul esprit, qui se puisse enflammer
Tant seulement du seul honneur d'aymer:
Ne cerchant point de son ardeur extreme
Autre loyer si non que l'amour mesme,
Qu'en bien aymant, de se voir bien aymé?

Zijt ghy niet te zeer verleckert, lees oock de over-stellinge:

In 't leven, van zich zelf, met moeyt' en pijn beslagen,
Vol eer-zucht en on-rust, vol nijd en quade lagen,

 En

En isser niet zoo goed, als datmen een goed vrind,
Al waer het oock maer een, en onder duyzend vind:
Aen wien wy, wel-geruſt, en rond uyt konnen zeggen,
Al wat wy in ons hert, in't duyſter overleggen.
De liefde doet alleen ons proeven deze vreughd:
De vriendſchap hert en zin, met een goed vriend, verheught:
Maer hoe kan nu een menſch, gezelligh van natueren,
Verkiezen eenigh deel, en zoo daer by verdueren,
Om, met een trouwe band, te leven ſteeds te zaem,
Dat onverdrietigh zy, en wonder aengenaem;
En dat hy niet een fraey' en zoete ſchoonheyd trouwe,
Van een zeer wijze maeghd en deughdelicke vrouwe:
Om dan niet meer te zijn als, twee tot een gebrocht,
Twee lijven en een ziel, door eenen geeſt verknocht.
Een geeſt die alleen kan ontſteken zijn, van binnen,
Van d'eer en zoete vreughd van grondelick te minnen:
Die anders geenen loon van zijnen brand begeert,
Als liefde, die zijn liefd' met liefde weer vereert.

Daerom heeft oock PYTHAGORAS wel een ſcherpe re kam verdiend, welcke zijnde, op eenen tijd, zeer beleefd lick en ernſtigh van een vriend genood, om zijn onde trouwe en bruydloft, met zijn tegenwoordigheyd, te ve eeren; gaf voor antwoorde, dat hem niet zoo zeer ter hert en konde gaen, als te wezen by een zo drouve en beweer licke dood. Willende te kennen geven, dat een vrouwe trouwen, niet anders en was, als zich in een graf te legge. Aerde en water moeſt hy werden, die dorſte zeggen; dat, ie dien knoop en houwelicken band gevonden hadde, hade een ſchoone gelegentheyd en middel gevonden, om zib van de menſchen te wreken: als zijnde een ſtrop, of gain

om beesten te betrappen, en die daer naer, met een kleyn vierken, te braden, en verteeren. 't Is waer, dat die heylige verbintenisse niet t'eenemael vry en is van alle on-gemack. Maer waer vint ghy wijn zonder moer; bier zonder gist; hout zonder schors; koren zonder kaf; roozen zonder doorn? Zeker, hy ware weerdigh in het aenzicht gespogen, en de tanden gebroken te werden (als ÆSCHYLUS spreeckt) die daerom dat alles, met verachtinge, of verwerpinge wilde verdoemen. Daer en is, in dit arme leven, geen geniet van vermaeck of wellust, die eenparigh en effen zy: maer het is al knobbeligh en onder-menght met vele drijvingen, die de nature tegen en koortzigh zijn.

Zoo en wert de Ionck-vrouw van ons Zinne-beeld niet en toone gestelt, om voor de kijckers en gaep-stocken een ots-kolve of polleken te dragen: maer alleenelick om af te eelden de aengeboren genegentheyt die ons in 't gemeen an den hemel in-gestort is, om ons zelven tijdelick te eeuwigen, door de rancken, die in verre eeuwen, van onse ock schieten.

XLI.

Wilt ghy vaſten rijckdom hebben?
Wilt hem by den armen leggen.

ZO Ionckvrou, gae zo voort! laet op het water drijve
U brood, der viſſchen aes, niet ſchaerſelick gezaey
Het koſtjen is geringh, en't zal oock wel beklijven,
Als ghy van deſen ougſt de vette vruchten maeyt.
Maer noch is't niet genoegh: ghy moet hier by gedencken
Dat ghy der armen nood te geener tijdt vergeet,
't En zal uw ziel niet ſchaen, noch oock uw rijckdo
krencken,
Want't wert met Gods beloft van s'hemels winſt beſte

Uy-

Uyt-legginge.

DE ſtoffe van dit Zinne-beeld is geleent, uyt het elfde capittel van den Prediker: dien ick (God willende) onlanghs zal in 't licht brengen, nieuwelicks van my, uyt den Hebreeuſchen oorſprongh over-geſtelt, en in alle duyſtere plaetſen, naer mijn geringe mogelickheyd, uyt-geleght en verklaert. Daer aen gedraegh ck my; op dat niemand, door een goddeloos voor-oordeel, lit veers aen een gehaeckten neuze en hange.

Wilt dan hier uyt geleert zijn, het gene Ieſus tot zijne liſcipelen zeyde: *vrienden te maecken van den onrechtveerdigen ijckdom, op dat, wanneer u ontbreken zal, zy u mogen ontfangen in de euwige woon-ſtêden.* De ſchatten werden eerſt de onze genaeckt, wanneer wy die wel aen een ander beſteden: zy verden eerſt voor ons verzekert, wanneer wy-ze in den choot der armen, gelijck van ons wegh-werpen. De Heydeen, oock die zelve, die nergens naer van de fijnſte bloeme eweeſt en zijn, hebben dit betuyght. Hoor maer MARIALIS gedichten:

Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
Proſternet patrios impia flamma lares.
Debitor uſuram pariter ſortemque negabit.
Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges.
Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica.
Mercibus extructas obruet unde rates.
Extra Fortunam eſt, quicquid donatur amicis.
Quas dederis ſolas ſemper habebis opes.

erſtae het, die geen latijn en verſtaet. Dit zeght de Poët:

Een dief zal kist en kas verbreken; 't gelt opt-leggen.
Een goddelooze vlam uw dack om-verre slaet.
Een schuldenaer zal 't crois, en 't hooft-geld oock ont-zeggen.
Een mager ougst en geeft niet weder al haer zaed.
Een Courtizaen ont-rooft den man, door wien zy levet.
De zee verswelght een schip dat wel-geladen is.
't Is buyten de Fortuyn, wat ghy aen vrienden gevet.
Alleen het geen ghy geeft, blijft eeuwigh en gewis.

Maer wat is hier anders van? Merck, dien de oogen in het voorhoofd staen. Veel zeggers vint ghy over al; weynigh doenders: Veerdigh van kaecken; traegh in de zaecken. Doch evenwel,

Men ziet wel hier en daer, dat menschen zich begeven
Tot deughd; maer 't is een deughd met wereldsch eer bekroont.
Tot deughd, maer 't is een deughd, om weelderigh te leven;
Tot deughd, maer 't is een deughd, die hier wilt zijn beloont.
Tot deughd, met moeyt en zorgh, met arbeyd over-togen,
Maer die steeds op haer zelf, niet op een ander ziet.
Een deughd ont-breeckt ons meest, dat wel dient over-wogen,
Een deughd, een ware deughd, die God ons meest gebiet.
Want zeker 't is vergeefs God boven al te eeren;
Zijn zelf, gelijck-men meynt, te houden onbevleckt:
Ghy zijt een onreyn vat, dat God van zich zal weeren,
Soo ghy u hert en hand van uwen naesten treckt.
't Is een vergeefsche troost, 't zijn niet als ydel ballen,
Te zeggen, dit en dat, en dat en dat is mijn:
Want als ghy 't al bezit, noch hebt ghy niet met allen,
Als ghy 't niet wegh en leght, by die gebreck'lick zijn.
Wat dulheyd jaeght ons breyn! Godt heeft ons arme slaven,
Met bitter sweet en bloed, genadelick gekocht:

En wy en willen God, ons heyl, ons rust, ons haven,
Niet koopen met wat broods van God ons toegevoegt.

Hoe vele zijnder die de handen tot de ellebogen toe in haer goed steken, die nauwelicks het uyt-eynde van haer vingeren nat en zouden maecken, om haer even-mensche te laven? Hoe vele, die van haer goddelooze over-dadigheyd ettelicke huys-gezinnen zouden op-voeden? en die nochtans niet zoo zeer en meenen te verliezen, als dat zy (en dat noch uyt schaemte, of wel om eere) aen den armen geven.

Rijcke dieven, bastaerd-zaed,
Van der hellen swarten raed,
Hoe verspilt ghy dus uw geld,
Dat ghy quistigh henen telt,
Nu om pompigh leckerny;
Dan om poppigh pronckerny:
Al om voor een oogen-slagh,
Aen u lust te geven dagh,
En te thoonen voor het licht,
Dat ghy hier uw hemel sticht!
Daer ghy Iesu naeckte le'en,
Van de wereld onder-tre'en,
Doch by Gode hoogh ge-eert,
Als een vaeghsel van u weert.
Daer ghy sticket kist en kas,
Met een hoogen kleeren-tas:
Daer ghy schieters en de mot,
Vuyle kinders van den rot,
Met uw over-daed bedeckt;
En Gods even-beeld ont-treckt.

Maer

Maer dit is veel eer de thoon, dien zy zingen, en het wit, dat zy haer voor-ſtellen:

Dit is een vaſt beſluyt, ick wil my zelven ſchrijven,
Tot mijn genoughzaemheyd, mijn eygen erfgenaem.
Ick wil hier in dit vleeſch voor my alleene blijven,
Zoo valt my 't leven zoet, en wonder aengenaem.
De Pelicaen is zot, die zijne borſt gaet wonden,
Voor een deel kieckentjens, van hem korts uyt-gebroet;
En zot is, die veel zorght voor een deel vremde monden,
En hout met on-genucht, een on-geruſt gemoed.

De zulcke mogen wel, zonder verlof, gortige verckens genoemt werden: als die lemtigh en verminckt van allerlerley hemelſch gevoelen, een ziele in plaetſe van zout gegeven is. Ten ware die beter genoemt wierden, met de Spaignaerden, *Deſalmados*, ziel-looze fielen.

Ah menſche, niet alzoo! men moet die rijcke gaven,
Die God zoo mildigh leent aen ons zijn arme ſlaven,
Niet zoo onnut verdoen, tot 's hemels leedt en ſpot,
Hier met een roffiaen, daer met een vuyle vod:
Die, als een raef-geſpuys, uw erfdeel gantſch vereten,
En van geen ander weerd, zoo langh het duert, en weten.
Maer God heeft die geleent, om onderſtand te doen,
Zoo veel het lijden magh, en, naer den nood, te voen
Gebreckelicke lien, gevangh'nen, vremdelingen,
Gedreven uyt haer land, en arme weezelingen.
Niet om in ſpijs en dranck, in feeſten rijck bereyt,
Die zoo gantſch deur te ſlaen in overdadigheyd.
Wat is 't dat ghy in wijn en ſpijs u gaet begraven?
Uw buyck is gantſch en gaer ondanckbaer van uw gaven.

Want hoe veel en hoe veel oock in zijn afgrond daelt,
Noyt is hy gantsch verzaet, 't is altijds, haelt, en haelt.
Gelijck een kole-viers, die hoe ghy meer zult voeden,
Te meer zy voedsel wilt, te meer zy oock zal woeden.
't Is beter dan in tijds, gebreckelicke lie'n,
Van uw kost, van uw geld, of anders te verzien,
Naer dat ghy min of meer in voor-spoed zijt gezeten.
En als ghy dan daer in u zelven hebt gequeten,
Ghy zult op dezer aerd, en naer-maels in Gods throon,
Als ghy eens scheyt van hier, ontfangen grooten loon.

XLII.

Wat is het volck, als wind en wolck?

DIt is de aerd des volcks: weer-haenigh, los va
zinnen,
Veel-hoofdigh, on-geruſt van buyten en van binnen:
Een wiſpeltuyrigh rat, vol van verkeerde zucht,
Gedreven door den wind van allerley gerucht.
Nu quiſtigh van haer gunſt, als 't gaet naer haer behag
Als 't anders, vol van haet, van bitterheyt, en klagen
De Prins is als die boom, die, als het regen ſtort,
Ons deckt; is 't weder ſchoon, van ons gekluppelt wo

Uy-

Uyt-legginge.

MEn vint in alle andere dingen een on-geſtadigheyd en veranderinge, maer die evenwel eenighſins tot eenige gelijckmatigheyd kan gebracht werden. Niet en iſſer zoo on-zeker, noch zoo miſ-luydigh als het lichaem des volcks, in zijn geheelheyd by een gerekent. HORATIUS vraeght of zich wel yemand zoude konnen onthouden van lacchen, zoo hy een ſchilder zage, die een peerds hals aen een menſchelick hoofd voughde, en van allerley gedierten eenige leden ont-leent hebbende, daer aen verſcheyden pluymen ſchilderde, van boven verthoonende een ſchoone vrouwe, van onder een vuyle en groote viſch. Maer met zoo goede reden mochte yemand wel vragen, offer yets ter wereld zoo belacchelick is, als de menighte van het gepeupel in eenen hoop by een geſtout. Dat zy korts te vooren gewilt en toe-geſtaen hebben, zal lichtelick een wind van een ydel geruchte, of de roeringe van een lucht of ſtemme om verre ſtooten. De trouwe van het volck, en de gedachten van een kind, hebben gemenelick de zelve dueringe: de welcke niet alleenelick en veranderen, naer dat de ſchijnelicke voor-deelen een ander ſtreke nemen; maer oock naer de verſcheydentheyd van tijdingen en andere omſtanden, die elcke minute des daeghs kan toe-brengen. Zy hebben gewillighlick een wersheyd en wan-luſt van tegenwoordige dingen; ſtaende altijds met de ooren open naer wat nieuws, veel-tijds gereed om de jonghſte dingen plaetſe te geven, maer zonder lange vernachtingen. Dien volgende, zeght SENECA, *dat het volck genegen is om het jock van haren ſtaet af te ſchudden: het tegenwoordige miſhaeght haer; het toe-komende vermoeyt haer; het goed verveelt haer; het quaed onder-druckt haer. Daerom zijnder*

 der

der oock gevonden, zoo quaed om te vernougen, dat zy zelfs het licht de zonne niet en hebben konnen verdragen: gelijck de Atlanters, volckeren van Lybien en Mauritanien, die des morgens de zonne begroeteden me scheldingen en lasteringen. Hier mede (verstae my wel) en wil ick alle onze leden niet gelijckelick lardeer-priemen; noch met een quispel het gantsche huys swarten. 't Is zeker, datter onder ons zijn zoo wel gesnuytte en gesnoeyde verstanden, die veel beeter hooge ampten bekleeden, en voorzichtiger toe-zien zouden, dat het gemeene beste geen schade lijden en zoude, als de zommige die op het lands kussen gemackelick en zorgeloos neer-zitten. 't Is oock zeker, da God de Heere, door de zorghvuldige vierigheyd, de slaeperige na-latigheyd der Regenten dickwils wacker maeckt Daerom oock, niet zonder bescheet, gezeght en werd *De stemme des volcks, de stemme Gods.* Maer wy en dragen even wel niet alle dezelve livrye. Vele van ons hebben schel en losse verstanden, die meer door on-bezuystheyd gedreven, als door bescheyt geleyt werden. Onze ziele is veel tijds zoo licht, als ons lichaem aerdsch en swaer is. Zoo vee aen-zichten alsser in een gebroken spiegel gezien werden zoo veel besluytingen werdender alle oogh-slagen in onz herssens gevormt. Ons gevoelen wert geint het eene op he ander: en eer het noch begint hout te maecken, de zag moeter weder in, daer moet een ander greffie gezocht we den. Wy zijn zoo verlaft en verleckert achter de verande ringen, dat wy nergens naer zoo zeer en vernibbelen, a dat ons een nieuwe smaeck toe-brenght. Het volck, zeght y mand, is een beeste, die niet lijden en kan een zoet en g mackelick gebit, noch lange genieten een geregelde vr heyd, altijds wijckende van het middel, naer d'een feylig uyterste, of naer het ander: en dan byzonderlick, wa-

ner

neer het schijnt meest bevredight en getemt te zijn, zal het in een hand-wijle zich zelven ont-snappen, en het hoofd keeren tegen die hem goed gedaen heeft. Zoo verkeert en veranderlick is die oude wet-gever, die-men *Volck* noemt. Een wonderlick monster, daer van de meeste deelen niet anders als tonge en zijn, die altijds van alle dingen spreeckt, en niet en weet; dat alles ziet, en niet en onderscheyd; dat met alle dingen lacht, met alle dingen weent; dat alles hoopt, alles vreest; alles maeckt, alles breeckt; kort, diens oordeel en wijsheyd niet anders en zijn, als drye teerlingen van avontuere.

Populaire ignorant, grosse masse du chair,
Qui a le sentiment d'un arbre, ou d'un rocher:
Traine a bas sa pensée, & de peu se contente,
D'autant que son esprit hautes choses n'attente.

Dit zeght de Poët:

't Volck is een dick klomp vleesch, en vol van on-verstand:
Heeft oock niet meer gevoels, als een rots, boom, of plant.
Niet, dat hem oyt vernoeght: sleypt zijn gedacht ter aerden:
Dewijl zijn geest geen dingh, dat groot is, kan aen-vaerden.

Heer Alleman, zeght een ander, is een beest, dat ick en weet niet, of duyzend hoofden of geen en heeft. Een beest, dat bot, dom, onverstandigh, en onredelick is, als alle beesten plegen. 't Heeft niemand lief, dan die het troetelt. 't En kent zijn meester uyt de knecht niet: jae zal dickwils zijn meester vernielen, om de knechts wille. Loopt soo ras in 't water, als op stal; zoo ras in 't vier, als in zijn nest. Een deerlik dingh, als 't begint te razen. Loopt met 't hooft tegen den muer, tot datter door is, of daer voor blijft liggen.

Heeft de oogen zoo diep in de kop, dat het niet en ziet wa ontrent hem is, maer alleen wat recht voor uyt is, langhst d neuze: is zijn eygen zelf in 't licht, en meest om zijn eyge verderf uyt. Als het dan zijn moed uyt-geteert heeft, en zij eygen stal aen brand gesteken, dan warmet zich by de ko len, valt in slaep, verkout en verhongert, en wert zoo tam dat-ment een touw om den hals werpt, en wegh leyt als ee lammeken. 't En is daerom zoo vremd noch zot niet te ach ten, dat DIOGENES, als het volck uyt de schouw-plaets quam, daer zy verscheyden spelen gezien hadden, tegen he volck met gewelt quam aen-dringen, en gevraeght zijnde waerom hy zulcks dede, voor antwoorde gaf, dat hy in zij gantsche leven pooghde van het doen en de gewoonte d volcks te verschillen. ANTISTHENES insgelijcks, als hem y mand zeyde, dat hy by naer van elck end een geprezen wier maer, wat hebb' ick zeyd' hy, quaeds gedaen? oordeele de, dat de beste dingen aen het minste deel des volcks b haeghde. Dit verstond oock zoo PYTHAGORAS, wanne hy zeyde, *en wandelt niet op de gemeyne straten.* Het welck ee stemmelick van EPICURO bevestight wert, met deze woo den; Ick en hebbe noyt het volck willen behagen. Wa die dingen, die ick weet, en prijzet niet; en dat het vol prijst, en weet ick, noch en wil ick niet.

't Is dan een zeer zorgelick ambacht, en dat groote voo sichtigheyt van doen heeft, het volck wel te regieren. H moet een welgezift vernuft, en wel-gebouwde hersse hebben, die by haer geen valsche treden maken en zal. dan moet hy noch wel op een goeden ezel rijden. Want da en wert niet soo wijselick en voordachtelick beleyt, d t'allen tijde een gantsche menighte behagen zal. En dat h den prijselick is, zal morgen lichtelick afgekeurt, en t'een

mal

nael verwezen werden. Het volck, zeght ergens een, is als le dochters, die in 't begin van haer houbaerbeyt, met de bleeck-verwige zieckte gequelt werden: zy eten dan de remste en ongesondste spijsen, diemen zoude konnen verinnen; maer zy keerenze daer naer weder uyt: alzoo doet let oock het volck, wanneer zy door een quaden horzel geleken zijn: zy minnen en kiezen dan, dat haer verderft, en at zy daer naer gedwongen zijn, met benautheyd uyt te keeren. In zulcke gelegentheyd moeten dan de Overheyden den wijn naer-volgen: die in 't begin, door een lieffelicke en leckere smaeck, de menschen noodet en aen-lockt, maer daer naer zich allengskens mengende in haer bloed, en het gantsche lichaem verwarmende, verdooft en versluynert al hare zinnen alsoo zich meester van haer maeckende. En wanneer zy al tot hare plicht en stilte gebrocht zijn, vreest dan in die kalmte een aen-staende buye. *Als die van Lycaonien zagen wat Paulus gedaen hadde, hieven zy hare stemmen op, roepende, De Goden zijn den menschen gelijck geworden, en tot ons neder-gekomen. Ende zy noemden Barnabam Iupiter, ende Paulum Mercurium.* Maer wat voeght de H. Geest flus daer by? *Ende daer quamen de Ioden van Antiochien ende Iconien, ende over-reden de scharen, ende steenighden Paulum, ende sleypten hem ter stadt uyt, meynende, dat hy dood was.* Ic konde noch een groot getal van dier-gelijcke exempelen voort-bringen, waer door de ongestadige wispeltuerigheyd van ons, die het volck maecken, wert aen-gewezen; maer dit zy genoegh voor een gemengelt staeltjen. De lof, die ons toe-komt, en voornemelick vele leden in onse regieringe, die een gedeelte van het volck maeckende, niet minder bequaem en zijn te regieren, als vele, van welcke zy geregiert werden; zal op een ander stond en gelegentheyd, zijn plaetse vinden.

E M-

XLIII.

Een gram gemoed veel onheyl broet.

AH! ziet den ouden man, met af-gesleten leden,
Hy meynt, hy gaet heel fraey, met statelicke treden,
Maer, laes! hy suft en dubt, 't zijn loopkens dien h
maeckt,
Tot dat, door dick en dun, hy 't eynde t' huys geraeck
Merck hier, ghy korzel mensch, van korte stof gekneden
Den aerd van uwen drift, de zotheyd van uw zeden.
Ghy meynt, dat ghy uw gall', en heete tochten boeyt,
Daer ghy in 't volle vier van uwe gramschap gloeyt.

Uy-

Uyt-legginge.

GElijcker zekere teeckenen zijn van dulle menschen; een stout en dreygende wezen, een droevigh voor-hoofd, een straf gezicht, een haestige gangh, on-rustige handen, een verandert couleur, vele en sterckelick gedreven hijgingen: alzoo vint by oock de zelve in vergramde menschen. De oogen branden en glinsten, veel roodheyds door het gantsche aen-zicht, het bloed ziedet en bbelt uyt het binnenste ingewand, de lippen slaen te zamen, de tanden harssen, het hayr rijst over-eynde, een gedwongen en kissende geest, en kraeckende geluyd der gewrichten, gezucht en gebriesch, een af-geb oken reden, met half-gesproken woorden, handen dickwils te zamen gslagen, de aerde met de voeten gestampt, het lichaem heel beweeght, e groote dreygingen maeckende, een afgrijzelick en schrickelick gezicht. e watter noch meer van SENECA by-gevought wert. Deze lvendige uyt-beeldinge is genoughzaem, om te bewaerhden, en ons in het herte te drucken, de gulde vermaning van FLACCUS:

Ira furor brevis est; animum rege: qui, nisi paret,
Imperat. hunc frænis, hunc tu compesce catenis.

Dat zoude wat breeder luyden:

De gramschap is, in't kort, een korte dulligheyd.
Regiert dan uw gemoed met reden en bescheyd.
Want zoo het niet en buyght, noch geen gehoor wilt geven,
Het heerscht, en doet het al naer zijnen wille beven.
Bedwinght het met een toom, wanneer het is verwoet;
En slaet het, vast en stijf, de boeyen aen de voet.

De zommige hebben daerom de gramſchap by den hage vergeleken. Want gelijck die een in-druckſel is boven in d lucht geteelt, en ter aerden neder-vallende, den ougſt, en al lerley noodelick en vermaeckelick gewaſch ter aerde ſlaet, met zeer groote ſchade van vee en menſchen: alſoo i oock de gramſchap een indruckſel van het hooge deel de menſches, waer door deze vleeſchelicke klomp geregier wert; het welcke neder-vallende op den acker der gewiſſe alles verbreeckt en verwoeſt, watter ſchoon en heerlick i de menſche is. De welcke gemaeckt naer de gelijckeniſſe zi nes ſcheppers, op dat hy wezen zoude het treffelickſte me ſter-ſtuck van Godes handen, is verrijckt met drie byzond re beelden: met het beeld der natuere; met het beeld d genade; en met het beeld des lichaems, in heerlickheyd e verhevenheyd boven alle andere lichamen uyt-muytend Welcke drie beelden, gantſch miſmaeckt, yſſelick, en hat lick gemaeckt werden, deur dien beeſtelicken tocht d gramſchap. De Prophete Iob, ſprekende van de ſchrick lickheyd des Leviathans, gebruyckt deze woorden: *Vyt zij mond gaen fackelen, en vierige voncken. uyt zijn neuze gaet roock, geli als van heete potten en ketelen. zijn adem is als lichte kolen, en uyt zijn k ſchieten vlammen viers.* Een gelijckeniſſe, die zeer aerdigh pa op onze heet-gallige menſchen: byzonder, daer de hee potten en ketelen by-gebracht werden. Want zoo wa neer een pot ziedet door de kracht des viers, alle het gene o leege is, komt naer boven, en werpt zich in de opper bobbels van de heete vochtigheyd, maeckende gelijck e ſtaet en *inventaris* van alle het gene daer binnen is, doen op-komen alle het ſchuym en vuyligheyd, dat te voor bedeckt en verborgen was, wanneer de pot noch ſtil en k me was. Even alzoo gaet het met een herte, dat aen-geſtek

is

s met die brandige trotſe van geele galle. Alle het gene in
ıet heymelick vertreck onzer zielen, gelijck gedommelt en
ᵧerduyſtert was, begint zich aen alle kant te roeren, en het
onreyne grond-zop van laſteringe en allerley on-gelijck om
ıooge te ſchieten. Daerom zeyde PYTHAGORAS zeer wel,
lat het eynde van de gramſchap, het begin van berou is.
Want wy en verliezen hier door niet alleen ons oordeel,
naer wy deeren en quetſſen ons eygen zelven, en vallen in
et quaed, dat wy meynen te vlieden. Wy werden hier door
oo geweldigh gedreven, om een ander te beleeden, dat
vy geen acht en nemen, om ons eygen quaed te ontgaen.
Is een tocht, die wel te rechte vergeleken wert by de
rond-braken, en bouw-vallingen, die zich zelven vernielen
n breken, door het gene, daer op zy vallen. De Keyzer
NERVA, zijnde zieckelick, en met een zoo ſwacke mage,
at hy gemeenelick, al wat hy at, wederom moeſte uyt-kee-
en; ſtelde zich in zoo on-matige en on-machtige gram-
chap, tegen eenen REGALUS, dat hy ſchielick, door een
eete en ſcherpe koortſſe beſprongen zijnde, in een doode-
ck ſweet viel, die kortelick van de dood gevolght wiert.
Iet zelve overquam oock den Keyzer VALENTINIAEN, de
velcke ſchuymende en donderende, vol van gramſchap in
e vollen raed, tegen de Sarmatiers, om dat zy in Slavonien
n Illyrien geruyt en gerooft hadden, dreygende haer met
hreeuwende woorden, en on-getoomde ſcheldingen, dat
y haer geheelick zoude uyt-roeyen, en te niete brengen;
eeft hy zijn muſkels en bloed-aders zoo geſpannen en doen
wellen, dat zy geborſten zijn: waer uyt hem het bloed zoo
rachtelick begonde te ſtorten, dat hy haeſtelick daer van
ierf.

Daerom de heylige Artſch-vader Ioſeph, zijn broeders,

uyt Egypten, wederom naer huys zendende, gaf haer dit in plaetſe van alle leſſen en vermaningen: *En weeſt niet toornig op den wegh.* Dit ellendige leven en is niet anders voor een Chriſten, als een reyze en toe-gangh, tot dat eeuwige leven tot dat geeſtelicke Canaan, dat hemelſche Ieruſalem, dat boven in de hemel is. Laet ons dan niet toornigh zijn op den wegh, de eene tegen de andere: maer laet ons zoetelick en vredelick, met onze broeders, den wegh voorderen, die ons daer henen leydet. Laet ons alle oorzaecken af-ſnijden, en alle voor-wendſelen van ons weeren, die ons in het minſte het herte voor de gramſchap zouden open ſtellen. De heylige Iacob zeght kort en bondigh, dat *de gramſchap des man Gods gerechtigheyd niet en werckt.* 't Is anders wel geoorloft, het geweld van zich af te keeren, en die onder ons geſtelt zijn met ſcherpe beſtraffingen, naer gelegentheyd van zaecken aen te gaen: maer het moet evenwel zonder innerlicke toorne en ont-ſtelteniſſe des geeſts zijn. Men zeght, datter niet zoo zeer en temt de grimmigheyd van een Olyfant, als het gezichte van een Lammeken; noch niet zoo licht en ſtuyt de kracht van uyt-geſchoten kogels, als de zachtheyd van wolle of werck, of diergelijcke toe-gevende ſtoffen. Alzoo gelijck de wijſheyd zeght, *wert een Vorſt, door geduldigheyd verzoent: ende een vriendelicke tonge breeckt de hardigheyd.* Laet ons dan deze dulle hitte bedwingen, en ons zelven meeſter maecken van die krachtige tochten, die de reden uyt haren ſtoel, en ons uyt Gods wooninge werpen.

Fortior eſt, qui ſe, quàm qui fortiſſima vincit
Mœnia, nec virtus altius ire poteſt.

Neem dit in vergeldinge, die geen Latijn en verſtaet:

't Is veel meer, te konnen leyden
Zijn begeerten, aen den band,

'A

'Als dat Princen wijt uyt-breyden
Al de palen van haer land.
Hy die meester is gebleven
Van de tochten van zijn hert,
Heeft alleen een ware leven;
Vry van kommerlicke smert.
'Alwaer't dat hy moeste blijven,
In een hutt' van stroo en slijck;
Vaster zal hy daer beklijven,
Als een Koninck in zijn rijck.

XLIV.

Wat ruſt en gewin geeft luttel onderwin.

HOe koſt'lick is't, voor God, hoe zoet, voor ons, t'ae
ſchouwen!
Dat man en vrouw te zaem haer zelven onderhouw
Van harer handen werck, en wachten, van de He
Niet wat de wereld geeft, veel onruſt, goed en eer,
Maer met een vrolick hert, geveſt op rotſche gronden
Van Godes trouw en eed, en aen haer plicht verbonden
Des hemels ruſt en luſt; vertrouwend' dat de man,
Die Godes rijcke zoeckt, noyt yet ontbreken kan.

Ut-

Uyt-legginge.

HY moet den neuze wel vol ſnot, en de herſſens vol fluymen hebben, die niet en rieckt, noch en kan verſtaen, de bedriegelickheyd van de aerdſche hope. 't Is het vier te willen hekelen, en de roodigeyd van een ticchel af-waſſchen; de valſcheyd, van de weeldſche dingen, af te zonderen. Die dit, met ongedeckten loofde, beſtaet te loochenen, zal immers, wanneer de dood p zijn oogh ſchelen begint te zitten, gedwongen zijn, om yt te reutelen, *Carbones theſaurus erant. Ick meynde veel ſchats te inden, maer 't waren kolen.*

Maer hoe vele zijn-der even-wel, die haer zelven delven n gelijck levendigh begraven in dit aerdſche ſlijck! die gelck geverwet zijnde, in de verdoemelicke ketel van on-gevelickheyd, den hemel den rugge, en de helle het aenzcht toe-keeren. En waerom doch? om dat zy een vleeſchelik verſtand hebben, 't welck een vyandſchap tegen God is 't welck Godes wet niet onderdanigh en is; jae zelfs niet zin en kan. Om dat hare oogen van de helſche raven uytgpickt zijn, en derhalven niet zien en konnen, de dingen, d geeſtelick moeten onderſcheyden werden. Diens oppert goed gelegen is in het geniet van de drie artſch-zonden, li de dans-koorde leyden, en het gantſche gezin van alle e len aen haren rey ſleypen. *Die den name hebben dat zy leven, maer evenwel dood zijn*; gelijck de Engel ſpreeckt, tot de gemynte van Sardis. Die altijds woelen, om dat zy nimmermer ruſten en zouden; en nimmermeer en ruſten, om dat zy eeuwelick woelen zouden.

Verde van dat zoete en vreughdige leven der kinderen Gds: die onder een geringe en verachtelicke gedaente, een heer-

heerlicke glants van een hemelsche Majesteyd dragen. Zijn de Koningen en Priesters, daer zy voor arme bedelaers, en af-schouwelicke uytwerpselen gekeurt werden. voor lieden die leepige zielen, en versuftegemoederen hebben. die niet een vlocke, of koren-hayre weerdigh en zijn. Maer zeke (magh-men de zulcke by geringe dingen paren) zy zijn gelijck de eyers, die het beste van binnen, en geen monster of pareersel van buyten hebben: gelijck de kleyne dooskens, di gemeynelick de kostelickste speceryen bedecken. De Schilders, om meer te verheffen en te vertoonen de dingen, di licht ende klaer zijn, verstercken die met duysterheyd e schaduwe: zoo doet de groote werck-meester dezes wereld. de menschen, dien hy tot dat eeuwige licht, en hemelsche klaerheyd geschickt heeft, bekleet hy hier vee tijds met een donckere mantel van gebreck. Hoe vele e deur-gaens wert-er gezien, dat de god-vruchtige zielen die zich den hemel t'eenemael opdragen, in geringheyd e verachtinge t'onder-gehouden werden! maer zy werden gelijck de Apostel spreeckt, *allesins bedruckt, maer niet benau wanckel-moedigh, maer niet mis-moedigh: vervolght, maer niet verl ten: te neder-geworpen, maer niet verdorven.* zy zeggen, met de ze ve, *al is't dat onze uytterlicke mensche verderft, zoo wert nochtans innerlicke mensche van dage te dage vernieuwt.* Op deze gron bouwen zy de vastigheyd van dat hemelsche huys: dat hier al-reede in hope, en naer den geest, bezitten. Want h re *burgerschap is in den hemel, van waer zy den Zaligh-maecker v wachten, den Heere Iesum Christum, de welcke onze vernederde licha veranderen zal, dat het gelijckformigh werde zijnen heerlicken lichan, naer de krachtige werckinge, daer mede hy alle dingen hem zelven ond werpen kan.* Zy hebben een welbehagen in alles wat God behaeght. Dit is haer eeuwigh lied:

Le Seigneur de là haut
Cognoist ce qu'il nous faut,
Mieux que nous tous ensemble:
Sans nul esgard d'aucun,
Il depart à chascun,
Tout ce que bon luy semble.

Dat is:

De Heere weet gewis,
Het geen ons oorboor is,
Veel beter als wy allen.
Hy deelt aen yder een,
Hy zy groot ofte kleen,
Al naer zijn wel-gevallen.

Zy weten, dat de tijd hier kort is: *dat degene die vrouwen heb- en, zijn als geene hebbende. ende die weenen, als niet weenende. ende ie blijde zijn, als niet blijde zijnde. ende die koopen, als niet bezittende. nde die deze wereld gebruycken, als niet gebruyckende. dewijle het we- en dezes werelds voor-bygaet.* En zeker, als ghy de Goddelicke rden wel bemerckt:

Wat is't van des werelds dingen,
Als te halen en te bringen!
Wie kan in dit aerdsche dal
Heunigh hopen zonder gal?

De ware *conserve* van een Christelicke ziele, is bitter-hey- lge. wanneer wy met een heyligh gemoet, de bitter- heyd van deze wereldsche dingen, met een vast gezichte en-nemen, en met een gewillige mond in-nemen. Dit be- achten de wettelicke kinderen Gods, die in dit leven et on-gemack en gebreckelickheyd bezocht werden.

Iae ſy vinden zelfs een vermaeckelicke zoetigheyd in de verdruckinge: *wetende dat de verdruckinge lijdzaemheyd werckt; en de lijdzaemheyd bevindinge; en de bevindinge hope; en de hope en beſchaemt niet.* *Want*, zeggen zy, *de liefde Gods is in onze herten uyt-geſtort, door den heyligen Geeſt, die ons gegeven is.*

Waerom verkleent ghy u dan, ô edel (jae ydel) menſche, die u zelven verſlaeft en dienſtbaer maeckt aen de bedriegelicke glants van dit aerdſche ſlijck? waerom en verheft ghy niet uwe ſluym-ziecke oogen tot een ander goed, als dat met dit gezichte kan aenſchouwt werden? daerom heeft u God recht geſchapen, op dat ghy naer den hemel ziende, de aerdſche dingen met de voeten zoudt vertreden. Alles, wat ghy noodzaeckelick hebt van doen, heeft de hemelſche wijsheyd boven de aerde geſtelt, om die bequamelick te konnen vinden, maer den on-nutten overvloed, als van goud en zilver, heeft zy onder de aerde verdoemt, op dat ghy de zelve, tot uwe verdoemeniſſe, niet gierighlick en zoudet begeren. *Kinderen der menſchen*, zeght de Goddelicke Harpſlager; *waerom bemint ghy de ydelheyd, en zoeckt de leugen?* Laet u de wereld niet by den neuze leyden: laet u geen klabbeke voor een diamant in de vuyſt ſteken. De wereld is een vermomd kamer-ſpel: die altijds met leugen in de weere is. 't Is ydelheyd, dat ghy vergaert, zeght de Pſalm; en leugen dat u de wereld wijs maeckt. Dat goud is aerd en ſlijck: die zijde daer ghy een ander mede uyt-trotſt, is het geſpin van een vuyle en etterige worm. Zent den duyvel in de helle, daer hy behoort, want zoo ghy hem de oore leent, hy zal u zoo haeſt tot een Afgod dienen. Adders en ſerpenten zult ghy in uwen boeſem ontfangen: en als ghy-ze al met uwe warmte uyt-gebroet, en met zorge gekloeſtert hebt, zy zullen u vergiftigen, en het herte af-ſteken.

EMBLEMATA.

XLV.

't Komt uyt ons hert, al wat ons smert.

VErwijt het, mensch, een ander niet,
Dat ghy hier smelt in veel verdriet.
Want wat ghy schoon of bloemigh hebt,
't Wert, als door zieckt, by u verlept.
Geen meerder vyand, als u zelf,
En hebt ghy onder 't groot gewelf.
Ghy braekt t van al, wat God u schenckt,
En altoos uwe lust verlenght.
Zijt ghy van hem verhoogt, verleegt,
Ghy blijft daer in gelijck verdeegt.
Als Lijsters, kacken wy ons quaed,
En sterven, door ons zelfs verraed.
Hoe dickwils zouden wy dien kelck,
Vol heunigh-dauw, en niewe melck,
Die uyt die opper-ader spruyt,
Heel klaer en zuyver drincken uyt;
't En waer wy als de peerden de'en,
Die haren dranck met voeten tre'en,
En dencken, dat het beter smaeckt,
Als 't water drabbigh is gemaeckt.

 Uyt-

Uyt-legginge.

HEt deel van de goddelicke lucht, dat de Artſ-ſchepper, in de eerſte menſche in-blies, en daer van wy alle menſchen, in 't gemeyn, genoemt zijn, en bewijſt nergens in, ſoo uyt-muytelick zijn ver-nuft als in zijn eygen quaed te rocken, en, gelijck als in een ſprinck-vloed, boven den oever van alle reden, op te doen rijzen. Nochtans weten wy, die deel-genoten zijn van die hemelſche weder-geboorte, dat ons geen dingh ter wereld en kan ont-moeten, als dat ons dienſtigh en voorderlick zy, om dat voor-geſteken merck der hemelſcher roepingen Gods te bereycken. *Wy weten*, zeght de heylige Paulus, *da de gene die God lief hebben, alle dingh helpt ten goede: den geenen name-lick, die, naer zijn voornemen, geropen zijn.* Dat duyvelſch ſer-pent, dat alles placht te vergiftigen, is nu vermorzelt. *Mor-te la pecora, non creſce piu la lana.* Maer wat iſſer van? Onze bee-nen zijn evenwel te ſwack, om ons geluck te dragen. He ſchijnt dat wy aen ons zelven alle zoetigheyd benijden; o dat wy beter brood, als van tarwe willen hebben. *Voler me glior pane, che de fromento.* Wy maecken, door ons gewoel, da de ſchoor-ſteen roockt, die nochtans, met alle winde treckt, en den roock om hooge jaeght. Droefheyd is onz meeſte vyandinne, en nochtans wert zy, als met een jeucke rige luſt, in onzen ſchoot ontfangen, en uyt ons zelve voort-gebracht.

Il n'y a choſe au monde ſi heureuſe,
Qui par malheur la triſteſſe eſpineuſe,
D'un ſoin mordant n'aigriſſe, & que ſon fiel
De ſon aigreur ne corrompe le miel.

Ge

Gewisselick, draeyt u, werrewaerts ghy wilt;

Daer en is in 's werelds percken,
Geen geluck of heyl te mercken,
Dat, door onze beeldeniss',
Niet en keert in droeffeniss'.
Droeffenisse, die vol zorgen,
Doornigh, bijtigh, ons komt worgen,
En bederft, door gal en roet,
Al ons heunigh, al ons zoet.

Vel te rechte zeght dan de Spaignaerd, *Guarda mi Dios di mi. Godt beware my van my zelven.* Geloof het vryelick:

De mensch van al het geen' oyt leven heeft ontfangen,
Is met de grootst' ellend' verdrietelick om-vangen.
Hy oorlooght met zich zelf, en doet zich wee en pijn,
Als of hy hadde lust zijn eygen beul te zijn.
Aen-merck den tragen os, die onder 't jock gaet loeyen,
En met een loomen hals steeds waeckt om ons te voeyen;
Hoe-wel het is een dier, grof, plomp, en zonder raed,
't En is noyt van zich zelf een oorzaeck van zijn quaed:
Maer draeght met lijdzaemheyd den arbeyd, en de wetten,
Die hem Natuer gelieft, in zijn geboort, te zetten.
En als hy van zijn jock, des avonds, wert ontkleed,
Met 't haest-vergeten jock, vergeet hy al zijn leed:
En slaept zoo zonder zorgh, tot dat de morgen-roode,
Des morgens hem op-weck', en tot den arbeyd noode.
Maer ons, ellendigh volck, het zy by nacht of dagh,
Volght altoos droeffeniss', en oorzaeck van geklagh,
Dat steeds ons herte vijlt. Zoo wy maer hooren niezen,
Wy zijnder om gestoort: ons zinnen wy verliezen,

 Als

Als een die grooter is, als wy, gaet langhst de straet:
En als een uyl-geschreeuw 's nachts door ons ooren gaet,
Ons hayren rijzen op. Zoo dat, om kort te binden,
Wy altoos, allesins, veel on-genuchte vinden.
Ons eygen on-geluck, van onze wiegh gebrocht,
En schijnt niet groot genoegh; 't moet elders zijn gezocht.
On-gunste, haet en nijd, geveynstheyd, werelds-eeren,
Gramschap, begeerlickheyd, lust om zijn goed te meeren.
Dez', en noch ander' meer, die uyt ons zijn gebroet,
Zijn qua'en, die d' arme mensch noch tot zijn eygen doet.

EMBLEMATA.

XLVI.

Een menſche, dien geloof ont breeckt,
Een kaſs', daer niet als druck in-ſteeckt.

WAt willen wy ons hert met valſcheyd meer beliegen,
En in ons grootſt' ellend', ons noch in trotſheyd wiegen?
Neem het geloof maer wegh, de grofſte beeſt van al,
In voor-recht en geluck ons verre winnen zal.
Ze maer dit ſtaeltjen aen: hoe deze luyden beven,
De hier, met ſchrick des doods, in onweer zijn gedreven.
Daer 't vercken van het gen' de bleecke bangheyd ſpout;
Als lacchend' met 't gevaer, een blijde maeltijd hout.

Uyt-

Uyt-legginge.

AH God! hoe zijn wy vol ellende!
Ah! hoe veel quaeds ons dreyght en schent,
Op eenen tijd, en zonder ende!
Zijnd' als de blaren van de lent':
Die jeughdigh op de boomen wassen,
En als de Herft daer naer begint,
Verdrooght, niet beter dan en passen,
Als tot een speelssel van de wind.

Gewis de hoop' doet niet als spotten:
Zy strijckt ons uyt door valsche waen:
En altijds vol bedroghs, de zotten
Betoovert zy, die op haer staen.
Maer die door wijsheyd is gedreven,
Steunt op de ware zekerheyd,
En weet, dat't heele van ons leven
Niet anders is als ydelheyd.

Terwijl' de jongheyd, schoon van krincken,
De bloem van nieuwe jaren teelt,
Het jonge kind en zal noyt dincken
Aen d'oudheyd met grijs hayr bemeelt.
*Een luckigh man en zal noyt hopen **
Van voor-spoed eens te zijn berooft,
Dan als d'ellende komt geslopen,
En hanght hem vast al over 't hoofd.

* *Hopen* is hier vreezen, naer den aerd van de latijnsche tale.

Ellendigh mensch van kindsche lueren,
En weet ghy niet, ô zot gediert,
Dat onze jonckheyd niet zal dueren,

En dat de dood ons gangen ſtiert?
En dat de ſlijck-klomp van dit leven
Tot nietigheyd zoo ſnellick ſpoet,
Dat ons nauw tijd en is gegeven
Te ſmaecken eenigh werelds-zoet?

God-ſchickſel (laet ons dit gedincken)
Ons oogen t' allen tijde ſluyt,
En leyt ons oud en jongh te drincken
Den vloed, die uyt der hellen ſpruyt.
De Princen zelfs, als oorloghs-ſchichten,
Van a'ren en gebeent' ont-daen,
Als oſſen-drijvers moeten ſwichten,
En naeckt en bloot voor Minos ſtaen.

Ons leven eyſcht wel mede-lijden.
De wrecke koop-man, deur den vloed;
Soldaten, deur het ſtaligh ſnijden,
Verſtorten alleſins haer bloed.
Die wert deur pleyten op-geëten,
En van de ſlaep verbannen light;
En die, van hongers-nood gebeten,
Verlieſt het helle zonne-licht.

Kort om: wat leven heeft ontfangen,
Is als een ſlaef van 't ongeluck:
Maer boven al, zoo wert om-hangen
Het menſch-geſlacht met pijn en druck.
Wy zijn van 't on-geluck een proye:
Oock Phebus wilde niet voor haer,
Met recht oock, voor de ſtad van Troye,
Zich ſtellen in het ſtrijd-gevaer.

Vervloeckt, ô ezel! zy uw leven,
Die, om te drincken uyt de vliet,
Ginght aen 't serpent de jongheyd geven,
Dat alle jaer zijn vel uyt-schiet.
De jongheyd, dien ons mensch-gedrochte
Van Iupiter ontfangen had,
Om dat het niet verswijgen mochte
De dieste van het zonne-rad.

Van dien dagh aen zoo wiert ons leven
Van zieckt' en ouderdom mis-maeckt:
Die altijds vyandsch zijn gebleven
Van al het geen' den mensche smaeckt.
Men zagh van doen de hemel schieten
Zijn blixem uyt zijn donder-stad:
Die tsedert niet en rust van gieten
De giften van dat quade vat.

Die den aerd van de Poësie, en van de Fransche tale verstaat, die zie en oordeele, wat gebuerschap dit met RONSAIS gedichten heeft.

AH Dieu! que malheureux nous sommes!
Ah Dieu! que de maux en un temps
Offencent la race des hommes,
Semblable aux fueilles du printemps,
Qui vertes dessus l'arbre croissent,
Puis elles l'Automne suivant
Seiches a terre n'apparoissent,
Qu'un jouet remoqué du vent.
Vrayement l'esperance est meschante
D'un faux masque elle nous deçoit,
Et tousjours pipant elle enchante

Le pauvre sot, qui la reçoit.
Mais le sage, qui ne se fie
Qu'en la plus seure verité,
Sçait, que le tout de nostre vie
N'est rien, que pure vanité.
Tandis que la crespe jouvence
La fleur des beaux ans nous produit,
Iamais le jeune enfant ne pense
A la vielleße qui le suit.
Ne jamais l'homme heureux n'espere
De se voir tomber en meschef,
Sinon alors que la misere
Desja luy pend deßus le chef.
Homme debile & miserable,
Pauvre abusé ne sçais tu pas,
Que la jeuneße est peu durable,
Et que la mort guide nos pas:
Et que nostre fangeuse maße
Si tost s'esvanouït en rien,
Qu'a grand peine avons nous l'espace
De gouster la douceur du bien?
Le destin, & la Parque noire
En tous âges fillent nos jeux:
Ieunes & vieux ils meinent boire
Les flots du lac oublivieux.
Mesmes les Roys, foudres de guerre
Despoüillés de veines & d'os,
Ainsi que vachers sous la terre
Viendront au throne de Minos.
C'est pitié que de nostre vie:
Par les eaux l'avare marchant

Se voit sa chere ame ravie,
Le soudart par le fer trenchant.
Celuy par un proces se mine,
Et se bannist du doux sommeil,
Et l'autre accueilly de famine
Perd la lumiere du soleil.
Bref, on ne voit chose qui vive,
Sans estre serve de douleur
Mais sur tout la race chetive
Des hommes foisonne en malheur.
Du malheur nous sommes la proye:
Aussi Phœbus ne vouloit pas
Pour eux, a bon droict, devant Troye
Se mettre aux dangers des combats.
Ah! que maudite soit l'asnesse,
Laquelle pour trouver de l'eau,
Au serpent donna la jeunesse,
Qui tous les ans change de peau:
Ieunesse que le populaire
De Iupiter avoit receu
Pour loyer, de n'avoir sçeu taire
Le secret larrecin du feu.
Dés ce jour devint enlaidie
Par luy la santé des humains,
De vielleße & de maladie,
Des hommes hostes inhumains.
Et dés ce jour il fit entendre
Le bruict de son foudre nouveau,
Et depuis n'a ceßé d'espandre
Le dons de son mauvais tonneau.

EMBLEMATA.
XLVII.

De Nijd vind baet in anders quaed.

DEz' nieuwe vond en konst, die, door een kleyn vizierken;
Doet schijnen over-groot, dat maer en is een zierken,
Verbeelt den rechten aerd van ongunst, haet en nijd,
Die swelt, en smelt, en schelt, als 't yemand wel gedijt.
Die eens met deze pest zijn hert heeft in-genomen,
Het dunckt hem grof en groot, wat ander' oyt bekomen:
Eens anders land en ougst is altijds meer gelaen,
En d'uder van zijn vee hem stijver schijnt te staen.

Uyt-legginge.

D*E heet-grammigheyt heeft wreedheyd, en de toorn overloopinge. Maer wie zal voor de nijdigheyd bestaen?* zeght de wijste van alle bloote menschen. Het welcke Rabbi LEVI, een Hebreeusch uyt-legger, wijders uytstreckende, verhaelt, dat een Koninck ont-moetende twee byzondere menschen, de eene in begeerlickheyd, en de andere in nijdigheyd uyt-muytende, heeft hun belooft, dat hy haer geven zoude, al wat zy van hem begeeren zouden; maer dat de tweede eysscher dobbel deel genieten zoude. Waer over de begeerige, den eersten eysch, den nijdigen vergunt hebbende, op dat hy het voor-recht van de eerst-geborene verdienen zoude, en evenwel konnende wel lijden dat het water van de zonne mede-deylde, heeft de nijdige begeert, dat hem een van zijn ogen uyt-gesteken mochte werden, op dat zijn eysch-genoot beyde de zijne verliezen zoude. Welcke zede fabel zeer aerdigh ons af-beeld den ellendigen stand van dat nijdige adder gebroedsel, dat by naer alle houcken dezes wereldts gevult heeft Even gelijk er van de Vos gezeyd wert; die veel liever hadde, dat zijn steert onnuttelick en moeyelick, deur slijck en vuyligheyd, achter-aen soude sleypen, dan dat hy een weynigh aen den Aep zoude by-zetten, om zijn naeckte schaemte te bedecken.

O miseros, quorum dolor est aliena voluptas!
. . . . *& queis*
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Dat is:

O wel ellendigh volck, tot eygen straff geboren,
Dat pijn en droefheyd quelt als 't wel een ander gaet!
Dat noyt genucht en ziet, geen vreughd en komt te voren,
Als die uyt on-genucht en anders druck ont-staet.

'tI

'tIs zeker wel een ellendige wreedheyd, dat de nijdige haer zelven aen doen, en die alle de pijnen van de vernuftighste tyrannen verre te boven gaet. Want dewijle zy een anders goed tot haer eygen quaed keeren, wat eynde, wat pale kan daer wezen, dat den loop van haer verdriet zoude konnen stremmen, zoo lange als God is, dat hy eeuwigh is; dat is, een wel-doender van alle menschen. Zeer wel is deze zieckte met de hout-worm vergeleken: want gelijck hy het hout door-bijt, daer in hy geboren wert, al-eer hy yet anders kan beknagen; alzoo verteert de nijdige zijn eygen zelven, eer hy een ander den minsten beet kan geven.

De nijd, cattijve nijd, wert van ons zelf gezielt,
En daer zy door ons leeft, ons leven gantsch vernielt,
Gelijck een quade worm, die in het hout gebroedet,
Daer van oock voedsel heeft, en hoe hy meer zich voedet,
Te meer het hout verrot: of als-men't yzer ziet
Allenghskens, door zijn roest, vergaen op't laest tot niet.
Zoo doet de bleecke nijd: daer wy-ze kost'lick spijzen,
Daer eet zy ons heel op: zy komt in't herte rijzen,
En knaeght haer eygen Min', en met een traegh verdriet,
Verdrooght ons vleesch en been niet anders als een riet.
Wie is hier heel van vry? geen mensch, geen in dit leven:
Want zoo langh als wy zijn, zijn wy door nijd gedreven,
Verslaeft aen ydel gunst: ons hert wert noyt gestilt
Door rust, of noughzaemheyd, maer steeds door zorgh gevilt.

Voeght hier by, dat de Heere van BARTAS, in de eerste dagh van zijn eerste weke zinght:

Le cœur de l'envieux chagrinement despit,
En veut a son semblable, au plus grand, au petit.

Il

Il hait l'un comme egal, craint l'autre comme maiſtre,
Et pre-voit ſoupçonneux que l'autre le peut eſtre.

Dat luyt in goed Duytſch, voor die het Franſch niet en verſtaet:

De nijders hert met ſpijt en bitterheyd beſlagen,
Wilt quaed aen zijns gelijck: kan groot noch kleyn verdragen:
Haet d'een als even-groot, vreeſt d'ander als een heer:
Ziet, dat die komen kan oock tot de zelve eer.

Daerom de wijze Bion, ziende yemand, die met nijdigheyd berucht was, met een droef gezicht, voor by hem heenen druypen; ick en weet niet, zeyde hy, of u yets quaeds over-kommen is, of een ander yet goeds. Te kennen gevende, dat de nijdige vermagert door eens anders vet geluck: eens anders voorſpoed tot zijn tegen-ſpoed duydende. Wat kan daer verdoemelicker feyle wezen? wat behanghſſel, wat verwe kan daer gevonden werden, om dit vuyle tafereel aen yemands oogen te gebieden? Alle andere ondeughden, hoe-wel zy af-ſchouwelick en ſchrickelick zijn, zy hebben nochtans eenig ſchijn en couleur, om op het buffet gebrocht te werden. Een advocaet van de Gierigheyd zal den harden en ellendigen ſtaet van de armoede voor oogen leggen; de veelheyd der kinderen, de kleyne liefde te berde bringen. De eergierigheyd zal de liefde en genegentheyd voor-wer-pen, die een yegelijck behooren te hebben, om zijn Vader-land dienſt te doen; zijn vrienden, en alle vrome luyden te voorderen, die anderſſins verzuymt en tegen alle reden, naer-gelaten werden. De Ongeduldigheyd nemet op de grootheyd van haer lijden, de on-waerdigheyd van het ge-ne zy verdragen moet. De vreeze legget op het ſchrickelick gevaer, daer vele door lichtveerdige onbeſuyſtheyd in-val-len;

len; zijnde veel beter, al dwerzende en laverende den hoeck boven te komen, als recht toe recht aen, het ſchip in ſplinteren te zeylen. De welluſt beweert zich met het vermaeck en zoetigheyd, waer toe alle gedierten genoodet en geprickelt werden. En om kort te zijn; daer en wert geen ondeught ter wereld gevonden, die niet wat ſchijnelicks, tot haer beſcherminge, en zoude voort-bringen, wanneer maer de nijdigheyd af-gezondert wert. Yder andere feyle bevecht alleenelick haer tegen-geſtelde deughd; maer de nijdigheyd ſtaet, met ſchild en ſweerd, tegen alle deughden. Sara benijt de vruchtbaerheyd van haer dienſt-maeghd Agar, die nochtans, met haer toe-ſtemmen, van haren man bekent was. Marthe murckelt en prevelt tegen haer zuſter Magdaleene, om dat zy aen de voeten Ieſu zat. Alexander haet Perdiccam, om dat hy een goed krijghs-man was; Lyſimachum, om zijn ervarentheyd; Seleucum, om zijn grootmoedigheyd; Attalum, om zijn koninncklicke weerdigheyd; Ptolemæum, om zijn voor-ſpoedigheyd. Ajax heeft Ulyſſi de wapenen van Achilles zoo zeere benijt, die hem gegeven waren, in verſchuldinge van zijn kloeckheyd, dat hy dul wiert, en aen zich zelven zijn eygen handen leyde. *De Ioden,* zegt Cypriaנus, *zijn vergaen, om dat zy Chriſto liever beneden, dan in hem geloofden.* Zoo doen oock een groot getal van Engelen, die, om dat zy geen on-gelijcke grootheyd in God lijden en konden, uyt de hooghſte hemelen in den leeghſten af-grond geworpen zijn, daer zy met ketenen der duyſterniſſe bewaert worden, tot den grooten dagh des Heeren.

Maer om deze ſchadelicke beeſte uyt ons herte te bannen, laet ons kortelick bemercken, het gene wy gemeenelick plachten te benijden. 't is veel-tijds rijckdom, eere, ſtaet, en wat van zulcke ſlagh meer is. maer zeker, 't is by gebreck

 van

van te weten, hoe diere die dingen koſten. die ons de zelve aen-bode, om de zelve prijs, wy zouden-ze veel-tijds verwerpen. Hoe dat? Al en zeyd' ick anders niet, een naerdachtige ziele zoude zich hier mede vernougen; *Nella felicitâ gl'altari non fumano*; In voor-ſpoed en roocken de autaren niet. Het zijn ſtercke beenen, die weelde dragen. *Res ſecundæ ſapientum animos fatigant*, Voor-ſpoed vermoeyt der wijzen gemoed. Maer ziet eens, watmen al lijden en uytſtaen moet, om daer-toe te kommen, en noch veel meer om daer in te blijven. vleyen, liegen, lijden, bedriegen; kort, zijn heele vryheyd, het koſtelickſte van de menſche, wegh-werpen. Men heeft niet om niet in de wereld. hy en kan geen beulingen maken, die geen vercken en koopt. en noyt en waſſer noch zoo grooten bancket, of yemand at-ter qualick. meent yemand anders, tot wereld's goed of eere te geraecken, die moeſt eerſt de wet, en het gebruyck des wereld's ommekeeren: 't ware, het laecken te willen hebben, en evenwel het gelt in de beurze te houden; de courtagie te willen verdienen, en geen partye te ſluyten. Het recht der volckeren en laet zulcks niet toe. Doe de moeyte, of en verwacht geen loon: kieſt de waren, of de prijs. een van beyden moet ghy miſſen. Verſtaet ghy 't wel, zoo ſult ghy liever medelijden hebben met des wereld's gunſtelingen, als haer nijd toe-dragen. En niet den hont ſlachten, dien het leed is, dat de ander in de keucken gaet; hoe wel in duyſend perijckelen van wel gekluppelt te werden. Of wel de bedelaers, dien de oogen zeer doen, wanneer zy d'een den anderen aen een deure zien ſtaen.

EMBLEMATA.

XLVIII.

Denck, voor den nood, ſteeds aen de dood.

ALs ghy, ô jonge lien, met liefd' en zucht geladen,
In 't warme van den hayrd, geneugh'lick zit en ſpeelt;
Drie putjens maeckt in d'aſch, en doet malkand'ren raden,
Wie dat noch eens zal zijn u aengenaem gedeelt:
Denck eens dan op u zelf, dat ghy nu heet van bloede,
Haeſt ſtijf en kout van le'en, tot aſſchen zult vergaen.
En zoo ghy niet in tijds geweeſt zijt op u hoede,
Raed, hoe, by onze God, u dingen zullen ſtaen.

Uyt-legginge.

'T IS een zoet en onnoozel vermaeck, dat in ons zinne-beeld vertoont wert. En hoewel het vry zijn kindsheyd smaeckt, het geeft ons nochtans heel mannelicke en ouwelicke (niet alleen houwelicke) bedenckingen. Men vint by de Roomanisten geen zoo kleynen kappelleken, of het heeft zijn zand. Alzoo en werter in onse zinnen niet in-gevoert, dat niet, tot heylzaem voedssel onzer ziele, kan werden gekeert.

Gedenck' dan, hier by, *uwes scheppers in de dagen uwer jonckheyd eer dat de dagen des quaeds kommen, en de jaren naecken, van de welck ghy zeggen zult, ick en hebbe in haer geen wel-gevallen. eer dat de zonne en het licht, de mane, en de sterren verduystert werden, en daer wolcke keeren naer den regen. Ten dage dat de huyswachters zullen beweeght, e de krijgh-mannen gebogen werden, en de maelsters op-houden, als zy ver mindert werden, en die door vensters zien, verduystert werden; en d deuren op de strate gesloten werden, en het geluyd van de meulen neder ligge, en op-gae als het geluyd van een vogeltjen, en alle de zangh-dochte om leege vallen. eer dat-men oock van de hooge vreeze, en de schrickse op de wegh; en de amandel-boom bloeye, en de sprinck-hane verswar en de begeerte vernietight wert. als de mensche gaet naer het huys zijne ceuwe, en de klagende op de strate keeren. eer dat de zilvere koorde wegh gedaen, en het goude rond-vat gebroken werde, en de eemer op de spring vermorzelt werde, en het radt op de born-put breke; en het stof keere t de aerde, als het geweest is; en de geest keere tot God, die hem gegev heeft.*

Men houft geen zekerheyd op dezer aerd te hopen,
Het vlieght al uyt der hand, niet anders als de wind.
't Verandert al wat is, 't is al daer toe geropen:
De tijd, die ons hier maeckt, de zelv' ons oock verslint.

Prit,

Prins, Koningh, en zijn ſtam, 't gaet alles benen drijven,
En ander dier-gelijck herſpruyten uyt haer dood.
Daer is geen dingh, dat leeft, dat eeuwelick zal blijven:
De deughd op dezer aerd, is alleen buyten nood.

Maer 't is verre van huys, dat dit by velen zoude over-dacht werden. 't zijn andere koten, die de jonckheyd zoeckt. Dat is by haer, als de Griecken ſpreken, in een put met honden vechten, en noyt van vreeze ontſlagen te zijn. men moet dan de ellebogen vry, en het herte zonder ſwarte zucht hebben. En komt haer noch de dood te vooren; 't is dan met deze hupſche op-weckinge:

Waerom doet ghy u zoo veel moeyt?
Waerom verkerckert ghy u leven?
De wijle ghy noch jeughdigh bloeyt,
Waerom wilt ghy u niet begeven,
Tot vrolickheyd, en liefd' aen-kleven?
Ah, arme menſch! en weet ghy niet,
Dat maer een koorts en hoeft te wezen,
Om u te brengen in de vliet,
Daer niemand oyt van daen en ſchiet?
Wat dat-men zeggen magh, of lezen:
De dood is vol ſchricks en verdriet:

Ee voor zulcke wereldlingen, die dit tegenwoordige leven om-helzen, als haer laetſte en operſte goed. gelijck het ook haer is. want de dood is by haer, de beul der natuere; de vloeck Gods; de rent-meeſter der helle. Maer zeker, die het licht haerder ziele uyt-ſchieten, tot in de toe-kommende wereld, en dit leven gebruycken, als niet gebruyckende,

 houden

houden de dood, gelijck zelfs een Heyden ſpreeckt, vo een zeer ſchoone en koſtelicke vond der Natuere; en, na de ſpraecke der H. Schrift, een woecker en gewin.

Comme un bon pelerin s'eſiouït en ſon cœur,
D'avoir de ſon voyage accompli la longueur,
Pour revoir au logis la face de ſon pere,
Ainſi tout homme doit (penſant à la miſere,
Qu'apporte jour & nuict ce voyage mondain)
Rire d'aiſe en ſon cœur, de l'accomplir ſoudain.
Pour voir ſon Dieu là haut, & pour eſtre delivre
Des maux auſquels ils faut en ce bas monde vivre.

Dit zinght de Franſche Poët:

Als een goed pelgerim zich in zijn hert verblijt,
Dat hy zijn lange reys vol-bracht heeft op zijn tijd,
Om wederom te zien het aen-zicht van zijn vader:
Alzoo moet yder menſch (wy zeggh' ick allegader)
Herdencken ſteeds d'ellend' van deze werelds tocht,
En lacchen in ons hert, dien t'hebben haeſt vol-brocht:
Om God den Heer te zien, en vry te zijn verheven
Van 't quaed, daer in wy ſteeds, in dit vleeſch, moeten leven.

't Is alzoo, dat wy niet vrouger en moeten van hier will ſcheyden, dan wanneer onze zand-looper die van God g ſtelt is, uytgeloopen is: nochtans als wy, die dat hemelſc licht eeniger maten deelachtigh zijn, dit leven vergelijck by het toe-kommende; zoo zullen wy groote reden bevi den, om met den Apoſtel te zuchten, en uyt te roepen; *zal ons verloſſen van dit lichaem des doods?* 't En is dan ſoo he vremt niet, dat de Heydenen, die alleen de leydinge der n tuere gevolght hebben, het beſte hebben geacht, niet g

bor

oren te zijn: en het naeste daer aen, haest te sterven. Waer
o dit gedicht slaet, dat ick hier uyt het Grieckſch over-
ebracht hebbe:

Tot welck een levens treyn zal ick my best begeven,
Om, zonder ongemack, geluckelick te leven?
In hoven heerſcht de zucht van eer en groote ſtaet.
Raeds-heeren zijn vol tocht van liefd' en enckel haet.
De huyzen zijn ver vult met menigh duyzent zorgen:
Het land-werck is vol moeyt', daer aen een menſch zou worgen:
De ſchippers, zijnd' altijds in angſt en groote nood,
Zien, op twee vingers naer, de aen-komſt van de dood.
Hy, die gaet, om gewin, in vremde landen dwalen,
Vreeſt, zoo hy t'huys wat laet, dat 't vremde zullen halen.
De krijghs-man gaet ter dood, met kloeckheyd trots vermomt.
Het houw'lick is van zorgh en ongenucht beromt.
En zoo-men anders leeft van 't houwelick ont-bonden,
Ons leven wert verwoeſt, in eenzaemheyd verſlonden.
't Geeft altoos on-genucht en huyſſelicke pijn,
Van kinders wel voor-zien, of kinderloos te zijn.
De jonckheyd wert on-nut en on-bequaem bevonden:
De ouderdom, gantſch ſwack, wert haeſt naer 't graf gezonden.
Zoo dat het beſte waer, te wezen nimmermeer;
Of ſtracks naer ons geboort', te ſterven jonck en teer.

ot dit tot over-mate en besluyt van dit in-leghſel:

Het leven van de menſch, aen alle kant om-geven,
Rolt ſtadigh, dagh aen dagh, met groot' on-zekerheyd:
Gelijck als aen de ſtrand' de golven zijn gedreven,
Daer d'een voor, d'ander naer, naer d'ander niet en beyt.
Wanneer dan op het eynd' onz' laetſt' uyt is gekommen,

En

En dat Natuer ons eyſcht het geen zy heeft geleent;
Van ons en blijft hier niet, daer van wy konnen rommen,
Als een veroude dooz van vrot' en vuylgebeent.

Maer neemt-er evenwel dit noch by:

Iamais l'homme, avant qu'il meure,
Ne demeure
Bienheureux parfaictement.
Tousjours avec la lieſſe,
La triſteſſe
Se meſle ſecretement.

Dat is:

De menſch en wert hier noyt in vol geluck bevonden,
Voor dat hy eerſt af-leggh' dit vleeſchelicke pack.
De droefheyd, hoe het gae, wert altoos t'ſaem gebonden
Met 't geen' ons blijdſchap geeft, of eenigh aerdſch gemack.

EMBLEMATA.
XLIX.

**Wachtu, ô menſch, van by-geloof!
Of anders wert ghy 's duyvels roof.**

*Zie, waer heen dat de menſch, ô ſchrick! niet wert gedreven,
Wanneer, door by-geloof, zijn herte light verſtrickt:
Een moer-ſtruyck van onheyl en grouwel is zijn leven,
En wat ons God oyt gaf, wert in hem ganſch verſtickt.
Natuere wert verzaeckt. want ouders hebben konnen
Met hare oogen zien, jae wreedelick begeert,
Dat 't geen was uyt haer zelf, een ander-zelf gewonnen,
Zou van een gloeyend' beeld tot aſſchen zijn verteert.*

Uyt-legginge.

DE Heere God, om een preuve te hebben, ende t
geven van Abrahams geloove en gehoorzaem
heyd, heeft hem eertijds bevolen, dat hy zijnen
eenigen zone, hem, tot een volkomen brand-of
fer, zoude op-offeren. Het welcke heel anders, buyten d
zin des Heeren, van andere menschen op-genomen zijnde
is onder vele natien in-gebroken, het gene zy in de meest
waerde, en voor het dierbaerste hielden, den hemel wree
delick op te dragen. Alzoo heeft Iephte niet alleen beloof
maer (gelijck het van velen verstaen wert) zijn eygen doch
ter bestaen te slachten, en als een gods-dienstige offerhand
den Heere toe te eygenen. Even het zelve verhaelt CICER
van Agamemnon: die, als hy de Goddinne Diana toe-ge
zeyd hadde het alderschoonste, dat in dat jaer zoude gebo
ren worden, heeft hy zijn lieve dochter Iphigeniam op-ge
offert. Alzoo dede oock der Moabiten koninck: de welck
ziende ('t zijn de woorden van de Schrift) *dat hem de strijt
sterck was, nam hy zeven hondert mannen tot hem, die het sweerd uy
togen, om uyt te vallen tegen den koninck Edoms: doch zy en konden ni
Doe nam hy zijnen eerst-geboren zone, die in zijn stede zoude konin
werden, ende offerde hem ten brand-offer op de mueren.* Maer bet
dede Alexander de Groote; die als hy, door een lot-stem
me, vermaent was, dat hy zoude doen om-brengen, d
hem eerst buyten de poorte zoude ontmoeten; heeft hy ee
ezel-drijver, die hem eerst te gemoete quam, bevolen t
dood te bringen. de welcke begeerigh zijnde de oorzaeck
te weten, en wat hy, onnoozel mensche, bedreven hadd
dat de dood weerdigh was; de zelve verstaen hebbend,
heeft den koninck met deze antwoorde bevredight en ge-
noegh

noegh gedaen, dat hy dan niet hem, maer den ezel zoude lachten, die voor hem gingh. Die van Phœnicien en Carhago, naer het exempel van veel andere volckeren, hebben langen tijd, de voornaemste en treffelickste kinderen, y lote getrocken, met een konincklick çieraed overtogen, aturno, als een heylige offerhande, toe-geweyt. Deze godsienstige heyligheyd, of veel beter heyloosheyd, hebben y eenigen tijd verlaten: maer naderhand van Agathocle verwonnen zijnde, meenende dat de Goden op haer vergramt waren, op dat zy dezelve, tot verzoeninge en medeljden, bewegen zouden, hebben twee honderd kinderen an de besten adel, aen de autaren geslachtet. Het welcke niet alleen onder de Heydenen gebleven is, die buyten de emelsche beloften, en voordeelen, gesloten waren, maer i zelfs deur-gedrongen, tot binnen de mueren Ierusalems, tot in het herte der gener, dien God de Heere tot zijn erfdeel geroepen, en zich zelven tot een erfdeel aen-geboden hadde. Hoor David, dien grooten harp-slager, klagen en quelen, in de honderd en zeste Psalm:

Gods volck heeft, zonder meer op zijn bevel te mercken,
Met d'Heydens zich gemenght, geleert haer booze wercken,
Haer beelden steeds gedient, zich met haer doen bevleckt,
't Welck haer heeft tot een strick en ergernis gestreckt.
Zy hebben bloedigh-wreed, tot Godes groot mishagen,
Haer dochters en haer zoons, de duyvel op-gedragen:
Haer eygen vleesch en bloed, dat van haer was geteelt,
Geoffert aen het vyer van een af-grijzigh beeld.
Zoo dat het gantsche land, van wet en recht ontbonden,
Bedeckt was en bevleckt, met schrickelicke zonden;
God kende nauw zijn volck, zijn volck en kend' hem niet,
Maer, als een vuyle hoer, God als haer man verliet.

't Is wel te bedencken, wat dat liſtige ſerpent hier mede voor heeft gehad: namelick, te verduyſteren en wegh te nemen de heymeniſſe van onze zaligheyd, die Ieſus, de wijsheyd en verluſtinge des Vaders, dat bevleeſchte woord, door zijns zelfs offerhande, te wege heeft gebracht. dien God de Vader (noch hy zijn eygen zelven) niet geſpaert en heeft, maer voor ons, tot een volkomen ſlacht-offer, heeft over-gelevert, op dat wy een eeuwige verzoeninge verkrijgen zouden.

In ſomme: ghy ziet dan, gelijck PLUTARCHUS zeght, dat de *ſuperſtitie*, of by-geloove, het begin en de oorſpronck geweeſt is van alle goddelooshcyd. *Gens ſuperſtitioni obnoxia, religionibus adverſa. Het volck*, zeght TACITUS, *dat de ſuperſtitie onderhavigh is, is de godſ-dienſten tegen-ſtrijdigh.* Daer en is niet ter wereld, dat zoo ſtraf en eerbiedigh gelaet bewijſt, als het bygeloove: niet, dat zoo anghſtige moeyte, en keurige pijne aenneemt, om de ware godvruchtigheyd naer te bootſen. Maer onder-tuſſchen, zoo ghy geen ſchele, of beſchelde oogen en hebt, zult ghy bevinden, datter niet zoo hinderlick, en tegen-partijdigh is van alle hemelſche heyligheyd. Gelijckerwijs de wolf, die niet qualick den hond en gelijckt, maer is evenwel van een heel andere en tegen-ſtrijdige aerd. of wel gelijck een Courtizane, ofte over-ſpelige vrouwe, die door haer ſmeeckende minne-grillekens, en kleyne mondekens te maecken, meer genegentheyd en hertsliefde ſchijnt te dragen, als de ware bruyd of ee-gade, die geen ſmeuckſel, of uytterlick gekletter en kent, noch uyt eerbaerheyd en kan bewijzen. 't Is een zieckte van een ſwacke en oud-wijvige ziele: een gantſch on-zinnige dolinge, die de minzame vreeſt, en ſchent die-ze eert en dient. *Superſtiti error inſanus: amandos timet; quos colit, violat.* 't Is een verdicht

ſe

ſel en poppetuygh van menſchelicke herſſens, die de miſgebouwde zielen deerlick uyt-ſtrijckt, en doodelick quetſet. een helſche ſmiſſe van onheyl en onheyligheyd, verſiert en verçiert van benaude en verkniëſde menſchen, die God den Heere, als een bijtebauw of bulleback vreezen. Welcke, zoo zy mochten naer eygen-dunckentheyd te wercke gaen, en beramen een eygen-willige gehoorzaemheyd, God en zoude geen beter of getrouwer dienaers konnen hebben; maer zoodanigh, als zy nu zijn, geen erger of ongetrouwer.

L.

De keur-wijz' leert van 't geen hem zeert.

NU on-langhs, als de zonn' was van ons verst ge-
legen,
Dat d'aerde was verkorst, het water stijf als glas;
Een jonghman, anderzins niet onbequaem, genegen
Te weten, op het nauwst, wat van de koude was:
Gingh, met een zoet bedrijf, een yzer-stave lecken,
Waer aen hy een groot vel van zijne tonge liet.
't Was kluchtigh om te zien zijn labbe zoo te recken.
Geloof eer, als ghy wat met schaed of schand beziet.

Uyt-legginge.

GElijck wy zeer groot on-gemack lijden, van de ongeregeltheyd des lichaems; zoo doen wy noch veel meer, van de on-getempertheyd der ziele. die, gelijck zy nergens regel noch mate houden en kan, zoo toont zy oock byzonderlick haer ongeſtalte, wanneer zy zich alles onder-wind, en haer ſelven uyt-ſtreckt, om alles te deur-pluyzen en onder-zoucken, daer zy geen belanck met allen aen en heeft, en daer uyt zy geen nuttigheyd ter wereld en kan bekommen. David ziende, dat Sauls wapenen hem niet en paſteden, heeft de zelve van hem geworpen. maer wy trecken dat alder-meeſt aen, dat minſt voor ons gemaeckt is. Wy geven ons zelven alleſins schoon ſpel; en gelijck of alle dingh van ons gewey ware, daer en mach ons niet voor oogen kommen, of wy en micken-der naer. elcke vogel moet-er pluymen; elck wild moet-er hayr of huyd laten. Zoo neus-wijs, en keur-wetigh zijn wy gemeenelick, al is 't zelfs dickwils tot onze ſchade. Wie iſſer onder ons, die als hy yet ter halver ooren verſtaen heeft, niet alle ſteenen en verleght, om het eynde, en gelijck men ſpreeckt, het finael te weten. Daerom zietmen, hoe jeloers gemeenelick de doovaers zijn, en die door ouderdom, of eenigh ander gebreck, hard-hoorigh geworden zijn. zy en ruſten noch en houden niet op, voor dat zy alles van de naelde tot den draed weten. Wie en weet oock niet, waerom dagelicks zoo veel ſchandelicke ont-eeringen geſchieden? Waerom zoo veel graen-ſchooven buyten tijds en plaetſe gedorſt werden? Men verſtaet wel winck, maer 't en is 't met geen ſchuer-deure. Al proevende brant de kock zijn tonge, zeght ons ſpreeck-woord.

Wilt

Wilt ghy weten, waerom menschen,
Nu naer dit, dan daer naer wenschen,
Waerom zelfs een eerbaer hert
Zomtijds wel bedrogen wert?
't Is een koorts om al te weten,
Wat-men houdet voor secreten.
't Is een schurfte vinnigh-heet,
Dat ons kittelt tot ons leed.

Maer hier van is voor dezen meer gesproken. en andere dingen doen my haestigen, om eyndelick een eynde te maecken. neem dan dit volgende voor een sluyt-steen.

E M

EMBLEMATA.

LI.

'T IS ZONDER EYND.

ZOo gaet het oock met ons, en al des menſches dingen!
Men ziet het eerſt zijn laetſt', het laetſt' zijn eer-ſte bringen.
Geen werelds dingh ons wil, noch onze luſten ent,
Daer zijn wy altoos kindſch, en nimmermeer geſpent:
Het moet dan yet wes zijn, dat hier niet is te vinden:
Want hebt hier wat ghy wilt, 't en zal u wil niet binden,
Noch wilt hy voort en voort. Wat is't dan? kort gezeyt,
Het klaer gezichte Gods, des hemels eeuwigheyd.

Uyt-legginge.

DE mensche heel vleesch en aerde zijnde, heeft di alleen met den hemel gemeyn, dat hy in geduerig beweginge is, en geen ruste en heeft, dan in zij on-ruste. 't en zy dat-men met de nieuwe wis-kon stenaers houden wil, dat de hemel vast en onbewegelic staende, de aerde geduerigh om-gedreven wert.

Quod petiit, spernit; repetit quod nuper omisit;
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto.

Dat nu de mensche wil, dat zal hy flus verfoeyen,
En daer hy flus van gingh, daer zal hy nu naer spoeyen.
Een on-gestuymde zee! van boven tot bene'en,
Gelijck de moeder-stoff', vermenget onder een.

Een volgh-lust steld zijn opperste goed in het vleeschelic gebruyck der vrouwen: en als hy nu bekommen heeft, da hy lange naer gehaeckt en gesnackt heeft, dan staet h dickwils verklemt, en steeckt de braeck van het gene, da hy zich meende met een volle geneuchte in te wentelen. *uytterste wel-lust*, zeght ergens een, *heeft een lucht van zuchten stenen: 't is swackheyd, beswijminge, vaddigheyd.* Al het geluck d werelds, dat ons toe-gezonden wert, wert ons op de hoog ste marckt verkocht: dat is te zeggen, dat wy geen ge neuchte zuyver en onvermenght hebben, en zoodanigh a die is, moet die noch van ons gekocht werden, met het g wichte van eenigh quaed.

Pinguis amor, nimiumque potens, in tædia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis ut esca nocet.

D

Dat is:

Een al te vette liefd', en al te sterck van krachten,
In wan-lust dick verkeert, en schijnt gelijck te smachten
De prick'lingh van het vleesch: niet anders als het zoet,
Dat ons de maegh verquabst, en dickwils braecken doet.

De gierigaerd desgelijcks on-machtigh in al zijn macht, draeyt en keert in zijn goed, gelijck een deure op haer herre (als de Wijseman van de luyaerd spreeckt:) en waer hy zich vint, zelfs midden in den over-vloed van het gene, daer hy al zijn geluckzaligheyd in stelt, noch steeckt hy zijn hals aen alle kanten uyt, om te hebben de oorzaecke van meerder heb-lust: dat is, om te drincken, op dat hy meerder dorst hebben zoude. en gelijck een tweeden Achab, verdwijnt hy van zieckte, om eens anders acker te hebben. Al dat een ander heeft, ontbreeckt hem noch: en als hy 't nu al hadde, dan zoud' hy even zoo vernoeght zijn, als dien rijcken vreckaerd was; welcke verstaen hebbende, dat het gelt, daer van zijn kisten verstickt waren, af-gezet was, liep henen van mismoedigheyd, en gingh hem verhangen.

Meer gelucks en is oock by den eer-gierigen niet te vinden. ont-ledet en beziet hem wel: hy is waerlick een blinde paet-mol, die altijds wroet, en aerde om-worpt, tot dat hy zelfs in aerde verandert. het eynd-teecken van zijn loop-bane, is de voor-deure van een nieuw prijs-spel. al dat hy heeft, en is maer moortel om kalck te maecken; en wat hy oock krijght, al waer het zelfs een Keyser-rijck, en dient hem maer tot steenen, om een tooren te bouwen, diens grond-veste in het middel-punct der aerde geleght wert, en diens spitse verre buyten Gods throon zich uyt-strecke. *Vnus non sufficit orbis.* Een wereld en is niet genoegh. Hy verdraeght on-

eyndelick veel quaeds, om meer quaeds te bekommen. en daer hy in alle andere dingen, een slave der on-gerechtigheyd is, wert hy hier in rechtveerdigh bevonden, dat hy hem zelven op de pijn-banck leght, alwaer hy zijn eer-lust zoo geweldigh uyt-reckt, dat alle de zenuwen van zijn ziele, tot berstens toe, gespannen zijn. Maer hoe-wel van yemand niet on-bequamelick deze herts-tocht, het *hemde der ziele* genaemt wert, als een kleed zijnde, het welcke laetst van allen af-geleght wert; zoo mach-ze oock wel de helsche rouw-mantel genaemt werden, die deze ramp-zalige dragen, zoo lange zy zijn, dat is, in eeuwigheyd.

Dier-gelijcke staeltjens mogen oock genomen werden van alle andere feylen, jae van alles, dat aerdsch en wereldsch zijnde, geen deel en is, noch en heeft van dat verborgen *Manna*, dat boven in de hemelen bewaert wert. Geen dingen des werelds zoo heunigh-zoet, die niet vol bitterheyds en galle en zijn. het zijn al moes-kruyden, daer van tot de *man Gods* gezeyd wiert, *de dood is in de pot.* Daer en is niet zoo goed, zoo kostelick, zoo vermakelick, dat de mensche eenighsins kan geluckzaligen, als *het aenzicht en de rechter-hand Gods, daer verzadinge der blijdschap, en volheyd der vreughden is.* Hy alleen, die onze zielen geschapen heeft, kan haer grondelooze begeerte vervullen, en haer dorstigen brand uyt-lesschen. Alle het gene dat God of Godes niet en is, is armoede, en doodelick gebreck. *De Heere is mijn herder, my en zal niet ontbreken,* zeght de Prophetische Koninck. het welcke geen princen, noch zelfs de aldermachtighste van deze wereld en konnen getuygen; als wiens gebreck vermeerdert, naer dat haer grootheyd zigh verder uyt-breyt. Die alleen, welcke gehouden werden voor het uyt-keersel en wegh-worpsel dezes werelds, de dienst-knechten Iesu, konnen met

;en zekere vaſtigheyd zeggen, *my en zal niet ont-breken.* ende, al-
es zal alle andere ont-breken. Als een water-zuchtige zijn
orſt door het drincken vermeerdert, zonder oyt verzadight
e werden; zoo en konnen de dingen dezes werelds, met
roote hoopen op-getaſt, den afgrond onzer begeerten
iet vollen, maer maecken het gat altijds wijder en dieper.
De verquiſtige zone, van God geſcheyden zijnde, bekent,
at hy moet van honger ſterven. 't is zoo: wie deze mee-
ſer niet aen en hanght, zal midden in het water van dorſt
ergaen; en, naer zijn meeninge, te licht geladen zijnde,
nder dat wereldſch pack neder-zincken. Men zeght, dat
e toovenaers en ſwarte konſt-meeſters een tafel konnen
be-richten, daer alle vruchten en leckernyen des we-
relds ſchijnen opgediſcht te zijn; maer zoo wanneer-men
de genaeckt om aen te taſten, 't en is anders niet als lucht
en ydelheyd. zoo zijn de dingen dezes werelds, oock in
haer meeſte glans en luyſter aengezien zijnde. en meynt
gy evenwel noch yet in de hand te hebben, 't en zal even-
wel uwe luſt niet boeten, noch uwen honger verzadigen:
niet meer als de maeltijden, die *Heliogabalus* zeer koſtelick
op-pronckte, daer van alle de ſpijze, zomtijds van waſch,
zomtijds van hout, zomtijds van yvoor, zomtijds van aerd-
werck, en dickwils oock van marmer en porphyr-ſteen
gemaeckt was. Aen-merckt vry, met open oogen, alle
de groots-heyd, die onder de zonne aen-gebeden wert,
't en is maer lichte ſauce en zilte, die niet en ſtreckt om den
eet-luſt te ſtillen, maer veel meer te ſcherpen, en gaende
te maecken.

Want als het doove vyer wert in den heyrd ontſteken,
Door ſulphur ofte wind, door yemands hulp verweckt;

Zoo

Zoo groeyt des menschs begeert, vol allerley gebreken,
Wanneer hem met haer gunst de wereld over-deckt.

Naer dat de Heere, door de zangh-meester Israëls, zijn wetten wel ernstelick bevolen en aen-geprezen hadde, be sluyt hy met deze woorden:

Doe wijt op den mond,
Neem aen mijn wel-daden:
En ter zelver stond,
Zal ick dy met goed,
In al overvloed,
Vullen en verzaden.

Tekennen gevende, dat buyten hem, niet als honger e gebreck is; en by hem alleen, die zoete verzadinge, zond verzadinge te vinden is. Want de ziele des mensches, na Gods beeld en gelijckenisse, geschapen zijnde, kan wel m alle andere dingen bezigh gehouden en vermoeyt, maer ni vernoeght of vervult werden. Want gelijck zy in haer ze ven gantsch onvermogende zijn, soo veranderen zy oo lichtelick, en vergaen, gelijck een wolcke, van d'eene plaet naer de andere, en storten eyndelick, en breken tot niet. D haer daer van ververren, naerderen tot God; die geen and re schattinge van ons en eyscht, als dat wy willen geluckig zijn. En niet en zal ons daer van meer afleyden, als de b driegelicke luyster des werelds: welcke als die valsche vi kens, diemen stal-lichten noemt, en des nachts ontrent rivieren gezien werden; geen ander schijn en geven, als de dicke nevelen der duysternisse, en leyden, die haer v gen in het water, al waer zy oock verdrincken moeten, z zy in tijds niet om en zien, en te rugge keeren.

O wel geluck-zalige ziele, dien God alle dingh is, n buytn

buyten God niet zoet, niet kostelick, niet aengenaem en
ount, maer veel eer, als bitter en verdrietigh, versoeyt en
wegh stoot! het is on-mogelick, dat ons gemoet, gantsch
emelsch en geestelick zijnde, eenige genoeghsaemheyd, of
vezentlicke vertroostinge scheppe, in de slijmige vettigheyd
an het vuyle grond-zop der aerden. De put-eemer, zoo
angh hy vol in het water hanght, en schijnt geen swaerte
er wereld te hebben; maer zoo haest hy uyt het water be-
gint verheven te werden, begint haer oock zijn swaerte te
openbaren. Dit heeft zijn recht bescheyt en natuerlicke re-
den. Want het water zijnde in zijn natuerlicke plaetse, en
druckt noch en perst niet: gelijck men in de duyckelaers sien
kan, die zomtijds ettelicke vademen waters boven haer lijf
hebben, zonder eenigh gewicht te gevoelen: maer het zel-
ve water buyten zijn element getrocken zijnde, gelijck als
worstelende met het gewelt, dat hem aengedaen wert,
neemt een swaerte aen, om weder, zoo het mogelick ware,
in sijn plaetse te geraken. Past dit oock op de menschelicke
ziele, die als van God, door sijnen asem, geteelt zijnde, in
hem oock alleen, haer wesentlicke plaetse moet soecken,
so zy anders lustigh en vernoeght wilt wesen. Want soo
heest de zelve van God, haer geboortigh element, by ma-
niere van spreken, in de wereld getrocken wert, wert sy met
een swaer gewichte over-togen, waer door zy allesins ver-
drietigh is, en verdrietigh maeckt. Voor het herte, dat
hem zelven in Godes Boezem gestort vint, is alles licht
en gemackelick: maer dat in de kolpen van dit aerd-
sche modder verswalpt light, moet alles swaer en verdrie-
tigh vallen.

Laet ons dan onsen oorsprongh erkennen, en al onse
krachten en zenuwen in-spannen, om met de zelve veree-
night

night te werden. Daer is alleen het eynde van alle onrufte, en de volheyd van alle genoeghſaemheyd te vinden. Soo lange moeten wy draeyen en om-loopen, tot dat de naelde onzer zielen naer deſe noord-ſterre geſtreckt ſtae. Oock en iſſer niet ter wereld te vinden, dat die holle diepte van onſen geeſt eenighzins kan vollen, als dat on-eyndelick on-verdeelick punt, dat onſe zielen, gelijck geſteken en gegraveert heeft. Verſint en paſt al wat ghy wilt; de diepte van het af-druckſel, 't welck een zegel in het was maeckt kan alleenelick van de ſelve zegel, ſonder ſchenden, gevult werden. Doen wy van God gemaeckt zijn, ſijn wy oock met zijn eygen beeld gezegelt: waer door zulcke diepte in onſe ziele geprent zijn, die de heele wereld, al waer ſ noch ſoo groot, in geenen deele en kan ſtoppen. De volheyd Gods, die geheel volheyd is, kan de ſelve vollen, en noch on-eyndelick over-ſchot hebben. Want om yet van hem te ſtamelen, daer van ſelfs der Engelen tongen ſwijgen moeten:

Hy is een ſwelgh-diep, zonder grond,
Die over al is, in dit rond:
En buyten al, wat datter leeft,
Iae wat hy oyt geſchapen heeft.
In al, maer nergens iſſer wat
Dat in het minſt zijn volheyd vat:
En buyten al, doch niet met al,
Zijn weſen oyt uyt-ſluyten zal.
Hy is de volheyd aller vreught,
Die yder, wie hem ziet verheught,
Vol van hem ſelfs, in al geheel,
En al oock in een yder deel.
De zonne der gerechtigheyd,
Vol van al licht en heerlickheyd;
Die ons naer deſe droeve nacht,
Zoo wy hem eeren naer ons macht,
Vyt dit bedruckte jammer-dal,
In vreughden volheyd brengen ſ[...]

Maer 'tis te jammeren, en met natte oogen te beklage dat wy ſoo aerdſch, en kindſch geſint zijn: Dat wy die ho[...]

ge en Hemelsche dingen soo sloffelick versuymen, en alle onse oeffeninge besteden in het vuyle slijck-goed deses Werelds; dat ons eer kan vermoeyen, als te rechte verblijden; dat ons voor een kleyn vermaeck, een langhduerigh berou, en on-rust in ons herte laet. Dit kont ghy ooghschijnelick in dit volgende Beeld, als in een tastelijcke Spiegel bemercken, en tot een sluyt-leer met u dragen.

LII.

Al 's Werelds goed, Is Poppe-goed.

AL watmen hier op Aerden ſiet
Is Poppe-goed, en anders niet.
De Menſch, al wat hy daer van vint,
Die ſpeelter mee, gelijck een Kind.
Hy heeft het Lief een korten tijd,
Dat hy daer naer licht van hem ſmijt.
Zoo is de menſch dan, alſmen vindt,
Niet tweemaels, maer altijds een Kind.

AEN ME-VROU DE KNUYT.

ME-vrou, of hebt ghy liever Nicht
Genoemt te zijn, in dit Gedicht,
Ik wensch u, met een recht gemoed,
Geen Rijckdom, of geen werelds goed,
Geen gunst, geen eer, geen groote staet,
(Want daer van hebt gy overmaet)
Wat dan? dat ghy, met hert verblijd,
Altijds meught wesen, dat ghy zijt.
Want God, so ick de zaeck' wel vat,
En heeft u niet, of dit, of dat,
Gegeven stucx-wijs, tot u deel,
Maer al by een, en in 't geheel:
Wat dat eē mens, van mens gebaert,
Sou konnen wenschen op der aerd,
Een ding misschiē ontbreekter aen,
Gelijck ick somtijds hebb' verstaen,
Dat ghy, hoewel ghy zijt getrout,
Gelijck een staet van Weduw hout:
En dat u Man, in groot gedruys,
Gelijck een ballingh is van huys,
t Is waer, Me-vrou, een kleyne Vrou
En heeft geen oorsaeck van die rou:
Maer als men 't recht en wel in siet,
t Is meer geluck, als 't is verdriet.
Doch, Nicht, verstaet mijn meningh wel:
t Is, sonder twijffel, maer gequel,
Te derven zijn gewenschte pand,
Dat meestendeel is van de hand:
Maer bovē, dat de dienst van 't Land
Hem altijds van u zijde bandt,
En dat van sulcken alleen niet,
Als met de grootste eer geschiet,
Zoo merck ick, dat de eensaemheyd
Ons van de Aerd' ten Hemel leydt.
En dat 't geduerigh Aerds gewoel
Ons maeckt in Godes dingen koel
Soo dat, om hier oock op der Aert,
By God zomtijs te zijn vergaert,
Geen ding so noodigh wert geseyt,
Als is de soete eensaemheydt.
Daer gaetmen dan, met goede sin,
Zijn herte zien van binnen in:
Daer wert van hoofde tot de Voet,
De mensch ontleedt in sijn gemoed:
Daer sietmen dat de Mensche is
Een vat vol dreck en vuylenis:
Daer sietmen, dat de goede God
Ons' wonden gantsch vervuylt en wrot,
Moet zalven, en genesen heel,
Zou eens de Hemel zijn ons deel:
Daer sietmē Gods barmhertigheyd;
Die daer soo diep haer Wortel leyt:
Daer sietmen, en daer hoortmen vreughd,
Die met geē Penn' kan zijn geheugt.
Dat weet ghy, Nicht! u Herte kan
Een goed' getuyge zijn daer van.
Soo dat ick seer wel, in 't begin,
Gewenscht hebb', met een goede sin,
Dat ghy, met een gemoed' verblijdt,
Altijd moght wesen, dat ghy zijt.
Maer noch so wensch ik, tot besluyt,
Dat ghy meught lange zijn de Bruyt
Van uwe Man, en waerde Heer,
U Kroon, en al u Werelds eer.

En als het Godt believen sal,
Die 't alles doet, naer zijn geval,
Sijn Ziel te halen uyt het Lijf,
Zo wens ick, dat dit Graf-dicht blijf:
Hier onder light mijn Heer de
Knuyt,
Doch daer die wacker ziel is uyt:
Die eer hy 't Aerdsche deel verliet,
Een vyer, een vlam, een blixem hiet.

Een groot en seldsaem politijck,
Van Geest, verstand en oordeel rij
Die om s' Lands saeck was zeld
t'huys,
En nochtans over al was t' huys,
Eē groot Christoffel van zijn vrien
En daer zijn Prins was mee gedien
Daer van, indien m'het zeggē dor
De nijd en spijt in stucken borst.

Aen de zelve, op occasie van de volgende Rede-spreucken, haer E. E. toe ge-eygent.

HEt ambacht van de Oude Wijsen
Was eertijds deughd en eer te wijsen,
Met reden kort aen een geknocht,
Daer uyt men wijsheyd leeren mocht.
Die konste niet genoegh om prijsen,
Hebb' ick gepooght oock hier te wijsen:
Gepooght, doch gantsch niet uyt-gewrocht,
Daer van ick Lof verwachten mocht.
Het zy, hoe 't zy, het Sap is soet,
Offschoon de Schorsse niet is goed.
Ick bidd' u neemt het doch in danck,
En houd' het voor een ganze zangh.
Doch eer ghy 't noch met d'oogen siet,
Zoo hoort hier tusschen noch een Liedt,
Gesongen, op de selve wijs
Tot Eer en Lof van Nicht Tenijs.

NIEU-

NIEUWE-IAER-GIFTE,

Aen Ionck-vrouw ANNA vander MERCKT, Huys-vrou van de Hr. Meeſter Cornelis Thenijs Raets-Heer, &c.

W Eerde Nichte, eerbaer vrouw,
Die ick in gedachten houw;
Die van my dan wert geheught,
Als men ſpreekt van vrouwẽ deugd,
Ander eeren uwen Staet,
Daer ghy minſt van al op ſtaet;
Of miſſchien u oude Stam,
Die van deugd haer oorſprong nam,
Of miſſchien u groot geſlacht,
Nu ter tijdt ſoo ſeer geacht!
Of miſſchien het tijd'lick goet,
Daer voor elck nu buygen moet,
Of miſſchien yet anders oock,
Dat ghy al en acht maer Roock.
Maer voor my ick min u deughd,
Sonder welck dat niet en deught,
Sonder welk geen menſch die leeft,
Echte vreughd, of blijſchap heeft.
Och! hoe menigh ſoete ſpraeck,
Och! hoe menigh groot vermaeck,
Hebb' ick nu en dan gehad,
Als ick ergens by u ſat.
Altijts tracht ghy weerde Nicht,
Om te ſpreken yet dat ſticht.
Nu van s'Werelds ydelheyd,
Dan van s'Hemels Heerlickheyd;
Hoe de Menſche loopt en jaeght,
Meer het gene Godt mishaeght;
Hoe hy acht dat groot gewight,
Van Gods glory hier ſoo licht,
Hoe hy aldermeeſt betraght,
Met ſijn Geeſt en al ſijn kracht,
Dat (ſoo Godt ons veel vermaert)
Recht den wegh ter Helle baert.
Niet dat ghy ſoo geern hoort
Als de ſpraeck van Godes woort:
Daer met ghy u ziele ſticht,
En u Dochters jeughd' verlicht.
Och! hoe ſoet is uw' 't geluyt
Van die groote Davids Luyt.
Och! hoe luyſtert dan u oor,
Als daer yet van komt te voor,
Nau men ſpreeckt uyt Godes woort
(Dat ghy met een yver hoort)
Of ghy kont met goed' beleyt
Daer van geven goedt beſcheyt.
Dit en wat ick noch veel meer
Konde ſeggen tot u eer,
Is u niet licht aengewaeyt,
Maer allenghs in u gezaeyt,
Door des Heeren wijs beleyt
En u Moeders neerſtigheyt:
Die my is ten deel bekent
Uyt haer wens, en Teſtament:
Daer van dat ick hier den ſinn'
Woort by woort ſal brengen in.
Dochter ſeght ſy lieve kindt
Dat mijn hart ſoo ſeer bemint,
Soeck om recht te weſen rijck
Boven alles Godes rijck,
En ſijn heel gerechtigheydt
Die ons klaer voor oogen leydt:
Seker zijnde dat de Heer
U ſal geven dat en meer:

Dat

Dat hy u toe werpen ſal
Alles, naer ſijn wel geval;
Als ick door Godes ſoet belegh
In mijn ſelf bevonden hebb',
Want hy heeft my toegeleyt
Buyten mijnen arrebeyt,
Daer van dat ghy naer mijn doodt
Meer ſult ſien als daeghlicx broodt,
Soo het Godes wille zy
Dat het my al blijve by.
Maer dit moet zijn u gebedt
Savonts, als ghy gaet te bedt:
Smorgens als ghy ſult opſtaen
Heer ick roep en bid u aen,
Geeft dat niet des wereldts goedt
Diſtels zijn in mijn gemoet;
Dat daer door uw' heyligh woort
Niet in my en wert verſmoort:
Dat ghy door u goedigheyt
In mijn herte hebt geleyt.
Denckt dat eer een Cabel-tou
Door een naelde raecken ſou,
Als dat yemant werelts-rijck
Komen ſou in Godes rijck.
Denckt, dat niemant baten kan
Of hy heel de werelt wan,
Als hy niet ſijn ziel behout
En op Chriſtus liefde bout.
Daerom ſeght dat Hemels vat
Dat ſoo voor ſijn broeders badt;
Seght de Rijcken deſer aerdt
Daer by Rijckdom is vergaert,
Dat ſy met een dertel ſchijn
Niet daer op hooveerdigh zijn:
Niet en ſtellen haer gemoet
Op het ongeſtadigh goedt.
Maer alleen op Godt die leeft
Die elck naer ſijn wille geeft.
Niet dat ick het goedt miſprijs
Of ter Hellen van my wijs:
Neen; het is een gaef van Godt,
Als het heeft ſijn recht genot.
Maer men ſiet dat in 't gemeen
Dat die menſch die 't heeft te leen
Daer deur opgeſwollen wert,
En ſich tegen God verhert.
Dat hy pracht en overdaet
Daer deur in ſijn herte laet.
Maer ghy Anna overleght,
Wat dat ons Iohannes ſeght;
Hebt de wereld niet beſind,
Noch watm' in de wereld vind.
Hoort wat ons de wijsheyt ſpreeck
En dat in uw' boeſem ſteeckt:
Kind, weeſt geern, metter daet,
In een kleyn en leege ſtaet;
Want dat u veel meer verhooght,
Dan al daer de menſch nae poogh
Want de Heere wederſtaet
Hoverdy als duyvels quaet:
Maer die leege zijn van geeſt,
Geeft hy ſijn genade meeſt
Laet u herte van de wereld,
Die ſoo koſtlick gaet bepereld',
Door haer ſchoon en zoete ſchijn
Nimmermeer bedrogen zijn.
Maer, om altijds vaſt te gaen,
Laet u van Gods woord' beraen:
Hebt dat altijts in de hand,
Als een onwaerdeerlijck pant:
Leeft daer in by daegh en nacht,
't Zal u geven geeſt en kracht:
Zoeck daer in, tot u behout
Wijsheyd, als geloutert gout,

En ghy ſult die vinden wis,
Want zy daer te vinden is.
Zoeckſe daer, en bidt den Heer,
Dat hy u ſijn gunſt vermeer.
Klopt hy ſal u open doen,
En met zijn genade voen.
Dan ſult ghy te recht verſtaen,
Wat hy voor ons heeft gedaen.
Dan ſult ghy ſijn Liefd, en trou,
Kennen, tot u ziels behou;
En gewilligh, ſonder pijn,
In het goede vruchtbaer ſijn.
Maer hier voegh ick dit noch by,
Weeſt niet met de wereld bly;
Speent u van de dertel jeughd,
Die niet ſoeckt, als ydel vreughd.
En al ſeghtmen nu en dan,
Datmen niet wel leven kan,
Of men moet, in al ſijn doen,
Volgen het gemeen fatſoen:
Neen, mijn Kint, gelooft het niet,
Of ghy raeckt in u verdriet:
'tIs een wijs, of een bevel,
Uytgeſpogen van de Hel.
Want al wat de wereld doet
Of het ſchoon het vleeſch is zoet,
En oyt wonder wel beviel,
'tValt ſeer bitter voor de ziel.
Maer ghy, ſonder omme ſien,
Voeght u by de vrome lien,
By 't geſelſchap, die de deught
Houden voor haer grootſte vreugt.
Dit heb ick, mijn ſoetſte pand',
U altijds ſeer ingeplant,
En met goeden yver hier
Voor geſtelt op dit papier;
Wel verſeeckert, dat wanneer
My ſal halen Godt den Heer,
Dat ghy dan ſult t'allen tijd
Lijden een ſeer grooten ſtrijd':
Dat ghy, als ghy volght mijn wil
Noyt ſult ſijn gelaten ſtil:
Hier de wereld daer het vlees,
Nu de Duyvel, ende vrees,
Zullen, in dit aertſche dal,
U omringen over al.
Daerom bid' ick met ootmoet
Dat u Godt die gunſte doet,
Dat hy u gemoed' verſterck
En die gave in u werck,
Dat ghy met ootmoedigheyt
Naer Gods wet u leven leydt:
Dat ghy binnen in u hert
Buyten oock vernieuwet wert:
Dat ghy naer dit aertſch vertoogh
Meught verheven zijn om hoogh;
En met Gods verkooren volck
Opgetogen in een wolck,
Meught beſitten d'heerlickheyt
Nu, en in der eeuwigheydt:
Dit is Nicht te ront en plat
Uytgetrocken uyt het bladt,
Met u Moeders hant geſtelt
Hier op maet van nieus vertelt:
Neemt het dancklijck van u Neef,
Die 't met eenen azem ſchreef,
Tot een onbeveynſt bewijs
Dat hy uwe deughden prijs;
Met een wens dat u de Heer,
Tot u heyl, en ſijne eer
Geve in dit nieuwe Iaer,
Hier u wenſch en meer hier naer.

I. D. B.

J. de Brunes

ZEDE-SPREUCKEN.

1.
EEn Vrou die wandelt in Gods wegen,
Is tegen Goud' niet op te wegen.

2.
Staet op voorspoet niet te breed',
Het eynd' van alle vreughd' is leet.

3.
Op 't laest van alle schepsels dinck:
Want t'eynd' bevestight alle dinck.

4.
Of somtijs t'eerste mach behagen,
Het eynde moet het packjen dragen.

5.
Wanneer het Cruys wert wel gevat.
't Wert maer een halve last geschat.

6.
De waerheyt kan niet t'onderblijven:
Want 't vet wilt altijdt boven drijven.

7.
Dat heet het eygen van een man,
Dat niemandt van hem nemen kan.

8.
Het lijden is een heyligh werck
Voor hem die daer genoegh is sterck.

9.
Gedenckt by tijdts den ouden man
Terwijl uw' jeught noch wercken kan.

10.
Begeert en oogh is altijdts hol,
Geen mensch en kan die maecken vol.

11.
En seght niet altijdts, dan als dan;
Maer denckt vry aen den ouden man.

12.
Die wat aen den armen bringht
Aen sijn selven dan gedinckt.

13.
Selden, in dit aertsche slijck
Wertmen sonder sonde rijck.

14.
Hy heeft genoegh voor sijnen staet,
Die hem met 't zijn genoegen laet.

15.
De mensch die is een seldsaem dier,
Nu eens een Kemel, dan een mier.

16.
Men komt niet sonder sweet en stof,
Aen dingen die verdienen lof.

17.
Aen dingen die met lof bestaen
Men komt daer niet al lacchend' aen.

18.
Menschen die in d'aerde vroeten,
Moeten steeds verketel boeten.

19.
Noyt en quammer deughtsaem kindt
Van een Vader onbesint.

20.
Niet dat soo lange jeughdigh blijft,
Als vyandtschap eens ingelijft.

21.
Niet isser dat soo traegh verout
Als haet, diem' in sijn herte hout.

22.
Soo langh ick leef en hier verkeer.
Ick vinde altijds dat ick leer.

23.
Van een goeden dispensier
Daer is Godt van Thresorier.

24.
Helpt eerst u selven, seght de Heer,
Ick sal u daer naer helpen meer.

25.
Voor de dooden hoort het graf,
'oor de Verckens hoort den draf.

26.
Het grafkomt toe den dooden mensch,
)e beenen zijn der Honden wensch.

27.
't Beleyt en doet het, noch 't verstandt,
laet 't luck dat komt van Godes handt.

28.
Voor hem die reyn is van gemoet,
alles reyn, en even goedt.

29.
Een sulcken man die heeft gebiedt,
ie op bevel der wijsen siet.

30.
't Is voor een onrechtveerdigh man,
Groot onrecht, datmen recht doen kan.

31.
't Exempel kan veel wonders doen,
H t heeft meer krachts, als wel 't Sermoen.

32.
't Sermoen dat klinckt:
't Exempel dwinght.

33.
Een fraye tongh magh ons behagen,
Mer 't leven doet ten leven jagen.

34.
Tot beden, die gantsch niet behooren,
Heft 't medelijden doove ooren.

35.
Vat blijftmen aen de goederen hangen?
D aen een Sprinckel vyers maer hangen.

36.
Rijckdom is een broose waer,
Vl van sorgen en gevaer.

37.
Godt wreeckt,
Wanneer hy niet en spreeckt.

38.
Al borght Godt wel een langen tijdt,
H scheld daerom de schult niet quijdt.

39.
Men kan een ander wel bedriegen,
Maer 't hert en kan den man niet liegen.

40.
't Gewisse doet den mensche buygen:
Dat hout de plaets van veel getuygen.

41.
Hoe meerder vyandt datmen heeft,
Hoe grooter prijs oock Godt ons geeft.

42.
Om goedt te doen verliest geen tijdt,
Want d'Huyre loopt die ons verslijt.

43.
De Gierigheydt is ongebonden:
Sy is de moeder van de sonden.

44.
Den dorst en honger van het Goudt
Den mensch tot vreemde dingen stout.

45.
Mint Godt, en gaet de rechte wegh,
En niet en past wat datmen segh.

46.
Vergeefs men nu naer yemant vraeght,
Die anders yet als winst behaeght.

47.
Om een handeken vol leven
Ziel en lijf te pande geven?

48.
Des menschen leven is een punt,
Dat noch ter leene wert vergunt.

49.
Als wy maer hant slaen aen de ploegh,
Godt geeft ons dan van als genoegh.

50.
Geen rijcker man noch meer gepresen,
Dan die met 't zijn te vreen kan wesen.

51.
Een moort al gaet de moorder doolen,
En blijft geen seven jaer verhoolen.

52.
Dickwils om een kleyne deught,
Krijghtmen somtijdts groote vreught.

53.
De Duyvel, vaer der leugenaers,
Die heeft oock wel sijn Martelaers.

54.
Niemant, waer hy went of keert
Vint genoegen, nae begeert.

55.
Hovaerdye zijnd' in 't bloedt,
Is de worrem van het goedt.

56.
Waerheydt staet op vaste beene,
Leugen die en heefter geene.

57.
Niet te hebben doet benijden,
Veel te hebben doet verblijden.

58.
Die met grooten honger gaet,
Benijt de geen, die is versaedt.

59.
De oogen van de nae gebueren,
En konnen sonder nijt niet dueren.

60.
De schaemteloos die 't al begeert,
Besit het derdendeel van d'eerdt.

61.
Is 't groot geluck' of ongeval,
Dat Godt u schickt, gebruyckt het al.

62.
Men moet met een gestaegh gepeys,
Voorsien sigh tot de groote reys.

63.
Geen wijser, noch geleerder man,
Als die zijn selven kennen kan.

64.
Hy is niet arm, die weynigh heeft,
Maer die met veel begeerte leeft.

65.
Hy mocht wel kennen meer als al
Die yet voor God verblinden sal.

66.
Die recht voor ons daer heenen gaen
Dien gaetmen recht oock achter aen.

67.
De deughd is stout yets uyt te staen
Zy ranst een yder selve aen.

68.
De liefde altijdt nedersijght
En nimmermeer om hooge stijght.

69.
't Is goed te sijn dan wel gesint,
Als yemand alles gaet voor-wind.

70.
Het is hem licht geduldigh sijn,
Die daer is sonder sorgh of pijn.

71.
Die Mensche heeft een groot geluck
Die daer van niet en komt in druck.

72.
Noyt was Propheet van groot verstan
Ge-eert in eygen Vaderland.

73.
Geen deught die niet en heeft haer fe[illegible]
Geen werck volmaeckt in allen deyl.

74.
Denckt op het oordeel,
Daer geen heeft voordeel.

75.
Denckt op het oordeel over-al,
Daer niemand voordeel hebben zal.

76.
Denckt altijds op dien laetsten dagh,
Die niemant oyt voorby en magh.

77.
Die duldigh lijt,, Die wint de strijt.

78.
Die onder leyt,, Dat hy wat beyt.
Men sal misschien,, Sijn eer haest sien.

79.
Die onrust zaeyt,, Veel moeyte mae[illegible]

80.
Groot Huys,, Groot Kruys.

81.
Het groote goed,, Maeckt groote moe[illegible]

82.

82.
n weeld' siet toe,, En vreest de Roe.

83.
Behoud u reyn,, En acht u kleyn,
Veest geern alleyn,, Met God gemeyn.

84.
't Is al goed,, Wat God doet.

85.
Naer het lijden,, Komt verblijden.

86.
Neemt waer den tijd,, Die altijds glijt.

87.
Vermaen van sterven,, Doet sonde derven.

88.
Hy is van slijck in bloed geweeckt,
Die in sijn wreetheyd niet verbleeckt.

89.
Een Man al is hy vroom en goed,
Neemt somtijds wel een quade voet.

90.
Geluck en heyl dat yemand heeft
Is Spijse daer de nijd van leeft.

91.
God laet ons somtijds neder sincken,
Maer laet ons nimmermeer verdrincken.

92.
Wilt ghy u van u Vyand wreecken,
Wacht u van allerley gebreecken.

93.
Geen meerder vyand heeft de mensch,
Dan voorspoed, en sijns herten wensch.

94.
Die God alleen maer heeft te vriend,
Al watter komt, ten goed hem dient.

95.
Die op sijn eygen wijsheyd steunt,
Die valt seer licht, daer hy van kreunt.

96.
Die heel de Wereld wel besiet,
Wat is het als een enckel niet?

97.
Die God den Heer mint over al
Hem treft geen quaed, of ongeval.

98.
Die God maer tot sijn vriend en heeft,
Hem schaed geen schepsel datter leeft.

100.
Die maer en heeft het geen hy eet,
Dat hy vry al sijn leed' vergeet.

101.
Die hooger klimt dan hem betaemt
Die valt om leegh eer dat hy 't waent.

102.
Die my aen seyt dat my mis-staet,
Dat is mijn vriend, en beste maet.

103.
Die quaed zeyt, eer hy quaed daer siet,
Al sweegh hy stil, verbeurde niet.

104.
Die slapen gaet in wat geval,
Weet niet, of hy ontwecken sal.

105.
Of Paulus plant, Apollo sproeyt,
Nochtans niet sonder God en groeyt.

106.
Die alles overwinnen wil
Die leere lijden, en zy stil.

107.
Die sijnen Oeghst voor by laet gaen,
Betreurt zijn dwaesheyt achter aen.

108.
Die rijcker geeft, en wijser leert,
Is veer van wijsheyd afgekeert.

109.
Die God alleen heeft aen sijn zy,
Geen mensch hem krenckt, wie dat hy zy.

110.
Die 't altoos naer sijn wenschen gaet
En weet ter Wereld goed noch quaet.

111.
Die zijn leet met leet wil wreken
Sampsons kracht sal hem ontbreken.

112.
De deughd en wert noyt wel gekroont
Dan sijnde met ondeughd' beloont.

113.
Den overvloedt die maeckt ons mal:
Genoeghsaemheydt gaet boven al.

114.
Een goedt woort vint een goede stee,
Waer dat ghy gaet soo brenght dat mee.

115.
Een mensch ondanckbaer is niet waert,
Dat hem of lijd' of draegh de aerdt.

116.
Geen mensch en woonter onder dack,
Die niet en heeft sijn feyl, of lack.

117.
Godt houdt ons van te groot geluck:
Want daer op volght wel grooten druck.

118.
Gods vrient, en al des wereldts spot,
Wenscht vry dat sulcx mach sijn uw' lot.

119.
De mensch sou eer van sorgen worgen,
Eer hy een stroo in twee sou sorgen.

120.
Het is de aldergrootste man,
Die moed' en lust bedwingen kan.

121.
Hoe blijder leven datmen leeft,
Hoe droever sterven dat men heeft.

122.
De hoovaerdy met groot beslach,
In Hemel, noch in aerdt en mach.

123.
Hy is de rijckste die daer leeft,
Die hem vernoeght met 't geen hy heeft.

124.
Met reden hy voor 't sterven beeft,
Die 't niet te voor geleert en heeft.

125.
Let op den tijdt en daer uyt leer:
Voorleden tijdt komt nimmers weer.

126.
Wat van den Hemel neder komt,
En schaed' ons niet hoe 't is genomt.

127.
Godt sent, jae selfs oock leyt den drae[t]
Daer het getouw' geduerigh gaet.

128.
Het is seer goedt een trooster zijn;
Want die daer troost en heeft geen pijn.

129.
Tot yeder quaedt, is hulp en baet:
Maer tot de doodt en is geen raedt.

130.
Die tegen Godt met pijlen schiet,
Die krijght s' op 't hooft, en wert te nie[t]

131.
Die naer den Hemel spuygt om hoogh
Die krijght het spuyghsel in sijn oogh.

132.
De mensch, die met den sweerde slae[t]
Ook naer Gods wet, met 't sweert vergae[t]

133.
Die doet het geen hem niet betaemt,
Gebeurt het geen hy niet en raemt.

134.
Die jonck aen eenigh quaedt gewent
Al is hy oudt, daer van niet wendt.

135.
Die tanden heeft en heeft geen broodt
Die broodt heeft, tanden heeft van noodt

136.
Den Man met een bedorven smaeck,
Den heunigh schijnt een bitter saeck.

137.
Van 't aerdsche goedt, den overvloe[dt]
Verarmt ons van 't Hemels goedt.

138.
De matigheydt
Is moeder van de deughtsaemheydt.

139.
Die regel altijds vaste gaet,
De Heer de sijne niet verlaet.

140.
Komt al tot my die zijt belaen,
En met u sondigh pack begaen.

Ic

ck sal verquicken u gemoet,
En ghy sult vinden ruste goet.

141.

Een nedrigh hert, en teer gemoet,
Des Hemels poorten open doet.

142.

Seght u belanck aen God de Heer,
En laet hem wercken tot sijn eer.

143.

Al uwen noodt den Heer op draeght,
n laet hem doen wat hem behaeght.

144.

Daer de Schat is van de mensch,
Daer is al sijn hert en wensch.

145.

Die den Heere recht belijden.
Moeten al vervolgingh lijden.

146.

In voorspoet naer sijns herten lust
s niemandt seecker, en gerust.

147.

Geen dingh ter wereldt hooger gaet,
ls dat de wereldt gantsch versmaet.

148.

Hoe dat sich yemant meer verkleent,
Hoe meer by Godt hy wert gemeent:
n hoe sich yemandt meerder acht,
Hoe min hy is in Godts gedacht.

149.

Die nedrigh by sich selven is
hoogh by Godt, en gaet gewis:
n wie sich selven recht mishaeght,
haeght de Heer, die grootsheyt plaeght.

150.

Weest in uw' oogen kleyn en teer,
p dat ghy groot zijt by de Heer:
Vant hoe ghy meer u self veracht,
Hoe Godt u heeft in meerder acht.

151.

Hooghmoed gaet altijd voor den val,
at blijckt by elck een over al.

152.

Ons leven en is anders niet,
Als roock en schaduw', met verdriet.

153.

Beter noyt te zijn gebooren,
Als de deught niet naer te spooren.

154.

't Is beter staen en voort te gaen,
Als vallen, en weer op te staen.

155.

Van sulken vreught, en blyschap vliet,
Die in toekomen geeft verdriet.

156.

Die dickwils aen de doodt gedinckt,
Ten Hemel levend' opwaerts dringht.

157.

De Duyvel mach ons wel bekooren;
Maer daerom gaen wy niet verlooren.

158.

De stercke moeten sonder klagen,
Der swacker kranckheydt helpen dragen.

159.

Het Hemels vyer ons dickwils dreygt,
Maer Godt tot slaen niet is geneyght.

160.

't Volck wert verwoest, en ongebouwt
Wanneer de Prophety ophouwt.

161.

De tijdt gaet wegh, de doodt komt aen,
En roept dat elck een moet vergaen.

162.

Geen stroo kan voor het vyer bestaen;
Geen mensch als Godes vyer gaet aen.

163.

Dit is alleen het ware goedt,
Dat oyt, en eeuwigh dueren moet.

164.

Het soet dat ons dit leven brenght,
Is met veel bitter ondermenght.

165.

Al s'werelts soet, Haest t'eynde moet.

166.
Godt is ons naeſt, wanneermen denckt,
Dat hy is verſt van ons verlenght.

167.
Veel ongeluck en tegenſpoet,
Maeckt ons Godtvruchtigh ende goedt.

168.
De ondergangh van't Iootſch geſlacht,
Den waſdom van de Heydens bracht.

169.
Genoeghſaemheyd in datmen heeft,
Is 't grootſte goedt, van menſch die leeft.

170.
De doodt die ons ten Hemel leydt,
Is 't eynde van ellendigheydt.

171.
De ziel die in de Hemel licht,
Gaf roock op aerden ſwart en dicht.

172.
Godt laet alleen het Kooren waſſen,
Voor handen reyn, en ſchoon gewaſſen.

173.
Geen menſchen die de aerd' betreen,
Zijn oyt met haren ſtaet te vreen.

174.
De Zee is woeſt, en weerom ſtil,
Naer Godts bevel, en enckel wil.

175.
Die daer wel worſtelt met de Heer,
Al breeckt ſijn heup, hy wint te meer.

176.
Godt ſchenckt ſijn kinders wel de wijn,
Maer menght die met een ſchulp-Azijn.

177.
Daer ſchaemt ontbreekt en ſedigheyt,
Daer heerſcht al ongebondentheyt.

178.
Een gift verweten, Wert haeſt verweten.

179.
Daer eer en is noch groote ſtaet,
Geen nijd', noch ſpijt daeromme gaet.

180.
Die d'arme lien in noodt verſiet,
Al geeft hy veel verarmt niet.

181.
De menſch die wel doet vint oock wel
Die qualijck doet verwacht de hel.

182.
De menſch als 't al is overleyt,
Schort niet ſoo ſeer als danckbaerheydt.

183.
Ondankbaerheyt,, ſtinckt wijt en brey

184.
Weldaet vergaet,, en 't quaed beſtae

185.
Weeſt niet verſchrickt, als vande zon
Die lichaem en de Ziele wondt.

186.
De menſch die op een menſch betrou
Op zandt, en loſſe aerde bouwt.

187.
Die 't nutte mengelt met het ſoet,
Een yeders gunſt verdienen moet.

188.
En weeſt niet luy, noch mint de wijn
Soo ſult ghy niet behoeftigh zijn.

189.
Die Godt alleen maer heeft te baet,
Vaert beter als die vroegh opſtaet.

190.
De ſtage vliedt en neerſtigheydt
Wert moeder van 't geluck geſeyt.

191.
Een die onwetend' ſonde doet,
Onwetend' naer de helle moet.

192.
Die goed' berouw' heeft van de ſon
Die is by nae geheel geſondt.

193.
Van Godt begin, Met hert en ſin.

194.
VVat dat ghy doet, houdt altijdt Go
't Begin van uw' bedrijf, en ſlot.

195. 't G

195.
't Geschiet al door Gods wijs beleyt,
)at d'eene lacht, en d'ander schreyt.

196.
Ons leven kent geen vaste rust,
;een lust die niet wert uytgeblust.

197.
De liefde zy altijdts de maet,
'an u bedrijf, en al u raedt.

198.
Wat twijffelachtigh schijnt te zijn,
e liefde geeft het goetheydts schijn.

200.
Geen meerder noch geen soeter goedt
ls kinders zijn, wel opgevoedt.

201.
't Is beter dat het kintje schreyt
ls d'oude man, gelijckmen seydt.

202.
Den Vader die sijn kinders lieft,
iet al te veel haer wil belieft.

203.
Een Ionghman werde liever roodt,
ls dat hy werde bleyck en doodt.

204.
't Is noodigh dat men jonge jeught
vreese houdt, en went tot deught.

205.
De kinders vele toe te geven
at doet haer ongebonden leven.

206.
Dat altijdts een en 't selve is,
at walght ons als een wrotte vis.

207.
Geen gemack, 't Heeft sijn lack.

208.
Geen gemack hoe groot het zy,
'aer geen ongemack is by.

209.
Dat voor mijn is een goede huyr,
dickwils quaedt voor mijn gebuyr.

210.
Geen goedt en kander zijn of baet,
Dat by hem niet en heeft sijn quaedt.

211.
In de aldergrootste weeld.
d'Aldergrootste sorge speelt.

212.
In de werelt is geen rust,
Noch volmaeckte vreught, of lust.

213.
Te grooten overvloedigheydt
En komt noyt tot sijn rijpigheydt.

214.
Al te grooten overvloedt,
Maeckt een trots en fier gemoedt.

215.
't Verveelt den mensch,
Die 't heeft naer wensch.

216.
Die spaert de roed', sijn kint verdoet.

217.
Geen dingh soo stout, als is het Goudt.

218.
't Geselschap maeckt ons goet of quaet,
Want elck een is gelijck sijn maet.

219.
Zeght my, met wien ghy ommegaet,
Ick sal u seggen heel u staet.

220.
Die recht belijt, God schelt hem quijt.

221.
Zijn schuld bekennen met bescheyd',
Dat is 't begin van heyligheyd.

222.
Belijd, en lijd'.

223.
Niet dat den mensche meer ontrust,
Als een gemoet niet wel bewust.

224.
Het quaedt gewisse van een man,
Is als een beul, en helsch Tyran.

225.
Niet dat een Mensch soo pijnlick is
Als sleken van een quaed gewis.

226.
Een boose daet ,, 't gesichte haet.

227.
Een reyn gemoed' en onbesmet
Dat bringht ons klaer sijn onschult met.

228.
Die sijn gewisse wel betracht,
De leugens van de faem veracht.

229.
Geen soeter noch geen grooter goet,
Als een gerust en reyn gemoet.

230.
Onnooselheyd' de moeder is,
Van soete rust, en goed gewis.

231.
Geen rechte vreugd',als uyt de deugd.

232.
Geluckigh, soo ghy ware vreughd,
Gantsch uyt u selven halen meughd'.

233.
Hy is geluckigh, niet die heeft
Maer die God danckt van dat hy heeft.

234.
Die met zijne is te vre'en,
Is rijckst' van al, met goede re'en.

235.
In voorspoet niet te veel vertrouw'
In tegenspoet oock niet verflouw.

236.
Een mensche houd' in waerd' en eer
Wat dat hem zend', of doet de Heer.

237.
Het Kruys dat is des Hemels leer,
Waer langhst men steygert tot de Heer.

238.
Wanneer men't luck siet van ons gaen,
De Vrienden haest van verre staen.

239.
Der vroomen huys is hier in druck,
Een stapel van al ongeluck.

240.
Die lange was een onverlaet,
Drinkt noch op't eynd' de gift van'tquaet.

241.
Elcken tred' (of kleyn of groot)
Is een naerder aen de doodt.

242.
Niemant edel sonder deught,
Niemant luckigh sonder vreught.

243.
Sterven is een hart gelagh,
Voor die niet wel sterven magh.

244.
't Versaemt met vreught en ydelheyt,
Dat met een bitter droefheydt scheydt.

245.
De Mensch hoe rijk,en groot van waert,
Hy is een Pelgrim op der aerdt.

246.
Wy loopen al in 't selve perck,
En haesten naer het selve merck.

247.
De eene vroegh, en d'ander laet,
Wy spoeden al naer eene staet.

248.
Al watter oyt gebooren was,
Moet sterven op sijn tijdt, en pas.

249.
Ons lichaem is een leemen hut,
Die korts moet vallen in een put.

250.
De Vliege naer den Heunigh tracht,
De Gier naer 't doode lichaem wacht.

251.
Wanneer 't Serpent is doodt gedaen,
't Vergift en sal ons niet meer schaen.

252.
Die hem bekleet met reyn gemoet,
Wert van den Duyvel niet gegroet.

253. Godt

253.
God geeft den mensche wijn en broot,
En wat hy meer noch heeft van noodt.

254.
De Godt der wraek, Komt noyt in slaep.

255.
'tMoet al geschien,, Wat Godt wil sien.

256.
't Moet al gebeuren op sijn stondt,
Vat dat gesproken heeft Gods mondt.

257.
De mensch doet wat hy kan of mach;
Godt wat hy wilt met vol gesagh.

258.
't Is Godt die 't al den mensche geeft,
En weer afneemt het geen hy heeft.

259.
De mensche lacht, en weder weent,
Soo 't Godt of wel, of qualick meent.

260.
't Gebeurt niet wat de mensch besluyt,
Maer dat Godt door sijn wijsheydt uyt.

261.
Godt heldt wel naer rechtvaerdigheyt,
Maer meer noch naer barmhertigheyt.

262.
Godt stort sijn gunsten wijd' en breet,
En drupt met straffen, en met leedt.

263.
Godt is tot gramschap wonder traegh,
En thoont sijn liefd' ons alle daegh.

264.
Die telt en rekent sonder Godt,
Is in de Tel-kunst dom en bot.

265.
De mensche hoopt, maer 't hangt aē God,
Wat hy sal krijgen voor een lot.

266.
Godts ooge siet, en kent het al,
Wat is, wat was, wat werden sal.

267.
Wie sal bedriegen Godes oogh,
Die alles siet, soo leegh als hoogh?

268.
Wanneer dē mensch de hoop ontbreekt,
Godt dan de ziel noch moet inspreeckt.

269.
Wanneer ons God ontreckt sijn zegen,
Soo zijn ons alle schepsels tegen.

270.
Daer God niet is,, Gaet alles mis.

271.
De mensch door alle moeyten breeckt,
Als Godes gunst hem niet ontbreeckt.

272.
Als mensches hulp geheel op-houdt,
Gods gunst ons dan noch onder-houdt.

273.
Het moet een sleutel zijn wel goed,
Die 't Paradijs ons open doet:
De wegh die tot den Hemel leyt,
En is zoo sacht niet, alsmen seyt.

274.
Wie nae den Hemel spuyght te stout
't Keert in sijn aensicht, dat hy spout.

275.
Al wat is boven ons bereck,
Dat niemant licht daer aen en treck.

276.
Dat geen verstand begrijpen kan,
Geen mensch doe ondersoeck daer van.

277.
Des Hemels wegh is niet bespreet
Met Roosen, maer met Doorens wreet.

278.
Den Hemel is veel eer te wenschen,
Als die te krijgen, voor de menschen.

279.
Des Hemels wegh is wonder smal,
En vol van Distels over al.

280.
De wegh en toe-gangh tot de deught
Is rou en steenigh, sonder vreughd.

281.
Men wert niet goed soo by geluck:
Men leert de deugd met moeyt en druck.

282.
'tKasteel des deughds is hoogh gelegen:
Men raeckter maer deur lange wegen.

283.
Deughds Wortels zijn vol bitterheyd,
Maer al haer vrucht vol zoetigheyd.

284.
Gods rijck en komt den Mensch niet by,
Terwijl hy slaept, of maeckt zich bly.

285.
Wat soets de deughd ons mede-brengt,
Daer is wat bitters in gemenght.

286.
Men moet door druck en tegenspoed,
Geraecken tot het hooghste goed.

287.
Door veel verdriet en ongeval,
Zoo raecktmen door dit aertsche-dal.

288.
Wanneer't de Mensche qualick gaet,
Gods hulpe naest dan by hem staet.

289.
En hijst u Zeyl niet al te hoogh,
Maer houdt u kleyn voor Godes oogh.

290.
Geeft 'theyligh aen de Honden niet,
Noch Peerels aen de Swijnen biet.

291.
Kiest met Gods volk eer quaed te lij'en,
Als in de zond' wat tijds verblij'en:
Want Christi smaed, is grooter goed,
Als al Egyptens Rijckdom doet.

292.
Geen hout, dat niet een Schors en heeft,
Geen Mensch, die sonder zonde leeft.

293.
Hoe lange leven datmen siet,
Ten komt gantsch by dat eeuwigh niet.

294.
Een kort verblijden,, Doet lange lijden.

295.
Zijt niet verblijd,, Als yemant lijdt.

296.
Een dertel leven, Rijck en blijd,
Stelt dickwils alle deughd ter zijd'.

297.
Geen Mensch die sonder zonde leeft
De best is, die de minsten heeft.

298.
't Is dolheyd, dat men zich beklaegh
Van yet, dat Godes wil behaeght.

299.
U zelven nergens in verslaet,
Als in de zond', en in het quaed.

300.
Gedachten zijn van tol bevrijt,
Maer Godt en schelt die nimmers quijt.

301.
Een Ionghman moet zijn opgeschort
En met de Riem van eer gegort.

302.
Een vroom Man, die een weldaed doe
Acht dat hy self ontfanght yet goed.

303.
Van al wat datter wert gespeurt,
Niet buyten Gods besluyt gebeurt.

304.
Wat God besluyt, Dat voert hy uyt

305.
Al wat ter werelt ommegaet,
't Geschiet al, door Gods wijsen raed.

306.
Geveynsde deughd en heyligheyd,
Is dobbel onrechtveerdigheyd.

307.
Indien u oogh u quetst of deert,
Zoo steecktse uyt, en van u weert.

308.
Geen vreugd' of staet van sulck geluck
Die niet wat zuers heeft, dat ons druckt

309.
Die op des mensches hulpe ziet,
Die steunt op een Egyptus riet.

310.
De god'loos vlucht, Van y'l gerucht.

311.
Die maer een goed' gewis en houdt,
E vreest niet, wat m' oock van hem kout.

312.
De rijckdom en des werelds goed,
Vlght meer de quade, als de goed'.

313.
De vult' van alles dickwils maeckt
D: van Gods gaven wert gebraeckt.

314.
Wat is des Werelds eer en pracht,
A. roock en wind by een gebracht?

315.
De Heere God en schiep noyt mond,
E n hy met een geen spijsen zond.

316.
Hoelangh een mensche leven magh,
H ziet noch al zijn lesten dagh.

317.
)f arm, of rijck, of quaed of goed,
G:n mensch, die niet eens sterven moet.

318.
)es mensches leven is als niet,
E roock, of damp, die nauw men ziet.

319.
:lcken dagh, die wy beleven,
N mt een stuckjen van ons leven.

320.
'e dood en ziet geen hoogheyd aen:
)f kleyn, of groot, 't moet al vergaen.

321.
[eden hoogh in staet verheven,
M gen dickwils dood gebleven.

322.
[eden jeughdigh, ende groen,
D er d'aerde morgen noen.

323.
'e weerld vergaet, en haer begeert:
W: is ons dan de wereld weerd?

324.
Zulck een is rijck, die God maer geeft,
Waer van hy wel te vreden leeft.

325.
Een yder Iaer, jae yder dagh
Maeckt van ons sterven steedsch gewagh.

326.
Hoe hooger dat wy zijn verheven,
Te meer moet ned'righ zijn ons leven.

327.
Het is ons plicht, te doen ons plicht,
Als altijds zijnd' in Gods gesicht.

328.
Elck blijf' in zijn beroep en staet,
Daer in hy van Gods wegen staet.

329.
Die 't harnas aen doen, roeme niet,
Maer die het van zijn lichaem schiet.

330.
't Is zijn eygen schant vermeeren
Yemants dooden mond ont-eeren.

331.
Het is een oud' en ware leer,
Daer vrees is, daer is schaemt en eer.

332.
Hoort toe en ziet, swijgt en verdraegt,
Zoo weet geen mensche, wat ghy jaeght.

333.
De rechte kunst, Draegt liefd' en gunst:

334.
U mond van veel te roemen spaert,
Want eygen roem is laster waerd.

335.
U eygen eere niet en zinght:
Want eygen lof by yder stinckt.

336.
By de vromen wertmen vrôm,
By de krommen, wertmen krom.

337.
Bekent het gene dat ghy doet,
Want die bekent, heeft half geboet.

338.
Beter arm te zijn met eeren,
Dan met ſchand zijn goed vermeeren.

339.
Zijt inder daed, Dat ghy gelaet.

340.
Booſe reden, die daer ſmetten,
Maecken goed en heylſaem wetten.

341.
Die ſchuldigh leeft, die ſchut en beeft.

342.
Met vallen, en met op te ſtaen,
Soo moetmen door de wereld' gaen.

343.
Groote weeld' en hoogh geluck,
Heeft van doen en ſtijve kruck.

344.
De duyvel, vaer der leugenaers,
Die heeft oock wel zijn martelaers.

345.
De opgangh van de moedigheyd,
Is d'onder-gangh van deughdſaemhey

346.
Wanneer de hoogmoet gaet om hoo
Het luck gaet neer, en raeckt uyt d'oo

347.
Dat niet met recht en is verkregen,
Dat is een vloeck, en niet een zegen.

348.
Geen meerder held, geen ſterker m ,
Als die zich overwinnen kan.

349.
Als Godt ons ſlaen wilt met de roe
Hy ſluyt ons dan de oogen toe.

350.
Begint, wat dat ghy doet, met Go
En wacht dan een geluckigh ſlot.

351.
Het alder-leſt, Zy alder-beſt.

F I N I S.

